

Sakarias Sokka

”Kansamme kykyyn itse arvostella
ei voi luottaa!”

Taidelautakunnat valtiollisina
asiantuntijaeliminä ennen toista maailmansotaa

Sakarias Sokka

"Kansamme kykyyn itse arvostella
ei voi luottaa!"

Taidelautakunnat valtiollisina asiantuntijaeliminä
ennen toista maailmansotaa

Esitetään Jyväskylän yliopiston yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan suostumuksella
julkisesti tarkastettavaksi yliopiston vanhassa juhlasalissa S212
marraskuun 24. päivänä 2012 kello 12.

Academic dissertation to be publicly discussed, by permission of
the Faculty of Social Sciences of the University of Jyväskylä,
in auditorium S212, on November 24, 2012 at 12 o'clock noon.

UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

JYVÄSKYLÄ 2012

"Kansamme kykyyn itse arvostella
ei voi luottaa!"

Taidelautakunnat valtiollisina asiantuntijaeliminä
ennen toista maailmansotaa

Sakarias Sokka

"Kansamme kykyyn itse arvostella
ei voi luottaa!"

Taidelautakunnat valtiollisina asiantuntijaeliminä
ennen toista maailmansotaa

UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

JYVÄSKYLÄ 2012

Editors

Jussi Kotkavirta

Department of Social Sciences and Philosophy, University of Jyväskylä

Pekka Olsbo, Sini Tuikka

Publishing Unit, University Library of Jyväskylä

URN:ISBN:978-951-39-4920-4
ISBN 978-951-39-4920-4 (PDF)

ISBN 978-951-39-4919-8 (nid.)
ISSN 0075-4625

Copyright © 2012, by University of Jyväskylä

Jyväskylä University Printing House, Jyväskylä 2012

"Kansamme kykyyn itse voida - - arvostella rakennustuotannon hyvyyttä tai huonoutta ei voi luottaa, siinä pettyy useasti koulutettukin silmä"
(KA OPM KD 27/565 1920, rakennustaidelk. vuosikertomus 1919).

ABSTRACT

Sokka, Sakarias

"You can't trust our citizens' judgement!" Art boards as expert bodies of the state prior to WWII.

Jyväskylä: University of Jyväskylä, 2012, 74 p.

(Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research,
ISSN 0075-4625; 452)

ISBN 978-951-39-4919-8 (nid.)

ISBN 978-951-39-4920-4 (PDF)

Summary

Diss.

This doctoral dissertation belongs to the field of historical sociology. It combines a study of historical and archival sources, readings of earlier historical studies of Finnish cultural policy and different art forms and art organisations, and the theoretical framework of the social sciences. The aim is to explain the development of the Finnish State Art Boards prior to WWII and to answer the following questions: what kind of model for art boards was established in Finland before WWII, and what was the position of boards in the administration of the nation-state? Answers to these main questions are illuminated by means of more precise questions, such as: how was the model of art boards created and what kind of expertise did the boards produce and reproduce, what kind of instruments did they have at their disposal, how did they use power, and what kind of understanding of art and culture did the art boards represent? Culture is defined here as a realised signifying system, and politics is handled in its four dimensions (polity, -policy, -politicization, and -politicking). Therefore, the importance of the public sphere (*Öffentlichkeit*) and public action is highlighted. This dissertation consists of four original papers and an "umbrella" section. Three of the four original papers are articles, one being a monograph. Two of the articles have been published in international peer-reviewed scientific journals, and one in a Finnish peer-reviewed scientific journal. The monograph was published in CUPORE's scientific publishing series. The umbrella section contextualises the content of the original papers in a way that sheds new light on the development and particularities of Finnish art policy, positing that the Finnish system of art boards represented corporatism, which has had an enduring impact on the development of Finnish administration and society.

Keywords: art boards, corporatism, culture, expertise, historical sociology, nation, societies, politics, public action, public sphere

Author's address Sakarias Sokka
Cultural Policy
Department of Social Sciences and Philosophy
University of Jyväskylä
sakarias.sokka@jyu.fi

Supervisors Professor Anita Kangas
Department of Social Sciences and Philosophy
University of Jyväskylä, Finland

Reviewers Professor Mikko Lagerspetz
Department of Sociology
Åbo Akademi, Finland

Professor Marja Tuominen
Faculty of Social Sciences
University of Lapland, Finland

Opponent Professor Mikko Lagerspetz
Department of Sociology
Åbo Akademi, Finland

ESIPUHE

Tämän väitöskirjan tekeminen alkoi käytännössä jo vuonna 2004, vaikka silloin en vielä tiennyt päätyväni kirjoittamaan väitöskirjaa. Tuon vuoden alussa saimme rahoitusta kulttuuripolitiikan tutkimuksen edistämissäätiöltä (CUPORE) suomalaisen kulttuuripolitiikan historiaa käsittelevään tutkimusprojektiin. Melko tuoreiden maisterintutkintojen jälkeen ja tutkimuksen tekemisestä kiinnostuneena olin otollisessa tilanteessa työllistymään projektitutkijana. Mahdollisuudesta kiitän sekä rahoituksen tarjonnutta – ja myös tämän väitöskirjan ensimmäisen osajulkaisun kustantanutta – säätiötä että tutkimushanketta johtanutta kulttuuripolitiikan professori Anita Kangasta. Kiitoksen ansaitsee myös tutkimushankkeen silloinen ohjausryhmä, johon professori Kankaan lisäksi lukeutuivat ministeri Kalevi Kivistö, professori Risto Alapuro, neuvottelevat virkamiehet Risto Kivelä ja Paula Tuomikoski, sekä professori Seppo Zetterberg.

Tutkimusaineistojen äärellä kävi pian selväksi, että aihepiirissä olisi aineksia väitöskirjatyöhön. Vuonna 2005 kirjauduin jatko-opiskelijaksi ja Anitasta tuli väitöskirjani ohjaaja. Siitä aukesi akateeminen uratie, jolla edelleen olen. Tiellä on riittänyt väitöskirjan edistymistä hidastaneita mutkia ja töyssyjä, sivupolkuja, mutta tiellä olen silti pysynyt.

Väitöskirjaprojektin kuluessa olen pääasiassa lukeutunut Jyväskylän yliopiston kulttuuripolitiikan maisteriohjelman opetushenkilökuntaan. Kiitän kuluista vuosista yhteiskuntatieteiden laitosta työnantajana ja laitoksella työskenteleviä ihmisiä työtovereina. Kulttuuripolitiikan yksikköön rekrytoitumisesta kiitän jälleen myös Anita Kangasta, joka johtaa maisteriohjelmää ja siinä annettavaa opetusta. Pitkälti hänen ansiostaan löysin itseni pian myös oman toimen ohessa ensin yhdestä, sitten toisesta ja kolmannestakin tehtävästä.

Reilun kahdeksan vuoden mittaan työtä on riittänyt useilla eri nimikkeillä ja työtehtävien kirjo on jatkuvasti monipuolistunut. Pelkästään väitöskirjan etenemistä ajatellen se ei aina ollut viisainta, mutta oman osaamisen kokonaisvaltaisemman kartuttamisen kannalta koen valinneeni oikein. Vaikka olen joutunut ajanpuutteen vuoksi moneen otteeseen siirtämään väitöskirjatutkimuksen kuukausiksi sivuun, olen parhaani mukaan pitänyt prosessin edes ajatuksissani liikkeessä. Kirjoittaessani tätä esipuhetta tunnen lopulta työn hitaan etenemisen aiheuttaman – ja myös vapaahetkinä ajatuksissa kaihertaneen – painolastin kevenevän. Tuon painolastin kantamisessa kulttuuripolitiikan tohtoriseminaari oli tärkeä apu. Kiitän muita väitöskirjan tekijöitä niin erilaisista tutkimuksen tekemisestä koskeneista keskusteluista kuin ajoittaisen yliopistomaailmaan turhautumisen jakamisesta.

Erityisen tärkeäksi väitöskirjan loppusuoralle kääntämisessä osoittautui sosiaalitieteiden valtakunnalliselta tutkijakoululta (SOVAKO) saamani puolen vuoden apuraha. Sen turvin saatoin syksyllä -2010 purkaa projektitutkijavuoteni (ja sen jälkeisten kesälomien) aikana läpi käymäni aineistomassan sisältöä muotoon, jonka myötä aloin entistä selvemmin hahmottamaan nyt käsillä olevan kokonaisuuden. Toivottavasti joskus tulevaisuudessa pystyn raportoimaan

myös sen (valta)osan arkistoaineistosta, jota en tässä väitöskirjassa kyennyt nostamaan esiin.

Kiitän professori Terhi-Anna Wilskaa asiaan osuneista ja kokonaisuutta parantaneista kommentteista. Matkan varrella antamistaan kommentteista kiitoksen ansaitsee myös professori Martti Siisiäinen. Erityisen suuren kiitoksen kohdistan opinnäytteeni esitarkastaneille professori Mikko Lagerspetzille ja professori Marja Tuomiselle. He kiinnostuivat kiireidensä keskellä työstäni, lukivat sen huolellisesti läpi ja esittivät kiperiä kommentteja, jotka parhaani mukaan otin tässä lopullisessa versiossa huomioon. Mikko Lagerspetz suostui myös vastaväittäjäkseni, joten hänelle tuplakiitos.

Lopuksi tahdon kiittää vaimoani Lottaa sekä työ- ja väitöskirja-asiat armotta oikeaan mittakaavaan suhteessa muuhun elämään pakottavia poikiamme, vuonna 2008 syntynyttä Otsoa ja vuonna 2010 syntynyttä Lassia. Teidän rinnallanne yksi väitöskirja on sivuseikka! Vaikka se on vienyt arvokkaita yhteisiä lomahetkiä ja viikonloppuja, onneksi ehdin saada sen valmiiksi tinkimättä enempää yhteisestä ajasta kassanne.

Kortepohjassa 7.10.2012
Sakarias Sokka

KUVIOT

KUVIO 1 Valtion taidelautakunnat osana kansallista keskushallintoa itsenäisyyden alussa.....	41
---	----

VÄITÖSKIRJAN OSAJULKAISUT

- I. Sokka, Sakarias (2005). *Sisältöä kansallisvaltiolle: Taide-elämän järjestäytyminen ja asiantuntijavaltaistuva taiteen tukeminen. Cuporen julkaisuja 8.* Cupore: Helsinki. (140 s.)
- II. Sokka, Sakarias & Kangas, Anita (2007). At the Roots of Finnish Cultural Policy: Intellectuals, nationalism, and the arts. *International Journal of Cultural Policy*, vol. 13, no. 2, s. 185–202.
- III. Sokka Sakarias (2012). Vertaisarviointi ja vallankäyttö valtion taidelautakunnissa 1918–1939. *Historiallinen Aikakauskirja*, vol. 110, no. 1, s. 21–34.
- IV. Sokka, Sakarias & Kangas, Anita (2006). From Private Initiatives towards the State Patronage. *Nordisk kultrpolitisk tidskrift*, vol. 9, no. 1, s. 116–136.

SISÄLLYS

ABSTRACT
ESIPUHE
KUVIOT
SISÄLLYS

1	TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT JA MENETELMÄT	11
1.1	Aiempi tutkimus, kysymyksenasettelu ja aineisto	11
1.2	Lautakunnat ja taidehallinnon järjestelmämallit	14
1.3	Historiallinen sosiologia asetelman määrittäjänä	15
1.4	Tutkielman rakenne, tutkimusprosessi ja -menetelmät	19
2	KESKEISET KÄSITTEET JA TEOREETTINEN KEHYS	22
2.1	Kulttuuripolitiikka merkityksellistävien tapojen ja muotojen politiikkana	22
2.2	Kansa, taide ja valtio	26
2.3	Asiantuntijuus ja arvostelmien esittämisen sosiaalisuus	28
3	OSAJULKAISUJEN TIIVISTELMÄT JA OSUUS KOKONAISUUDESSA	34
4	LAUTAKUNTIEN ASEMA JA KÄYTTÖ	40
4.1	Lautakuntien aseman kehitys	40
4.2	Taiteen politisoijista "epäpoliittisiksi" asiantuntijoiksi	43
4.3	Lautakunnat taiteen arvottajina ja kansan ideaalin tuottajina	45
5	SUOMALAINEN LAUTAKUNTAMALLI	47
5.1	Piilevä vallankäyttö osana poliittista järjestelmää	47
5.2	Korporatistiset lautakunnat	49
6	TUTKIMUKSEN MERKITYS JA JATKOTUTKIMUKSEN TARVE	53
	SUMMARY	57
	LÄHTEET	59
	LIITE	68

1 TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT JA MENETELMÄT

1.1 Aiempi tutkimus, kysymyksenasettelu ja aineisto

Tämän väitöskirjan tavoitteena on taidelautakuntien kautta täsmentää käsitystä suomalaisen kulttuuripolitiikan alkuvaiheista. Tutkimus keskittyy lautakuntien asemaan ja käyttöön osana keskushallintoa ennen toista maailmansotaa; samalla punnitaan historiallisen toiminnan ja valtarakenteiden suhdetta lautakuntien kehityksessä ja vakinaistamisessa.

Aiemman tutkimuksen luoma kuva suomalaisen kulttuuripolitiikan historiasta korostaa alkuvaiheen taidekeskeisten painotusten kantavuutta. Julkista tukea taiteen kehittämiseksi on Suomessa osoitettu 1800-luvulta alkaen. Jo tuolloin suomalainen senaatti käytti asiantuntijalautakuntia taiteellisen laadun arviointiin. Vuoden 1918 syksyllä taiteen valtiolliset asiantuntijalautakunnat vakinaistettiin viidelle alalle ohjaamaan taiteen tukea ja eri taidealojen oloja: oman lautakuntansa saivat rakennustaide, kuvaamataide, kirjallisuus, säveltaide ja draamallinen taide. (Autio 1986; Kangas & Sokka 2011; Sevänen 1994; 1998; Tuomikoski-Leskelä 1977, 56.)

Taidelautakuntien toimista on olemassa melko niukasti tietoa. Enemmän tiedetään lautakuntien toimintaa jatkamaan 1960-luvun lopulla perustetuista taidetoimikunnista. Suuri osa aiemmasta kulttuuripolitiikan historiantutkimuksesta onkin keskittynyt hyvinvointivaltiollisen vaiheen kulttuuripolitiikkaan sekä sitä tukevien rakenteiden ja niiden kohtaamien muutospaineiden tarkasteluihin. Ylipäänsä kulttuuripolitiikan alkuvaiheet on usein kuvattu yleistasoisesti: ”kulttuuripolitiikan ensimmäinen pitkä linja” on niputettu jopa yli 100 vuotta kattavaksi jaksoksi. (esim. Ahponen 1991; Alasuutari 1996; Heiskanen 1994; 1995; Kangas 1999; 2004; Luttinen 1997; Pohls 1989.)

Aiemman kulttuuripolitiikan tutkimuksen painottuminen hyvinvointivaltiollisen vaiheen sisältöihin on ollut yleiseurooppalainen piirre. Tätä ilmentää havahtuminen tutkimaan aiempaa laajapohjaisemmin ja myös uusia arkistolähteitä hyödyntäen kulttuuripolitiikan varhaisvaiheita vasta viimeisen vuosi-

kymmenen aikana eri puolilla Eurooppaa (esim. Dahl & Helseth 2006; Engberg 2005; Helminen 2007; Mertanen 2009 ja 2010; Poirrier 2002; Sallinen 2009). Suomessa 2000-luvun puolivälistä alkaen toteutettu kulttuuripolitiikan tutkimuksen edistämistätiön (CUPORE) tutkimushanke on keskittynyt julkisen taide- ja kulttuuripolitiikan kehitykseen 1800-luvulta 1980-luvulle. Hankkeen ensimmäisenä julkaisuna kustannettu teos *Sisältöä kansallisvaltiolle: Taide-elämän järjestäytyminen ja asiantuntijavaltaistuva taiteen tukeminen* (Sokka 2005) on myös tämän väitöskirjakokonaisuuden ensimmäinen osajulkaisu.

Aiemman historiantutkimuksen kautta saadaan yleiskuva siitä ympäristöstä, jossa suomalaiset taidelautakunnat luotiin ja niiden toiminta vakiinnutettiin. Ruotsinvallan ajalta periytyvällä hallintomallilla oli kehityksessä oma osuutensa – autonomian ajan suomalaisen senaatin järjestäminen, lainsäädäntö ja kansallisten viranomaisten toiminta pohjautuivat pitkälti vanhoille malleille. Myös 1800-luvulla aktivoitu kansalaisjärjestäytyminen ja omien kansallisten symbolien kehittäminen olivat olennaisia osia kansallisen kokonaisuuden kehittämässä kohti organisoidumpaa muotoa. Kansallista hallintoa ei kuitenkaan kehitetty ilman kiistoja. Suomalaista erityiskehitystä erilaisten kamppailujen kautta kuvastavat venäläistämistoimiin suhtautuminen, kielipolitiikka, yksikamarisen eduskunnan synty vuonna 1906, sekä vuoden 1917 itsenäistymisjulistus ja seuraavan vuoden sisällissota. (Alapuro 1988a, 98; Jansson 2009; Lappalainen 1977; Pesonen & Riipinen 2002, 30–33; Suomen kulttuurihistoria I 1979, 11–391; Tommila 1984; Tuomikoski-Leskelä 1977, 22–30; Zetterberg 1995, 7–31.)

Autonomian lopulla ja itsenäisyyden alussa erilaiset näkemykset subjektin asemasta kansalliseen yhteisöön nähden kilpailivat jatkuvasti keskenään; esimerkiksi Snellmanin ajattelua tulkittiin jo varhain häikäilemättä omiin tarkoituksiin sopivasti (Jalonen 2005, 207). Sotien välisenä aikana uuden valtion hallinnon ja erilaisten sosiaalisten ryhmien välisten suhteiden moniaineksinen rakentuminen vaikutti lautakuntien asemaan ja niiden toimintaympäristöön. Tämän väitöskirjan osajulkaisuissa tuodaan esiin lautakunnissa vaikuttanut liberalistinen (käsitteen määrittelyistä ks. esim. Vares 2002) traditio, jolla oli sijansa suomalaisuusaatteen, siitä jalostuneen fennomanian, ja myöhemmin kansallismielisen arvokonservatismiin kilpailijana ja rinnalla.

Itsenäisessä Suomessa suomalaisuusaatteen edustajat, ruotsinkieliset ja liberaalit tahot edustivat kukin omalla tavallaan porvarillista Suomea ja loivat kukin omanlaisensa suhteen työväestöön (esim. Vares 1991). Monet sotien välistä aikaa kuvaavat kulttuuri- ja poliittisen historian tutkimukset (esim. Reitala 1973; 1982; Kallio 1982; Laitinen 1982; Niemi 1982; Klinge 1982; Uino 1989; Sihvo 1989; Vares 1991; Karkama & Koivisto 1999; Koivisto 1999) kertovat, että eri poliittisten ja sosiaalisten ryhmien suhtautuminen kulttuuripolitiikkaan määrittyi monin tavoin eikä valtionhallinnon ”virallinen linja” kata koko ajankuvaa; kehitystä voidaan lähestyä erilaisten ongelmanasettelun mukaan, jolloin monet eri vaihtoehdot voivat olla relevantteja. Johtopäätösluvuissa näemme, että julkisuudessa kilpailleiden näkemysten rinnakkaiselo heijastui myös lautakuntien kehitykseen siten, että suomalaisen lautakuntamallin istuttaminen valmiisiin kansainvälisiin vertailukohtiin osoittautuu vaikeaksi.

Lautakuntatasoa yleisluontoisemmissa taidehallinnon, -historian ja -politiikan tutkimuksissa on esitetty näkemyksiä, joiden mukaan maailmansotien välisenä aikana päättävät, viralliset, elimet ja keskeiset järjestöt toteuttivat porvarillista taidepolitiikkaa (Autio 1986, 417; Sevänen 1998, 307, 313) ja olivat (ainakin tietyillä aloilla) poliittisia päämääriä tavoitelleen oikeistolaisen sukupolven hallussa (Reitala 1973, 3-5; 1982, 435; 1990, 223). Vastaavia, vanhoillisen ja oikeistolaisen kulttuurieliitin ihanteiden mukaisia linjauksia on tunnistettu julkisuudessa toistettuja taide- ja tiedeihanteita koskevassa tutkimuksessa (ks. Karkama & Koivisto 1999, 11). Itse taidelautakuntien varhaisvaiheista olemassa oleva tutkimus kuitenkin antaa ristiriitaisen käsityksen ja jättää auki keskeisiä kysymyksiä.

Lautakuntien on kuvattu edustaneen taiteellista tasoa priorisoineita näkemyksiä suhteessa hallitukseen tai puoluepolitiikkaan sidottuihin pyrkimykseen (Sevänen 1994, 149); toisaalta niiden on katsottu toimineen ministeriön päätösten varjossa (Tuomikoski-Leskelä 1977, 49-50, 53, 138, 167) ja ”porvarillisen taidepolitiikan käsikassaroina” (Autio 1986, 225, 416-417, 448), avoimen poliittisin motiivein (esim. Niemi 1982, 363). Näkemysten kirjoa selittää arvioiden syntyminen ministeriön, eduskunnan, tai jonkin yksittäisen taidealan perspektiivistä katsoen sen sijaan, että olisi paneuduttu lautakuntien oman toiminnan systemaattiseen tarkasteluun.

Tässä tutkimuksessa katse kohdistetaan lautakuntiin ja kysytään *millainen kansallinen taidelautakuntamalli Suomeen kehitettiin ja miten lautakuntia käytettiin osana keskushallintoa ennen toista maailmansotaa?* Pääkysymystä täsmennetään alakysymyksillä: *kuinka lautakuntamalli muotoutui ja vakiintui, millaista asiantuntijuutta se tuotti ja vahvisti, millaisia työkaluja lautakuntien käytettävissä oli, millaisia vallankäyttäjiä ne olivat sekä millaista ymmärrystä kulttuurista ja taiteesta niiden toiminta tuki?*

Tutkimuskysymyksiin vastataan käsillä olevassa tekstissä tavalla, jossa teoreettista kehystä suhteutetaan aineistosta esiin luettuun suomalaisen lautakuntamallin syntyyn ja kehitykseen. Alkuperäisaineiston raportointi yksityiskohtaisen toiminnan kuvailuun ei siis ole tämän väitöskirjan keskeisin fokus.

Jokaisessa väitöskirjan osajulkaisussa on kirjattu niissä käytetty alkuperäisaineisto ja tutkimuskirjallisuus. Autonomian ajan kehitystä raportoidaan pääasiassa ensimmäisessä osajulkaisussa, jossa alkuperäislähteinä on käytetty Kirkollistoimituskunnan arkiston, Senaatin talousosaston arkiston ja Valtiovaraintoimituskunnan arkiston taidetukia koskevia dokumentteja. Lisäksi autonomian ajalta on käytetty Suomen Taideyhdistyksen arkistoaineistoja ja painettuja pöytäkirjoja, painettuja valtiopäiväasiakirjoja, komiteamietintöjä ja aikalaiskirjallisuutta sekä SKS:n painettuja pöytäkirjoja. Aineistoista läpi käytyjen vuosien haarukoimisessa auttoivat etenkin Opetusministeriön historiasarjan julkaisut (Autio 1986; Heikkilä 1985) ja Tuomikosken (1977) kansanedustuslaitoksen suhtautumista taidetta kohtaan selvittänyt tutkimus.

Yllä kuvattujen aineistojen olennaisin anti on niistä löydettyjen täsmäviestien tietojen yhdistäminen aiempaan historiantutkimukseen ja taidealoittaisten kehityskulkujen kuvailuihin yleisesitykseksi taiteen hallinnon ja tukemisen varhaisvaiheista. Sellaista ei aiemmin ollut saatavilla.

Lautakuntien asemaa ja toimintaa sotienvälisenä aikana raportoidaan tämän kokonaisuuden toisessa ja kolmannessa osajulkaisussa. Tuon ajan osalta koko tutkimusprosessin kuluessa läpi käydyn aineiston määrä on autonomian aikaa suurempi, sillä hallintorakenteen kehittymisen ja tukimuotojen vakiintumisen kautta dokumentteja syntyi aiempaa suunnitelmallisemmin ja useampien tahojen tuottamina. Sotienvälistä aikaa koskevissa osajulkaisuissa suoraan viitattujen alkuperäislähteiden määrä on julkaisujen artikkelimuodosta johtuen kuitenkin suhteellisen vaatimaton. Tästä syystä tutkimusprosessin kuluessa vuosien 1918–1939 väliltä läpi käyty aineisto on kokonaisuudessaan listattu liitteessä.

Vuonna 1918 perustettujen taidelautakuntien arkistoaineisto on säilynyt Kansallisarkistossa suhteellisen kattavasti: kuvataiteen ja kirjallisuuden lautakuntien pöytäkirjat ovat säilyneet täydellisimpinä ja rakennustaiteen osalta ne löytyvät vuodesta 1930 alkaen, mutta sekä sävel-, että draamallisen taiteen lautakuntien pöytäkirjat puuttuvat; niiden osalta on käytetty lautakuntien itse kirjoittamia, julkaisemattomia toimintakertomuksia. Itse lautakuntien tuottaman arkistoaineiston lisäksi on käytetty myös lautakunnissa edustettujen alojen keskeisten järjestöjen äänenkannattajia ja toimintakertomuksia.

Sotien välisen aineiston merkitys liittyy ennen kaikkea lautakuntien kehityksen ja toiminnan kannalta olennaisten osapuolten kartoittamiseen ja käsityksen luomiseen niiden välisistä asemista ja suhteista. Itse osajulkaisuissa on nostettu aineistosta esiin lautakuntien asiantuntija-asemaa ja vallankäyttöä ajatellen kuvaavimpia esimerkkejä, joita suhteutetaan suomalaista valtionhallintoa, nationalismiin kehitystä ja vallan teoretisointeja koskevaan kirjallisuuteen.

1.2 Lautakunnat ja taidehallinnon järjestelmämallit

Taidehallinto on järjestetty eri maissa eri tavoin. Kun tutkitaan jonkin kansallisen taidehallinnon ominaispiirteitä, viitataan usein¹ Chartrandin ja McCaughey'n (1989) artikkeliin, joka käsittelee julkisten taidetukien järjestämistä erilaisissa valtioissa. Siinä kiinnitetään erityistä huomiota ns. ”käsivarren mitan päästä” -periaatteen (*arm's length*) toteutumiseen. Periaatetta sovelletaan eri sektoreilla ja toimialoilla. Esimerkiksi mielipiteen vapautta tukeva lehdistön vapaus voidaan ymmärtää tiedonvälityksen pitämisenä ”käsivarren mitan päässä” poliittisesta järjestelmästä tai viranomaisien jääviyssäännöksiä tarkastella pyrkimyksenä pitää toimintaa erillään eturyhmien tai yksilöiden poliittisista ja taloudellisista tavoitteista (ma., 2). Kulttuurihallinnossa periaatetta on viety käytäntöön erilaisin asiantuntijaelimin: klassisena esimerkkinä viitataan vuonna 1946 perustettuun brittiläiseen *Arts Counciliin* (esim. Pick 1986).

Poliittisten traditioiden on katsottu vaikuttaneen taiteiden julkisen tuen järjestämiseen merkittävästi (esim. Chartrand 1987; Chartrand & McCaughey 1989, 15). Tämä näky Chartrandin ja McCaughey'n (1989, 5–9) tavassa jakaa

¹ Esim. Dewey 2004; Kawashima 1995; Mangset 2009.

taiteen julkisen tukemisen mallit neljään: avustava (*facilitator*, esimerkkinä USA) malli perustuu yksityisiin lahjoituksiin ja verovähennyksiin, eikä valtio ole siinä kiinnostunut tuettavista sisällöistä sinänsä; suojelevassa (*patron*, esimerkkinä Britannia) mallissa valtio pyrkii takaamaan politiikan ja taiteellisen laadun arviointien erottelun; suunnitteleva (*architect*, esimerkkinä Hollanti) malli suosii virkamiestyönä toteutettavaa kokonaissuunnittelua, jossa tuen kohteet määritetään taiteellisen laadun ohella sosiaalisin ja integraatiota tukevin perustein; järjestävä malli (*engineer*, esimerkkinä Neuvostoliitto) puolestaan ulottaa julkisen ohjauksen suoranaisesti sisältöihin saakka valikoiden tuen kohteet avoimen ideologisin perustein. Skaala avustavasta järjestävään malliin voidaan mieltää myös skaalaksi vähäisestä valtiointerventiosta hyvinvointivaltiollisten ohjailumekanismien kautta totalitaristisia piirteitä toteuttavaan sisältöjen määrittelyyn (ks. Johannisson & Trépagny 2004, 4).

Chartrandin ja McCaughey'n typologisoinnit ovat ideaalityyppejä, jotka tarjoavat kansainvälisesti tunnetun tulkintakehyksen suomalaisen järjestelmäkehityksen erityispiirteiden tarkastelemiseen – tähän palataan luvussa 5.2. Ilman täsmällisempää tietoa suomalaisen kehityksen vaiheista sen selitysvoinman arviointi on kuitenkin mahdotonta: tarvitaan aiemmin esitettyä täsmällisempää tietoa taidetukien järjestämisestä Suomessa ja asiantuntijuuden roolista siinä.

Chartrandin ja McCaughey'n kehittämää typologisointia on kritisoitu kentällä toimivien intressiryhmien merkityksen sivuuttamisesta (esim. Mangset 1995). Kaikkien Pohjoismaiden erityispiirteitä voidaan pitää erilaisten järjestäytyneiden ryhmien vaikutusta taidetukien organisointiin (Mangset 2009, 288–297). Suomessa niillä on todettu olleen merkitystä aina 1800-luvulta alkaen (Tuomikoski-Leskelä 1977).

Käsillä olevassa tutkimuksessa myös taidealojen keskeisiä intressiryhmiä tarkastellaan suhteessa lautakuntiin. Näkökulma täydentää aiemman tutkimuksen kuvaa suomalaisen kulttuuripolitiikan historiasta ja avaa aiemmin esitetyn kritiikin huomioon ottavan perspektiivin Chartrandin ja McCaughey'n (1989) typologisointien arviointiin. Samalla kyetään arvioimaan onko keskushallinnon ja siihen sitoutuneiden ryhmittymien suhde ollut molempia osapuolia vastavuoroisesti hyödyttävä, kuten esimerkiksi ympäristöliikkeen historiallisen kehityksen kohdalla on havaittu (ks. Konttinen 2010; vrt. Öberg et. al. 2011, 365–366).

1.3 Historiallinen sosiologia asetelman määrittäjänä

Edellä mainitun CUPORE:n tutkimushankkeen alkaessa vuonna 2004 sen tavoitteena oli avata kulttuurin julkisen rahoituksen kehittymistä valtion ja kuntien vastuualueeksi. Lähtökohtaisesti haluttiin ottaa huomioon ideologiset ja poliittiset tekijät sekä valta: tavoitteena oli selvittää, mitkä ja keiden näkemykset aikanaan sidottiin julkisen vallan piiriin sekä miksi näin toimittiin. Samalla haluttiin saada tietoa myös siitä, keitä ja miksi jätettiin julkisen tuen ulkopuolelle. Näkökulma on olennainen tämän tutkimuksen asetelmassa, jonka tavoitteena

on historiallisia ja sosiologisia näkökulmia yhdistäen selittää valtion taidelautakuntien kehitystä myös suhteessa valtasuhteisiin ja asemista käytyihin kamppailuihin. Aiemmin vastaavaa tutkimusta ei ole lautakuntiin keskittyen tehty.

Kulttuuripolitiikan tavoitteiden suunnittelua ja toteuttamista tukevien rakenteiden kehitystä voi lähestyä vakiintumiskehityksenä, jossa instituutioiden ja ideoiden (tai ideologisten traditioiden) välinen vuorovaikutus on tärkeää (vrt. Lieberman 2002, 698–700, 709). Tässä tutkimuksessa lautakuntia tulkitaan vakiintuvan hallintorakenteen tukemina eliminä, joiden jäsenet kykenivät asemansa kautta vaikuttamaan ideoiden ja ohjelmallisen politiikan alan tuottamien normatiivisten sisältöjen väliseen yhteyteen.

Institutionalisoitumiskehityksen monitasoisuus on olennainen tekijä siinä, miten lautakuntia voidaan asemoida: valtiiovallan tuottamien lakien, asetusten ja materiaalistien resurssien lisäksi professioiden kehittyminen ja epäviralliset suhdeverkostot sekä politiikan eri sektoreilta ja muilta tahoilta omaksutut vaikutteet lyövät leimansa kokonaiskehitykseen (ks. DiMaggio & Powell 1983; Kangas, Mertanen & Sokka 2010). Toteutuneen kehityksen tarkastelu vaatii siten suhteellisen laajan lähdepohjan ja lisäksi menetelmiä sen analyttiseen tulkintaan. Tässä tutkimuksessa tulkinta rakennetaan historiallisen sosiologian perspektiivistä.

Tavoiteltava tulkinnan taso ja käytettävä lähdepohja ovat keskeisiä kysymyksiä historiallisessa sosiologiassa. Ne olivat akuutteja keskustelunaiheita jo tieteellisen (länsimaisen)² historian tutkimuksen syntyessä 1800-luvulla, kun pyrkimykset historian tutkimuksen alan avartamiseksi poliittisen järjestelmän tuottamia dokumentteja laajemmalle pohjalle aiheuttivat kiistoja. Kyse oli myös yrityksestä luoda tuoreeltaan yhteyttä kehityksessä olleen sosiologian ja historian välille. Valtioon sekä sen tavoitteisiin sidottu käsitys tutkimuksesta saavutti kuitenkin dominoivan aseman historiatieteessä. Samalla suuri osa sosiaalista todellisuutta jäi ohuelti tunnistetuksi tieteellisen historian tutkimuksen valtavirrassa. (Iggers 2005, 469–471.)

Suomessakin kansallisella ja valtioon keskittyvällä kehityksellä on ollut historiankirjoituksessa dominoiva asema, vaikka etenkin sosiaalishistoriassa on myös haettu ”vastahistoriaa” melko puhtaasti valtiollisia aineistoja käyttäen ”viralliselle” historiankirjoitukselle. Samalla on pidetty yllä yhteyttä yhteiskuntatieteisiin. (ks. Haatanen 1992, 151.) Jo 1900-luvun alussa tutkimusta tehtiin vaihtoehtoisista näkökulmista esimerkiksi Väinö Voionmaan ja Gunnar Suolahden toimesta, samassa juuressa suomalaisen sosiologian kehityksen kanssa (Allardt, Alapuro & Alestalo 1992). Itsenäisyyden alun historian tutkimuksen valtavirtaan asettui kuitenkin 1800-luvun lopulla luotu fennomaaninen, kansallisvaltion kytketty historiankirjoitus. Sotien välisenä aikana sitä päivitettiin uusien suomalaishistorioiden painotuksin. Toisen maailmansodan jälkeen otettiin etäisyyttä maailmansotien väliseen henkeen (ks. Mylly 1997), mutta kansallisvaltio säilyi silti keskeisimpänä tutkimuskohteena. Samalla historianteoriassa

² Georg Iggersin mukaan Saksassa 1800-luvun mittaan kehittynyt historiatiede vakiintui useimpien länsimaiden ohella myös esimerkiksi Japanissa jo 1800-luvun loppuun mennessä.

keskityttiin tieto-opillisten kysymysten sijaan lähteiden luonnetta koskevaan keskusteluun, jolloin suhde filosofiaan ja yhteiskuntatieteisiin jäi vähemmälle huomiolle.

Sosiologian ja historian vastakkainasettelua Suomessa voi tulkita myös saksalaisten ja anglosaksisten vaikutteiden vaihteluiden kehityksessä (Allardt 1992, 205–206). Suomalaisessa sosiologiassa tapahtui toisen maailmansodan jälkeen metodologinen murros, joka liittyy kvantitatiivisen tutkimuksen nousuun. Muutokseen haettiin aiemman Saksaan suuntautumisen sijaan mallia amerikkalaisesta sosiologiasta, joka keskittyi 1950-luvulta alkaen lähinnä nykyyhteiskuntaa koskeviin tutkimusaiheisiin (Eskola 1992, 241).

1900-luvun loppua kohden uudenlaisten lähestymistapojen merkitys tunnustettiin yhä yleisemmin. Perinteisten tutkimuskysymysten rinnalla alettiin muun muassa painottaa yhteiskuntien näkemistä kulttuureina ja kulttuurien näkemistä ”merkitysverkostoina”. Samalla yksipuolisia kansallisia perusteita kyseenalaistettiin ja valtiollisiin lähteisiin keskittyneen historian tutkimuksen legitimitettiin heikkeni (Haatanen 1992, 195–196). Laajemmassa tieteenfilosofisessa mittakaavassa muutos liittyi myös loogisen empirismin aseman haastamiseen. Näin esimerkiksi valtaa on alettu etsiä jäykkien rakenteiden ja valtiollisen politiikan tutkimuksen ohella sosiaalisen kanssakäymisen tavoista (Haapala 1997, 15–22; Iggers 2005, 473–476; Torstendahl 2000). Näissä yhteyksissä historiallisen perspektiivin arvo on noussut myös sosiaalitieteissä niin kansainvälisesti (esim. Griffin 1995, 1247) kuin Suomessakin (Allardt, Alapuro & Alestalo 1992, 15–17; Saari 2006).³

Historian suhdetta sosiologiaan puitiin suomalaisessa tieteellisessä keskustelussa etenkin 1960-luvulla. Debattiin osallistuivat sekä historian tutkimuksen ammattilaiset että sosiologit. Esimerkiksi Heikkinen ja Ylikangas (1971) pohtivat *Historiallisessa Aikakauskirjassa* sosiologisten näkökulmien nousua sekä historian tutkimuksen yhteiskunnallisen funktion hämärtymistä, joka tapahtui yhtä jalkaa kansallisuusaatteen heikkenemisen kanssa. Puheenvuoro on hyvä esimerkki tutkimuksen lähtökohtien aikasidonnaisuudesta: kirjoittajat peräsivät soveltavaa historian tutkimusta, mikä oli reaktio ajan suomalaiseen tiedepolitiikkaan ja tarpeeseen osoittaa uudella tavalla historian tutkimuksen arvo. Kysymys oli noihin aikoihin pinnalla. Muun muassa Suvanto (1968) oli jo hieman aiemmin käsitellyt tutkimuksen päätöksentekoa tukevaa funktiota, jota sosiologian tuolloin katsottiin onnistuneen toteuttamaan historian tutkimusta paremmin.

Jo ennen Suvannon vuoden 1968 puheenvuoroa sosiologi Erik Allardt (1966) käsiteli samaisen *Aikakauskirjan* sivuilla teorian ja yksittäistapauksen suhdetta sekä sosiologian ja historian tutkimuksen eroja. Hän katsoi (ma., 199–202), että sosiologiassa keskeistä on pyrkimys teorianmuodostukseen, kun historian tutkimuksessa lähtökohta on yksittäisissä tapauksissa, joita ei irroteta historiallisesta erityistilanteesta. Näistä eroavuuksista huolimatta Allardt totesi, että sosiologian ja historian suhde voi olla hedelmällinen ja ne voivat tukea toi-

³ Aihe sinänsä ei ole uusi (ks. esim. Clark 1959), mutta se on herättänyt viime vuosikymmeninä uudenlaista mielenkiintoa.

nen toistaan – jopa siinä määrin, että “[on] myös mahdollista, että nimenomaan historian tutkimuksen ja sosiologian väliin sattuvat tutkimukset, – –, ovat loppujen lopuksi kaikkein rikastuttavimpia” (ma., 204). Omassa artikkelissaan Pekka Suvanto (1968) kommentoi juuri näitä Allardtin näkemyksiä. Hän keskittyi etenkin Allardtin teoreettisia propositioita (säännönmukaisuutta esittäviä lausemia, teoreettisia järjestelmiä) koskeviin esimerkkeihin ja totesi, että niihin täytyy historiallisen tiedon mukaan suhtautua varauksella.

Koko keskustelu kuvaa historian ja sosiologian suhteessa nähtyä perusongelmaa, jota kanadalainen historioitsija ja sosiologi J. M. Bryant (1994; 2000) on käsitellyt kriittisesti. Hän katsoo, että uniikkien ja yleisten tapausten (*idiographic-nomothetic*) välille tehtävä jako erottelee historian tutkimusta ja sosiologiaa usein toisistaan, mutta erottelun ylläpitäminen ei ole tieto-opillisesti perusteltua. Myös Kallioinen (1997, 28–30) korostaa, että (historiantutkimukseen usein leimallisesti liitetyn) mikrotason ja (yhteiskuntatieteisiin ja niiden tuottamaan teoretisointiin usein liitetyn) makrotason erottelu on alettu yhä useammin nähdä keinotekoisena ja nostettu päämääräksi molempien ulottuvuuksien huomioon ottaminen. Näin on toimittu esimerkiksi käsitehistorian tutkimuksessa, jossa mikrotason retorista toimintaa (*speech act*) ja toisaalta makrotason tarkasteluissa näkyviin saatavaa semantiikan muutosta (*semantic change*) on käsitelty samojen tutkimusten puitteissa (Ihalainen 2006; ks. myös Koselleck, Narr & Palonen 2000). Vastaavaan sävyyn on hahmoteltu yhteiskuntahistorian paradigmaa (Rautio 1996), haviteltu mikrohistorian avaamista kulttuurin suuntaan (Cerutti 2004), sekä haettu kulttuurin tarkastelusta keinoja historiallisen sosiologian kehittämiseksi (Ikegami 2005, 16–18) ja todettu historiallisten tarkastelujen yleisempi arvo yhteiskuntatieteissä (Saari 2006).

Suvannon (1968, 9) kysymys ”kuinka paljon propositio voi olla todellisuudessa ajasta ja paikasta riippumaton?” on joka tapauksessa edelleen keskeinen historian ja sosiologian suhteessa. Siihen sisältyy käsitys toiminnan väistämättömästä ajallisuudesta: ”tietyn tyyppisissä tilanteissa eräiden päämäärien tai keinojen esiintyminen voi olla todennäköisempää kuin muiden mahdollisuuksien” (ma., 12). Suvanto totesi von Wrightiin (1967) viitaten, että mahdollisuus tiettyjen päämäärien ja keinojen korostumiseen tietyissä oloissa voi vaikuttaa myös inhimillisen toiminnan motivaatiotaustoihin. Tämä lopulta pikemmin lähentää kuin erottelee historian ja sosiologian kysymyksenasetteluja toisiinsa nähden, sillä juuri toiminnan päämäärien ja käytettävissä olevien keinojen sidokset historiallisiin oloihin ovat historian tutkimuksen ja yhteiskuntatieteiden yhteistä aluetta (Ruonavaara 2006, 52–56; ks. Kincaid 1989, 131).

Juha Sihvola (2003) on todennut, että ”mikä tahansa historiallinen esitys, – –, sisältää väistämättä sellaista teoreettista aineistoa, jota ei voida palauttaa menneisyyden tekoihin ja tapahtumiin” (ma., 32–33; ks. myös Hyrkkänen 1993, 44). Bryant (2000, 512) linjaa vastaavaan sävyyn, että sekä historian että sosiologian tutkimuskohteena on ”inhimillinen toiminta, joka tapahtuu rakenteellisesti jäsentyneessä, ajallisesti määräytyneessä ja kulttuurisesti latautuneessa ympä-

ristössä”⁴, joten tutkimuksen tulisi kyetä avaamaan historiallisen toiminnan ja teorian välistä suhdetta.

Yksilöllistä ja institutionaalista tasoa erillään pitäviä elementtejä lähentäneen kehityksen myötä (Ago 2004, 45–46) historialliseksi sosiologiaksi luettava tutkimus on saanut lisää jalansijaa. Se ei sinänsä ole kehittynyt tarkkaan määriteltyjä metodeja soveltavaksi erityisalaksi, vaan kyse on ollut enemmänkin sosiologian erilaisista sisäisistä asetelmista, joita yhdistävä tekijä on ollut historiallinen näkökulma (esim. Ruonavaara 1995, 253). Vaikka sosiologiassa näin on innostuttu avaamaan historiallista perspektiiviä, historiallisesti virittyneen sosiologiantutkimuksen ongelmaksi on edelleen nähty, että sitä tehdään liian puhtaasti sekundaariaineistoon tukeutuen (esim. Saari 2006, 19). Tässä tutkimuksessa kritiikkiin vastattiin hakeutumalla myös alkuperäisaineistojen äärelle.

Tämän tutkimuksen kysymyksenasettelua on ohjannut historiallisen toiminnan ja valtarakenteiden punnitseminen; tässä yhteydessä historiallisen sosiologian näkökulma tarkoittaa alkuperäislähteistä sekä aiemmasta historian tutkimuksesta tulkitun toiminnan yhdistämistä sosiaalista kanssakäymistä ja siihen liittyviä rakenteellisia tekijöitä koskevaan teoreettiseen keskusteluun. Asetelma perustuu käsitykseen kulttuurin, sosiaalisen järjestyksen ja toiminnan vastavuoroisesta suhteesta (Griffin 1995, 1249; ks. Williams 1983). Tavoitteena on näin avata niin instituutioiden ja yksittäisten toimijoiden välisiä suhteita, intellektuellien erilaisia rooleja, valtion ja kansalaisyhteiskunnan suhdetta kuin nationalismin luonnettakin.

1.4 Tutkielman rakenne, tutkimusprosessi ja -menetelmät

Käsillä olevan tekstin (luvut 1-6) rakenteessa luku 3 kuvaa osajulkaisujen tiivistelmät ja niiden osuuden kokonaisuudessa. Itse osajulkaisut on koottu kokonaisuuden loppuun. Luvuissa 4 ja 5 tehdään yhteenvetoa ja johtopäätöksiä osajulkaisuissa esiteltyjen sisältöjen pohjalta siinä teoreettisessa ja käsitteellisessä perspektiivissä, joka avataan luvussa 2. Luvut 4 ja 5 sisältävät siten osajulkaisujen tulosten yhteen kokoamisen ohella uutta kontekstualisointia: vastaukset tämän luvun alussa listattuihin tutkimuskysymyksiin esitetään näissä luvuissa. Luvussa 6 arvioidaan päätäntönä väitöskirjan merkitystä ja pohditaan jatkotutkimuksen tarvetta.

Tutkimusprosessin alkupuolella luettiin arkistoaineistoja lautakuntiin liittyvien puheenvuorojen ja tietojen löytämiseksi. Aiemmat valtionhallinnon kehitystä ja asiantuntija-asemien syntyä käsittelevät historialliset tutkimukset auttoivat aineiston kartoittamisessa. Arkistotyöskentely toteutettiin vuosina 2004–2006; se käynnistyi osana jo mainittua kulttuuripolitiikan historiaan keskittyntä tutkimusprojektia, jossa ideologiset ja poliittiset tekijät sekä valtakysy-

⁴ ”- - history and social sciences - - converge on the same object of study: human agency as it unfolds within fields of praxis that are structurally organized, culturally encoded, and temporally dogmatic.” (suomennos S.S.)

mykset nähtiin alusta asti tärkeinä. Allekirjoittanut myös osallistui jo projektin tutkimussuunnitelman kirjoittamiseen vuonna 2003. Näin tutkijan omien taustojen⁵ ja aiemman tutkimuksen tuntemuksen kautta syntynyt kiinnostus valta- ja järjestelmäkysymyksiin sekä niiden kautta toiminnan ja rakenteiden vuorovaikutukseen heijasteli kysymyksenasetteluun.

Tutkimusprosessin alkuvaiheessa arkistoaineistoa ja historiallista kontekstia kartoittavaa sekundaarikirjallisuutta luettiin hakien systemaattisesti tietoja siitä, millaisin perustein lautakunnat koostettiin, millaisia päätöksiä ne tekivät (miten ne määrittivät ja rajasivat virallista tukea lausunnoillaan) sekä miten ne suhtautuivat eri järjestöihin ja toisten lautakuntien toimintaan ja kansalliseen poliittiseen järjestelmään.

Tutkimusprosessin eteneminen ja kirjoittajan samaan aikaan tapahtunut irtautuminen projektitutkijan paikalta (syksyllä 2005) johtivat konferenssipapereiden ja niistä edelleen hiottujen artikkelien kirjoittamiseen, joissa aineistojen tulokinnan ohella nostettiin esiin lautakuntien asiantuntija-aseman ja siihen liittyvien valtasuhteiden tarkastelun kannalta olennaisiksi nähtyjä teorioita. Tässä vaiheessa tehtiin myös valinta artikkeliväitöskirjamuodosta.

Ensimmäinen osajulkaisu syntyi tutkimusprojektin myötä, mutta loput kolme osajulkaisua on kirjoitettu vuosina 2006–2012: vanhin niistä syvensi projektijulkaisun teemoja uudesta näkökulmasta ja myöhemmät kaksi on kirjoitettu kuvaamaan lautakuntien toimia ja asemaa sotien välisessä Suomessa. Lopulta käsillä oleva kokonaisuus vie yksittäisten osajulkaisujen kysymyksenasetteluja kohti kulttuurin käsitteen merkitysvälitteisyyden ja valta-asemien tarkastelun yhdistämistä. Näin käännytään uudella tavalla teoreettista keskustelua hyödyntäen käsittelemään asiantuntija-asetelmien poliittisuutta ja niissä rakenteellisten tekijöiden suojaamana tapahtunutta vallankäyttöä sekä suomalaisen lautakuntamallin ominaispiirteiden tunnistamista.

Yllä kuvatun prosessin myötä lautakuntien toiminta on kyetty kytkemään todellisiin historiallisiin erityistilanteisiin tavalla, jota ei olisi voitu toteuttaa puhtaasti tutkimuskirjallisuuteen tukeutuen. Voidaan todeta, että osajulkaisut eivät olisi olleet mahdollisia nyt kuvatussa muodossa ilman arkistotyöskentelyä. Näin on päästy myös käsiksi tutkimusasetelman kannalta olennaiseen toiminnan ja rakenteiden suhteeseen – yhteen historiallisen sosiologian peruskysymykseen, jonka avaaminen jäisi teoreettiseksi spekuloinniksi ilman todellisiin historiallisiin tapahtumiin pohjaavaa aineistoa.

Arkistoaineiston ja aikaisempien historiantutkimusten avulla on saatu esiin myös lautakunnissa tiivistynyt taidealojen järjestöjen ja keskushallinnon suhde, jota suhteutetaan edelleen teoriakeskusteluihin sekä Chartrandin ja McCaughey'n esittämiin malleihin. Tuloksena luvuissa 4 ja 5 eritellään lautakuntien käyttöä ja merkitystä osana keskushallintoa sekä nimetään suomalainen lautakuntamalli toteutunutta kehitystä kunnioittavalla tavalla.

Tässä tutkimuksessa julkisen tilan rooli korostuu, sillä se nähdään olennaiseksi sekä yleisemmän historiantutkimuksen ja sosiologian yhdistävän asetelman että spesifimmän kysymyksenasettelun kannalta. Julkisen tilan kautta

⁵ Sekä historioitsijan että sosiologian perustutkinnot.

sosiaalinen järjestys, sosiaaliset suhteet, ja niiden kautta välittyvät ilmiöt toteutuvat historiallisesti muuttuvina. Myös tutkittavan periodin mittaan vallinnut kulttuurinen moninaisuus on lautakuntiin olennaisesti liittyviltä osin pyritty tunnistamaan, jotta valtasuhteet, niiden mahdollinen konfliktuaalisuus sekä niihin sidotut kulttuurisisällöt saataisiin esiin (ks. Sokka 2007, 76–77).

Historiallisen sosiologian piiriin lukeutuvan asetelman ja siihen soveltuvi-
en menetelmien tunnistamisen kautta on haluttu välttää Bryantin (2000, erit.
511–514) kuvaamia historian ja sosiologian tutkimuksessa yleisiä ongelmia
("tieto-opillisiä epämuodostumia" / *epistemological deformations*), jotka liittyvät
liian yksipuolisesti erillistapauksia kuvailevan historian tutkimuksen tai yk-
sisilmäisesti yleistettäviä säännönmukaisuuksia tavoittelevan yhteiskuntatie-
teellisen tutkimuksen asetelmiin ja oletuksiin. Bryantin mukaan historiallisten
tapahtumien selittämisessä esimerkiksi sosiaalisen konstruktionismin paino-
tuksin saatetaan helposti ylikorostaa inhimillisen toiminnan yleisiä perusteita,
vaikka toiminnan tulkinnassa tulisi olla herkkä aikaan sidotun kontekstin ym-
märtämiselle. Toisaalta hän pitää tärkeänä, ettei historiallista tutkimusta jätetä
kuvailujen tasolle, vaan se liitetään myös teoreettiseen keskusteluun. Juuri se on
tämän tutkimuksen tavoite.

2 KESKEISET KÄSITTEET JA TEOREETTINEN KEHYS

2.1 Kulttuuripolitiikka merkityksellistävien tapojen ja muotojen politiikkana

Kulttuuripolitiikan kehitykselle tutkimusalana ovat olleet tärkeitä kulttuurin sosiologien ja yhteiskuntateoreetikkojen tekemät käsitteenmäärittelyt (McGuigan 1996, 12–29; 2003), joissa kulttuuri nähdään elävässä suhteessa sosiaaliseen todellisuuteen; se käsitetään dynaamiseksi ja historiallisesti muuttuvaksi sekä vallankäytölle alttiiksi. Siten kulttuuri kytkeytyy myös politiikkaan. Kulttuurin poliittisuuden tunnistamista ovat edistäneet muiden muassa Antonio Gramsci, Raymond Williams ja Jürgen Habermas (esim. McGuigan 1996, 13), joiden ajattelua sovelletaan myös tässä tutkimuksessa.

Kuten edellä todettiin, historiantutkimuksen ja yhteiskuntatieteiden yhteinen tutkimusala koskee inhimillistä toimintaa kulttuurisesti latautuneessa ympäristössä. Tässä tutkimuksessa kulttuurista käytetään Raymond Williamsin määritelmää, jonka mukaan kulttuuri on toteutunut merkitysjärjestelmä (*realized signifying system*): ”sen kautta – muiden keinojen ohella – sosiaalista järjestelmää välitetään, toistetaan, koetaan ja tutkitaan”.⁶ Merkitysjärjestelmän käytännön toteutumisessa erilaiset merkityksellistämisen tavat ja muodot (*signifying practices*) ovat ydinasemassa. (Williams 1983, 13.)

Williamsin kulttuurikäsitteeseen viittaavissa suomenkielisissä teksteissä ajatus erilaisista merkitysjärjestelmää toteuttavista toiminnan muodoista ja toimintatavoista on suomennettu mm. käytännöiksi (esim. Puoskari 2005, 76). Toinen kulttuurisosiologian ja kulttuurintutkimuksen piireissä yleistynyt termi on käytänne. Koska tulkitsen nämä molemmat termit epämääräisiksi rakenteellisten tekijöiden ja toiminnan suhteen tarkastelun kannalta, suomennan Williamsin fraasin *signifying practices* muotoon merkityksellistävät toimintatavat ja -muodot. Vaikka suomennos on kielellisesti kömpelö, katson tavoittavani sen

⁶ ” – – culture as the signifying system through which necessarily (though among other means) a social order is communicated, reproduced, experienced and explored.” (Suomennos S. S.)

kautta pelkän 'käytännön' tai 'käytänteen' valitsemista paremmin niin toimintaa ohjaavat rakenteiden tukemat toiminnan ehdot, organisoituihin toimintamalleihin liittyvät järjestelmällisen toiminnan muodot kuin epämuodollisemat tapaan ja traditioon pohjaavat menettelytkin. Tulkitsen Williamsin pitävän niitä kaikkia olennaisina merkitysjärjestelmän kannalta.

Williams (mt. 207) linjaa, että sosiaalisen järjestelmän kokonaisuus ja siihen sisältyvät inhimillisen toiminnan muodot tulisi ymmärtää koko laajuudessaan, joka ei palaudu pelkästään merkityksiin.⁷ Williamsin käsitystä kulttuurista on tästä huolimatta tulkittu myös kaikenkattavaksi elämäntavan kuvaukseksi ja kritisoitu sitä nimenomaan tältä pohjalta (esim. Bennett, T. 1999, 381). On siis syytä painottaa, että toteutuneeksi merkitysjärjestelmäksi ymmärretty kulttuuri ei ole sama asia kuin käsitys kulttuurista "koko elämäntapana" (*way of life*). Tässä käytetyn Williamsin 1980-luvun alussa esittämän määritelmän mukaan koko elämäntapaa nimenomaan rajaavat myös luonnonolot ja kulttuurin ohella muut sosiaalisen järjestäytymisen keinot (esim. talousjärjestelmä, poliittinen järjestelmä, perhe ja suku) (ks. myös Jokinen 2006, 8; McGuigan 1996, 2).

Williamsin määritelmästä seuraa, että kulttuurin sosiologisen tarkastelun lähtökohta ei voi olla mikään lukkoon lyöty käsitys kulttuurista (mt., 144). Sen sijaan tietyssä ajassa ja tilassa tuotettua kulttuuria tulisi suhteuttaa siihen vaikuttaneisiin sosiaalisen kanssakäymisen muotoihin ja valtasuhteisiin, jotta sen olemusta voidaan ymmärtää. Tämän tutkimuksen tarkoitus on selvittää taide- ja kulttuurin kehitystä ja asemaa suhteellisen pitkän historiallisen kehityksen aikana, jolloin kulttuuri ymmärretään toimintaan liittyen muuttuvana, mutta myös sitä ohjaavana toistorakenteena, jota on tarkasteltava ajallisessa kontekstissaan sen erityispiirteiden ymmärtämiseksi.

Toiminnan käsittäminen valintana tapahtumahetkellä avoimena olevien mahdollisuuksien välillä on ominaista historian tutkimukselle. Käsitys sopii yhteen toiminnan kontingenttia luonnetta korostavan politiikkakäsityksen kanssa (esim. Kettunen 2003). Tällöin valinnan mahdollisuuteen liittyy myös kamppailu, jonka osapuolet pyrkivät toteuttamaan potentiaalisista vaihtoehdoista itselleen sopivimpia (Palonen 2003, 173–174).⁸ Juuri ajassa ilmenevä potentiaali merkitysten muutoksiin on merkitysjärjestelmäksi ymmärrettyyn kulttuuriin liittyvän poliittisuuden keskiössä. Niin merkityksiä kuin niitä toistavia muotoja ja tapoja on kyettävä siirtämään eteenpäin – joko lähes sellaisenaan tai muutettuina –, jotta ne säilyvät (Palonen 2000, 212–213; ks. myös Koselleck, Narr & Palonen 2000, 27–29; Kallioinen 1997, 27).

Tässä tutkimuksessa toiminnan mahdollisuuksia rajaavia ehtoja lähestytään kulttuurin merkitysjärjestelmäksi ymmärtämisen ohella Kari Palosen (2003) kuvaamien politiikan eri ulottuvuuksien tunnistamisen kautta. Hän jakaa poli-

⁷ "We have still to be able to discuss a social system in the most general and inclusive terms. It would be wrong to reduce it to the signifying system alone, for this would make all human actions and relationships mere functions of signification and, in doing so, radically diminish them."

⁸ Palonen kuvaa valtaa (*power*) weberiläisessä mielessä "mahdollisuus -käsitteenä" (*chance-concept*), jolloin valta liittyy toiminnan kontingenssiin ja politiikkaan toimintana (*politics-as-activity*).

tiikan neljään dimensioon: ohjelmallisen politiikan normatiivisen alan ja sen puitteissa tuotettujen teleologisten toiminnan suuntaviivojen (*policy*) sekä luonteeltaan hetkellisempää esityksellisyyttä korostavan politikoinnin (*politicking*) lisäksi hän erottaa toisistaan politiikalle varatun metaforisen alan (*polity*) sekä ilmiöiden poliittisuuden tunnistamiseen ja vahvistamiseen liittyvän politisoinnin (*politicizing*). Näistä *policy* ja *polity* viittaavat politiikan tilallisuuteen, jonka kautta esitetään ja ylläpidetään toimintaa ohjaavia rajoja. Politikointi sekä politisointi viittaavat aktuaaliseen poliittiseen toimintaan.

Policy ymmärretään tällöin – ja tässä tutkimuksessa – normatiivisen politiikan alaksi, jonka mukainen toiminta on luonteeltaan tulevaisuussuuntautunutta ja tavoitteellista. Toiminnallinen politikointi ei määriy samassa määrin teleologis-normatiivisesti kohti ulkoisia tavoitteita, mutta liittyy silti *policyn* ylläpitoon ja kantaa tavoitteellisuutta osana toiminnallisuuttaan (Palonen 2003, 175–181). Kyse on siitä, että side menneeseen kytkee toiminnan ontologiset perusteet historiaan, mutta samaan aikaan kulloinenkin nykyhetken kokemus rajaa toiminnan suuntaamista (ks. Bryant 1994, 11–12).

Politiikan toinen tilallinen dimensio, *polity*, on ”metaforinen ala”, jonka sisään lukeutuvat poliittisen piiriin hyväksytyt asiat; se rajaa, mitä yleisesti käsitetään politiikkana ja mitä ei. Uudet aiheet, uudenlaiset näkökulmat inhimillisen toiminnan luonteesta tai uudenlaiset tavat politikoida voivat vaikuttaa siihen, miten *polity* nähdään. Uusia avauksia ei kuitenkaan välttämättä omaksuta tai hyväksytä helposti. (Palonen 2003, 179–181.) Tämä liittyy politiikan neljänteen ulottuvuuteen, politisointiin (*politicization*),⁹ joka kuvaa johonkin ilmiöön liittyvän pelivaran tunnistamista ja sen avaamista poliittisen toiminnan kohteeksi. Kyse voi olla joko tyystin uusien näkökulmien ”keksimisestä”, vanhojen siirtämisestä sivuun, tai joidenkin olemassa olevissa ilmiöissä tapahtuvien muutosten poliittisen potentiaalın havaitsemisesta. Politisointia on samalla vaikea kuvitella ilman jonkinlaista muutosta vanhaan järjestykseen nähden. (ma., 180–183.) Politisointi onkin olennainen politiikan dimensio luokittelujen ylläpidon kannalta, sillä sen kautta otetaan sekä kantaa aiempaan että luodetaan uutta (Palonen 2003, 183).

Koska *policyn* mukainen ja sen olemassaoloa tukeva toiminta on tulevaisuussuuntautunutta ja *polity* rajaa laajemmin poliittisiksi tunnistettujen sisältöjen alaa, nämä politiikan ulottuvuudet ovat tärkeitä hallintojärjestelmän jatkuvuuden kannalta – myös tarkasteltaessa taidelautakuntien toimiin kytkeytyneiden merkityksellistämisen tapojen ja muotojen syntyä ja vakiintumista. Tässä tutkimuksessa *policy* liittyy lautakuntien hallinnollisiin vastuisiin ja niitä täytettäessä omaksuttuihin toimintalinjauksiin ja *polity* kuvastaa lautakuntien valtiokeskeistä ja kansalliseen poliittiseen järjestelmään sidottua toimintaympäristöä.

Lautakuntamallin vakiinnuttaminen ja sille varatun tilan pysyvyys osana kansallisvaltion hallintorakennetta liittyvät myös politiikan toiminnallisiin dimensioihin, jotka paikantuvat taiteen tuen muotoja, sisältöalueita ja lautakunti-

⁹ Termin (saks. *Politisierung*) esitti ensi kertaa vuonna 1907 Karl Lamprecht, joka pyrki tuomaan kulttuuriset ja sosiaaliset sisällöt tieteellisen historiankirjoituksen piiriin 1880-luvun lopulla.

en kommunikatiivisia suhteita koskeviin uusiin avauksiin (politisointi) sekä rutiininomaisempien päätösten tekemisiin ja oman aseman varmistamiseen liittyviin siirtoihin olemassa olevien keinojen ja sisältöjen puitteissa (politikointi).

Kulttuurin poliittisuutta voidaan tarkastella laveasti inhimillisenä toimintana, joka osana yhteisön vuorovaikutusta kuvastaa ja muodostaa merkityksiä tuottavia muotoja, tapoja ja kulttuurituotteita (*politics of culture*, ks. Cunningham 2003; McGuigan 2003), mutta nyt keskitytään rajatumminkin julkiseen kulttuuripolitiikkaan (*public cultural policy*) ja etenkin taidelautakuntiin osana sen kehitystä. Julkinen kulttuuripolitiikka tarkoittaa tässä tutkimuksessa kansallisen tason poliittista tilaa tukevan hallintojärjestelmän ekplisiittisesti kulttuurisiksi tunnistettujen kysymysten käsittelyyn varaamaa alaa sekä sen puitteissa toteutettuja, kulttuurin tuottamista ohjaamaan tarkoitettuja toimintoja ja malleja.

Lautakuntamallin kehityksen tarkastelu suhteessa keskushallintoon edellyttää myös sellaisen poliittisuuden tunnistamista, joka ei paikannu pelkästään julkishallintoon. Viime vuosikymmenien tutkimusasetelmissa kulttuuriin liittyvät poliittiset ja sosiaaliset tekijät onkin yhä selvemmin nostettu tutkimusten ongelmanasetteluihin byrokraattisten hallintomuotojen ja teknokraattisten hallintokäytäntöjen tarkastelujen rinnalle. (Cunningham 2003, 19–21; Lewis & Miller 2003; McGuigan 2003, 29; myös Jokinen 2006; Scullion & Garcia 2005, 117–118, 122–124.)

Siitä huolimatta, että kulttuuripolitiikan tutkimukselta on näin toivottu avarampia kysymyksenasetteluja, painotetaan edelleen samalla, ettei konkreettisen poliittisen järjestelmän merkitystä resurssien kanavoinnissa ja niiden sääntelyssä tule unohtaa. Tätä kehitystä kuvaten esimerkiksi Jim McGuigan (1996, 1) on linjannut, että ”teoreettisen kritiikin ja käytännön politiikan (*practical policy*) välinen hiljaiselo on alkanut murtua”. Myös Tony Bennett (1999) on viitannut politiikanäkökulman nousuun ja Stuart Cunningham painottanut ohjelmallista politiikkaa tarkastelevien perspektiivien arvoa kulttuuria koskevissa tutkimuksissa; niiden kautta päästään käsiksi saavutettavuuden, tasa-arvon ja kulttuuriin osallistumisen kaltaisiin kysymyksiin, joiden realisointuminen riippuu paljolti juuri kulttuuripolitiikan (*policy*) myötä mahdollistuvista toimintamuodoista ja -tavoista (ma., 380–381).

Merkitysjärjestelmää tuottavien ja ylläpitävien mekanismien selittämiseksi tässä tutkimuksessa tarkastellaan lautakuntien virallisen toiminnan ohella lautakuntajäsenten sosiaalisia taustoja sekä lautakuntien suhdetta omien alojensa (ammatti)ryhmittymiin ja erilaisiin poliittisiin traditioihin sidottuun järjestäytymiseen. Näin voidaan arvioida lautakuntien hallinnollisen aseman perusteita ja taidepolitiikan oman alan rajaamiseen liittyneitä valtasuhteita. Samalla kyetään ottamaan huomioon myös muita kuin puhtaasti merkityksin selitettäviä, mutta silti lautakuntien edustamaan kulttuurin tuotantoon vaikuttaneita tekijöitä – esimerkiksi poliittisen järjestelmän vaikutusvalta lautakuntiin nähden.

Tavoitteena on siis selvittää lautakuntien organisointia ja niiden käsittelemiä asioita suhteessa keskushallintoon, mutta samalla arvioida lautakuntiin ja niiden toimintaan liittyneitä valintoja ja valtakysymyksiä. Hallintorakenteet ja niiden mahdollistamat toimintamuodot otetaan siis huomioon, mutta niiden

syntyä ja olemassaolon perusteita eritellään myös kriittisesti, aivan kuten vaikkapa Oliver Bennett (2004, 244) on kulttuuripolitiikan tutkimukselta toivonut. Katson, että tavalla tai toisella vakiintuneita hallintorajoja muuttamaan pyrkivien keskustelunavausten kontrolli on rakenteiden rajatuomariksi asettumista, sillä vallitsevien hallintorakenteiden luomia valta-asemia miehittävät tahot voivat rajoittaa uusien näkökulmien mahdollisuutta päästä esille ja niitä ajavia osapuolia asemiin, jotka sallisivat osallistumisen hallintoinstrumenttien suuntaamiseen.

2.2 Kansa, taide ja valtio

Kansallisia sisältöjä on korostettu kulttuuripolitiikan historiankuvauksissa, joissa suomalaisen sivistyneistön esitetään tukeneen kansallisen kulttuurin kehittämistä kansallisen tason poliittisen järjestelmän valtuuttamana ja suomalaisen valtion vahvistamista tavoitellen 1800-luvulta alkaen (esim. Heiskanen 1994; Kangas 1999; 2004).

Kansallismielisyyden synty ideologisena liikkeenä, nationalismina, ajoitetaan juuri 1800-luvulle. Anthony D. Smith (2011, 231) määrittelee nationalismin ”ideologiseksi liikkeeksi, jonka tavoite on kehittää ja ylläpitää sellaisen yhteisön autonomiaa, yhtenäisyyttä, identiteettiä tai erityisyyttä, jonka jäsenistä ainakin osa katsoo tämän yhteisön muodostavan olemassa olevan tai potentiaalisen kansan.”¹⁰ Olennainen osa nationalismia on siihen sitoutuvien jakama käsitys oman kansallisen yhteisönsä oikeutetusta asemasta autonomisena subjektina (ma., 233), jota nimitetään kansaksi.

Kansallismielisyyden käyttövoima voi liittyä jonkin (etnisen) ryhmän menneisyydestä ammennettujen todellisten tapahtumien kertaamiseen ja uudelleentulkintaan, syntyperäänsä liittyviä yhteisiä tekijöitä jakavien ihmisten pitkään asuttamaan kotipaikkaan, ja/tai jonkin tunnistettavan ryhmän jakamiin kulttuurisiin piirteisiin sekä sosiaalisen kanssakäymisen muotoihin, joilla sinänsä voi olla vuosisatoja pitkä historia. Silti kansat ovat aina myös sisäisesti moniaineksisia. Nykytutkimus korostaa tätä todellisuuden moninaisuutta.

Tuoreen tutkimuksen näkökulmat aiheuttavat säröjä modernisaatioteorioiden (esim. Gellner 1983; Anderson 1983) painottamaan kuvaan teollistumisen ja tiedonvälityksen etenemisen tuottamasta kansallisen kulttuurin yhdenmukaistumisesta. Sen sijaan korostetaan kansallisten yhteisöjen sisäistä sosiaalista eriarvoisuutta sekä marginalisoiduissa ryhmissä kytevää konfliktin potentiaalia. Näkökulma nostaa esiin ristiriidan alistettujen ryhmien itseymmärryksen sekä valtarakenteiden ylläpitämisen kansallisen kuvaston välillä. Se toisaalta kyllä korostaa kulttuurin merkitystä kansallisten yhteisöjen ylläpitämisessä (esim. Büchi 1993; Kramer 1998, 8–14; Saukkonen 1998), mutta tähdentää samalla kult-

¹⁰ ”- - define the concept of *nationalism* as an ideological movement to attain and maintain autonomy, unity and identity or distinctiveness for a human population, some of whose members deem it to constitute an actual or potential ‘nation’.” (Suomennos S. S.)

tuurin avulla valtajulkisuudessa tuetun kansan käsitteen ideaaliluonnetta, jonka voima ohjata reaalista toimintaa määrittyy sosiaalisissa suhteissa ja sosiaalisessa kanssakäymisessä konkretisoituvan vallankäytön kautta (Hutchinson 1999; Spillman & Faeges 2005, 426–434; Smith 2011, 228–229).

On todettu, että erilaisten kanssakäymisen muotojen kehittymisellä ja poliittisten voimasuhteiden muutoksilla on vaikutusta kansan määrittelyihin (Spillman & Faeges 2005, 418–419, 425). Laajempien kansankerrosten kytkemisessä kansallismielisyyden piiriin monenlaiset kulttuurisisällöt – niin taide, kansanperinteen hahmot, kanonisoidut maisemat kuin yhteiseen historiaan viittaavat tarinatkin – ovat olleet tärkeässä asemassa (Hroch 1998, 18–22; Smith 2011, 234–235). Tässä tutkimuksessa katsotaan, että taidealojen järjestäytyminen, taiteiden kansallisen koulutuksen organisointi sekä taiteen pysyvämpien esittelypaikkojen synty loivat aiempaa laajemmille piireille mahdollisuuksia jakaa kansallisella tasolla entistä useampia sisältöjä, joiden kautta kyettiin tuottamaan ja toistamaan ideaalimielikuvia kansan ominaispiirteistä (ks. Anderson 1983; Karkama 2005, 14; Smith 1996, 451; 2011, 225–226).

Näin ymmärrettynä kansallisvaltiollisen yhtenäisyyden perustaksi katsottu kansan ideaali ei ole pysyvä tai tasa-arvoisesti eri toimijatahojen välillä tuotettu, vaan liittyy aikaan ja paikkaan sidottuihin valtasuhteisiin. Valtasuhteiden kannalta olennainen kysymys ajateltaessa taiteen tukea käsitelleitä lautakuntia on tällöin, kuka ja millaisin perustein teki päätökset valikoitujen sisältöjen tukemisesta.

Intellektuelleilla¹¹ on ollut merkittävä rooli sosiaalisessa kanssakäymisessä jaettujen kansallisten sisältöjen tuotannossa (esim. Boyer & Lomnitz 2005, 105–108, 113). Suomalainen kansallismielisyys kehittyi suhteellisen yläluokkaisena ja sen laajempiin kansankerrokseen levittämisen vaihe saavutettiin 1800-luvun lopulla yliopistotaustaisista älymystöpiireistä ponnistaneen sivistyneistön toiminnan seurauksena (Hroch 1985, 23, 62–64, 72–74; Alapuro 1988a, 85–92; Alapuro & Stenius 1989; Saukkonen 1997, 336–337). Sivistyneistö koki kansallista vastuuta, joka ei kuitenkaan ollut pyyteetöntä, vaan siihen sekoittuivat osallisten omat intressit ja valtapyrkimykset. Näin poliittinen debatti lisääntyi ja kansallisen sisällön määrittely kävi aiempaa tärkeämmäksi, mutta samalla myös sitä koskevan yksimielisyyden saavuttaminen vaikeaksi, kun valtiokehityksen rinnalla kehittyi moniäänisempää keskustelua mahdollistava kansalaisyhteiskunta. (Alapuro 1988b, 213; Karkama 2005.)

1800-luvulla Suomen oikeutta valtiostatukseen perusteltiin sivistyneistön keskuudessa yhtäältä juridis-hallinnollisesti ja toisaalta kielellis-kulttuurisesti. Kansan käsite liitettiin näihin keskusteluihin, jolloin sitä käytettiin valtionrakennukseen liittyneiden kamppailujen välineenä. Samalla kansallisen yhteisöllisyyden perusteita tuottaneen sivistyneistön jäsenet fokusoivat yhtenäisen kansan ideaalejaan kulttuurisisältöjen kautta ja kytkivät niitä yhä selvemmin kansallisvaltion. (Liikanen 2003, 258–262, 270–273; Pulkkinen 2003, 214–238; Ste-

¹¹ Tässä intellektuellien olennaiseksi ominaisuudeksi ymmärretään julkinen toiminta, joka liittyy käsitteellisen ja ideologisen tason sisältöihin (Bennett 2006, 121–122; ks. myös seuraava alaluku).

nus 2003, 320–358.) Samanaikaisesti syveni kulttuurin ja taiteen välinen käsitteellinen yhteys.

Esa Pirneksen (2008) mukaan kansallisvaltio otti taiteen huomaansa, kun taide alettiin sivistyneistön keskuudessa nähdä muusta inhimillisestä toiminnasta poikkeavana kulttuurin kehittyneimpänä muotona. Esimerkiksi Britanniassa Matthew Arnold puolusti 1800-luvun lopulla valtion interventio-oikeutta ja moraalista velvollisuutta kehittää sivistyneistön määrittämien keinoin ja sisälöin taiteen ja kulttuurin kautta kansalaisiaan. Näin taiteen hallinnoinnista tuli kansallisesti ja valtiollisesti tärkeä ala. Samalla taide kytkettiin sosiaalisessa kanssakäymisessä rakentuneisiin kansallisiin tavoitteisiin sekä erilaisiin luokiteluihin, muotoihin, arvoihin ja ideoihin.

Raymond Williams kehottaa tarkastelemaan taidetta historiallisesta ja sosiokulttuurisesta näkökulmasta, jotta sen paikka ja luonne ymmärrettäisiin. Monet historiallisesti muuttuvat institutionalisoidut merkit ja kanssakäymisen muodot ohjaavat tunnistamaan taiteen taiteena.¹² Kulttuurin historiallinen sosiologia avaa näkymän erilaisten kategorisointien tunnistamiseen, ovathan taiteen, alempiarvoisiksi luokiteltujen taiteellisen toiminnan muotojen ja ei-taiteen määrittelyt moneen kertaan eläneet ja muuttuneet aikojen saatossa. Taidelajien ja niiden sisäisten virtausten arvottaminen tulisi siten nähdä sidoksissa oman aikansa sosiaaliseen järjestykseen. (Williams 1983, 124–137.)

Valtiollisten taiteen asiantuntijalautakuntien toiminta sijoittui poliittisen järjestelmän ja kulttuurin ytimeen luettujen taiteenalojen solmukohtaan. Aiemmassa kansallismielisyyden tutkimuksessa (esim. Ma 1999; Smith 1996, 445–447; Spillman & Faeges 2005) on kaivattu kansallismielisyyden poliittisten ja kulttuuristen puolien tarkastelua rinta rinnan. Katson tämän tutkimuksen vastavan osaltaan toiveeseen. Osajulkaisuissa on tuotettu uutta tietoa lautakunnissa toimineen sivistyneistön käsityksistä kansasta ja kansallisesta kulttuurista sekä sen kehitystä parhaiten tukeneen taiteen ja kansallisvaltion ominaispiirteistä. Luvuissa 4 ja 5 taidelautakuntia käsitellään tältä pohjalta edelleen kansallisten sisältöjen kannalta tärkeinä asiantuntijaeliminä.

2.3 Asiantuntijuus ja arvostelmien esittämisen sosiaalisuus

Raymond Williams (1983) näki merkitysten tuottamisen ennen kaikkea sosiaalisena toimintana (ks. myös Pala 1998, 246). Sosiaalinen järjestys ja kulttuuri heijastuvat toisiinsa julkisen, merkityksiä siirtävän kommunikaation kautta. Näin merkitysjärjestelmä ja siihen liittyvät toimintatavat ja -muodot sekä sosiaalisessa kanssakäymisessä toteutuvat valtasuhteet kietoutuvat yhteen. Tämän väitöskirjan osajulkaisuissa nostetaan esiin taidelautakuntien omaksumaa taidepoli-

¹² Esimerkiksi taidegalleria kuvataiteen esillepanon tai teatteri näytelmien esittämisen paikkana. Suhteellisten vakiintuneina pidettyjen toimintatapojen ja kategorisointien muutokset tulevat historiallisessa katsannossa esiin; taiteen sisäiset murroskaudet ovat usein liittyneet näiden ”itsestään selvien” konventioiden murtamiseen tai paljastamiseen.

tiikkaa jollain tavalla uudistamaan pyrkineitä avauksia sekä lautakuntien niihin suhtautumista, jota arvioimalla voidaan kuvata kuinka lautakunnat täyttivät niille asiantuntijoina varatun alan julkisen kulttuuripolitiikan hallintokokonaisuudessa ja suhteessa kansallisvaltion poliittiseen järjestelmään.

Ideoiden tasolla työskentelevät yksilöt, joilla on hallussaan jonkin alan erityisasiantuntemusta, ovat tärkeitä julkisille keskusteluille ja vaikuttavat kulttuurisisältöjen, myös taiteen, määrittelyihin. Tällaiset yksilöt ymmärretään tässä tutkimuksessa intellektuelleiksi. Poliittisen toiminnan kannalta intellektuellien tärkeimpiä ominaisuuksia on kyky liittää oman asiantuntemusalsansa sisältöjä myös laajempia ryhmiä kiinnostaviin kysymyksiin.¹³ (esim. Bennett, O. 2006, 119–120.)

Osajulkaisuissa viitataan lautakunnissa toimineiden asiantuntijoiden rooliin intellektuelleina Antonio Gramscin ajattelua mukaillen. Vaihtoehtoisiakin lähestymistapoja olisi teoriakirjallisuudessa tarjolla,¹⁴ mutta pidän Gramscin ajattelua käyttökelpoisena tämän tutkimuksen kysymyksenasettelun kannalta: hänen kauttaan huomio kiinnittyy sekä intellektuellien sosiaaliisiin ja ideologisiin sidoksiin että risteävien etujen merkitykseen ryhmittymien välisessä kanssakäymisessä (ks. Fontana 2006, 53–54).

Gramscin mukaan yhtä yhdenmukaista intellektuellien ryhmää ei ole, vaan jokaisella sosiaalisella ryhmällä on omat intellektuellinsa, jotka pyrkivät ilmaisemaan ryhmänsä tavoitteita julkisessa kanssakäymisessä. Gramscille tällaisten ryhmätavoitteisiin sitoutuneiden intellektuellien merkitys oli olennainen vallitsevan sosiaalisen järjestyksen muuttamisessa tai säilyttämisessä ja hänen onkin tiivistetty pitäneen intellektuelleja legitimoinnin ekspertteinä.¹⁵ (Bates 1975, 353; Bellamy 1998, 148–149; Karabel 1976, 129, 146–156; Urbinati 1998, 375.) Sekä valtion taidelautakuntien jäseniä että lautakuntien käsittelemiin asioihin kantaa ottaneita tahoja voidaan tähän tapaan arvioida intellektuelleina, joiden asemien tarkastelu avaa lautakuntien valtasuhteita.

Gramscille (1985, 56–57) kulttuuri oli ajattelun harjoittamisen aluetta ja jokainen ajatteleva ihminen lähtökohtaisesti kultivoitunut (*cultured*), mutta ilman organisoitumista kultivoituminen ei päässyt jalostumaan. Tavoitteeksi tuli koulu alistettuja sosiaalisia ryhmiä intellektuellien johtaman organisoitumisen kautta yhdessä omaksuttavan uuden maailmankuvan taakse (1978 [1957], 21; Karabel 1976, 148). Ajatus oli, että tällaisella koko ryhmän jakamalla yhteisellä maailmankuvalla on arvoa taistellessa asemista ja tavoitellessa valtasuhteita

¹³ Vrt. sivistyneistön kulttuurisisältöjä määrittäneiden keskustelujen merkitys kansallisten kysymysten kuvaamisessa 1800-luvun Suomessa.

¹⁴ Esimerkiksi Habermas (1974) on käyttänyt jakoa *praxis – techné* osoittamaan normien pätevyyden arvottamisen sekä instrumentaalisen ja rationaalisen valinnan välistä eroa. Jim McGuigan on tähän tukeutuen päätenyt jakoon kriittisten ja käytännöllisten intellektuellien välillä. (ks. Bennett T. 2000, 4–5.)

¹⁵ Gramscin kriitikot ovat pitäneet mm. hänen intellektuellikäsitteensä materiaalisia sidoksia olemattomina ja nähneet ongelmia hänen orgaanisten intellektuellien sitoutumisessa proletariaattiin. Mainittu kritiikki pohjaa lähinnä marxismiin ja luokkatheoriaan. (ks. Karabel 1976, 154–155.) Tässä tutkimuksessa Gramscin tyypittelyjä sovelletaan väljemmin joko vallitsevaa järjestystä tai sen haastajia omana aikanaan edustaneisiin intellektuelleihin.

muuttamaan pyrkivää ”kulttuurista uudistamista” sekä uusien ”intellektuelli-luokkien” kasvattamista (Urbinati 1998, 375–376, 385).

Gramsci käytti myös termiä kulttuurihegemonia. Se viittaa valtaapitävien omaksumaan ja valtajulkisuuden toistojen kautta legitimoimaan maailmanku-vaan, jonka ylläpitämisessä kulttuurisisällöillä on tärkeä asema. Valtaapitäville alistaiset sosiaaliset ryhmät omaksuvat tämän maailmankuvan usein tiedosta-mattaan ja siten käytännössä vapaaehtoisesti, suostumuksen tai myöntymyksen (*consent*) kautta. Myös vallitsevien materiaalien resurssien jakaminen, näitä jakoja ylläpitäviä valintoja tuottavat muodot ja toimintatavat sekä kansalaisyh-teiskunnan mahdollistama toiminta ovat tärkeitä kulttuurihegemonian kannalta. Kansalaisyhteiskunta mahdollistaa muun muassa taideoilla toimiville intel-lektuelleille strategisia asemia, joissa onnistuneesti toimiessaan he voivat kerätä vaikutusvaltaa yleisempään mielipiteenmuodostukseen vaikuttaakseen. (Bates 1975, 352–360; Karabel 1976, 148, 159; Lears 1985, 569, 577.)

Vaikka Gramsci usein liitetään työväestön vallankumouksen keinoihin ja historialliseen materialismiin, tulkitsemme hänen ajatteluaan ideologisesti väljem-mässä kehityksessä soveltaen sitä asteittaisen muutoksen tarkasteluun ja siihen liittyneiden keskustelunavausten asemointiin. Gramscilaisittain kuvattuna val-litsevaan vallanjakoon nähden uudistushaluiset ja sosiaaliselta taustaltaan jo-honkin nousevaan ryhmittymään lukeutuvat ”orgaaniset intellektuellit” orga-nisoivat uusien keskustelunavausten mukaan muotoiltuja tavoitteita ajavaa jär-jestytyksiä. ”Traditionaaliset intellektuellit” sen sijaan kytkevät toimintaansa pikemmin vallitseviin sisältöihin ja tukeutuvat vallitsevaan sosiaaliseen järjes-tykseen.

Gramscin jaottelua soveltaen eri ryhmittymiä johtavilla ja julkisuudessa edustavilla asiantuntijoilla on asemansa puolesta mahdollisuus joko pyrkiä nos-tamaan uusia sisältöalueita poliittisen järjestelmän hallinnoimien asioiden joukkoon tai tyytyä keskittymään vallitsevan järjestelmän tarjoamiin aiheisiin – joko kriittisesti tai vallitsevia oloja tukien.

Kuten Jim McGuigan toteaa (1996, 29), erilaisilla teoreettisilla lähestymis-tavoilla on arvonsa tarkasteltaessa julkista toimintaa, mutta niillä on myös si-säänrakennetut rajoituksensa erilaisiin näkökulmiin sovellettavuudessa. Hän suosittaa eri lähestymistapojen yhdistämistä julkisen kanssakäymisen sosiaali-sen ja kulttuurisen moniarvoisuuden esiin saamiseksi. Gramscilla ja hänen in-noittamallaan ajattelulla on merkitystä tämän tutkimuksen kysymyksenasette-luun vastaamisessa ennen kaikkea intellektuelleiksi luettavien asiantuntijoiden ryhmäsidosten arvioinnin kannalta. Hänen ohellaan tutkimuksessa viitataan Hannah Arendtiin julkisen toiminnan ja etenkin julkisten arvostelmien (*judge-ment*) esittämisen poliittisen luonteen esiin nostamiseksi, ja Jürgen Habermasiin julkisen toiminnan rakenteellisten ehtojen eksplikoimiseksi. Tarkoitus ei sinän-sä ole uppoutua mainittujen teoreetikkojen tuotantoon, vaan nostaa heidän kunkin ajattelusta esiin tutkimuskysymyksiin vastaamisen kannalta soveltu-vimpia osia esiin.

Habermasin klassikotutkimuksella Julkisuuden rakennemuutos [*Struk-turwandel der Öffentlichkeit* 1962] on ollut merkittävä vaikutus julkisuustutki-

muksen nousuun.¹⁶ Se kuvaa modernisaation vaikutusta julkisen tilan syntyyn ja esittää demokraattiselle poliittiselle toiminnalle perustaa luovan julkisen kanssakäymisen ideaalin.

Nuorelle Habermasille julkinen tila oli moderni ilmiö, joka kytkeytyy valtarakenteiden muutokseen sekä rationaalista debattia mahdollistaviin ja sitä rajoittaviin tekijöihin. Hänen (1989 [1962]) mukaansa korkeakulttuurisia sisältöjä (taidetta) käsittelevällä keskustelulla oli tärkeä osa porvarillisen julkisuuden kokonaiskehityksessä; mahdollisuus keskustella taiteesta kriittisesti ja julkisesti rakensi pohjaa eksplisiittisemmin poliittista järjestelmää ja valtasuhdehierarkioita koskevalle debatille. Samalla itse kritiikki tuli elimelliseksi osaksi taiteen olemassaoloa ylläpitäviä rakenteita. (mt. 29, 40–41, 159–175.)

Habermas katsoi, että 1800-luvulla alkanut – myös julkisen kulttuuripoliitiikan kehitykseen olennaisesti liittyvä – valtion vastuualueiden leviäminen ("uusinterventionismi" tai "uusfeodalismi"¹⁷) sekä samaan aikaan tapahtunut erilaisten välittävien organisaatioiden ja järjestäytyneiden intressiryhmien kehitys tarkoittivat vapaan julkisen tilan rapautumista (Habermas [1962] 1989, 140–151, 175–195).¹⁸ Vaikka myöhemmin Habermas on loiventanut näkemyksiään järjestäytymisen merkityksestä ja antanut sille tärkeämmän aseman uusien keskustelunavausten mahdollistajana (ks. Duelund 2002, 15–17; McGuigan 2005, 428), tätä tutkimusta ajatellen juuri hänen esityksensä modernisaatiokehityksen rapauttavasta vaikutuksesta julkisen toiminnan mahdollisuuksiin on mielenkiintoinen, sillä lautakunnat kehittyivät sidoksissa suomalaiseseen modernisaatiokehitykseen.

Julkinen tila on usein nähty likeisessä suhteessa kansalaisyhteiskuntaan (esim. McGuigan 2004, 33–60), mutta ne eivät ole synonyymeja (esim. Calhoun 1993, 269). Tässä tutkimuksessa kansalaisyhteiskunta ymmärretään yksityisen toiminnan pohjalta ponnistavan yhteisöllisen järjestäytymisen sekä mielipiteenilmauksen mahdollistavana rakenteena ja sitä kuvaavana analyttisenä kategoriana, joka on eroteltavissa valtiosta (ks. Hall 1995). Julkinen tila sen sijaan viittaa niihin erilaisiin ja muuttuviin kanssakäymisen välittämisen konkreettisiin muotoihin, joiden kautta kommunikatiivinen toiminta tapahtuu (ks. Calhoun 1993, 278; myös Emirbayer & Sheller 1999).

Erilaisten ryhmittymien organisoituminen, jolle kansalaisyhteiskunta siis tarjoaa rakenteelliset puitteet, voidaan tulkita uusien (osa)julkisuuksien mahdollistamiseksi. Julkisen tilan luonnetta kuvaa myös, että vallitsevan julkisuuden marginalisoimia tai siitä ulos suljettuja keskustelualoja osoittamaan on käytetty termiä vastajulkisuus (Koller 2010, 271). Käytännössä julkisen tilan kautta pyritään ja pystytään tuomaan erilaisia näkemyksiä toisten tietoon, mutta sa-

¹⁶ Teos käännettiin englanniksi vasta 1989. Englanninkielelläkin oli toki julkaistu edelleen relevantteja julkista tilaa koskevia tutkimuksia myös aiemmin, esimerkiksi pragmatistifilosofien toimesta (ks. Koller 2010, 268), mutta Habermasin kääntäminen englanniksi käynnisti paljon uutta tieteellistä keskustelua teemasta.

¹⁷ Vrt. 1400-luvun feudaalhallinto ja sen laajalle ulottunut vaikutus yksilön elämänpöyrissä.

¹⁸ Habermasia on kritisoitu muun muassa epähistoriallisuudesta ja moderniin vaiheeseen liittyvien tulkintojen tarkoitushakuisuudesta (esim. Bennett, T. 2000, 17–20), mutta katson, että ne tarjoavat silti vertailuihin käyttökelpoisen ideaalin.

malla siihen liittyviä kysymyksiä ovat välitettävien sanomien sisältö ja luonne sekä viestinviejän asema ja esitettyjen näkemysten mahdollisuus vakiintumiseen vallitsevissa oloissa.

Suhteellisen tuoreiden tutkimusten (esim. Dahlgren 2006, 273–274; ks. myös Emirbayer & Sheller 1999, 155; McGuigan 2005) mukaan on yksikkömuotoa suotavampaa puhua julkisista tiloista monikossa. Tällöin havaitaan institutionalisoidut poliittisen keskustelun tilat, niiden kanssa kilpailevat tai niille alisteiset julkisuudet sekä hegemoniaa tukevan valtajulkisuuden tuottamien ja marginaalista lausuttujen keskustelunavausten ero suhteessa niiden saamaan rakenteelliseen tukeen. Käsitukseen julkisen tilan poliittisesta luonteesta keskeisesti vaikuttanut ajattelija on Hannah Arendt. Hänelle julkinen tila oli politiikan ”näyttätymistila”, jossa toiminnan ei pidä olla yhdenmukaista: ”Julkinen tilan todellisuus kasvaa lukemattomien aspektien ja perspektiivien yhtäaikaista läsnäolosta, joissa yhteinen näyttätyy ja joille ei voi olla koskaan olemassa yhtä mittapuuta tai nimittäjää.” (Lainaus Palosen 1989, 28 mukaan.)

Arendtin näkemykset ponnistavat yksilökeskeisemmästä filosofiasta (ks. esim. Baker 2002, 7–8, 151–160) kuin Gramscin strategiaan asemaan liittyvä toiminta tai rakenteiden roolia suhteessa julkiseen tilaan tarkasteleva Habermas, mutta hänelläkin kulttuuri nivoutuu yhteen politiikan kanssa sosiaalisen toiminnan kautta (Arendt (1993 [1961], 214–223); lausumien tai arvostelmien esittämisen mahdollisuus aukeaa sosiaalisessa kanssakäymisessä, joka asemoi lausumien esittäjän paikan suhteessa toisiin.

Arendtin ajattelua kommentoivissa teksteissä onkin korostettu, että vaikka juuri moniaineksisuuden mahdollistaminen on julkisen tilan arvo, toisten tietoon julkisesti esitettyjen arvostelmien voima lopulta piilee myös niiden potentiaalissa samanmielisyyden luontiin muiden kanssa (Benhabib 1988, 33–36, 39, 47). Siihen liittyen Arendtia on kritisoitu liiallisesta julkisten näyttätymisten sattumanvaraisuuden korostamisesta ja niiden yhteisöllisen puolen karsimisesta näkymättömiin (Biskowski 1993, 876–877).

Tämän tutkimuksen kysymyksenasettelu ajatellen Habermasin julkista toimintaa ohjaaville rakenteille antama arvo istuu Arendtin ja Gramscin kautta eri tavoin aukeavan, konfliktuaaliset asemat mahdollistavan poliittisen toiminnan rinnalle – onhan tutkimuksen tavoitteena nimenomaan myös tarkastella poliittisen toiminnan suhdetta rakenteisiin. Siinä missä Habermas (esim. 1989, 23–32) teroitti kriittisen rationaalisen debatin mahdollistaneen julkisen tilan merkitystä porvarillisen julkisuuden synnyssä ja vastakohtana silloiselle hovin dominoivalle valtajulkisuudelle, Gramsci korosti marxilaisesta näkökulmasta orgaanisten intellektuellien ja järjestäytymisen arvoa vallitsevia rakenteita haastavan tietoisuuden luojina (Bates 1975, 357; Karabel 1976, 152) ja Arendt painotti poliittisen toiminnan toteutumista arvostelmien lausumisina yhteisessä, sosiaalisesti jaetussa ympäristössä (Parviko 1997; 2003, 202; ks. myös Benhabib 1988; Ojakangas 2002, 80–81).

Yllä esiteltyjen teorioiden perusteella eri osapuolten mahdollisuudet – tai niiden epääminen – omaa toimialaa koskeviin keskusteluihin osallistumiseen ovat tärkeitä myös lautakuntien asiantuntija-asemiensa kautta toteuttamaa val-

lankäyttöä ajatellen. Luvuissa 4 ja 5 tarkastellaankin suomalaisen lautakuntamallin muodostamista ja sen vakiinnuttamista myös sen pohjalta, kuinka osajulkaisuissa kuvataan malliin liittyneitä kamppailuja, niiden osapuolia ja heidän julkisuudessa tukemiansa sisältöjä.

3 OSAJULKKAISUJEN TIIVISTELMÄT JA OSUUS KONKONAISSUUDESSA

Väitöskirjaan sisältyvissä neljässä osajulkaisussa lähestytään erilaisin rajauksin taidelautakuntien historiaa ennen toista maailmansotaa. Yllä esitetyn teoreettisen kehyksen tarkoitus on mahdollistaa seuraavissa luvuissa yksittäisten osajulkaisujen sisällön kokoaminen tasolle, jolla vastataan johtopäätöksiä tehden luvussa yksi esitettyihin tutkimuskysymyksiin.

Alla esitetään osajulkaisujen tiivistelmät. Esitysjärjestys ei perustu osajulkaisujen julkaisujärjestykseen tai tukeudu puhtaasti taidelautakuntajärjestelmän historiallisen kehityksen etenemiseen, vaan palvelee kokonaisuuden tutkimusasetelmaa. Ensin kuvataan se raami ja historiallinen konteksti, johon lautakuntajärjestelmä syntyi. Toisena keskitytään lautakuntajäsenten sijoittumiseen valtion ja keskeisten kulttuurijärjestöjen välisessä suhteessa sekä jäsenten sosiaalisten asemien merkitykseen toteutuneessa toiminnassa. Näin saadaan pohjaa tarkastella lautakuntien vallankäyttöä, niiden asemaa osana kansallisvaltion hallintoa ja niiden edustaman asiantuntijuuden luonnetta. Kolmantena avataan lautakuntien järjestö- ja sidosryhmäsuhteisiin liittyntä edustuksellisuutta, joka on tärkeitä suomalaisen järjestelmän rakenteellisten erityispiirteiden osoittamisessa. Neljäntenä luodaan edellisiä laveampaa pohjaa suomalaista julkista tilaa, julkisuuden poliittisuutta ja kansallista yhtenäiskulttuuria koskevien tulkintojen esittämiselle.

Ensimmäinen osajulkaisu, *Sisältöä kansallisvaltiolle: Taide-elämän järjestäytyminen ja asiantuntijavaltaistuva taiteen tukeminen*, on ilmestynyt Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissektiön julkaisusarjassa vuonna 2005. Julkaisu luotaa taidelautakuntajärjestelmän perustaa autonomian aikana. Sen myötä päästään kiinni suomalaisen kansallisen lautakuntamallin kehitykseen ja käyttöön niin keskushallinnon kuin järjestöjen tarpeita tyydyttämään. Julkaisu antaa siten avaimia myös varhaisten valtasuhteiden merkityksen arviointiin lautakuntien kehityksessä.

Autonomian ajan ratkaisut ovat niin aiemman tutkimuskirjallisuuden kuin tämän tutkimuksen muiden osajulkaisujen perusteella olleet kauaskantoisia; luvuissa 4 ja 5 todetaankin varhain tehtyjen valintojen tuottaneen sellaisia

suomalaisen taiteen tukijärjestelmän ominaispiirteitä, joita voidaan havaita vielä nykypäivänä.

Valtion taidetukien ja kansallisten taiteen asiantuntijaelinten juuret muotoutuivat kehittyvän suomalaisen keskushallinnon ja ensimmäisten taide- ja kulttuurialan järjestöjen välisessä vuorovaikutuksessa aikana, jolloin kansallisen tason politiikalle varattu metaforinen ala (*polity*) muodostui eri toimijatahojen yhteisesti jakamaksi tavoitteeksi, mutta sen saavuttamisen keinoista ei jaettu yksimielisyyttä.

Siirtymä 1800-luvun alkupuoliskon romantisoivasta patriotismista kohti yhä politisoidumpaa julkisuutta 1860-luvulta alkaen vaikutti olennaisesti kansallisen taidepolitiikan toteutumiseen: suomenkielisten tahojen aseman vahvistuminen 1800-luvun viimeisinä vuosikymmeninä vaikutti siten, että valtion (suomalaisen senaatin) resursseja alettiin kohdentaa myös taidetta ja kulttuuria koskeneissa kysymyksissä kielipolitiikan vaatimusten mukaan.

1800-luvun loppua kohden mahdollisten toimintalinjojen kirjo kasvoi yhtä jalkaa julkisen toiminnan mahdollisuuksien kanssa. Samaan aikaan erilaiset intressit niin taidealojen välillä kuin eri taidealojen sisälläkin ristesivät toisiinsa nähden. Valtakamppailuja käytiin myös alakohtaisten järjestöjen sisäisesti. Luottaessa kansallisen tason hallintomalleja vakiintunut järjestäytyminen sekä järjestöihin kiinnittyneiden keskeisten henkilöiden suhteet keskushallintoon olivat elintärkeitä oman äänen kuuluville saamiseksi.

Eri taidealoilla taidetukien kehityksessä ja painotuksissa oli eroja – osittain niitä voidaan selittää taidelajien välisten olemuksellisten erojen mukaan, mutta myös eri aloilla eri tavoin aktivoituneilla järjestöillä ja jopa yksittäisillä yksilöillä oli merkitystä kehitykselle.

Asiantuntija-asetat olivat tärkeitä niin taidepolitiikan toteutuksen kuin järjestöjen ja valtion suhteiden kanavoinnin kannalta. Perusmuotti asiantuntijavaltaisille toimintatavoille muovattiin ensimmäisten järjestöjen sisäisiin tarpeisiin. Kun valtio 1800-luvun jälkipuolella kohdensi uusia resursseja taidetukiin, järjestöjen toiminnan myötä valmiina olemassa olleita malleja sovellettiin mm. taidepalkintojen jaossa.

Asiantuntijarooliin kiinnitettiin tilanteen vaatiessa myös uusia, poliittisesti relevantteja tahoja, joita sivistyneistö organisoiti tärkeiksi näkemiensä asioiden ajamiseen. Esimerkiksi ruotsinkielinen kirjallisuusseura (SLS) pääsi varsin nopeasti perustamisensa (1885) jälkeen paljon aiemmin perustetun (1831) SKS:n rinnalle nimeämään asiantuntijoita jaettaessa valtion varoja kirjallisuuden alalle.

Asiantuntijatahojen käyttäminen oli suhteellisen tehokas tapa edistää alakohtaista kehitystä yhdessä keskeisten kulttuurijärjestöjen tarpeisiin vastaamisen kanssa ja ajaa samalla kansallisen keskushallinnon kehitystä. Järjestöjen kiinnittäminen osaksi keskushallintoa kytki ne mukaan julkisen vallan legitimoimaan toimintaan. Samalla asiantuntijaelimet ja ne muodostaneet yksilöt saivat virallistetusta asemastaan painoarvoa omilla aloillaan ja kykenivät kanavoimaan niiltä keskushallinnon tietoon kulttuuria koskeneita aloitteita ja vaikutteita.

Valtion taidepolitiikan tunnistamat taidealat palautuivat länsimaiseen traditioon ja klassisen taiteen lajityyppeihin. Tähän peruskaavaan liitettiin kansallista kuvastoa suomalaisuuden korostamiseksi ja esillä pitämiseksi. Samalla eri tukimuodoista sekä tuen täsmällisemmistä kriteereistä käytiin kamppailua. Ideologiset traditiot (saksalaisen idealismin vaikutus vs. liberalismiin tukeutunut taloudellis-tekninen painotus) vaikuttivat eri toimijatahojen omaksumien toimintalinjojen taustalla.

Etenkin teatterin ja kirjallisuuden aloilla kieli oli tärkeä resurssien jakoon vaikuttanut tekijä. Muilla aloilla kielipolitiikka ei vaikuttanut ratkaisuihin samassa mittakaavassa, mutta niilläkin sillä oli merkitystä: esimerkiksi kuvataiteen alalla toimiva Suomen Taideyhdistys joutui reagoimaan kasvavan suomenkielisen opiskelijajoukon vaatimukseen organisoidessaan taideopetusta ja Helsingin orkesteriolojen järjestämiseen liittyneessä orkesterisodassa kielipolitiikan osapuolilla oli vaikutusta ”rintamalinjojen” muodostumiselle.

Kulttuurisektorin vasta kehittyessä yksilöitä yliopistosta ja muilta vakiintuneemmilta yhteiskunnan aloilta valikoitiin asiantuntijarooliin. Yrjö-Sakari Yrjö-Koskinen suoranaisesti painotti kirkollisasiain toimikuntaa johtaessaan taiteilijapiirien ulkopuolisen asiantuntemuksen tärkeyttä. Kun alakohtainen järjestäytyminen kehittyi ammattilaistuvampaan suuntaan, myös taiteilijoita alettiin käyttää yhä johdonmukaisemmin toisten taiteilijoiden arvioinnissa. Kaiken kaikkiaan julkiseen taidepolitiikkaan osallistuneet tahot lukeutuivat ajan sosiaaliseen eliittiin. Laajempien kansankerrosten ylläpitämät kulttuurisääntö ja traditionaaliset kulttuurimuodot istutettiin taidehallintoa pikemmin kansatieteellisten aktiviteettien osaksi.

Toinen osajulkaisu, *At the Roots of Finnish Cultural Policy: Intellectuals, nationalism and the arts*, on julkaistu vuonna 2007 kulttuuripolitiikan alan johtavassa tieteellisessä aikakauslehdessä *International Journal of Cultural Policy*. Se jatkaa ajallisesti siitä, mihin ensimmäinen julkaisu päättyi. Artikkelissa käsitellään vuonna 1918 nimetyissä taiteen asiantuntijalautakunnissa toimineen älymystön (*intellectuals*) eri rooleja lautakunnissa sotien välisenä aikana tehtyjen päätösten kautta.

Vasta itsenäistyneessä kansallisvaltiossa hallinnon valta-asemia miehittäneiden tahojen suhde työväenluokan kulttuuriin pyrintöihin oli ristiriitainen ja usein torjuva. Lautakuntien jäsenistön pääosan edustama ymmärrys kansankuvasta heijasteli valtajulkisuudessa toistettua porvarillista kulttuurikäsitystä. Lautakuntien ensimmäiset puheenjohtajat, jotka kaikki olivat oman alansa vaikutusvaltaisia miehiä, kokosivat lautakuntiansa jäsenet pääasiassa kritikoista, akateemisista asiantuntijoista (taidehistorioitsijoista, kirjallisuustieteilijöistä ja esteetikoista) sekä ammattitaiteilijoista. Artikkelissa näiden jäsenten lautakunnissa toteuttamat päätökset tiivistetään rooleiksi, jotka kuvaavat lautakuntien sijoittumista eri tasojen (valta)suhteissa ja avaavat lautakuntien julkista toimintaa.

Artikkelissa sovelletaan Gramscin hegemonia -käsitettä ja viitataan Gramscin ajatukseen orgaanisista ja traditionaalista intellektuelleista siinä mielessä, että suomenkieliset ryhmittymät edustivat vallitseviin oloihin muu-

tosta ajavaa nousevaa organisoitumista. Lisäksi viitataan arendtlaisessa hengessä lautakuntien päätösten poliittiseen luonteeseen.

Eksplisiittisinä poliitikkoina (*politician*) lautakunnat tuottivat poliittisen järjestelmän käyttöön hallintoinstrumenttien kehitystä koskeneita lausuntoja ja arvioinnin kriteerejä; välittäjinä (*intermediary*) niiden toiminta limitti kulttuurisektorilla artikuloituja toiveita valtionhallinnon tavoitteisiin ja toisin päin; oman taidealansa ja sidosryhmiensä edustajina ja tukijoina (*representative & supporter*) ne valvoivat taidealojensa etuja suhteessa kilpaileviin aloihin, uusiin virtauksiin ja myös hallinnon suuntaan; portinvartijoina (*gatekeeper*) ne valvoivat omien sosiaalisten taustojensa värittämien preferenssien mukaisesti yhtäältä pääsyä virallisiin valta-asemiin ja muotoilemaan päätöksiä tehtäessä sovellettuja kriteerejä, ja toisaalta sovelsivat omaksumiaan kriteerejä resurssien jaossa. Kaikissa näissä rooleissa lautakunnat myös muovasivat käsitystä siitä, millaiset toimintamuodot, -tavat ja sisällöt takasivat eri taidealoilla virallisesti tunnustetussa mielessä menestyksekkään toiminnan suhteessa valtioon ja sen resursseihin.

Kolmas osajulkaisu, *Vertaisarviointi ja vallankäyttö valtion taidelautakunnissa 1918–1939*, on vuonna 2012 *Historiallisessa Aikakauskirjassa* julkaistu artikkeli. Siinä syvennyttään valtion taidelautakuntiin keskushallinnon asiantuntijaeliminä sotien välisessä Suomessa ja todetaan, että Suomessa järjestäytymisen kautta kanavoitujen intressien huomioon ottaminen ylipäänsä osana hallinnon suunnittelua ja toimeenpanoa on ollut 1800-luvulta asti tärkeä piirre. Lautakuntien asiantuntemuksen edustuksellisuus vaikutti lautakuntien käsityksiin taiteellisesta laadusta. Samalla lautakunnat sitoivat edustamiansa tahoja toimintaansa ja kanssakäymiseen valtionhallinnon kanssa. Julkaisussa osoitetaan myös taidelautakuntamallin vakiintuminen ensimmäisen tasavallan aikana.

Koko väitöskirjan tutkimuskysymyksiä ajatellen artikkelissa kuvattujen sisältöjen kautta saadaan lisää avaimia suomalaisen kehityksen suhteuttamiseksi ensimmäisessä luvussa esiteltyyn Chartrandin ja McCaughey'n (1989) typologisointiin, jossa järjestäytymisen merkitys on sivuutettu. Edustuksellisuuden täsmällisemmän tarkastelun kautta kyetään ylipäänsä syventämään vastausta tämän tutkimuksen keskeisimpään kysymykseen, joka koskee taidelautakuntamallin kehitystä ja sen käyttöä osana keskushallintoa. Tässä suhteessa myös artikkelissa mainittu huomio Suomen ja Ruotsin komitealaitosten samankaltaisuudesta on kiinnostava.

Lautakuntien asettaminen pohjasi autonomian aikana luotuun malliin, jossa vanhimmat ja vahvimmat järjestöt olivat vakinaistaneet varhain asemansa taidehallinnon asiantuntijaelinten keskeisinä sidosryhminä. Useat lautakuntien jäsenet osallistuivat lautakuntatyönsä ohella aktiivisesti samaisten järjestöjen toimintaan. Lautakuntien toiminta heijasteli autonomian aikana tehtyjä valintoja, sillä keskeisten järjestöjen asema säilyi kautta sotien välisen jakson, vaikka eriytymiskehitys samaan aikaan eteni ja ilmeni taidealoittain uusina järjestäytyneinä ryhminä.

Poliittisen järjestelmän hallintohierarkiassa lautakunnat olivat ministeriön alaisia elimiä. Asema pakotti ne ottamaan huomioon myös eduskunnan päätök-

set, joihin järjestäytyneen toiminnan kautta oli mahdollista tarjota uusia sisältöjä. Vastavuoroisesti poliittisen järjestelmän kontrolli ja eduskunnan päätösvalta heijastuivat järjestöjen toimintamahdollisuuksiin.

Artikkelissa todetaan, että lautakuntien alakohtaiseen asiantuntemukseen ja intressiedustukseen perustuva toiminta ilmensi modernisaatioon liittyvää eriytymiskehitystä, jossa valtion ja kansalaisten välistä kanssakäymistä kanavoitiin järjestäytymällä. Asiantuntijaelimet, joiden legitimitetti nojautui valtion auktoriteetin ohella kansalaisyhteiskuntaan, olivat tässä mielessä suomalaisen keskushallinnon keino sinänsä keskushallinnon ulkopuolisen taiteen eriytymiskehityksen kontrolloimiseksi valtiolle myönteiseen suuntaan.

Jäseniksi valitut asiantuntijat toistivat edelleen elitistissävytteisen länsimaisen taiteen traditiota. Lautakuntiin vuonna 1918 puheenjohtajiksi nimetyt miehet valitsivat lautakuntiin yhteensä 20 jäsentä (18 miestä ja kaksi naista), jotka keskittyivät pääkaupunkiseudulle. Jäsenet toivat mukanaan sidosryhmiensä jakamia käsityksiä laadusta. Siten sidosryhmät ja jäsennimityksistä lausuntoja antamaan hyväksytyt vahvimmat järjestöt vaikuttivat siihen, millaisia laatuksiteerejä soveltaen lautakunnissa kuvattiin ja rajattiin niin taidealoittaisia hyvän taiteen kriteerejä kuin kansallisen kulttuurin kannalta arvokkaita sisältöjä. Samalla vedettiin ja vahvistettiin myös taidealojen välisiä rajalinjoja.

Edes lautakuntiin vuonna 1925 eduskunnan määräyksestä nimetyt, lautakunnissa jo istuneiden jäsenten käytännössä itse valitsevat, ”työväen taideharastuksia” edustaneet jäsenet eivät muuttaneet omaksuttua toimintalinjaa tai lautakuntien soveltamaa taidekäsitystä. Näin lautakunnat paitsi vakiinnuttivat itsenäisen Suomen taidepolitiikan ytimeen ammattitaiteen, myös vahvistivat pitkälti porvarillisten ammattilaisten muodostamien vertaisryhmien aseman julkisessa taidepolitiikassa.

Neljäs osajulkaisu, *From Private Initiatives towards the State Patronage*, on julkaistu vuonna 2006 pohjoismaisessa kulttuuripolitiikan tutkimuksen jurnaalissa *Nordisk kulturpolitisk tidskrift*. Siinä palataan ensimmäisessä osajulkaisussa avattuun sisältöihin uudesta näkökulmasta, käsitellen aatehistoriallisesti kansalaisyhteiskunnan ja kansallisen keskushallinnon erityistä suhdetta Suomessa. Julkaisussa todetaan, että asiantuntijavaltaa käyttänyt älymystö on ollut olennaisessa asemassa suomalaisen kansallismielisyyden kehityksessä ja erityisesti kulttuurisisältöjen muotoiluun osallistuneet asiantuntijat olivat tämän kehityksen kannalta merkittäviä symbolisen vallan käyttäjinä.

Ideologisiin sidoksiin kytketyt toiminnan perustelut vaikuttivat sisällöllisiin painotuksiin, kun älymystön ja valtion välinen vuorovaikutus kehittyi. Suomessa esimerkiksi tunnettiin 1800-luvulla tuoreeltaan kansalaisyhteiskunnan teoreetikkojen ajatukset. Suomenmielisten vahvaan asemaan nostama snellmanilainen Hegel -tulkinta ei ollut suinkaan ainoa kannatusta saanut vaihtoehto, vaan liberalistinen aatetraditio ja sen sovellukset tunnettiin myös hyvin ja niillä oli omat kannattajansa. Tämän havainnon esiin nostaminen perustuu pikemmin aiempaan tutkimuskirjallisuuteen kuin alkuperäislähteisiin, mutta se on tämän tutkimuksen asetelman kannalta merkittävä. Järjestäytymisen ja valtiovallan välisen suhteen rakentamista koskeneet erilaiset ideologiset linjat oli-

vat tärkeitä niin ajateltaessa yhtäaikaista, kilpailevia sisältöjä tuottavia julkisuuksia ja valtajulkisuuden kautta sosiaalisessa kanssakäymisessä tuotettavia ja ylläpidettäviä kulttuurisisältöjä kuin keskenään kilpailevia kansan idealisointejakin.

Erilaisiin ideologisiin perintöihin tukeutuneet toiminnan tavoitteet poikkesivat siinä, millaisena julkisen vallan rooli nähtiin: toisille valtio oli toiminnan passiivinen kehys, toisille sen aktiivinen tavoite. Yksilötason ylittäviin toiveisiin sidottu järjestäytyminen ja kokonaisuutta palvelevan yleisen hyvän tavoittelu nähtiin molemmissa leireissä tärkeänä, mutta toiminnan linjaukset erosivat toisistaan.

Sivistyneistön organisoidessa 1800-luvulla yksityistä aktiivisuutta järjestäytyneempään ja selvemmin tavoitehakuiseen muotoon ideologiset erot ilmenivät etenkin siinä, millaisia sisältöjä haluttiin tukea. Artikkelissa esitetään, että 1800-luvun jälkipuoliskon kielitaistelun oloissa yhdistysten kautta julkisuudessa ajettiin oman taustaryhmän aseman säilyttämistä tai sen parantamista. Samalla haviteltiin myös laajempien, kansallisvaltion toivottuun luonteeseen liittyneiden tavoitteiden täyttämistä.

Osana kokonaiskehitystä valtionhallintoon kiinnittyneet älymystön edustajat kehittivät kulttuurihallinnon ja taidepolitiikan käyttöön uusia instrumentteja (kansallisia taide- ja kulttuurilaitoksia, uusia tukimuotoja, ja hallinnan työkaluja) sekä veivät niiden edistämisajatuksen kytkettynä omien viiteryhmiensä tukemia arviointikriteerejä käytäntöön. Työväestön vähitellen organisoituessa myös työväen omat asiantuntija-asetat kehittyivät. Niitä miehittäneet intellektuellit alkoivat samalla ajaa uusia, omiin ryhmäetuihinsa sidottuja tavoitteita, mutta eivät vielä kyenneet valtaamaan asemia taidehallinnon sisältä.

4 LAUTAKUNTIEN ASEMA JA KÄYTTÖ

4.1 Lautakuntien aseman kehitys

Tämä tutkimus syventää ymmärrystä taidelautakuntien kehityksestä, toiminnasta ja asemasta ennen toista maailmansotaa. Samalla se avartaa taidehallinnon kehityskuvan ohella käsitystä suomalaisen keskushallinnon ominaispiirteistä.

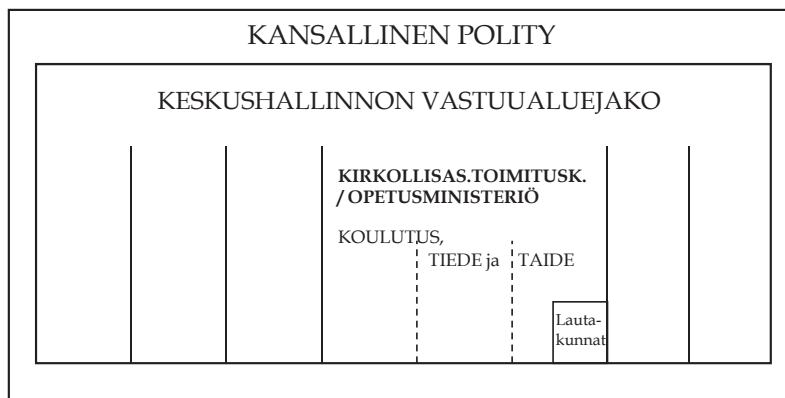
Suomessa valtiokehys ja sitä tukevan keskushallinnon kehittäminen ovat olleet poliittisten keskustelujen keskeisiä puitteita 1800-luvun jälkipuoliskolta alkaen. Eri alojen hallintomenetelmiä eriteltiin toisistaan osana keskushallintoa yhä hienovaraisemmin joihin jo ennen itsenäistymistä, kun pyrittiin eri toimituskuntien vastuualueiden täsmällisempään rajaamiseen. Tässä kehityskulussa kylvettiin myös kulttuurihallinnossa yhä vaikuttavien sisäisten rajojen siemeniä. Toimenpiteet taiteen edistämiseksi rajattiin kirkollisasiantoimituskunnan tehtäväksi ja vuosisadan lopulla niihin täsmennettiin sisältyvän taidetta palvelevien laitosten ja yhdistysten asiat. Vuonna 1917 toimituskunta jaettiin kolmeen aliosastoon, joista yhteen sijoitettiin korkeampien koulutusasteiden hallinnointi, valtionarkisto, tieteen keskuslautakunta ja taiteen asiantuntijalautakunnat.

Taidelautakunnat olivat osa kansallisen poliittisen toiminnan mahdollistavan tilan kehitystä, jota nimitän Paloseen viitaten *polityksi*. Lautakunnille osoitettiin asema sen pysyvyyttä pönkittämään viritetyn valtionhallinnon osana. Kansallisvaltiollisen, edustuksellisen poliittisen järjestelmän muokkaaminen itsenäistymisen myötä vaati edelleen täsmällisempää hallinnon organisointia ja vastuiden nimeämistä. Kun kansallisvaltiotavoite saavutettiin, kulttuurihallinto pohjattiin pitkälti aiempiin malleihin, joiden perustalle myös pysyvät taiteen asiantuntijalautakunnat luotiin.

Kansallisvaltion kehittämisessä lautakuntien osana oli täyttää sitä tavoitteellisen ja normatiivisen politiikan toteuttamisen alaa (*policy*), joka keskushallintoon kytkettynä luotiin kulttuurin kehittyneimpänä nähdyn osan – taiteen – edistämisestä huolehtimaan. Kun taidepolitiikka ja lautakunnat sen toteuttajina

asetettiin liki sivistys- ja koulutuspolitiikkaa, kuten kuvio 1 esittää, luotiin samalla yhä näkyvät julkisen kulttuuripolitiikan sektorirajat.

KUVIO 1 Valtion taidelautakunnat osana kansallista keskushallintoa itsenäisyyden alussa

Taidelautakuntien hallinnollinen asema sitoi ne keskushallinnon tehtävälajien määrittelyihin ja eduskunnan myöntämiin resursseihin. Pelkästään näihin piirteisiin keskittyvässä tarkastelussa ei kiinnitettäisi vielä huomiota hallinnonalan rajaamiseen ja sen sisäisten tehtävänäntöjen perusteisiin liittyvään poliittisuuteen, josta akateeminen tutkimus on viime vuosikymmeninä tullut yhä kiinnostuneemmaksi ja jonka tarkastelu on ollut myös yksi tämän tutkimuksen keskeinen tavoite.

Lautakuntien asema osana keskushallintoa perustui käytännössä niiden kykyyn antaa hallinnon tarpeita tukevia asiantuntijalausuntoja. Sen mahdollistamiseksi toimituskunta (/ministeriö) tunnusti lautakuntajäsenten edustaman alakohtaisen osaamisen ja heidän sopivuutensa tehtävään. Taidelautakuntien koostumuksen kannalta kirkollisasiainpäällikkö Setälän vuonna 1918 nimeämät puheenjohtajat olivat tärkeitä, sillä he käytännössä valitsivat lautakuntien aloittaessa toimintansa kaikki omien lautakuntiansa jäsenet.

Lautakuntajäsenet edustivat estetiikan ja taidealojen tutkimusta, taiteen alojen ammattilaisuutta sekä kritiikkiä. Kriitikkojen ja ammattitaiteilijoiden asema määriteltiin myös lautakuntien ohjesääntöön vuonna 1918. Samalla siihen kirjattiin taiteilijajärjestöjen rooli. Näin vakinaistettiin osaksi keskushallinnon työkaluja jo 1800-luvulla tunnustettu järjestöjen merkitys asiantuntijuuden haltijoina. Ohjesääntö siis ilmensi taiteenalojen etenevää ammattilaistumista ja taiteilijoiden erikoistumista.

Lautakuntien järjestösuhteet ovat tärkeitä tämän tutkimuksen näkökulman kannalta. Taidealojen keskeisten järjestöjen kuuleminen taiteilijajäsenten nimityksissä kuvaa hyvin valtiovallan näkökulmaa kansalaisyhteiskunnan ja valtion suhteeseen Suomessa. Keskushallinto rakensi kuulemisten kautta yhteyttä ulkopuolisiin asiantuntijatahoihin, mutta pidätti silti itsellään oikeuden

toiminnan valvontaan. Sama koski kaikkea lautakuntien toimintaa, vaikka niillä käytännön toimissaan oli suhteellisen itsenäinen asema: lautakuntien päätöksien toimeenpano vaati ministeriön vahvistuksen.

Keskushallinnon järjestöille antama asema asetti lautakunnille vaateita järjestäytymisen kautta kanavoitujen keskustelujen seuraamisesta. Sitä helpotti kansalaisyhteiskunnan valtakeskittymille lautakuntien kehityksen alusta asti rakennettu väylä lautakuntien toimintaan vaikuttamiseen. Suomalaisen taide- ja kulttuuripolitiikan kehityksen kannalta on ollut ilmeisen kauaskantoista, että taidealojen järjestäytyminen näin kiinnitettiin jo 1800-luvulla yhteistyöhön keskushallinnon kanssa.

Valtionhallinnon ohella eri alojen sisäiset kehityskulut veivät modernisaatiokehityksen myötä yhä eriytyneempiin suuntiin. Eriytymisen edetessä taidetta koskeneita aloitteita samalla tuli yhä useammin virallishallinnon ja lautakuntien läheisimpien sidosryhmien ulkopuolelta. Näin olemassa olevia hallintorajoja koeteltiin väistämättä aika ajoin, mutta edustettujen alojen tuntemukseen ja toimiviin suhteisiin alojen keskeisiin toimijoihin perustunut asiantuntija-asema pehmensi yhteentörmäyksiä.

Lautakuntamalli mahdollisti keskushallinnon ja keskeisimpiä taidealoja edustaneiden asiantuntijoiden suhteellisen joustavan yhteistoiminnan. Poliittisen järjestelmän asettamien lakien, asetusten, sääntöjen ja resurssien ohella myös alakohtaisten professioiden kehittymisellä ja eri ryhmittymien asemaan liittyneillä vaikutesuhteilla oli merkitystä sille, millaiseksi lautakuntien asiantuntija-asema muodostui. Lautakuntien toiminta mahdollisti julkisten resurssien suuntaamisen oman alan kehittämiseen, joten lautakuntien toimintaan kiinnittyminen mahdollisti valta-asemia. Siksi mahdollisuudesta päästä niiden kautta mukaan vaikuttamaan julkisen vallan toimiin kilpailtiin. Näin lautakuntia käytettiin vallan kanavointiin valtion ja kansalaisyhteiskunnan suhteissa. Sidosryhmäsuhteet ja epäviralliset suhdeverkostot olivat tässä mielessä merkittäviä.

Alojensa vahvimpien ja vakiintuneimpien järjestöjen kanssa yhteistyötä tehneissä lautakunnissa tiivistyi monen tason valtakamppailujen tuloksia. Poliittisen järjestelmän harjoittama lautakuntien kontrolli perustui puoluepoliittisiin kamppailuihin ja järjestösuhteiden kautta lautakuntien toiminta kytkeytyi järjestöjen sisäisiin ja välisiin kamppailuihin asemista.

Käytännössä lautakunnat paitsi toimivat valtionhallinnon eliminä, myös tuottivat nimenomaan *valtiollista* asiantuntijuutta, aivan sen mukaan, kuten ne vuonna 1918 osuvasti nimettiin. Tässä asemassa niiden keskeisiä työkaluja olivat valtionpalkinnot, -apurahat ja -eläkkeet, joita kaikkia pidettiin taidealoilla arvossa. Taidelautakunnista muodostui elimiä, joiden kautta modernin valtion läsnäolo ulottui taidealoilla kansalaisyhteiskunnankin piiriin.

4.2 Taiteen politisoijista "epäpoliittisiksi" asiantuntijoiksi

Vielä autonomian aikana keskushallinto käytti lähinnä yksittäisiä, tiettyä tarkoitusta varten taiteen asiantuntijoista erikseen koottuja palkintolautakuntia. Niiden toimia voidaan lukea taidesisältöjen kansalliseksi politisoimiseksi aikana, jolloin kansallista poliittista järjestelmää ei ollut vakinaistettu. Tuolloin etenkin kielipolitiikka vaikutti lautakuntien koostumuksiin ja päätöksiin, joiden myötä taidepolitiikka (*policy*) sai muotoa.

Taide- ja kulttuurihallinnon tehtävälajien rajaamisessa autonomian aikana tehdyt varhaiset valinnat kilpailevien vaihtoehtojen välillä osoittautuivat kauaskantoisiksi. Ne heijastuivat taidelautakuntien jatkossa hoitamaan tehtäväalaa ja toiminnassa sovellettuihin asiantuntemuksen kriteereihin.

Itsenäisessä Suomessa taidelautakuntien asema vakinaistettiin ja niiden pöydille alkoi kertyä ohjesääntöön kirjattujen perustehtävien täyttämiseen liittyviä lausuntopyyntöjä. Aika ajoin nähtiin myös toimenkuvan laajentamiseen tai tarkastamiseen liittyneitä aloitteita. Eduskunnan ja ministeriön kohdalla kyse oli joissain tapauksissa suoranaista määräyksistä ottaa uusia sisältöjä huomioon, mutta lautakuntien toiminta keskittyi silti uusien aiheiden poliittisen järjestelmän kontrolloimien resurssien piiriin nostamisen sijaan vähitellen yhä selvemmin asiantuntijapolitikoinniksi. Itsenäisessä Suomessa lautakuntiin kiinnitetyt asiantuntijat eivät siis enää politisoineet uusia sisältöjä samassa mittakaavassa kuin autonomian kiivaimman politisoinnin vuosina.

Lautakuntien vakinaistaminen johti pysyvämpään toimintaperustaan ja lautakuntien tiukempaan lukemiseen keskushallinnon tukemien ohjelmallisen politiikan linjausten sisään. Samalla lautakuntien toiminta vakiintui jäsenille läheisiin sosiaalisiin piireihin ja sidosryhmiin kytketyksi. Juuri siksi toiminta ei ollut epäpoliittista, vaikka se siltä saattoi näyttää: vedettyjen rajojen ylläpito vaati jatkuvasti valintoja, jotka liittyivät myös merkityksellistävien toimintatapojen ja -muotojen uusintamiseen ja siten kulttuurin sisällään kantamien valtasuhdehierarkioiden jatkuvuuden varmistamiseen.

Kun taidehallinto yhä selvemmin liitettiin kirkollisasiantoimituskunnan (ja sittemmin opetusministeriön) vastuulle ja valvontaan, keskushallinnolla oli samalla yhä selvemmin käsissään valta päättää, kenelle se soi (omien virkamiestensä ja ministerien lisäksi) tukensa julkisen poliittisen järjestelmän nimissä lausuttujen arvostelmien esittämiseen. Lautakunnille tämä tuki tarkoitti mahdollisuutta esiintyä valtion nimissä.

Itse lautakunnat eivät olleet järin innokkaita murtamaan ne ensi kertaa nimettäessä tunnistettuja toiminnan rajoja, eivätkä lautakunnille itsenäisyyden alussa annettu asema ja tehtävät juuri muuttuneet koko sotien välisenä aikana. Rajojen toistaminen pohjasi ohjesääntöön kirjattujen tehtävien ja jäsenten henkilökohtaisten ambitioiden lisäksi henkilö- ja järjestösuhteisiin sekä niiden kautta kanavoituneisiin ja lautakuntajäsenten jakamiin normatiivisiin konventioihin. Vaikka rajoja aika ajoin koettelivat myös taidealojen sisäisen kehityksen tuottamat impulssit, tämän tutkimuksen perusteella Suomessa siirryttiin jo 1920-

luvun mittaan suhteellisen urautuneeseen taidehallintoon, jonka myötä uudet avaukset kohtasivat lautakuntamallin ja sen puitteissa vakiintuneet toimintatavat.

Lautakuntien toimintaedellytykset ja niiden tekemät valinnat tiivistyvät osajulkaisussa 2 esiteltävissä toimintaroleissa (*intermediary, gatekeeper, representative & supporter, politician*). Roolit kuvaavat lautakuntien monitahoista asemaa keskushallinnon ja taidealojen välissä ja ilmentävät niitä asiantuntijoina, joiden toiminta ei vakiintumisesta huolimatta rajoittunut pelkkään valtionhallinnon sisäiseen byrokraatiaan. Ne nimeävät lautakuntien mahdollisuuksia osallistua niin symboliseen kuin konkreettiseen vallankäyttöön, sillä rooliensa kautta lautakunnat kykenivät monitahoisesti vaikuttamaan uusien avausten ja oman alansa valvontaan. Ministeriön kontrollista huolimatta lautakunnilla oli siten politikoinnin mahdollistavaa pelivaraa, jonka turvasi juuri ministeriön vahvistamaan ohjesääntöön kirjattujen tehtävien täyttö.

Välittäjinä (*intermediary*) lautakunnat toimivat alojensa ja valtionhallinnon intressien kanavoijina. Kanavointiin liittyi eri puolilta lausuttujen puheenvuorojen painavuuden arvottamista ja ryhmien välisiä valtapelejä, joissa tietyt tahot tulivat lautakuntien kautta toisia paremmin valtajulkisuudessa edustetuiksi. Portinvartijoina (*gatekeeper*) lautakunnat tuottivat sisään- ja ulossulkemista niin konkreettisella kuin symbolisellakin tasolla. Tässä roolissa lautakuntien edustukselliset suhteet asettivat uudet järjestöt ja porvarillista ideologiaa haastavat näkemykset kansallis-porvarillisia painotuksia heikompaan asemaan. Lautakuntien edustuksellisuus (*representative*) oli siten selvästi vaillinaista ja ne kohdensivat tukensa (*supporter*) vallitsevaa järjestelmää haastaneita näkemyksiä auliimmin vakiintuneille sidosryhmille ja niiden kautta tutuille sisällöille. Eksplisiittisinä poliitikkoina (*politician*) ne vastasivat poliittisen järjestelmän niille esittämiin hallinnon kehittämistarpeisiin ajaen samalla myös kansallisten sisältöjen kehittämiseen liittyviä tavoitteita.

Ne järjestöt ja muut tahot, jotka suorien yhteyksien puutteessa joutuivat lähinnä reagoimaan lautakuntien toimiin, käyttivät vaihtoehtoisia keinoja vaihtaa lautakuntien taidepolitiikkaan. Koska viralliset suorat yhteydet lautakuntiin oli varattu valituille aloillaan vahvoille järjestöille, käytännössä mahdollisia vaihtoehtoja olivat joko jonkin hyvässä asemassa olevan järjestön valtaaminen, heikomman järjestön aseman vahvistaminen tai suorat yhteydenotot eduskuntaan. Eduskunnan käyttäminen oli nopein vaihtoehto, eikä ilman eduskunnan osuutta nähty äkkinäisiä muutoksia lautakuntien toimissa sotien välisenä aikana. Myös eduskunnan kautta tulleiden uudistusten takaa voidaan löytää järjestöjen kanavoimia aloitteita.

Itse lautakunnissa debattia käytiin pääsääntöisesti vain edustettuja aloja koskeneista taiteen sisäisistä aiheista. Näiden keskustelujen lopputulokset tiivistyivät julkilausuttuina, taiteellisia sisältöjä koskeneina arvostelmina, joiden mukaan valtion resursseja suunnattiin. Laajempia kysymyksiä koskeneen avoimen debatin sija oli lautakuntien ulkopuolisissa keskusteluissa, joissa lautakuntien asemaan tai niiden perustaan kriittisesti suhtautuneiden puheenvuorojen paikka oli valtajulkisuuden marginaalissa.

Lautakuntien toimintaa koskeneissa puheenvuoroissaan toimivan suhteen lautakuntiin luoneet järjestöt keskittyivät olemassa olevan lautakuntamallin ja sen edustaman hallintojärjestelmän toimivuuden kehittämiseen. Omalla alallaan vielä asemaa hakeneet ja tunnustusta kaivanneet, mutta silti vallitsevaa arvomaailmaa kannattaneet järjestöt taas kiinnittivät runsaasti huomiota vallinneen järjestelmän tuottamiin linjauksiin ja myös kritisoivat niitä, mutta kritiikki liittyi enemmän huoleen omasta asemasta kuin laajempiin arvokeskusteluihin; nämä järjestöt toivoivat lähinnä järjestelmän laajentamista siten, että julkinen tuki kattaisi paremmin myös niiden edustaman toiminnan. Selväsanaisten poliittisia, vallankäyttöön liittyviä ja myös toiminnan kulttuurisiin perusteisiin kriittisesti suhtautuvia kannanottoja ilmeni lähinnä niissä järjestöissä (etenkin Suomen Työväen Musiikkiliitto; Työväen Näyttämöiden Liitto), joiden ideologinen tausta liittyi vallitsevan järjestelmän haastamiseen.

4.3 Lautakunnat taiteen arvottajina ja kansan ideaalin tuottajina

Lautakuntamallin kehityksen, käyttöyhteyksien ja valtasuhteiden tarkastelua täydentävä tutkimuksen tavoite on ollut suomalaista kansallismielisyyttä ja sitä tukenutta kansan ideaalia koskevan kuvan täsmentäminen. Kulttuuripolitiikan historiankuvauksissa juuri kansalliset sisällöt on nimetty merkittäviksi koko kehitystä määrittäneiksi tekijöiksi.

Ensimmäiset lautakuntatyypilliset elimet taiteen aloille perustivat järjestöt, joiden keskeinen tavoite oli kansakunnan kehittäminen kansaa sivistämällä. Taiteelliset ja kansalliset sisällöt nivoutuivat siten toisiinsa. Lautakuntajärjestelmän muodostuminen oli näin suorassa suhteessa ensin kansallisvaltiollisen politiikalle varatun alan tavoitteluun ja sen saavuttamisen jälkeen kansallisen poliittisen järjestelmän kehittämiseen. Taidelautakunnat vahvistivat kansallisvaltion rakenteita ja auttoivat kehittämään sen tarvitsemia symbolisia sisältöjä.

Lautakuntajäsenistöön lukeutui molemmista kieliryhmistä niin liberaaleja kuin konservatiiveja, mutta kaikkia heitä yhdisti elitistinen käsitys kansasta. Tämä lautakunnissa laajalti jaettu ymmärrys perustui näkemyksiin, joiden mukaan sivistyneistön tehtävä kyllä oli sivistymättömän kansan etujen ajaminen, mutta itse kansalta ei – juuri sen sivistymättömyyteen vedoten – kysytty mitään. Lautakuntien edustama käsitys kansallisesti ja valtiollisesti merkittävän taiteen ominaispiirteistä ei siten ollut yhdenmukaisesti kaikkien taidelautakuntien vaikutuspiirissä toimineiden tahojen jakama.

Lautakuntien ja niiden jäsenten aseointi poliittisen järjestelmän ja järjestäytyneiden sidosryhmien kanssa luotujen suhteiden mukaan paljasti taiteen ja kulttuurin sidokset poliittiseen toimintaan ja valtasuhteiden ylläpitoon. Taiteellisten sisältöjen tunnistamisessa lautakunnat osoittavat toteen Raymond Williamsin painottamat erilaisten taiteen organisoimisen tapojen, taidemuotojen ja taiteen luokittelujen sidokset sosiaaliseen järjestykseen. Lautakunnat olivat keskushallinnon edustajina kanssakäymisessä omien sosiaalisten taustojensa mukaisten sidosryhmien kanssa, tunnistivat parhaiten edustamansa perinteiset

taidelajit, ja omaksuivat niiden arvioinnissa olemassa olleita sosiaalisia hierarkioita tukeneita laatukriteereitä uusia herkemmin. Linjauksillaan ne rajoittivat uusien näkökulmien mahdollisuuksia päästä esille tai niitä ajaneita osapuolia asemiin, joissa heillä olisi ollut mahdollisuus vaikuttaa lautakuntien vastuualoilla julkisen vallan hallintoinstrumenttien muotoiluun ja käyttöön.

Lautakunnat näkivät itsensä kansallisen maun asiantuntijoina. Tämän väitöskirjan pääotsikoksi nostettu lainaus rakennustaidelautakunnan toimintasuunnitelmaansa kirjaamasta toteamuksesta "Kansamme kykyyn itse arvostella – ei voi luottaa!" tiivistää tämän itseymmärryksen yhteen lauseeseen. Sen mukaisesti toiminnan linjaukset muodostuivat elitistisiksi. Tällainen tulkinta lautakuntien asemasta tukee aiemmin historian tutkimuksessa esitettyjä käsityksiä sivistyneistön suhtautumisesta laajempien väestönkerrosten omaan arvostelukykyyn. Samalla traditionaaliset länsimaiset taidemuodot olivat lautakuntien silmissä ainoita sallittuja.

Modernisaatiokehityksen myötä länsimainen taide alettiin älymystöpiireissä yhä useammin nähdä kulttuurin kehittyneimpänä muotona, joka poikkesi muusta inhimillisestä toiminnasta. Tällainen ymmärrys taiteesta kytkettiin yleisesti Euroopassa kansallisen yhteisön ja sen jäsenten kehittämiseen, jonka toteuttamiselle valtiokehys loi puitteet. Lautakunnat edustivat juuri tällaista korkeakulttuurista näkemystä taiteesta, jonka tuottamisen ja ymmärtämisen ne katsoivat vaativan kansalaisten luontaiset kyvyt ylittäviä henkisiä lahjoja ja siten edellyttävän suurimmalta osalta kansaa inhimillistä kultivoitumista. Sitä tavoiteltiin ylhäältä alas kansalaisten keskuuteen leviäväksi toivotun sivistävän vaikutuksen kautta. Samalla taide kytkettiin sivistyneistön tukeman kansan ideaalikuvaan pönkittämiseen.

Lautakuntien pöytäkirjojen perusteella niiden omaksuma kansallinen ideaali ohjasi aika ajoin resurssien jakoa taiteellisen laadun arviointien ohitse. Laajempaan julkisuuteen näitä taiteen ulkopuolelle viittaavia perusteluja ei kuitenkaan päästetty, vaan julkinen oletus esimerkiksi taidepalkintojen kohdalla oli aina taiteellisen laadun ensisijaisuus. Sinänsä taiteellisen laatukseskustelun sisällä saatettiin hyväksyä jopa kansallista kuvastoa haastaneita modernistisia taidesuuntauksia, mutta vain mikäli niiden esittäjät eivät uhanneet vallitsevaa sosiaalista järjestystä.

Lautakunnat pönkittivät kansallis-porvarillista arvomaailmaa lähes kaikilla taiteellisen laadun arvioillaan; niiden omaksuma "taidetta taiteen vuoksi" -ajattelu tuki sitä itsessään. Tällöin 'porvariston' on ymmärrettävä tarkoittavan laveasti vallitsevaa järjestelmää tukeneita ryhmiä, jotka eivät nekään aina olleet toistensa kanssa samanmielisiä. Tässä mielessä lautakunnissa vaikuttaneet yksittäiset jäsenet omaksuivat traditionaalisen intellektuellin näkökulman vastuulleen kuuluneisiin asioihin. Siten hegemoniset valta-asetelmat sulki myös sinänsä porvarillista maailmankuvaa kannattaneita tahoja ulkopuolelleen.

5 SUOMALAINEN LAUTAKUNTAMALLI

5.1 Piilevä vallankäyttö osana poliittista järjestelmää

Tämän tutkimuksen osajulkaisuissa on kuvattu, kuinka jo autonomian aikana kansallisen yhteisön oikeutta itsenäisen valtion poliittiseen järjestelmään perusteltiin kulttuuriin tukeutuen eri tavoin eri ideologisiin taustoihin kiinnittyneistä asemista käsin. Varhaisin järjestäytyminen kulttuurialoilla luotiin romantisoivaan kansallishenkeen kytketyn kielen korostamisen ympärille. 1800-luvun lopulla taiteen tukemista politisoitiin suvereenin kansallisvaltiostatuksen tavoittelun yhteydessä. Se liitettiin osaksi kansallisista sisällöistä käytyjä kamppailuja, jotka usein olivat niin julkisia, että niistä raportoitiin eri leireihin kiinnittyneissä tiedotusvälineissä. Kaiken kaikkiaan eri taidealojen järjestäytyminen kietoutui erilaisten ideologisten traditioiden mukaan suunnattujen, toisistaan poikkeavien tavoitteiden ajamiseen.

Sotien välisenä aikana tilanne ei ollut autonomian aikaa yhdenmukaisempi. Valtajulkisuuden mukainen tilannekuva saattoi kuitenkin kiivaimpina kansallismielisyyden hetkinä näyttää siltä, kun äänekkäimmät ja valta-asemia miehittäneet tahot peittivät heikompien ääntä alleen. Valtajulkisuudessa lautakuntien omaksuma taidekäsitys hyväksyttiin sellaisenaan ja lautakuntia käsiteltiin pitkälti taiteen ehdoilla, mutta vasemmiston puheenvuorot nostivat toistuvasti valtakysymykset ja porvarilliseen arvomaailmaan sidotun taidekäsityksen esiin.

Lautakuntien asema hallinnossa tukeutui periaatteessa puhtaasti taiteen- alakohtaiseen asiantuntemukseen, mutta juuri asiantuntemuksen tunnistamisen muotojen kautta lautakunnat rakentuivat vallitsevaa järjestystä tukeneiksi. Asiantuntemuksen kytkös keskeisiin järjestöihin rajasi lautakuntien kanssakäymistä erilaisten tahojen kanssa. Seurauksena lautakuntien toiminta rakentui sillä tavoin ulossulkeväksi, että kaikilla taidealoilla toimineilla tahoilla ei ollut mitenkään tasa-arvoisia mahdollisuuksia saada ääntään kuuluviin lautakuntien suuntaan.

Lautakunnat eivät yleensä keskustelleet avoimesti vallasta vaan taiteesta, vaikka ne olisivat tienneet tekevänsä sellaisia valtasuhteiden ylläpitoon liitty-

neitä valintoja, joilla otettiin suoraan kantaa kansallisvaltiollisen toimintakehyksen, lautakuntamallin ja lautakuntajäsenten omaksumien linjausten jatkuvuuteen.

Niin autonomian kuin sotien välisenäkin aikana lautakuntia käytettiin kansallisvaltiota tukevien porvarillisten arvojen mukaiseen resurssien jakoon ja noita arvoja tukevien sisältöjen levittämiseen yhteisymmärryksessä kansalaisyhteiskunnan piirissä valta-asemiin nousseiden tahojen kanssa. Tämä liittyy lautakunnille osoitetun tehtävän täyttämiseen, olihan kyse valtiollisista lautakunnista. Kuten edellä on todettu, lautakuntien toteuttama linja tehtäviensä täyttämässä ei silti ollut ainoa mahdollinen, vaan ne olisivat halutessaan voineet ymmärtää asemansa suhteessa valtionhallintoon ja käsittelemisensä asioihin nähden myös toisin ja nostaa vaihtoehtoisia näkemyksiä enemmän esiin. Siten lautakunnat eivät kuitenkaan toimineet. Kuten kolmannessa osajulkaisussa todetaan, tästä huolimatta lautakunnat eivät syyllistyneet räikeisiin ylilyönteihin ja säilyttivät malttinsa jopa 1920- ja 30-lukujen oikeistosuuntauksen oloissa. Tässä edustuksellinen rakenne auttoi, vaikka se samalla siirsi vallankäyttöä lautakuntien erityisasiantuntemuksen jalustalle rakennettujen kulissien taakse piiloon.

Lautakunnat toimivat omaksumiensa toimintaehtojen ja jäsentensä edustaman ymmärryksen mukaan. Ministeriön itsellään pitämä päätösvalta oli mekanismi, joka mahdollisti poliittisen järjestelmän puuttumisen lautakuntien toimiin, mutta todellisuuden moniaineisuus se ei mitenkään kattavasti voinut kanavoida. Siten toiminta vakiintui lähinnä yhdenmielisten kanssakäymiseksi. Sitä vielä sementoitiin nimeämällä lautakuntiin kerta toisensa jälkeen samoja ihmisiä: yhden jäsenkauden mitta oli määrätty, mutta henkilökohtaisten kausien lukumäärää ei rajoitettu. Näin vallankäyttö toteutui vakiintuneen sisäpiirin kontrollissa.

Jäsenten nimitysprosessit ja lautakuntien oma toiminta tapahtuivat laajemman julkisuuden tavoittamattomissa; mahdollisten kriittisten puheenvuorojen paikka oli nimityksistä esittäneiden järjestöjen sisäisessä julkisuudessa ja niiden sekä lautakuntien kahdenvälisessä kommunikaatiossa, jolloin mahdollisuudet keskusteluihin osallistumiseen rajattiin tiettyihin sidosryhmiin.

Yksi puoli eksklusiivisuutta voidaan lukea lautakuntien puheenjohtajiston sukupuolesta: kaikki olivat miehiä. Vaikka lautakuntien jäseniksi nimitettiin yksittäisiä naitaakin, on selvää, että heidän osuutensa ei edustanut naisten suhteellista osuutta taidealojen aktiviteeteista. Tässäkin mielessä jäsenten vähäinen vaihtuvuus tuki vallan säilymistä sen kerran saaneen piirin sisällä. Tilannetta ei lopulta muuttanut merkittävästi edes eduskunnan aika ajoittainen puuttuminen lautakuntien toimintaan.

Lautakuntajäsenten osallistuminen alojensa yhdistyksiin ja asiantuntija-elimiin – ja lisäksi kaikkein vaikutusvaltaisimpien yksilöiden samanaikaiset jäsenyydet keskeisissä resurssija jakaneissa säätiöissä – loivat jäsenyyksien verkoston, jonka kautta lautakunnissa edustettu taidekäsitys ja näkemykset kansallisen kulttuurin sisällöistä levisivät. Samat tahot siis kykenivät määrittelemään paitsi resurssien jakoa lautakunnille suodun lausumavallan puitteissa myös

vaikuttamaan laveammin symbolisella tasolla tuottamalla valta-asemistaan sisältöä julkiseen taide- ja kulttuurikeskusteluun.

Lautakuntien koostumus kuvaa hyvin älymystön roolia kulttuurisisältöjen legitimoijina. Gramsciin ja Williamsiin viitaten tätä toimintaa ei voida erottaa älymystön sosiaalisista sidoksista. Yliopistosivistyneistö, taidekriitikot, toimittajat ja ammattitaiteilijat loivat lautakuntajäsenenä joukon, joka pystyi osallistumaan uskottavasti edustamiaan taidealoja koskevaan julkiseen keskusteluun eri tasoilla ja useita kanavia hyödyntäen: professorit ja muut lautakunnissa istuneet akateemisen yhteisön jäsenet vaikuttivat yliopistotason koulutussisältöihin ja tutkimuksen suuntaan; lautakunnissa vaikuttaneet valtalehtien kriitikot ja toimittajat ohjasivat päätoimissaan taidealoja koskenutta julkista keskustelua aikana, jolloin painettu sana oli keskeisin laajat piirit tavoittanut julkisen keskustelun muoto; ammattitaiteilijat osallistuivat omien alojensa järjestäytyneen toiminnan suuntaamiseen ja hekin pystyivät esittämään näkemyksiään myös yleisemmässä julkisuudessa.

Gramsciin viitaten on esitetty ajatuksia parlamentarismien ja sen mukaisen äänestyskäyttäytymisen ulkokohtaisuudesta, todella vaikuttavien sisältöjen määräytyessä kulttuurisen kanssakäymisen kontrollin kautta. Tällaiset puheenvuorot näyttäivät oikeansuuntaisilta siinä, että ne tunnistavat kanssakäymisen ja sen kontrollin merkityksen. Suomessa toteutuneen kehityksen perusteella – siis parlamentarismien oloihin sovellettuna – ongelmallisempaa on poliittisen järjestelmän painoarvon vähättely suhteessa sen rajojen ulkopuolella toteutuneen merkityksiä tuottaneen toiminnan kontrolliin. Tämä tutkimus osoitti, että järjestöjen rooli lautakuntien toiminnassa oli tärkeä, mutta sitä ei silti pidä paisutella ministeriön ja eduskunnan kustannuksella, vaan näillä kaikilla oli merkitystä lautakuntamallin toiminnassa.

5.2 Korporatistiset lautakunnat

Kansalaisyhteiskunnan piiriin ulottuneena lautakuntien toteuttama normatiivinen politiikka otti väistämättä kantaa keskeisten järjestöjen ja taidealoille jatkuvasti syntyneiden uusien ryhmittymien kamppailuun asemista. Järjestäytymiseen, valtionhallinnon organisoitumiseen ja valtion sekä järjestöjen välisessä kanssakäymisessä syntyneisiin valta-asemiin heijastuivat myös uusien organisaatioiden mukanaan tuomat julkiset kannanotot ja siten poliittista toimintaa virkistävän konfliktuaalisuuden mahdollisuus (vrt. Arendt). Käytännössä kuitenkin vain tietyillä puheenvuoroilla todella oli painoarvoa vallinneen järjestelmän linjauksiin nähden. Tässä mielessä kansallisvaltiollisen poliittisen järjestelmän kehitys ja vakiintuminen yhteistyössä kansalaisyhteiskunnan mahdollistaman järjestäytymisen kanssa näyttäivät habermasilaisen julkisen tilan ideaalin rapautumiselta. Julkisten kannanottojen perusteet ja niiden syntyyn taustalla vaikuttavat valtasuhteet jäivät järjestöjen sisäisten kamppailujen ja keskushallinnon julkisivujen taakse pimentoon.

Valtion ja järjestöjen yhteyden vakiintumisen vallitsevaan järjestelmään sitoutuneiden järjestöjen kautta voidaan gramscilaista termiä käyttäen katsoa vahvistaneen kulttuurihegemoniaa ja asettaneen ylipäänsä uusille ja etenkin vasemmiston järjestöille haastavan tehtävän asemiansa parantamiseksi. Kehitys näyttää varsin yhdenmukaiselta Gramscin vallankumouksen teoretisoinneissaan esittämän ajatuksen kanssa, jonka mukaan kansalaisyhteiskunnan positioiden miehittäminen on strateginen välttämättömyys. Käytännössä työväenjärjestöt olivat tässä kamppailussa heikompia ja pyrkivät siksi vaikuttamaan lautakuntien toimiin suoraan eduskunnan kautta, olihan sosiaalidemokraattisella puolueella siellä vahva asema.

Myös Habermasin ([1969] 1989) esittämä pessimistinen näkemys valtion ja kansalaisyhteiskunnan sisäisten eriytymiskehitysten rajoittavasta vaikutuksesta julkisen toiminnan avoimuuden asteeseen vaikuttaa ensi silmäyksellä paikkansa pitävältä. Lautakuntien kehityksen ja käytön perusteella yhä useampien organisoitujen tahojen ja samalla niiden sisäisten valta-asemien synty lisäsivät eri tahojen välisen debatin kontrollia. Arvio ei kuitenkaan ole kannanotto Habermasin kuvaaman valtion ja kansalaisyhteiskunnan erottelulle perustuneen, vapaan kriittisen debatin mahdollistaneen julkisen tilan todenperäisyydestä. Päinvastoin, suomalaisen kehityksen perusteella sellaista ei ole ollut olemassa muualla kuin Habermasin teoriassaan luomana ideaalina; Suomessa juuri modernisaatio ja kansallisen poliittisen järjestelmän kehitys mahdollistivat rakenteellisesti elinmahdollisuuksia aiempaa laajemmalle julkisten kannanottojen kirjolle.

Eduskunnan asema suomalaisiin lautakuntiin nähden haastaa tässä tutkimuksessa sovellettuja Habermasin ja Gramscin näkemyksiä: vaikka valtion ja kansalaisyhteiskunnan sisäiset eriytymiskehitykset toisaalta lisäsivät julkisen vuorovaikutuksen kontrollia, kehitys myös mahdollisti monitahoisten näkemysten synny, joille poliittisen järjestelmän kehitys loi uutta vaikuttamisen väylää. Sen sijaan, että kansallisvaltiollisen poliittisen järjestelmän vahvistuminen olisi kuristanut uudet aloitteet hengiltä, kehitys siis pikemmin loi uusille keskustelunavauksille aiempaa parempia mahdollisuuksia säilyä elossa.

Tämän tutkimuksen perusteella myöskään mikään järjestäytymisen si-
vuuttamisesta kritisoitujen Chartrandin ja McCaughey'n (1989) tyypittelemistä malleista ei sellaisenaan istu suomalaisen taidepolitiikan varhaisvaiheisiin. Sekä järjestöjen että valtion osuus suomalaisen lautakuntamallin synnyssä ja vakiinnuttamisessa osoittavat, ettei sitä rakennettu käsivarren mitan päässä -ajattelun varaan. Järjestöjen vaikutus kyllä söi lautakuntien riippumattomuutta, mutta sillä oli samalla vaikutuksia, jotka lisäsivät lautakuntien toimintaedellytyksiä ja siteitä taidealoille. Lautakunnat saivat myös tehdä käytännön perustyötään suhteellisen itsenäisesti, vaikka keskushallinnon kontrolli tarpeen vaatiessa ulottui jopa sisältöihin vaikuttamiseen saakka.

Lautakuntien itse omaksuma ja korostama ajatus taiteellisten ehtojen mukaan toimimisesta näyttää äkkiseltään Chartrandin ja McCaughey'n kuvaaman suojelevan (*patron*) mallin mukaiselta, mutta lautakuntien toimintaehtoja ei missään vaiheessa irrotettu poliittisen järjestelmän ohjauksesta. Lisäksi tässä

tutkimuksessa sovelletun politiikkakäsityksen mukaan edes toiminta ”käsivarren mitan päässä” poliittisesta järjestelmästä ei suinkaan olisi epäpoliittista, lausuisivathan myös poliittisen järjestelmän suorasta kontrollista irrotetut elimet muiden toimijoiden asemaan vaikuttavia arvostelmia ja tekisivät julkisia resursseja ohjaavia valintoja. Näin ne harjoittaisivat lautakuntien tapaan julkisen vallan tukemaa normatiivista politiikkaa – vain ilman julkista kontrollia.

Suomalaisen mallin kehityksessä on myös piirteitä, jotka muistuttavat suunnittelevan (*architect*) mallin ominaislaatua. Kansan sivistäminen ja kansallisen yhteisön jaettavaksi tarkoitettujen sisältöjen tuottaminen olivat taidelautakuntien linjauksiin vaikuttaneita laajempia sosiaalisia tehtäviä, jollaiset ovat olennainen suunnittelevaa mallia selittävä peruste. Suomalaisen kehityksen ja Chartrandin kuvaaman suunnittelevan mallin välille syntyy kuitenkin eroja etenkin siitä, että Suomessa toiminta järjestettiin vertaisarviointityyppisesti asiantuntijapohjalta, jossa virkamiesohjauksen merkitys oli ministeriön päätäntävallasta huolimatta lautakuntien perustyössä vähäinen. Virkamiesvalmistelu ei siten ollut yhtä laajaa ja suunnitelmallista kuin suunnittelevassa mallissa.¹⁹

Tietyt sisällölliset piirteet, etenkin isänmaallisen kansallismielisyyden kohottamiseen liitetyt, korostuivat paikka paikoin lautakuntien soveltamia kriteerejä sekä niiden julkisuuteen esittämiä arvostelmia määrittäneiksi tekijöiksi. Tällaisissa tapauksissa toiminta muistutti järjestävää (*engineer*) mallia, jossa ideologisia motiiveja ilmentävät sisällöt ratkaisevat tuen kohdentamisen. Lautakunnissa kansallisiin sisältöihin liittyneet arviot kuitenkin syntyivät poliittisen järjestelmän kontrollista huolimatta pääasiassa asiantuntijoiden itsenäisen toiminnan tuloksena, eivät suinkaan ideologisiin tavoitteisiin sidotun poliittisen järjestelmän pakottamina kuten järjestävässä mallissa. Myös eduskunnan kautta toteutunut lautakuntien huomion kiinnittäminen työväestön taiteellisen toiminnan tukeen edusti päinvastaista ajatusta kuin puhdas järjestävä malli: vaikka lautakunnat joutuivat eduskunnan voimasuhteiden myötä ottamaan kilpailuvia näkemyksiä huomioon, ne eivät tällöin olleet työväenideologiaa takoneita työkaluja vaan pikemmin sitä vastustaneita elimiä, jotka silti taipuivat pragmaattisesti uuden tilanteen vaatimuksiin.

Lopulta suomalaisessa kehityksessä on nähtävissä jopa avustavan (*facilitator*) mallin piirteitä. Sotia edeltävänä aikana yksityisten lahjoittajien merkitys oli varsin suuri. Heidänkin motiivinsa olivat kuitenkin laajasti yhteisön sivistämiseen ja kansakunnan kehittämiseen liittyviä, eikä markkinaehtoisella toiminnalla ole ollut Suomessa missään vaiheessa määräävää asemaa kuten avustavassa mallissa.

Kaikkiin Chartrandin ja McCaughey (1989) neljään malliin osittain viitattavista piirteistä huolimatta suomalainen taidelautakuntamalli vakinaistettiin käytännössä valtiovallan taiteilijoille takaamien työskentelyedellytysten tar-

¹⁹ Chartrandin ja McCaughey malleissa on piirteitä – kuten juuri mainittu yhteiskunnan kokonaissuunnitteluun liittyvä virkamiesohjaus –, jotka osoittavat sen kehitetyn lähinnä hyvinvointivaltiollista vaihetta kuvaamaan. Katson silti, että mallin avulla kyetään osoittamaan suomalaisen kehityksen erityispiirteitä myös varhaisempaa vaihetta koskien. Myös itse tyypittelyn tekijät esittävät malleillaan olevan pitkät ideologiset juuret.

joamisen (vrt. suojeleva malli) sekä laajempaan yhteiskunnan kehitykseen sidottuja tavoitteita ajavan toiminnan (vrt. suunnitteleva malli) välimaastoon. Suomalaisen mallin varhaiselle kehitykselle oli ominaista kilpailevien ideologisten traditioiden samanaikainen vaikutus. Tämä selittää osaltaan suomalaisen lautakuntamallin sopimista huonosti Chartrandin ja McCaughey'n luokkiin, jotka on kukin rakennettu tiettyihin poliittisiin traditioihin pohjaaviksi.

Suomalaisen lautakuntamallin leimallisina piirteitä oli (ja on: vrt. taidetoimikunnat) niissä tiivistynyt valtionhallinnon ja järjestöjen yhteistoiminta. Tämä siemen näyttää yleisemminkin juurtuneen syvään suomalaisen keskushallinnon toimintatapoihin. Seurauksena on ollut konsensushakuisuutta, josta on samalla seurannut ulossulkemisia, kun konsensusta on luotu vain tiettyjen vaikuttavaan asemaan valikoitujen tahojen kautta.

Lautakuntien kehitykselle oli olennaista, että järjestöillä ja keskushallinnolla oli yhteisiä intressejä kansallisen poliittisen tilan kehittämisen suhteen. Samanaikaisesti taidelautakuntamallin vakiintumisen kanssa keskushallinto kehittyi vahvaksi ja valtiokeskeiseksi, mutta myös järjestökenttä vahvojen keskusjärjestöjen kautta toimivaksi. Lopulta lautakunnissa kohtasivat valtion poliittinen kontrolli ja omilla taidealoillaan niin vakaan aseman saavuttaneet järjestöt, että ne saattoivat esiintyä koko alan edustajina. Tälle perustalle rakennetut sidosryhmäsuhteet tukivat valtion ja sen toimintaan kiinnittyneiden järjestöjen samanmielisyyttä laadun määreiden kohdalla, mikä vuorostaan vahvisti lautakuntamallin onnistumisen mahdollisuuksia ja turvasi toiminnan jatkuvuutta.

Yllä sanotun perusteella nimeän Suomeen ennen toista maailmansotaa kehittyneen taidelautakuntamallin *korporatistiseksi*. Tämä on kansainvälisessä katsannossa mielenkiintoista, sillä Suomen ohella niin Norjassa, Tanskassa kuin Ruotsissakin eturyhmittymien ja valtion vastavuoroisen suhteen on tulkittu toteutuneen korporatistisena jo varhain. Tällaisessa tarkastelussa korporatistimin ei katsota rajoittuvan työmarkkinakeskusteluihin, vaan sillä tarkoitetaan sekä valtion kanssa rakenteiden tukemassa vuorovaikutuksessa olevia eturyhmittymiä että itse keskushallintoa hyödyttävää suhdetta, jossa tietyt toimijat pääsevät kontrolloimaan muidenkin tavoittelemia resursseja. Samalla ne pääsevät osallistumaan valtion valtuuttamina tavoitteellisen ja ohjelmallisen politiikan (*policy*) linjaamiseen omalla alallaan.

6 TUTKIMUKSEN MERKITYS JA JATKOTUTKIMUKSEN TARVE

Tämä väitöskirja loi aiemmin tavoittamattomissa olleen kuvan taidelautakuntien käynnistämisestä, toiminnasta ja niistä historiallisista konteksteista, joissa monitahoiset poliittiset, ideologiset ja sosiaaliset tekijät vaikuttivat lautakuntien syntyyn ja kehitykseen. Historiallinen perspektiivi ja pitkä tarkasteluväli toivat esiin, kuinka taidelautakunnat toimivat jatkuvuutta luoden täyttäessään oman tilansa hallinnon osana, mutta mukautuivat myös muutoksiin, kun voimasuhteissa tapahtui siirtymiä.

Tutkimuksen osajulkaisujen kautta päästiin kiinni lautakuntien taustoihin, niiden omaksumiin rooleihin ja merkitykseen asiantuntijaeliminä, jotka osallistuivat julkiseen keskusteluun; ne kanavoivat eri tahojen – ja tasojen – toimijoiden ja valtion välistä kanssakäymistä, toteuttivat vertaisarviointeja, käyttivät valtaa ja vaikuttivat näin toimiessaan kansallisten sisältöjen arvottamiseen.

Teoreettisella ja metodologisella tasolla tämän väitöskirjan anti liittyy suhteellisen pitkän aikavälin historiallisen tarkastelun yhdistämiseen uudella tavalla sinänsä jo aiemmasta kulttuuripolitiikan tutkimuksesta tuttujen teoreetikkojen ajatteluun. Toinen teoreettisesti tärkeä näkökulma on ollut politiikan ja kulttuurin käsitteiden analyttinen avaaminen ja summaaminen tutkimuksen kysymyksenasetteluun sopivaksi kulttuuripolitiikan määrittelyksi.

Tutkimusasetelma mahdollisti yksittäisissä osajulkaisuissa kuvatun valta-asemien muodostumisen ja vakiintumisen tarkastelun sekä valtaa pitäneiden tahojen tunnistamisen myös laajemman perspektiivin jatkuvuutta arvioiden. Näin muodostunut käsitys kehitykseen vaikuttaneista valtasuhteista voitiin suhteuttaa teoreetikkojen käsityksiin julkisesta toiminnasta, järjestäytymisestä ja rakenteiden muutoksesta. Historiallisen sosiologian näkökulma osoittautui hedelmälliseksi ja valittu teoreettinen viitekehys käyttökelpoiseksi alkuperäisaineistosta luetun ja historiallisista tutkimuksista kerätyn tiedon suhteuttamisessa lautakuntien asemaan osana kehittyvää kansallisvaltiota.

Katson, että tutkimuksella on arvoa myös nykypäivän kulttuuri- ja taidepolitiikan tarkasteluissa. Tulkitsen 1960-luvulla luodut taidetoimikunnat lautakuntien perillisiksi niin monilta toimintatavoiltaan kuin vastuualoiltaan.

Julkisen taidepolitiikan keskiössä toimineiden taidelautakuntien yhdessä järjestöjen kanssa toteuttama vertaisarviointi on sellainen suomalaisen kulttuuripolitiikan järjestelmäpiirre, joka elää edelleen. Aiempaa perusteellisempi käsitys lautakuntamallin ominaispiirteistä herättää kysymyksen myös nykyisten taide-tukien jakoon liittyvän vallankäytön edustuksellisuudesta.

Oletan, että varhain korporatistiseksi vakiintunut toiminta selittää osaltaan myös laajemmin suomalaisen hyvinvointivaltion kehitystä. Näiltä osin kehityksessä on muihin Pohjoismaihin nähden samankaltaisuutta, mutta myös eroja, joita olisi tarpeen tutkia täsmällisemmin. Yksi jatkotutkimuksen aihe olisi Ruotsin vallan vaikutuksen tarkastelu kulttuuripolitiikan muotoutumista ajatellen. Kansallisten kulttuuripolitiikkojen (*policy*) historiallisen kehityksen kansainvälisille vertailuille olisi ylipäänsä selvästi toistaiseksi toteutettua enemmän tarvetta.

Tässä tutkimuksessa järjestelmätason (millainen malli Suomeen luotiin) ja siihen kytketyn vallankäytön (miten mallia osana järjestelmää käytettiin) tarkastelujen varjoon jäänyt, mutta silti järjestelmän tukemiin valtasuhteisiin olennaisesti liittyvä kysymys olisi myös naisten aseman avaaminen suhteessa lautakuntiin. Tämän tutkimuksen osajulkaisuissa viitataan vain siihen, että lautakunnat nimettiin miehisinä ja miehillä oli varhaisessa järjestäytymisessä keskeinen rooli. Ymmärrystä naisten merkityksestä – tai sivuuttamisesta – esimerkiksi järjestäytymiseen liittyvissä valtapositioissa tulisi syventää ja tarkastella myös naisten osuutta jaetuista resursseista.

Vaikka tutkimusasetelma oli hedelmällinen, historiallisen sosiologian soveltaminen tässä väitöskirjassa valitulla tavalla osoittautui myös haastavaksi ja työlääksi: tietojen keruu historiallisesta aineistosta ja aiemmista historian tutkimuksista sekä näin kerätyn historiallisen kehityskuvan soveltaminen teoreettisiin keskusteluihin vaativat paitsi arkistotyöskentelyä, myös monipuoliseen ja -alaiseen kirjallisuuteen sekä erilaisiin teoriakeskusteluihin perehtymistä. Lähestymistapa siis vaatii tutkijalta tasapainoilua aineiston hallinnan, sen sisällön kuvailuun käytettävissä olevan tilan ja teoreettisen keskustelun suhteen. Myös osajulkaisuista koostuva väitöskirjan muoto asettaa tässä suhteessa omia rajoituksiaan, sillä esimerkiksi tutkimuksen kuluessa läpi kahlatun aineiston tyhjentävämpi kuvailu ei ole ollut mahdollista artikkeli- ja tutkimusraporttimitassa.²⁰ Käytännössä monet sinänsä mielenkiintoiset ja uutta väriä vallitsevaan tietoon tuovat yksityiskohdat on pitänyt jättää raportoimatta, kun on tehty valintoja tämän tutkimuksen kysymysten kannalta relevanteimpien ja yleisemmällä tasolla kiinnostavien tekijöiden esille saamiseksi ja suhteuttamiseksi teoreettiseen keskusteluun.

Tutkimus joka tapauksessa osoitti, että jatkuva muutos ja inhimillisen kanssakäymisen sopimuksenvaraisuus tulevat kulttuuriin keskittymisen kautta esiin. Siksi tutkimuksen aihevalintaa voi pitää onnistuneena toiminnan ja rakenteiden suhteen tarkastelun kannalta. Arvot, normit, sosiaaliset suhteet ja

²⁰ Esimerkiksi pelkät sotien välissä jaettuina valtionpalkintoja, eläkelausuntoja, taiteilija-apurahoja ja organisaatioiden avustuksia koskevat taulukot vaativat lähes 100 sivua tilaa.

poliittisen järjestelmän valvonta asettivat lautakuntien toiminnalle ehtoja, jotka ne ottivat joko tietoisesti tai tiedostamattaan huomioon. Toiminnan suuntaaminen uudelleen ei siitä huolimatta ollut mahdotonta, sillä erilaiset sosiaaliset taustatekijät, suhdeverkostot, sidosryhmäsuhteet, tai poliittisen järjestelmän voimasuhteet sekä niiden määräämät resurssit eivät olleet kiveen hakattuja.

Ohjelmallinen politiikka (*policy*) toteutui politiikaksi tunnistetun alan ja sitä tukeneen järjestelmän suomissa puitteissa, mutta ei missään vaiheessa ilman sosiaaliseen kanssakäymiseen pohjautuneita muotoja. Näin lautakunnat toteutivat ja pitivät osaltaan käynnissä merkityksellistämisen mekanismeja: ne olivat yksi solmukohta toiminnan ja rakenteiden sidoksessa. Merkitysjärjestelmänä toteutuneen kulttuurin sidos myös politiikan tilallisiin dimensioihin osoittautui siten selväksi.

Tässä väitöskirjassa sovellettuja julkista toimintaa käsitteleviä teorioita ajatellen pidän tutkimuksen tärkeimpänä tuloksena kriittisten puheenvuorojen poliittisen järjestelmän tietoon tuovien rakenteiden – tai niiden puutteen – merkityksen osoittamista. Tietoa välittävien ja valikoivien mekanismien muoto ja toiminnan tavat ovat ensiarvoisia toimivan kanssakäymisen mahdollistamiseksi eri osapuolten välillä. Näiden mekanismien erittelyssä historiallista aineistoa ei voi sivuuttaa. Eri positioiden ja niistä lausuttujen arvostelmien suhdetta valtaan ja sen pysyvyyteen tai muutokseen olisi ollut mahdotonta osoittaa ilman sitä.

Tämä tutkimus vahvistaa ymmärrystä siitä, että Suomessa taidetukien jakoa ohjaavien mallien juuret ovat syvät niin eri aloilla omaksuttujen institutionalisoitujen taidekäsitteiden ja taidemaailman jakamien laatukriteerien kuin hallinnon mallien ja niiden puitteissa toteutettujen toimintamuotojenkin kautta. Lautakunnat kehittyivät asiantuntijaelimiksi, jotka poliittinen järjestelmä piti kontrollissaan, mutta soi niille samalla suhteellisen itsenäisen oman tilan, jonka korporatistinen luonne muodostui leimalliseksi suomalaisten taidetukien järjestämiselle.

Taidelautakuntien kohdalla rakenteelliset muodot oli järjestetty siten, että osalle taiteesta kiinnostuneista, taidetta tekevästä, ja taidetta koskevaan keskusteluun ainakin jollain foorumilla osallistuneista osapuolista ei luotu kanssakäymisen edellytyksiä lautakuntien suuntaan. Tämä nostaa esiin taiteen tunnistamiseen, taiteellisen laadun arvottamiseen, sekä laajemmin taidepolitiikan ja kulttuuripolitiikan oikeutukseen liittyviä jatkotutkimuksen aiheita, jotka täydentäisivät toistaiseksi olemassa olevia tutkimuksia. Ainakin kulttuurin taloustieteen piiristä kumpuavan kulttuurin kulutustutkimuksen, filosofian, yleisen yhteiskuntapolitiikan ja kulttuuripolitiikan tutkimuksen aloilla on toteutettu empiirisiä ja teoreettisia analyyseja, joissa kiinnitetään huomiota vakiintuneisiin taidemäärityksiin sekä niiden mukaisten taidetukien sosiaalisesti epätasa-arvoiseen jakautumiseen.

Katson tämän tutkimuksen tulosten perusteella, että julkisen kulttuuripolitiikan oikeutusperustaa tulisi pohtia ja suhteuttaa kulttuuripolitiikan normaatiivisen alan rajanvetoihin sekä niiden puitteissa toteutuneeseen instrumenttien suuntaamiseen. Olisi syytä tutkia esimerkiksi sitä, millaisen taidekäsitteiden pohjalta julkisia tukia kanavoiva järjestelmä parhaiten edistäisi arvostelmien

esittämistä siten, että mahdollisimman monien aiheesta kiinnostuneiden osapuolten puheenvuoroille suotaisiin mahdollisuus tulla kuulluiksi. Tällaiset kysymyksenasettelut olisi mahdollista liittää vaikkapa Gramscilta paljon ammentaneen Foucaultin esiin nostamiin kysymyksiin valtasuhteiden kanavoinnin muodoista, Arendtiin takautuviin ajatuksiin dialogin mahdollistavan diskursiivisuuden (*discursive ethics*) tarkasteluista, tai Habermasin myöhemmän tuotannon innoittamaan keskusteluun deliberatiivisen demokratian ehdoista.

SUMMARY

This study was conducted from the perspective of historical sociology: it combines together historical study and an explicitly sociological and social scientific theoretical framework. The aim of this perspective is to evaluate the relationship between historical action and the structures that frame action, in order to thereby discover what kind of model of art boards was created in Finland before WWII and the boards' position in the administration of the nation-state. These questions are explained by studying in a more precise manner how the art board -model was established in national art policy, what kind of expertise the boards produced and reproduced, what kind of instruments they had at their disposal, how they used power, and what kind of understanding of art and culture they represented?

The research data was gathered from archives and earlier historical studies. The first results have already been published in articles, but further theory is applied here in the umbrella section in order to present the main results of the whole dissertation.

Following Raymond Williams, culture is defined here as a realised signifying system. Politics is handled in all four dimensions (polity, -policy, -politicization, and -politicking) defined by Kari Palonen. The importance of the public sphere and public organising of both individual and group action is therefore highlighted, referring to Jürgen Habermas, Hannah Arendt, and Antonio Gramsci. Chartrand and McCaughey are also cited when contextualising the actual Finnish model in an internationally well-known framework.

It turns out that different societies and civic action played an important role in creating and sustaining the model of using experts (intellectuals) to evaluate art. The boards' main task was to give statements about state grants, state pensions, state prizes, and state subsidies. The relationship between the state and the most prestigious art and culture associations was already close in the late 19th and early 20th century, and it has remained important ever since. Intercourse between the associations and the state was not, however, created in a democratic way; it did not include all parties seeking to join, and from the beginning it gave benefits to those parties who were able to become directly involved in the boards' actions.

As members of the boards, representatives of the most important associations took part in reproducing the ideal of Finnish nation via artistic evaluations of nationally prestigious art. This resulted in an underestimation of the value of the cultural endeavours of the working class: the board members were members of the elite, and regardless of differences in their ideological pedigrees, they all fostered the idea of a bourgeois, Finnish nation-state.

On a more theoretical level, this study shows how important it is for the maintenance of cultural hegemony to be able to control public discourse. From the 19th century onwards, a more precise organisation of both state administration and civic action did produce positions of control that were occupied with power relations in society. Such positions opened up new possibilities for intel-

lectuals to have influence on public policies. State art boards were no exception. However, as the art boards as such were not situated at “arm’s length” from the state administration and politics, parliament could use its power to amend the boards’ resolutions. This seldom happened, but it was potent way of broadening the boards’ world-view and granting state resources to new parties that would otherwise not have been included in the system.

The Finnish model of state art boards is defined here as corporatist. Corporatism has played a significant role in many areas of policy in most of the Nordic countries. For this reason, in the future it would be worthwhile to conduct more granular research on the kinds of similarities and dissimilarities historically found between the productions of art policies in different Nordic countries. In Finland, corporatist boards were an effective way of attaching civic actions to the developing national polity and its administration. It is also interesting that the “corporatist model of expertise boards” is not included among the models presented by Chartrand and McCaughey; the main reason for this lacuna seems to be that Chartrand and McCaughey do not give any role to societies.

The current “art council” -system in Finland still has many similarities with the historical model of state art boards. It is reasonable to ask who is allowed to take part in the work of the “councils” and whose views are excluded from the decision making process regarding the allocation of public resources to art. According to this study, such questions of power should be studied in a more precise manner than has previously been the case.

LÄHTEET

- Ago, R. (2004). "From the Archives to the Library and Back: Culture and Microhistory." Teoksessa Castrén, Lonkila & Peltonen (toim.), *Between Sociology and History: Essays on Microhistory, Collective Action and Nation-Building*, 41–50. SKS: Helsinki.
- Ahponen, P. (1991). *Kulttuuripolitiikka ja sen representaatiot: Tutkimus ylevän maallistumisesta*. Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja N:o 13. Joensuu: Joensuun Yliopisto.
- Alapuro, R. (1988a). *State and Revolution in Finland*. University of California Press.
- Alapuro R. (1988b). "Konkreettiset väitteet ja kansallsidealismi." *HAik* 86:2, 212–213.
- Alapuro, R. & Stenius H. (1989). "Kansanliikkeet loivat kansakunnan." Teoksessa Alapuro, Liikanen, Smeds & Stenius (toim.), *Kansa liikkeessä*, 7–52. Kirjayhtymä: Vaasa.
- Allardt, Alapuro & Alestalo (1992). "Suomalaisen sosiologian historiasta." Teoksessa Alapuro, Alestalo, Haavio-Mannila (toim.), *Suomalaisen sosiologian historia*, 13–25. WSOY: Juva.
- Allard, E. (1966). "Historian ja sosiologian suhde." *HAik* 64:3, 198–210.
- Allardt, E. (1992). "Positivismi sosiologiassa ja yhteiskuntatieteissä." Teoksessa Alapuro, Alestalo, Haavio-Mannila (toim.), *Suomalaisen sosiologian historia*, 201–240. WSOY: Juva.
- Alasuutari, P. (1996). *Toinen tasavalta: Suomi 1946–1994*. Vastapaino: Jyväskylä.
- Anderson, B. (1983). *Imagined Communities: reflections on the origins and spread of nationalism*. Verso: London.
- Arendt, H. (1993) [1961]. *Between Past and Future. Eight Exercises in Political Thought*. Penguin Books.
- Autio, V-M (1986). *Opetusministeriön historia IV. Ensimmäisen tasavallan kulttuuripolitiikka 1917–1944*, Pieksämäki: Opetusministeriö.
- Baker, G. (2002), *Civil Society and Democratic Theory. Alternative voices*. London & New York: Routledge.
- Bates, T. R. (1975). "Gramsci and the Theory of Hegemony." *Journal of the History of Ideas* 36:2, 351–366.
- Bellamy, R. (1998). "Gramsci and Walzer on the Intellectual as Social Critic." *The Philosophical Forum* XXIX:3–4, 138–158.
- Benhabib, S. (1988). "Judgement and the Moral Foundations of Politics in Arendt's Thought." *Political Theory* 16:1, 29–51.
- Bennett, O. (2004). "The Torn Halves of Cultural Policy Research." *International Journal of Cultural Policy* 10:2, 237–248.
- Bennett, O. (2006). "Intellectuals, Romantics and Cultural Policy." *International Journal of Cultural Policy* 12:2, 117–134.
- Bennett, T. (1999). "Useful Culture." Teoksessa Boswell & Evans (toim.), *Representing the Nation: a Reader*, 380–393. Routledge: London & New York.

- Bennett, T. (2000). "Intellectuals, Culture, Policy: The Technical, the Practical and the Critical." The Pavis Centre for Social and Cultural Research. Research Papers. Pavis Paper number 2.
- Biskowski, L. J. (1993). "Practical Foundations for Political Judgement: Arendt on Action and World." *The Journal of Politics* 55:4, 867-887.
- Boyer, D. & Lomnitz, C. (2005). "Intellectuals and Nationalism: Anthropological Engagements." *Annual Review of Anthropology* 34, 105-120.
- Bryant, J. M. (1994). "Evidence and Explanation in history and sociology: critical reflections on Goldthorpes's critique of historical sociology." *The British Journal of Sociology* 45:1, 3-19.
- Bryant, J. M. (2000). "On sources and narratives in historical social science: a realist critique of positivist and postmodernist epistemologies." *British Journal of Sociology* 51:3, 489-523.
- Büchi, R. (1993). "Nationalismiteoriasta: Anderson, Gellner ja sivullinen Elias." *Tiede ja edistys* 18:2, 152-163.
- Calhoun, C. (1993). "Civil Society and the Public Sphere." *Public Culture* 1993:5, 267-280.
- Cerutti, S. (2004). "Microhistory: Social Relations versus Cultural Models?" Teoksessa Castrén, Lonkila & Peltonen (toim.), *Between Sociology and History: Essays on Microhistory, Collective Action and Nation-Building*, 17-38. SKS: Helsinki.
- Chartrand, H. H. (1987). "Cultural Economics of Arts Funding: Five Variations on a Theme." Teoksessa Hendon, W. S., Chartrand H. H. & Horowitz, H. (toim.), *Paying for the Arts*. Association for Cultural Economics: Acron.
- Chartrand, H. H. & McCaughey, C. (1989). "The Arm's Length Principle and the Arts: An International Perspective - Past, Present and Future." Teoksessa Cummings, M. C. Jr & Davidson Shuster, M. (toim.), *Who's to Pay for the Arts?*, 43-80. American Council for the Arts: NY.
- Clark, S. D. (1959). "Sociology, History, and the Problem of Social Change." *The Canadian Journal of Economics and Political Science* 25:4, 389-400.
- Cochran, T. (1994). "Culture in Its Sociohistorical Dimension." *boundary 2* 21:2, 139-178.
- Cunningham, S. (2003). "Cultural Studies from the Viewpoint of Cultural Policy." Teoksessa Miller & Lewis (toim.), *Critical Cultural Policy Studies: A Reader*, 13-22. Blackwell.
- Dahl, H. F. & Helseth, T. (2006). *To knurrende lover. Norsk kulturpolitikk 1814-2014*. Universitetsforlaget: Oslo.
- Dahlgren, P. (2006). "Doing Citizenship: the Cultural Origins of Civic Agency in the Public Sphere." *European Journal of Cultural Studies* 9:3, 267-286.
- Dewey, P. (2004). "From Arts Management to Cultural Administration." *International Journal of Arts Management* 6:3, 13-22.
- DiMaggio, P. J. & Powell, W. W. (1983). "The Iron Cage Revisited: Institutional Isomorphism and Collective Rationality in Organizational Fields." *American Sociological Review* 48:2, 147-160.

- Duelund, P. (2002). "On the Public Sphere as a Cultural Political Idea, the Nordic Cultural Model as an example." Nordisk Cultural Institute.
- Eder, K. (2006). "The Public Sphere." *Theory, Culture & Society*, 23:2-3, 607-616.
- Emirbayer, M. & Sheller, M. (1999). "Publics in history." *Theory and Society* 28:1, 145-197.
- Enberg, J. (2005). *Magten og kulturen. Dansk kulturpolitik 1750-1900*. Gads Forlag.
- Eräsaari, R. (2009). "Representations and Logics of Cultural Policy." Teoksessa Pyykkönen, Simanainen & Sokka (toim.), *What About Cultural Policy? Interdisciplinary Perspectives on Culture and Politics*, 31-53. Minerva: Jyväskylä.
- Eskola, A. (1992). "Sosiologian uudistuminen 1950-luvulla." Teoksessa Alapuro, Alestalo, Haavio-Mannila (toim.), *Suomalaisen sosiologian historia*, 241-285. WSOY: Juva
- Fontana, B. (2006). "Liberty and Domination: Civil Society in Gramsci." *boundary 2* 33:2, 51-74.
- Gellner, E. (1983). *Nations and Nationalism*. Blackwell: Oxford.
- Gramsci, A. (1978) [1957]. *The Modern Prince and Other Writings*. International Publishers: NY.
- Gramsci, A. (1985). *Selections from Cultural Writings*. ElecBook: London.
- Griffin, L. J. (1995). "How is Sociology informed by History?" *Social Forces* 73:4. 1245-1254.
- Haapala, P. (1997). "Menneisyyden vartijat." *HAik* 95:1, 21-23.
- Haatanen, P. (1992). "Sosiaalhistoria." Teoksessa Alapuro, Alestalo, Haavio Mannila (toim.), *Suomalaisen sosiologian historia*, 149-199. WSOY: Juva.
- Habermas, J. (1962). *Strukturwandel der Öffentlichkeit*. Hermann Luchterband Verlag: Darmstad & Neuwied.
- Habermas, J. (1974). *Theory and Practise*. Heinemann: London.
- Habermas, J. (1989). *The Structural Transformation of Public Sphere*. Polity Press.
- Hall, J. A. (1995). "In Search of Civil Society." Teoksessa Hall, John A. (ed.), *Civil Society: theory, history, comparison*, 1-31. Polity Press.
- Heikkilä, M. (1985). *Opetusministeriön historia III. Kielitaistelusta sortovuosiin 1869-1917*. Opetusministeriö: Pieksämäki.
- Heikkinen, A. & Ylikangas, H. (1971). "Kaksi historiaa." *HAik* 69:1, 53-59.
- Heiskanen, I. (1994). "Kulttuuripolitiikan pitkät linjat: Kansallisen kulttuurin prototyypistä hyvinvointivaltiollisen kulttuuripolitiikan kautta kohti uutta - kenties monikansallista kulttuuria." *Hyvinvointikatsaus, tilastollinen aikakauslehti* 1994:2, 6-9.
- Heiskanen, I. (1995). "Development of Finnish Cultural Policy: An Outline." Teoksessa *Cultural Policy in Finland: European Programme of National Cultural Policy Reviews: National Report*, 27-68. The Arts Council of Finland, Research and Information Unit: Helsinki.
- Helminen, M. (2007). *Säätyläistön huvista kaikkien kaupunkilaisten ulottuville. Esittävän sävel- ja näyttämötaiteen paikallinen institutionalisoituminen ja*

- kehitys taidelaitosten verkostoksi 1870-1939. Cuporen julkaisuja 13. CUPORE: Helsinki.
- Hroch, M. (1985). *Social Preconditions of National Revival in Europe: A Comparative Analysis of the Social Composition of Patriotic Groups among the Smaller European Nations*. CUP.
- Hroch, M. (1998). "Programme und Forderungen nationaler Bewegungen: Ein europäischer Vergleich." Teoksessa Timmermann (toim.), *Entwicklung der Nationalbewegungen in Europa 1850-1914*. Duncker & Humblod: Berlin.
- Hutchinson, J. (1999). "Re-Interpreting Cultural Nationalism." *Australian Journal of Politics and History* 45:3, 392-407.
- Hyrkkänen, M. (1993). "Historiatieteen ja historianfilosofian suhde." *HAik* 91:1, 39-53.
- Iggers, G. G. (2005). "Historiography in the Twentieth Century." *History and Theory* 44:3, 469-476.
- Ihalainen, P. (2006). "Between historical semantics and pragmatics: Reconstructing past political thought through conceptual history." *Journal of Historical Pragmatics* 7:1, 115-142.
- Ikegami, E. (2005). "Bringing culture into macrostructural analysis in historical sociology: some epistemological considerations." *Poetics* 33, 15-31.
- Jalonen, M. (2005). *Minä ja maailmanhenki. Moderni subjekti kristillis-idealisisessa kansallisajattelussa ja Rolf Lagerborgin kulttuuriradikalismissa n. 1800-1914*.
- Jansson, T. (2009). *Rikssprängningen som kom av sig*. Atlantis: Stockholm.
- Johannisson, J. & Trépagny, V. (2004). "The (Dis)location of Cultural Policy: Two Swedish Cases." Paper presented at the 3rd International Conference on Cultural Policy Research, August 25-28, HES Montréal, Montreal, Canada.
neumann.hec.ca/iccpr/PDF_Texts/Johannisson_Trepagny.pdf (viitattu 9.8.2011)
- Jokinen, K. (2006). "Käänteet sosiologian ja kulttuurintutkimuksen itseymmärryksessä." *Kulttuurintutkimus* 23:1, 3-15.
- Kallio, V. (1982). "Aate ja yhteiskunta." Teoksessa Tommila, Reitala, Kallio (toim.), *Suomen kulttuurihistoria* 3. WSOY: Porvoo.
- Kallioinen, M. (1997). "Onko makrohistoriaa olemassa?" *HAik* 95:1, 24-34.
- Kangas, A. (1999). "Kulttuuripolitiikan uudet vaatteet." Teoksessa Kangas A. & Virkki J. (toim.), *Kulttuuripolitiikan uudet vaatteet*. SoPhi: Jyväskylä.
- Kangas, A. (2004). "New Clothes for Cultural Policy." Teoksessa Kangas, A. & Ahponen P.-L. (toim.), *Construction of Cultural Policy*, 21-40. SoPhi: Jyväskylä.
- Kangas, A., Mertanen, T. & Sokka, S. (2010). "Insomniac Isomorphia? Homogenization in Finnish Cultural Policy." Konferenssipaperi kulttuuripolitiikan 6. Kansainvälisessä konferenssissa (ICPPR2010), Jyväskylä 14.-17.8.2010.
- Kangas, A. & Sokka, S. (2011). "L'impératif de la politique culturelle finlandaise: renforcer la nation en cultivant la population." Teoksessa *Pur une histoire*

- des politiques culturelles dans le monde 1945–2011, 215–240. La documentation Française: Paris.
- Karabel, J. (1976). "Revolutionary Contradictions: Antonio Gramsci and the Problem of Intellectuals." *Politics and Society* 6, 123–172.
- Karkama, P. & Koivisto, H. (1999). "Lukijalle." Teoksessa Karkama & Koivisto (toim.), *Ajan paineessa. Kirjoituksia 1930-luvun suomalaisesta aatemaailmasta. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 758.* SKS: Helsinki.
- Karkama, P. (2005). "Kansallinen kulttuuri ja suhteellisuudentaju." *Tieteessä tapahtuu* 23:6, 13–19.
- Kawashima, N. (1995). "Comparing Cultural Policy: Towards the Development of Comparative Study." *European Journal of Cultural Policy* 1:2, 289–307.
- Kettunen, P. (2003). "Poliittisen historia poliittisessa historiassa." *Ennen & Nyt* 2003:3.
<http://www.ennenjanyt.net/3-03/kettunen.htm> (viitattu 28.11.2006)
- Kincaid, H. (1989). "Scientific Historiography and the Philosophy of Science." *History and Theory* 45: 1, 124–133.
- Klinge, M. (1982). *Kaksi Suomea.* Otava: Keuruu.
- Koivisto, H. (1999). "'Mutta nyt on kysymys maailman muuttamisesta' - Raoul Palmgrenin tulkintoja ihmisen ja yhteiskunnan suhteesta 1930 -luvulla." Teoksessa Karkama & Koivisto (toim.), *Ajan paineessa: Kirjoituksia 1930-luvun suomalaisesta aatemaailmasta. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 758.* SKS: Helsinki.
- Koller, A. (2010). "The Public Sphere and Comparative Historical Research." *Social Science History* 34:3, 261–290.
- Konttinen, Esa (2010). "Suomalaisen ympäristöliikkeen valtiosuhteet." Teoksessa Konttinen & Peltokoski (toim.), *Verkostojen liikettä. Jyväskylän yliopisto, kansalaisyhteiskunnan tutkimusportaali.* <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-4005-8> (viitattu 12.4.2012)
- Koselleck, R., Narr, W-D. & Palonen, K. (2000). "Ajan kerrostumat ja politiikan mahdollisuudet." Teoksessa Lindroos & Palonen (toim.), *Politiikan aikakirja: ajan politiikan ja politiikan ajan teoretisointia, 25–58.* Vastapaino: Jyväskylä.
- Kramer, L. (1998). *Nationalism: Political Cultures in Europe and America, 1775–1865.* Twayne Publishers: NY.
- Laitinen, K. (1982). "Kirjallisuus." Teoksessa Tommila, Reitala, Kallio (toim.), *Suomen kulttuurihistoria* 3, 325–361. WSOY: Porvoo.
- Lappalainen, J. T. (1977). *Itsenäisen Suomen synty.* Gummerus: Jyväskylä.
- Lears, J. J. T. (1985). "The Concepts of Cultural Hegemony: Problems and Possibilities." *The American Historical Review* 90:3, 567–593.
- Lewis, J. & Miller, T. (2003). "Introduction." Teoksessa Lewis & Miller (toim.), *Critical Cultural Policy Studies: a reader, 1–10.* Blackwell.
- Lieberman, R. C. (2002). "Ideas, Institutions, and Political Order: Explaining Political Change." *American Political Science Review* 96:4, 697–712.

- Liikanen, I. (2003). "Kansa." Teoksessa Hyvärinen, Kurunmäki, Palonen, Pulkkinen & Stenius (toim.), *Käsitteet liikkeessä: Suomen poliittisen kulttuurin käsitehistoria*, 257–308. Vastapaino: Jyväskylä.
- Lorenz, C. (2000), "Some Afterthoughts on Culture and Explanation in Historical Inquiry." *History and Theory* 39:3, 348–363.
- Luttinen, J. (1997). *Fragmentoituva kulttuuripolitiikka, Paikallisen kulttuuripolitiikan tulkintakehykset Ylä-Savossa*. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 126. Jyväskylän yliopisto: Jyväskylä.
- Ma, S-Y. (1999). "Reciprocal Relation Between Political Development and Ethnic Nationalism." *The Social Science Journal* 36:2, 369–379.
- Mangset, P. (1995). "Kulturpolitiske modeller i Vest-Europa." Teoksessa Arnestad (toim.), *Kulturråboka*, 12–41. Det norske samlaget: Oslo.
- Mangset, P. (2009). *The Arm's Length Principle and the Art Funding System: A Comparative Approach*. Teoksessa Pyykkönen, Simanainen & Sokka (toim.), *What About Cultural Policy? Interdisciplinary Perspectives on Culture and Politics*, 273–297. Minerva: Jyväskylä.
- McGuigan, J. (1996). *Culture and the Public Sphere*. Routledge: London & New York.
- McGuigan, J. (2003). "Cultural Policy Studies." Teoksessa Lewis & Miller (toim.), *Critical Cultural Policy Studies: a reader*, 23–42. Blackwell.
- McGuigan, J. (2004). *Rethinking Cultural Policy*. Open University Press: Glasgow.
- McGuigan, J. (2005). "The Cultural Public Sphere." *European Journal of Cultural Studies* 8:4, 427–443.
- Mertanen, T. (2009). *Harkinnanvaraisuudesta lakisääteiseen. Suomen valtiollisen taidehallinnon sekä taiteenalojen tukijärjestelmien muotoutuminen 1960-1980-luvulla*. Cuporen julkaisuja 17. CUPORE: Helsinki.
- Mertanen, T. (2010). *Taiteen tukijat ja tekijät. Valtion taidelautakunnat sekä valtiollinen kulttuuri- ja taidepolitiikka 1940-1950-luvun Suomessa*. Cuporen julkaisuja 18. CUPORE: Helsinki.
- Mylly, J. (1997). "Sukellus suomalaisen historiankirjoitukseen." *HAik* 95:1, 15–18.
- Niemi, I. (1982). "Teatteri ja tanssitaide." Teoksessa Tommila, Reitala, Kallio (toim.), *Suomen kulttuurihistoria* 3. WSOY: Porvoo.
- Ojakangas, M. (2002). *Kenen tahansa politiikka*. Tutkijaliitto: Tampere.
- Pala, M. (1998). "Gramsci's Spelling of Keywords: from Williams's and Gramsci's Theories of Language to Cultural Hegemony." *The Philosophical Forum* XXIX:3–4, 232–254.
- Palonen, K. (1989). "Hannah Arendt." Teoksessa Kanerva (toim.), *Politiikan teorian moderneja klassikkoja*, 16–42. Gaudeamus: Helsinki.
- Palonen, K. (2000). "Ajanpeluusta ajallapeluuseen: Weberiläinen näkökulma politiikan käsitteistön temporalisoitumiseen." Teoksessa Lindroos &

- Palonen (toim.), *Politiikan aikakirja: ajan politiikan ja politiikan ajan teoretisointia*, 195–221. Vastapaino: Jyväskylä.
- Palonen, K. (2003). "Four Times of Politics: Policy, Polity, Politicking, and Politicization." *Alternatives* 28:2, 171–186.
- Parvikko, T. (1997). "Politiikkaa ihmisten välissä. Hannah Arendtin maailma." *Tiede & Edistys* 1997:1, 14–22.
- Pesonen, P. & Riipinen, O. (2002). *Dynamic Finland. The Political System and the Welfare State*. SKS: Helsinki.
- Pick, J. (1986). *Managing the Arts: British Experience*. Rhinegold Publishing.
- Pirnes, E. (2008). *Merkityksellinen kulttuuri ja kulttuuripolitiikka: Laaja kulttuurin käsite kulttuuripolitiikan perusteluna*. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 327. Jyväskylän yliopisto: Jyväskylä.
- Pohls, M. (1989). *Suomen kulttuurirahaston historia*. WSOY: Porvoo.
- Poirrier, P. (2002). *Les Politiques culturelles en France*. La Documentation française: Paris.
- Pulkkinen, T. (2003). "Valtio." Teoksessa Hyvärinen, Kurunmäki, Palonen, Pulkkinen & Stenius (toim.), *Käsitteet liikkeessä. Suomen poliittisen kulttuurin käsitehistoria*. Vastapaino: Jyväskylä.
- Puoskari, E. (2005). *Populaari, viestintä ja artikulaatio. Lawrence Grossbergin ajattelun tekstijärjestelmänalyysi*. Acta Universitatis Tamperensis 1071. Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos: Tampere.
- Rautio, V-M. (1996). "Yhteiskuntahistoria - historiantutkimuksen uusi paradigma?" *HAik* 94:4, 354–66.
- Reitala, A. (1973). "Kansallisen ideologian vuodet." *Taidehalli* 73, 2–7.
- Reitala, A. (1982). "Kuvataide." Teoksessa Tommila, Reitala, Kallio (toim.), *Suomen kulttuurihistoria* 3, 435–469. WSOY: Porvoo.
- Reitala, A. (1990). "Maalaustaide 1918–1940." Teoksessa Sarajas-Korte (toim.), *ARS. Suomen taide* 5, 222–243. Otava: Keuruu.
- Ruonavaara, H. (1995). "Teoria ja historia - keskustelua historiallisen sosiologian dilemmasta." *Sociologia*, 32:4, 253–262.
- Ruonavaara, H. (2006). "Historian polut ja teorian kartta - eli miten tutkia tapahtumaketjuja sosiologisesti?" Teoksessa Saari (toim.), *Historiallinen käänne: johdatus pitkän aikavälin historian tutkimukseen*, s. 34–63. Gaudeamus: Helsinki.
- Saari, J. (2006). "Johdanto: historiallinen käänne." Teoksessa Saari (toim.), *Historiallinen käänne: johdatus pitkän aikavälin historian tutkimukseen*, s. 9–33. Gaudeamus: Helsinki.
- Sallinen, M. (2009). *Kaupungin kulttuurivelvollisuudesta kulttuuripalveluksi. Kunnallisten teattereiden ja orkestereiden kehittyminen 1940-1980*. Cuporen julkaisuja 16. CUPORE: Helsinki.
- Saukkonen, P. (1997). "Intellektuaalien rooli ja kansallinen identiteetti." Teoksessa Karkama & Koivisto (toim.) *Älymystön jäljillä. Kirjoituksia suomalaisesta sivistyneistöstä ja älymystöstä*, s. 332–348. SKS: Helsinki.

- Saukkonen, P. (1998). "Kansallisvaltion identiteettipolitiikka." *Politiikka* 40:3, 212-225.
- Scullion, A. & García, B. (2005). "What is Cultural Policy Research?" *International Journal of Cultural Policy* 11:2, 113-127.
- Sevänen, E. (1994). *Vapauden rajat. Kirjallisen tuotannon ja välityksen yhteiskunnallinen sääntely Suomessa vuosina 1918-1939.* Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 612. SKS: Helsinki.
- Sevänen, E. (1998). *Taide instituutiona ja järjestelmänä: Modernin taide-elämän historiallis-sosiologiset mallit.* SKS: Vaasa.
- Sihvo, H. (1989). "Suomalaisuuden pyhä tuli." Teoksessa Tommila, Päiviö (toim.), *Herää Suomi: Suomalaisuusliikkeen historia*, 349-434. Kustannuskiila: Jyväskylä.
- Sihvola, J. (2003). "Historiallisen tiedon kasvu ja edistys." *HAik* 101:1, 32-42.
- Siisiäinen, M. (1982). "'Strateginen tilanne' -yhdistyslaitos ja uudet yhteiskunnalliset liikkeet." *Tiede ja edistys* 8:4, 280-293.
- Siisiäinen, M. (1989). "Järjestöt, julkisuus ja poliittinen järjestelmä." *Tiedotustutkimus* n:o 2/1989, 26-41.
- Smith, A. D. (1996). "Culture, Community and Territory: The Politics of Ethnicity and Nationalism." *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-)* 72:3, 445-458.
- Smith, A. D. (2011). "National identity and vernacular mobilization in Europe." *Nations and Nationalism* 17:2, 223-256.
- Sokka, S. (2005). *Sisältöä kansallisvaltiolle. Taide-elämän järjestäytyminen ja asiantuntijavaltaistuva taiteen tukeminen.* Cuporen julkaisuja 8. CUPORE: Helsinki.
- Sokka, S. (2007). "A Sociohistorical View of Cultural Policies." *Nordisk kulturpolitisk tidskrift* 10:2, 60-81.
- Sokka, S. (2012). "Vertaisarviointi ja vallankäyttö valtion taidelautakunnissa 1918-1939." *Historiallinen aikakauskirja* 110:1, 21-34.
- Sokka, S. & Kangas, A. (2006). "From Private Initiatives towards the State Patronage." *Nordisk kulturpolitisk tidskrift* 9:1, 116-137.
- Sokka, S. & Kangas, A. (2007). "At the Roots of Finnish Cultural Policy: Intellectuals, nationalism, and the arts." *International Journal of Cultural Policy* 13:2, 185-202.
- Spillman, L. & Faeges, R. (2005). "Nations." Teoksessa Adams, Clemens & Orloff (toim.), *Remaking Modernity.* Duke University Press: Durham & London.
- Stenius, H. (2003). "Kansalainen." Teoksessa Hyvärinen, Kurunmäki, Palonen, Pulkkinen & Stenius (toim.), *Käsitteet liikkeessä: Suomen poliittisen kulttuurin käsitehistoria.* Vastapaino: Jyväskylä.
- Stolte-Heiskanen, V. (1992). "Sosiologia vakiintuneena tieteenä." Teoksessa Alapuro, Alestalo, Haavio-Mannila (toim.), *Suomalaisen sosiologian historia*, 287-329, WSOY: Juva.
- Sulkunen, I. (2004). *Suomalainen kirjallisuuden seura 1831-1892.* SKS: Hämeenlinna.

- Suomen kulttuurihistoria I (1979). WSOY: Porvoo.
- Suvanto, P. (1968). "Sosiologian ja historian suhde." HAik 66:1, 5-19.
- Tommila, P. (1984). Suomen autonomian synty 1808-1819. Valtion painatuskeskus: Helsinki.
- Torstendahl, R. (2000). "Thirty-Five Years of Theories in History: Social Science Theories and Philosophy of History in the Scandinavian Debate." *Scandinavian Journal of History*, 25:1/2, 1-25.
- Tuomikeski-Leskelä, P. (1977). Taide ja politiikka: kansanedustuslaitoksen suhtautuminen teiteen edistämiseen Suomessa. Historiallisia tutkimuksia 103. SKS.
- Uino, A. (1989). "Kielitaistelu ja 'uusi suomalaisuusliike' 1918-1939." Teoksessa Tommila, Päiviö (toim.), *Herää Suomi: Suomalaisuusliikkeen historia*. Kustannuskiila: Jyväskylä.
- Urbinati, N. (1998). "From the Periphery of Modernity: Antonio Gramsci's Theory of Subordination and Hegemony." *Political Theory* 26:3, 370-391.
- Vares, V. (1991). Itsenäisyys ja poliittisen mentaliteetin murros: Konservatiivisesta elitismistä massa- ja luokkajohdettuun demokratiaan (1919-1933). Turun yliopisto, poliittinen historia C:35. Turku.
- Vares, V. (2002). "Suomalainen liberalismi." Teoksessa Vares, Vesa (toim.) *Valta, vapaus, edistys ja kasvat. Liberaalisten liikkeiden ja liberaalisen ajattelun vaiheita Suomessa ja Ruotsissa 1800-luvulta 1960-luvun puoliväliin*, s. 7-20. Kopijyvä: Jyväskylä.
- Vestheim, G. (2010). "Trapped in Liberal Democracy." Konferenssipaperi kulttuuripolitiikan 6. Kansainvälisessä konferenssissa (ICPPR2010), Jyväskylä 24.-17.8.2010.
- Von Wright, G. H. (1967). "Historiallisista selityksistä." HAik 65:4, 311-328.
- Williams, R. (1983) [1981]. *Culture*. Fontana: Glasgow.
- Zetterberg, S. (1995). *Itsenäisen Suomen historia*. Otava: Helsinki.
- Zimmer, A. (1999). "Corporatism Revisited—The Legacy of History and the German Nonprofit Sector." *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations* 10:1, 37-49.
- Öberg, P. & Svensson, T. & Munk, P.-M. & Nørgaard, A.-N. & Rommertvedt, H. & Thesen, G. (2011). "Disrupted Exchange and Declining Corporatism: Government Authority and Interest Group Capability in Scandinavia." *Government and Opposition* 46: 3, 365-391.

LIITE**Vuosia 1918–1939 koskien luettu aineisto****Arkistolähteet**

Kansallisarkisto (KA)

Opetusministeriön arkisto (OPM)

Valtion taidelautakunnat

Valtion kuvataidelautakunta (kuvataideltk.)

C 1: pöytäkirjat

1918–1938

Valtion kirjallisuuslautakunta (kirjallisuusltk.)

C 1: pöytäkirjat

1918–1939

Valtion rakennustaidelautakunta (rakennustaideltk.)

C 1: pöytäkirjat

1930–1939

Aa: kirjediaarit (KD)

Valtion asiantuntijalautakunta draamallista taidetta varten, vuosikertomukset:

1918–19 KD 131/565 1920

1920 KD 46/579 1921

1921 KD 11/527 1923

1922 KD 18/494 1924

1923 KD 4/500 1925

1924 KD 16a/503 1925

1925 KD 50/544 1926

1926 KD 19/535 1927

1927 KD 26/536 1928

1928 KD 8/507 1929

1929 KD 7/512 1930

KD 35/519 1930 (raha-arpajaisten voittovarojen jako)

1930 KD 4/510 1931

1931 KD 2/510 1932

1932 KD 2/510 1933

1933 KD 3a/510 1934

1934 KD 5/511 1935

1935 KD 3/520 1936

1937 KD 8b/1938

1938 KD 15/508 1939

Valtion asiantuntijalautakunta rakennustaidetta varten, vuosikertomukset:

1919 KD 27/565 1920

1920 KD 47/579 1921

1921 KD 15/528 1923

1922 KD 12/492 1924
 1923 KD 16/503 1925
 1925 KD 31/538 1926
 1926 KD 20/535 1927
 1929 KD 18/515 1930
 1930 KD 17/514 1931

Valtion asiantuntijalautakunta säveltaidetta varten, vuosikertomukset:

1918-1.1.20 KD 29/565 1920
 1920 KD 25/575 1921
 1921 KD 29/547 1922
 1922 KD 25/531 1923
 1923 KD 16/493 1924
 1924 KD 8/501 1925
 1925 KD 25/536 1926
 1926 KD 9/532 1927
 1927 KD 15/533 1928
 1928 KD 11/507 1929
 1930 KD 5/511 1931
 1931 KD 17/513 1932
 1932 KD 20/515 1933
 1933 KD 26/516 1934
 1934 KD 28/518 1935
 1935 KD 19/524 1936
 1936 KD 15/508 1937
 1937 KD 22/511 1938
 1938 KD 17/509 1939
 1939 KD 11/507 1940

Valtion asiantuntijalautakunta kuvaamataidetta varten, vuosikertomukset:

1918- KD 71/528 1942

Bb 1:

Valtion rakennustaiteen lautakunta, apurahan hakijoiden ja saajien luettelot.

Painetut alkuperäislähteet

Valtiopäiväasiakirjat

Valtiopäivät 1927, pöytäkirjat I (1928). Helsinki. Valtiopäivien kirjapaino.

Toiminta- ja vuosikertomukset ja painetut pöytäkirjat

ORNAMO:

Koristetaiteilijain Liitto Ornamo, vuosikirja 1927 (1927). Porvoo. WSOY.

Koristetaiteilijain Liitto Ornamo, vuosikirja II (1927). Porvoo. WSOY.

Koristetaiteilijain Liitto Ornamo, vuosikirja III (1928). Porvoo. WSOY.
 Koristetaiteilijain Liitto Ornamo, vuosikirja IV (1930). Helsinki. Otava.
 Suomen Koristetaiteilijain Liitto Ornamon 7. vuosikirja (1935). Helsinki. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainon Oy.
 Suomen Koristetaiteilijain Liitto Ornamon 8. vuosikirja (1936). Helsinki. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainon Oy.
 Suomen Koristetaiteilijain Liitto Ornamon 9. vuosikirja (1937). Helsinki. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainon Oy.
 Suomen Koristetaiteilijain Liitto Ornamon 10. vuosikirja (1938). Helsinki. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainon Oy.
 Suomen Koristetaiteilijain Liitto Ornamo, Konstindustriförbundet i Finland, 11 vuosikirja, 11 Årsbok. Helsinki. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Kirjapainon Oy.
 Suomen Koristetaiteilijain Liitto Ornamo Konstindustriförbundet i Finland, 12 vuosikirja 1945 12 Årsbok (1945). Helsinki. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Kirjapainon Oy.

SKS:

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran vuosikokous 19 I/IV 18 (1918). Helsinki.
 Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Kirjapaino Osakeyhtiö.
 Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran vuosikokous 19 17/III 19. Liite III, joka kuuluu Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran maalisk. 17 p:nä 1919 pidetyn vuosikokouksen pöytäkirjan 2§:ään (1919). Helsinki. Suomalaisen Kirjall. Seuran Kirjapaino Oy.
 Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran vuosikokous 19 16/III 20. Liite I, joka kuuluu Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran maalisk. 16 p:nä 1919 (sic.) pidetyn vuosikokouksen pöytäkirjaan (1920). Helsinki. Suomalaisen Kirjall. Seuran Kirjapaino Oy.
 Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran vuosikokous 19 16/III 21. Liite II, joka kuuluu Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran maalisk. 16 p:nä 1921 pidetyn vuosikokouksen pöytäkirjan 3§:ään (1921). Helsinki. Suomalaisen Kirjall. Seuran Kirjapaino Oy.
 Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran vuosikokous 19 16/III 22. Liite II, joka kuuluu Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran maalisk. 16 p:nä 1921 pidetyn vuosikokouksen pöytäkirjan 2§:ään (1922). Helsinki. Suomalaisen Kirjall. Seuran Kirjapaino Oy.
 Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran vuosikokous 19 16/III 23. Liite II, joka kuuluu Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran maalisk. 16 p:nä 1923 pidetyn vuosikokouksen pöytäkirjaan (1923). Helsinki. Suomalaisen Kirjall. Seuran Kirjapaino Oy.
 Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran vuosikokous 19 16/III 24. Liite II, joka kuuluu maalisk. 16 p:nä 1924 pidetyn vuosikokouksen pöytäkirjaan (1924). Helsinki. Suomalaisen Kirjall. Seuran Kirjapaino Oy.

- Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran vuosikokous 19 16/III 25. Liite III, joka kuuluu maalisk. 16 p:nä 1925 pidetyn vuosikokouksen pöytäkirjaan (1925). Helsinki. Suomalaisen Kirjall. Seuran Kirjapainon Oy.
- Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran vuosikokous 19 16/III 26. Liite I, joka kuuluu maalisk. 16 p:nä 1925 pidetyn vuosikokouksen pöytäkirjaan (1926). Helsinki. Suomalaisen Kirjall. Seuran Kirjapainon Oy.
- Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran vuosikokous 19 16/III 27. Liite I, joka kuuluu maalisk. 16 p:nä 1927 pidetyn vuosikokouksen pöytäkirjaan (1927). Helsinki. Suomalaisen Kirjall. Seuran Kirjapainon Oy.
- Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran vuosikokous 19 16/III 28. Liite I, joka kuuluu 16. III. 1928 pidetyn vuosikokouksen pöytäkirjaan (1928). Helsinki. Suomalaisen Kirjall. Seuran Kirjapainon Oy.
- Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran vuosikokous 19 16/III 29. Liite I, joka kuuluu 16. III. 1929 pidetyn vuosikokouksen pöytäkirjaan (1929). Helsinki. Suomalaisen Kirjall. Seuran Kirjapainon Oy.
- Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran vuosikokous 19 17/III 30. Liite I, joka kuuluu 17. III. 1930 pidetyn vuosikokouksen pöytäkirjaan (1930). Helsinki. Suomalaisen Kirjall. Seuran Kirjapainon Oy.
- Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran vuosikokous 19 16/III 31. Kuuluu liitteenä 16. III. 1931 pidetyn vuosikokouksen pöytäkirjaan (1931). Helsinki. Suomalaisen Kirjall. Seuran Kirjapainon O.Y.
- Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran vuosikokous 19 16/III 32: Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran vuosikertomus 1931–1932. Kuuluu liitteenä 16. III. 1932 pidetyn vuosikokouksen pöytäkirjaan (1932). Helsinki. Suomalaisen Kirjall. Seuran Kirjapainon Oy.
- Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran vuosikertomus 19 16/III 33. (1933). Helsinki. Suomalaisen Kirjall. Seuran Kirjapainon Oy.
- Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran vuosikertomus 19 16/III 34. (1934). Helsinki. Suomalaisen Kirjall. Seuran Kirjapainon Oy.
- Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran vuosikertomus 19 16/III 36. (1936). Helsinki. Suomalaisen Kirjall. Seuran Kirjapainon Oy.
- Kertomus Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toiminnasta 6.III.–31.XII. (1936). Helsinki. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Kirjapainon Oy.
- Kertomus Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toiminnasta v. 1937 (1937). Helsinki. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Kirjapainon Oy.
- Suomen Kirjallisuuden Seuran PÖYTÄKIRJAT v. 1938–1939 (1939). Helsinki. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Kertomus Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toiminnasta v. 1939 (1940). Helsinki. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Kirjapainon Oy.

SUOMEN KIRJAILIJALIITTO:

- Härkönen Iiivo (1926), Suomen Kirjailijaliiton toiminta 22/5 1897–10/10 1925. Suomen Kirjailijaliiton julkaisuja XIII. Helsinki.
- Suomen Kirjailijaliiton 29:s toimintavuosi, 10/10 1925–10/10 1026. (Ylipainos 'Nuori Suomi' albumista 1026). Suomen Kirjailijaliiton julkaisuja XV B. Helsinki.

Suomen Kirjailijaliiton rahastot: päätökset, merkinnät ja määräykset niiden perustamisesta ja käyttämisestä. Suomen Kirjailijaliiton toiminta 10/10 1926–10/10 1927. Suomen Kirjailijaliiton julkaisuja XVII (1927). Helsinki.
Lisämääräykset Suomen Kirjailijaliiton rahastoista ja niiden varojen käytöstä. Suomen Kirjailijaliiton 33:s toimintavuosi 10/10 1929–10/10 1930. Suomen Kirjailijaliiton julkaisuja XXI (1930). Suomen Kirjailijaliitto. Helsinki.

SUOMEN TAIDEYHDISTYS:

Suomen Taideyhdistyksen Kertomus vuodelta 1918 (1919). Helsinki.
Suomen Taideyhdistyksen Kertomus vuodelta 1919 (1920). Helsinki.
Suomen Taideyhdistyksen Kertomus vuodelta 1920 (1921). Helsinki.
Suomen Taideyhdistyksen Kertomus vuodelta 1921 (1922). Helsinki.
Suomen Taideyhdistyksen Kertomus vuodelta 1922 (1923). Helsinki.
Suomen Taideyhdistyksen Kertomus vuodelta 1923 (1924). Helsinki.
Suomen Taideyhdistyksen Kertomus vuodelta 1924 (1925). Helsinki.
Suomen Taideyhdistyksen Kertomus vuodelta 1925 (1926). Helsinki.
Suomen Taideyhdistyksen Kertomus vuodelta 1926 (1927). Helsinki.
Suomen Taideyhdistyksen ja Taideakatemia vuosikertomus vuodelta 1929 (1929). Helsinki.
Suomen Taideyhdistyksen ja Taideakatemia vuosijulkaisu vuodelta 1930 (1931). Helsinki.
Suomen Taideyhdistyksen ja Taideakatemia vuosijulkaisu vuodelta 1931 (1932). Helsinki.
Suomen Taideyhdistyksen ja Taideakatemia vuosijulkaisu vuodelta 1933 (1934). Helsinki.
Suomen Taideyhdistyksen ja Taideakatemia vuosijulkaisu vuodelta 1934 (1935). Helsinki.
Suomen Taideyhdistyksen ja Taideakatemia vuosijulkaisu vuodelta 1935 (1936). Helsinki.
Vuosijulkaisu vuodelta 1936, Suomen Taideyhdistys ja Suomen Taideakatemia (1937). Helsinki.
Vuosijulkaisu vuodelta 1937, Suomen Taideyhdistys ja Suomen Taideakatemia (1938). Helsinki.
Vuosijulkaisu vuodelta 1938, Suomen Taideyhdistys ja Suomen Taideakatemia (1939). Helsinki.
Vuosijulkaisu vuodelta 1939, Suomen Taideyhdistys ja Suomen Taideakatemia (1940). Helsinki.

SLS:

Förhandlingar och uppsatser 31, 1917. Skrifter utgivna av Svenska Litteratursällskapet i Finland, CXL (1918). Helsingfors.
Förhandlingar och uppsatser 32, 1918. Skrifter utgivna av Svenska Litteratursällskapet i Finland, CXLII (1919). Helsingfors.
Förhandlingar och uppsatser 33, 1919. Skrifter utgivna av Svenska Litteratursällskapet i Finland, CXLVIII (1920). Helsingfors.

- Förhandlingar och uppsatser 34, 1920. Skrifter utgivna av Svenska Litteratursällskapet i Finland, CLVII (1921). Helsingfors.
- Förhandlingar och uppsatser 35, 1921. Skrifter utgivna av Svenska Litteratursällskapet i Finland, CLXIII (1922). Helsingfors.
- Förhandlingar och uppsatser 36, 1922. Skrifter utgivna av Svenska Litteratursällskapet i Finland, CLXVII (1923). Helsingfors.
- Förhandlingar och uppsatser 37, 1923. Skrifter utgivna av Svenska Litteratursällskapet i Finland, CLXXIII (1924). Helsingfors.
- Förhandlingar: Ny Följd 1, Mars 1924–Februari 1925. Skrifter utgivna av Svenska Litteratursällskapet i Finland, CLXXIX (1925). Helsingfors.
- Förhandlingar: Ny Följd 2, Mars 1925–Februari 1926. Skrifter utgivna av Svenska Litteratursällskapet i Finland, CLXXXV (1926). Helsingfors.
- Förhandlingar: Ny Följd 3, Mars 1926–Februari 1927. Skrifter utgivna av Svenska Litteratursällskapet i Finland, CXC (1927). Helsingfors.
- Förhandlingar: Ny Följd 4, Mars 1927–Februari 1928. Skrifter utgivna av Svenska Litteratursällskapet i Finland, CXCVIII (1928). Helsingfors.
- Förhandlingar: Ny Följd 5, Mars 1928–Februari 1929. Skrifter utgivna av Svenska Litteratursällskapet i Finland, CCVII (1929). Helsingfors.
- Förhandlingar: Ny Följd 6, Mars 1929–Februari 1930. Skrifter utgivna av Svenska Litteratursällskapet i Finland, CCXIII (1930). Helsingfors.
- Förhandlingar: Ny Följd 7, Mars 1930–Februari 1931. Skrifter utgivna av Svenska Litteratursällskapet i Finland, CCXIX (1931). Helsingfors.
- Förhandlingar: Ny Följd 8, Mars 1931–Februari 1932. Skrifter utgivna av Svenska Litteratursällskapet i Finland, CCXXVIII (1932). Helsingfors.
- Förhandlingar: Ny Följd 9, Mars 1932–Februari 1933. Skrifter utgivna av Svenska Litteratursällskapet i Finland, CCXXXV (1933). Helsingfors.
- Förhandlingar: Ny Följd 10, Mars 1933–Februari 1934. Skrifter utgivna av Svenska Litteratursällskapet i Finland, CCXL (1934). Helsingfors.
- Förhandlingar: Ny Följd 11, Mars 1934–Februari 1935. Skrifter utgivna av Svenska Litteratursällskapet i Finland, CCLV (1936). Helsingfors.
- Förhandlingar: Ny Följd 12, Mars 1935–Februari 1936. Skrifter utgivna av Svenska Litteratursällskapet i Finland, CCLVI (1936). Helsingfors.
- Förhandlingar: Ny Följd 13, Mars 1936–Februari 1937. Skrifter utgivna av Svenska Litteratursällskapet i Finland, CCLXI (1937). Helsingfors.
- Förhandlingar: Ny Följd 14, Mars 1937–Februari 1938. Skrifter utgivna av Svenska Litteratursällskapet i Finland, CCLXVI (1938). Helsingfors.
- Förhandlingar: Ny Följd 15, Mars 1938–Februari 1939. Skrifter utgivna av Svenska Litteratursällskapet i Finland, CCLXXVI (1939). Helsingfors.
- Förhandlingar: Ny Följd 16, Mars 1939–Februari 1940. Skrifter utgivna av Svenska Litteratursällskapet i Finland, CCLXXXI (1940). Helsingfors.

Lehdet ja niissä julkaistut erilliset artikkelit

Arkitekten. Tidskrift för arkitektur och dekorativ konst, organ för arkitekturklubben i Finland. 1918–1919

Arkkitehti, Suomen Arkkitehtiliiton julkaisu. 1921–1939.
Muusikerilehti, Suomen Muusikeriliiton äänenkannattaja 1922–1944.
Naamio 1931–1939, 1941–1942.
Näyttämö, Suomen Näyttämöiden Liiton, Suomen Näyttelijäliiton ja Suomen Näytelmäkirjailijaliiton julkaisu 1923–1930.
Suomen Musiikkilehti 1923–1945.
Työn Sävel, Suomen Työväen Musiikkiliiton julkaisu 1923–1928.
Työväen Musiikkilehti, Suomen Työväen Musiikkiliiton julkaisu 1929–1931, 1933–1945.
Työväen Näyttämötaide, Suomen Työväen Näyttämöiden Liiton julkaisu 1921–1933, 1935–1940, 1944.

Internet -tietokannat

Design Forum Finland, muotoilijagalleria:
<http://www.designforum.fi/muotoilijagalleria>
Ornamo ry, puheenjohtajat, johtokunnat ja hallitukset 1911–2008:
<http://www.ornamo.fi/>
SKS, biografiakeskus:
<http://www.kansallisbiografia.fi/>
SKS, Suomen kirjailijat -tietokanta:
<http://dbgw.finlit.fi/matr/haku.php>
Suomen Arkkitehtiliitto SAFA, puheenjohtajat 1892–, varapuheenjohtajat 1904–, ja pääsihteerit 1892–:
http://www.safa.fi/fin/safa/liiton_esittely/nbspnbsphistoriaa/
Suomen rakennustaiteen museo, arkkitehtiesittelyjä:
<http://www.mfa.fi/arkkitehdit>
Suomen Taiteilijaseura, Suomen kuvataiteilijat -matrikkeli:
<http://www.kuvataiteilijamatrikkeli.fi/>

VÄITÖSKIRJAN OSAJULKAISUT

I

SISÄLTÖÄ KANSALLISVALTIOLLE: TAIDE-ELÄMÄN JÄRJESTÄYTYMINEN JA ASiantuntijavaltaistuva taiteen tukeminen

Sokka, Sakarias (2005)

Cuporen julkaisu 8. Cupore: Helsinki. (140 s.)

Sakarias Sokka

Sisältöä kansallisvaltiolle

**Taide-elämän järjestäytyminen ja
asiantuntijavaltaistuva taiteen tukeminen**

Cuporen julkaisuja 8

Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiö 2004

© Sakarias Sokka ja Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiö Cupore

ISBN 952-5573-10-9

ISSN 1795-1739

Yliopistopaino

Helsinki 2005

Suomen kulttuuripolitiikan historia -projektin ohjausryhmä

Ministeri Kalevi Kivistö, puheenjohtaja,

Professori Risto Alapuro,

Professori Anita Kangas, tutkimusryhmän johtaja,

Neuvotteleva virkamies Risto Kivelä,

Neuvotteleva virkamies Paula Tuomikoski,

Professori Seppo Zetterberg.

Tiivistelmä

Tutkimuksessa tarkastellaan valtion taidetukien kehittymistä eriytyneeksi ja asiantuntijavaltaiseksi järjestelmäksi. Tavoitteena on ollut selvittää kulttuuripolitiikan toimintatapojen juuria ja vallankäyttöön vaikuttaneita tekijöitä.

Autonomisen Suomen taiteen tukemista ja siihen liittynyttä asiantuntijavaltautumista punnitaan taide-elämän järjestäytymisen ja sen kanssa samanaikaisesti kehittyneen valtion välisen vuorovaikutuksen kautta. Kulttuurin ja politiikan yhdistämispyrkimysten analysoinnissa otetaan huomioon valtasuhteet ja toimijaryhmien linjauksia määrittäneet ideologiset taustat.

Tutkimuksen näkökulma paljastaa, että valtiollisten taidetukien juuret ovat olleet taidejärjestöjen kanavoimassa yksityisessä aktiivisuudessa, jonka muokkaamia toimintamalleja liitettiin valtionhallinnon vahvistuessa sen toimintapiiriin. Eri poliittisilla ryhmittymillä oli erilaisia intressejä, jotka vaikuttivat suhtautumiseen eri taidealojen tukemiseen. Kansalaisyhteiskunnan kehitys samanaikaisesti kansallisvaltion kanssa tarjosi valtion ja sitä tukevan kansallisen kuvaston tarvitsemia sisältöjä, joiden muovaamisessa taide ja sitä tukeneet järjestöt ovat olleet merkittäviä.

Aiemman tutkimuksen antamaa käsitystä monipuolistava keskeinen tulos on esiin nouseva kuva valtion tuettaviksi hyväksytyjä taidelajeja ja -järjestöjä koskeneesta kamppailusta, jossa menestymistä auttoi vahva järjestäytyminen ja joko suhteet valtiovallan huipulle tai riittävän vahva nousevan opposition poliittinen tuki.

Sisällys

1. Johdanto	9
2. Valtionhallinto ja kansalaisjärjestäytyminen	14
2.1. Kulttuuri kansakunnan perustana	14
Järjestäytyminen, kulttuuri ja politiikka	
Järjestäytyminen osana kansakunnan rakentamista	
2.2. Kulttuuriasioiden hallinto.....	19
Suomalainen senaatti ja varhainen keskushallinto	
Järjestäytymistä ja asiantuntijaelimiä	
3. Taiteen tukemisen alkuvaihe	28
3.1. Valtiollisten tukitoimien alku.....	28
Ensimmäiset valtion tukimuodot	
Piirustuskoulu ja ensimmäiset taiteilijatuet	
Murros alkaen 1860-luvulta	
Carl Gustaf Estlander ja Yrjö Sakari Yrjö-Koskinen	33
3.2. Varhaiset palkinnot ja apurahat	36
Ensimmäiset palkinnot	
Ensimmäiset asiantuntijaelimet	
Ensimmäiset valtionpalkinnot	
3.3. Poliittisuutta, kielikiistoja ja uusia järjestöjä	43
Kansakunnan sivistäminen	
Pääkaupunkisivistyneistön johdolla, maakuntiin tukien	45
Kohti kiistoja	
Fennomania ja liberalismi	49
Uusia järjestöjä ja tavoitteita	
Fredrik Cygnaeuksen puhe Taitelijaseuran vuosijuhlassa 1866	56
4. Mahdollisten toimintalinjojen lisääntyminen 1800-luvun lopussa	58
4.1. Taidetukien kanavointi järjestöille	58
Tukea lisättiin, mutta myös ristiriidat kasvoivat	
Ateneumin synty	59
Kamppailu kirjallisuuden tukemisesta	
Politiikka ja eri taidealat	

4.2. Tavoitteet jakoutuivat.....	70
Vanhojen jakolinjojen taittuminen Uusia näyttämöitä taidekeskusteluille	
1890-luvun alun julkista kiistelyä tekijänoikeuksista	78
4.3. Aatteellisia ja ammatillisia linjauksia	79
Kuvataide	
Taidetta kouluihin -yhdistys	82
Teatteri Musiikki	
Filharmonisen seuran orkesteri Pariisissa	87
Taideteollisuus	
Kansallismuseo	91
Arkkitehtuuri	
5. 1900-luvun alku	96
5.1. Asiantuntijamallia uusittiin.....	96
Kulttuurimyönteisyydestä venäläistämistöimiin Kansainvälistä suomenmielisyyttä	
Taiteen tukeminen rahastovaroin	100
5.2. Uusia edunvalvoja	101
Kirjallisuus Teatteri Kuvataide Musiikki	
Orkesterisota	106
Arkkitehtuuri ja taideteollisuus	
5.3. Itsenäisen Suomen ensimmäiset lautakunnat	109
Puheenjohtajat koollekutsujina Kielikysymys vaikutti yhä Järjestöjen sisäisiä uudistamiskeskusteluja	
6. Taiteen tukemisen alkuvaihe: suuriruhtinaskunnasta kansallisvaltioksi	116
Patriarkalisesta patriotismista poliittiseen nationalismiin Monipuolistuva toimintarakenne näkyi kilpailuna asemista Asiantuntijaelimet	
Lähteet ja kirjallisuus	124

Esipuhe

Suomalainen kulttuurihallinto perustuu tällä hetkellä oleellisilta osiltaan vuonna 1967 säädettyyn lakiin taiteen edistämisen järjestelyistä (328/1967). Samaan aikaan uudistettiin vastaavilla perusteilla valtion tiedehallinto ja järjestettiin uudelleen ns. vanhamuotoisen Suomen Akatemian yhteyteen rakennettu taiteen ja tieteen tuki. Uudistuksen yhteydessä muodostettiin taiteen ja tieteen keskustoimikunnat ja alueelliset taidetoimikunnat. Uudistuksen tavoitteena oli parantaa tukijärjestelmien vaikuttavuutta ja järjestää tukien jako perustumaan vertaisarviointiin, taiteilijoiden ja tieteenharjoittajien itsensä tekemiin päätöksiin.

Vertaisarvioinnin laaja soveltaminen päätöksenteossa, jossa edellytetään tuen hakijoiden taiteellisen – ja vastaavasti tiedehallinnossa tieteellisen – työn tason arviointia, on suomalaisen kulttuurihallinnon erityispiirre. Lain voimassaoloaikana toimikuntajärjestelmälle on osoitettu lisää tehtäviä ja järjestelmän autonomisuutta on vahvistettu. Kulttuurin toimijoiden itsensä osallistuminen päätöksentekoon on yksi suomalaisen kulttuurihallinnon vahvuuksista.

Sakarias Sokan nyt käsillä oleva tutkimus osoittaa, että vertaisarviointiin perustuvan järjestelmän juuret ulottuvat historiallisesti paljon kauemmas, niihin vaiheisiin, jolloin suomalaisen kulttuuripolitiikan voidaan katsoa alkaneen. Kulttuuripolitiikkamme synty ja kulttuurin julkisen tuen käynnistyminen oli hyvin kiinteästi sidoksissa alan toimijoiden ja heidän järjestöjensä aktiivisuuteen ja valtiovalta nojautui kulttuuria koskevassa päätöksenteossään näiden järjestöjen asiantuntemukseen.

Tutkimus kertoo hyvin mielenkiintoisella tavalla myös siitä, miten kiinteässä yhteydessä kulttuurin julkisen tuen kehittyminen oli aikansa yhteiskunnalliseen todellisuuteen. Kulttuurilla rakennettiin enemmän tai vähemmän tietoisesti kansallista itseymmärrystä ja itsetuntoa. Varsinkin sanalliseen ilmaisuun perustuvan kulttuurin tukeminen liittyi kiinteästi suomalaisuusliikkeen nousuun ja suomen kielen asemasta käytyyn kamppailuun.

Kansallista identiteettiä rakennettiin siis merkittävältä osalta kulttuurin avulla. Samalla kulttuurin edistämistoimista alkoi hahmottua kulttuuripolitiikka yhteiskuntapolitiikan osa-alueeksi, kulttuuripolitiikka alkoi rakentaa omaa identiteettiään. Käsillä oleva tutkimus osoittaa, miten kiinteästi nämä prosessit liittyivät yhteen ja miten ratkaiseva oli kansalaisyhteiskunnan rooli tässä kehityksessä.

Sokan nyt julkaistava tutkimus on ensimmäinen osa Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämistätiö CUPOREn kulttuuripoliitiikan historiaa käsittelevän tutkimusprojektin julkaisujen sarjassa. Lukijoille toivotan mielenkiintoista aikamatkaa kulttuuripoliitikamme juurille.

Kalevi Kivistö
Suomen kulttuuripoliitiikan historia -projektin
ohjausryhmän puheenjohtaja

1. Johdanto

Kulttuuripolitiikan historialliset linjat ovat kiinnostaneet useita alan tutkijoita (esim. Ahponen 1991; Alasuutari 1996; Heiskanen 1994; Ilmonen 1998; Kangas 1999; Luttinen 1997; Sevänen 1998). Linjoja on analysoitu, mutta samalla on tunnustettu analyysien ja typologisointien yleisluonteisuus. Historiallisen kuvan tarkentamiseen ei tutkimusten rajausten ja näkökulmien vuoksi ole kuitenkaan ollut mahdollisuutta ja tuloksena syntyneiden linjausten luonne on luettavissa enemmän yhdenmukaistavassa kehyksessä kuin kamppailujen erittelynä.

Aiemman tutkimuksen pohjalta tiivistetyt historialliset jaksot voidaan jakaa kolmeen linjaan, jotka erotellaan ajallisesti yhteiskunnassa tapahtuneiden muutosten kautta. Ensimmäisen pitkän linjan katsotaan silloin kestäneen 1800-luvulta aina 1960-luvulle ja seuraavan 1960-luvun hyvinvointivaltioistumisen alkamisesta 1990-luvulle, jolloin kolmas linja syntyi markkinoistumisen ja yksilöllisyyden lisääntymisen myötä. Kulttuuripolitiikan tutkimus on käsitelty painotetusti kahta viimeistä linjaa.¹

Keskeisiä kulttuuripolitiikan ensimmäiseen jaksoon liittyviä käsitteitä ovat kansallisvaltiollisessa kehyksessä sisältönsä saaneet 'kansalaisuus' ja 'sivistys', joiden määrittelyssä taiteella on tärkeä merkitys. Nämä sisällöt ovat ohjanneet tämänkin tutkimuksen kysymysasettelua – myös 'kulttuuripolitiikan' käsittämistä taidepainotteisena.

Ensimmäisen pitkän linjan alkua, "kansallisen prototyypin rakentamista", on kuvattu suomalaisen kulttuuripolitiikan pohjavirtauksena, joka periaatteissa säilyi peruspremiseltään muuttumattomana aina 1960-luvulle (Heiskanen 1994, 7–8).² Vaikka kulttuuripolitiikalla on nimenomaan

¹ Esimerkiksi Sevänen (1998) on tehnyt järjestelmäteoreettista luokittelua taidejärjestelmän kehityksestä. Hänen esityksensä on hienovireisempi ajalliselta jaottelultaan – kehitys 1830-luvulta alkaen jakautuu kuuteen eri osaan. (mt., 370–371.) Sevänen vahva sidos sosiologian funktionalistiseen suuntaukseen ja modernisaation teorioihin on kuitenkin myös haitta historian tutkimuksellisesti ajatellen. Teorialähtöisyyden kautta piileviä vaaroja ovat teleologisuus ja myöhemmän kehityksen legitimointi, etenkin jollei tutkimusta sidota konkreettisesti toimiviin historiallisiin subjekteihin. (vrt. Liikanen 1995, 35–36).

² Heiskanen liittää "kansallisen prototyypin" rakentamiseen myös fennomanialle ominaisen liberalismien vastaisuuden. Painotus on mielenkiintoinen ajateltaessa, kuinka suomalaisen perustuslaillisuuden historiaa on käsitelty julkisuudessa. Vares (2000, 253) on esittänyt, että aina 1960-luvulle asti perustuslaillisuuden perintö säilyi julkisuudessa ja henkisissä arvoissa, mutta 1960- ja 1970-lukujen murros muutti tämän: vedettiin uusi "pitkä linja", jossa myöntyväisyysuunta – vanhasuomalaisen fennomania, jota Heiskanenkin korostaa – sai aiempaa suuremman arvon.

nähty tavoitellun kansallisten ominaispiirteiden tukemista ja esiin nostamista, muistuttaa pitkän yleislinjan kuvaus erehdyttävästi muita samanaikaisia kansakunnan rakentamisen prosesseja (esim. Bjørnsen 2004).³

Suomeenkin pätee tanskalaisen professori Jan Engbergin tekeillä olevassa tutkimuksessaan toteama tilanne, jossa kulttuuriministeriön hallinnoimaa valtiollista kulttuuripolitiikkaa tarkastelemalla voidaan tavoittaa vain osa kulttuuria. Engberg katsoo, että kulttuuripolitiikan historiaa tulisi tutkia poliittisena historiana pelkän hallinnonalan historian sijasta. Hän asettaa kulttuuripolitiikan historiantutkimuksen tavoitteiksi määritellä *miksi* politiikkaa muovanneet subjektit, harjoitetun politiikan tavoitteet, siihen sisällytetyt alat, keinot ja käytettävissä olleet hallinnon välineet ovat muovautuneet – sen sijaan, että kuvattaisiin vain miten tilanne on kehittynyt. Tällöin politiikka ja kulttuuri kohtaavat toistensa rajamaastossa (*grænsfelt mellem politikens og kulturens historie*). Tästä näkökulmasta valta ja yhteiskunnan kulttuuri-instituutiot ovat tiukasti sidoksissa toisiinsa. (ks. Engberg 2004, 9–16.) Vallankäyttö kytkeytyy kamppailuun, jota on käyty hallitsemisesta⁴ ja hierarkkisista asemista. Seppo Tiihosen (1994a, 233; 1994b, 75) mukaan tätä poliittista taistelua hallinnosta ja viroista on käyty jo vuosisatojen ajan – ja lisäksi hallintokoneisto tekee itsekin politiikkaa.

1800-luvun Suomessa herättiin kansallisvaltion rakentamiseen ja kulttuurin yhtenäistämisyhkimyksiin. Vuosisata oli myös vastakohtaisuuksien aikaa, jolloin suomalaiseen poliittiseen kulttuuriin paljon vaikuttaneet liberaalisen ja valtiokeskeisemmän snellmanilaisen perinteen aihiot muotoutuivat. Tuolloin syntyivät myös ensimmäiset vakiintuneet taideyhdistykset ja -järjestöt. Haluttaessa selvittää kulttuuripolitiikan käytäntöjen ja hallinnonalojen rajaamisen taustoja on siten perusteltua aloittaa 1800-luvulta jolloin kokonaisuus oli vielä eriytymätön, mutta alkoi kehittyä kohti alakohdittaisesti tarkempaa jaottelua. 1800-luvun lopulla orastanut modernisaatiokehitys on myös syytä ottaa huomioon. Yhtenä tärkeänä modernisaatiota ohjanneena tekijänä on nähty valtion ohella kansalaisten järjestäytyminen. (ks. Alestalo 1986, 17–18; Flora & Alber 1981, 40–43.)

³ Bjørnsenin (2004) Norjaa kuvaava teksti muistuttaa monin paikoin – kansakunnan rakentaminen, eliitin sivistystehtävä ja kulttuuripolitiikan rooli – Suomen tilannetta. Silti Bjørnsen toteaa juuri *kansallisten ominaispiirteiden muodostamisen* olleen Norjassa tärkeä kulttuurille (tarkoittaen lähinnä kansanperinnettä, taidetta ja kulttuurilaitoksia) osoitettu tehtävä. Hän on herkkä sille, että kansallisessa kehityksessä tulee huomioida erilaiset samanaikaisesti toimineet ryhmät, jotka heijastelivat kulttuuria eri tavoin osana kansakunnan rakentamisen projektia.

⁴ Tiihonen (1994b, 8) määrittelee hallitsemisen herruusjärjestelmän ylläpidoksi ja johtamiseksi.

Historiantutkimuksen teksteistä lähinnä hallintohistoriallisesta näkökulmasta kirjoitettu *Opetusministeriön historia* -kirjasarja ja Paula Tuomikoski-Leskelän⁵ (1977) kansanedustuslaitoksen suhtautumista taiteen edistämiseen käsittelevä tutkimus ovat harvoja lähtökohtaisesti kulttuuripolitiikkaa kuvaavia. Molemmat ovat ansiokkaita tutkimuksia, mutta lähteiltään ja teemoiltaan sidottuja näkökulmiensa rajauksiin. *Opetusministeriön historia* auttaa tiivistämään kokonaiskuvaa siitä kuinka kulttuuripolitiikan ensimmäiselle linjalle ominaiset alakohtaiset sisällöt rajautuivat hallinnonalan kehittyessä. Tuomikoski taas tuo puoluepoliittisia taustoja esiin. Näin taidekeskeisiin kulttuuripolitiikan sisältöihin päätyminen tapahtumahistoria kyetään valtiovallan suunnasta suurin piirtein kuvaamaan.

Erkki Sevänen totesi vuonna 1998 (274), että laajan ja vivahteikkaan kuvan laatiminen taidejärjestelmän kehityksestä on olemassa olevan tutkimustiedon pohjalta mahdoton toteuttaa. Kulttuuripolitiikkaa on rajattu oleellisesti taiteen kautta, joten näin ollen myös kulttuuripolitiikan vivahteikas kuvaus on tulkittavissa mahdottomaksi ilman tarkempaa historiallista tutkimusta. Tuomikoski (1977, 52) on määrittänyt osuvasti niitä juuria joiden tarkentamiseen voi pyrkiä. Autonomian aikainen taide-elämän kehitys on silloin otettava huomioon:

”Valtion taidehallinto- ja taiteenedistämistoiminta kasvoivat siltä perustalta, joka autonomian aikana oli taiteen kentän tarpeita mukailleen kehittynyt. Olennaisesti uusia muotoja kehitettiin vasta 1960- ja 1970-luvulla.”

Taidepainotteisesti ymmärretyyn kulttuuripolitiikan historiallisen tarkastelun yhtenä lähtökohtana voi pitää vuotta 1864, jolloin valtion systemaattiset taiteenedistämistoimet Tuomikosken mukaan saivat alkunsa (1977, 11, 17, 21). Samoille alkulähteille päästään käsiksi *Opetusministeriön historian* kolmannen osan avulla. Sen (Heikkilä 1985, 120–121) mukaan senaatti tunnusti taiteen tuen tärkeyden hyvinkin jo 1860-luvulla, joskin resurssit ja siten tuen määrärahat olivat vielä perin vaatimattomat. Tähän lähtökohtaan sisältyy valtiokeskeinen raja, jolloin edellä esitetystä lainauksesta mainitut taiteen kentän tarpeet toteutuneiden tukimuotojen taustalla jäivät pimentoon. Sekä Heikkilä että Tuomikoski toki tuovat esiin kehitykseen vaikuttaneen järjestökentän, mutta asian tarkempi tutkimus jää molempien varsinaisen tutkimuskysymyksen ulkopuolelle.

⁵ Jatkossa häneen viitataan vain Tuomikoskena.

Tässä tutkimuksessa kulttuuripolitiikan historiaa ei tarkastella "vain" valtionhallinnon tietyn sektorin tapahtuma- ja kehityshistoriana, vaikka tutkimuksen polttopiste onkin pitkälti rajattu toteutuneen sektorijaon mukaisena, taidepainotteisesti. Sidosta laajempaan kontekstiin luodaan tukeutumalla valtionhallinnon ja valtiollisen historian tutkimuksen lisäksi yleistä kulttuurihistoriaa, taidehistoriaa, yhdistyksiä, muita Pohjoismaita, Suomen valtiollista historiaa ja kansanliikkeitä käsittelevään tutkimuskirjallisuuteen sekä kansallismielisyyttä, modernisaatiota ja asiantuntijavaltaa käsitteleviin yhteiskuntatieteellisiin tutkimuksiin. Näistä haetaan selitysvoimaa tilanteen tulkitsemiseksi ja puitteita sille, että päästäisiin käsiksi politiikan ja (korkea)kulttuurin kohtaamiseen.

Taide- ja kulttuurialan järjestäytymisen kautta on mahdollista päästä käsiksi kulttuuripolitiikan ensimmäisen linjan juuriin. Kehittyvän kansalaisyhteiskunnan ja muodostumassa olleen kansallisvaltion suhteen kautta voidaan tarkastella sitä, millaista kansallisvaltiota pyrittiin rakentamaan sekä millaisten kamppailujen tuloksena ja millaisin perustein tietyt kannat sidottiin osaksi valtionhallintoa ja toiset suljettiin pois (ks. luku 2). Tällaiset toimet ovat tapahtuneet kytköksissä vallankäyttöön ja ideologisiin tavoitteisiin, joita pyrittiin valtiollisten kanavien vielä kehittyessä toteuttamaan kansalaisjärjestäytymisen kautta. Taiteen alalla vallankäyttö näkyi valtiollisuuden ja eri taidealoja edustaneiden yhdistysten ja seurojen kanssakäymisessä konkretisoituen resurssienhallinnan ja määrittelyvallan kautta.

Tutkimuksessa käytetyt alkuperäislähteet on rajattu varhaisten taidetutkimuotojen kannalta keskeisimpien yhdistysten ja seurojen kautta. Suomen Taideyhdistyksen, Suomen Taiteilijaseuran ja Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kohdalla on käytetty arkistolähteitä ja painettuja alkuperäislähteitä. Näistä täydellisimmin on paneuduttu aiemmassa tutkimuksessa varsin merkittäväksi arvioidun Taideyhdistyksen pöytäkirjoihin. Tutkittavat ajankohdat on haarukoitu oleellisia valtiollisuuden tekemiä päätöksiä ja uudistuksia edeltäviin vuosiin. Lisäksi on käytetty valtionhallinnon arkistolähteitä – senaatin pöytäkirjoja ja kirkollistoimituskunnan mietintöjä – tarkan kuvan saamiseksi keskeisistä päätöksistä.

Painetuista valtiopäiväasiakirjoista on haettu ajankohdan taidepoliittisten keskustelujen jakolinjoja ja sitoumusten valottamisessa myös biografiatieteokset ovat olleet varsin tärkeitä. Eri taidealojen kuvaamisessa korostuu tutkimuskirjallisuuden merkitys, taidealoittaisen historian tutkimuksen lisäksi seurojen ja yhdistysten historiikit. Tutkimuksen kysymyksenasettelua on ohjannut järjestäytymisen ja kansakunnan rakentamisen yhteyttä valottava *Kansa liikkeessä*. Myös Irma Sulkusen (2004) SKS:n historian ensimmäinen osa on avannut näköaloja poliittisen fennomanian dominanssin avaamiseksi.

1800-luvun lopun hahmottaminen ajatellen kulttuurin ja politiikan

kohtaamista jonain kulttuuripolitiikaksi mielletävänä vaatii käsitteellistä tarkkuutta. Käsitehistorian tutkimustulokset ovat tässä merkittävä apu. Kulttuuripolitiikan osalta ne ohjaavat herkkyyteen tulkintojen tekemisessä, sattuuhan kulttuuripolitiikan ensimmäisen pitkän linjan alku päällekkäin suomen poliittisen kielen luomisen kanssa (ks. *Käsitteet liikkeessä* 2003). Käsitehistoria valaisee myös sitä, kuinka poliittisuus on vaikuttanut erilaisten ilmiöiden ja kehityskulkujen taustalla. Kulttuuripolitiikan pitkiin linjoihin, etenkin kansallisen prototyypin rakentamiseen, liitetyt sisällöt kytkeytyvät olennaisesti erilaisten käsitteiden erityisiin suomalaisiin sisältöihin.

Tästä näkökulmasta "valtiollisen kulttuuripolitiikan" juuria on etsittävä 1800-luvun suomalaisesta poliittisesta toiminnasta, jossa valtion käsittäminen lähtökohtaisesti toiminnan subjektiksi ei ole perusteltua. Yhteiskunnallisen kanssakäymisen ajatellaan silloin yhdistyvän valtioon sen sijaan että valtio olisi puhtaasti toiminnan alkulähde. (ks. Kettunen 2003, 170, 180–182; Pulkkinen 2003, 214, 224, 232–238.)

Näkökulma suomalaisen kulttuuripolitiikan muotoutumiseen osana valtiovallan ja järjestäytymisen suhdetta tarkoittaa tässä tutkimuksessa, että Venäjän imperiumin politiikka ja keisariin kiinnittyvä "valtiosuhde" nähdään enemmän kotimaista toimintaa rajaavina reunaehtoina kuin itse tutkimuksen keskiössä. Eksplisiittiset viittaukset valtiovaltaan tarkoittavat tällöin ensisijaisesti suomalaista senaattia. Suomalaisen toimintaympäristön asettaminen etusijalle on tärkeää myös siksi, että valtiollisen ja poliittisen toiminnan samastaminen kuvastui valtion muodostavan 'kansan' ja siihen kuuluvien 'kansalaisten' määrittelyssä ja käytössä. Kansan käsitettä onkin käytetty aktiivisesti eri poliittisten toimijoiden taholta eri aikoina erilaisiin tarkoituksiin (ks. Liikanen 2003, 258–262, 270–273.)

Kulttuuripolitiikan sisällöissä taidepainotus ja erilaiset valtion tukitoimet ovat olleet keskeisiä. Tässä tutkimuksessa pyritään pääsemään vakiintuneiden käytäntöjen tarjoaman tulkintakehyksen taakse ja pohtimaan myös valtakysymyksiä osana toteutuneiden käytäntöjen taustaa. Suomalaisissa kulttuuripoliittisissa käytännöissä erilaiset valtiovallan ja taiteen kentän vuorovaikutusta valvovat asemat ovat tärkeitä. Näiden asemien synty ja hallinta ovat siten relevantteja tutkimuskysymyksiä. Valtion ja järjestäytyvän taide-elämän vuorovaikutuksessa toteutuneen vallankäytön tutkimukselle fokusoituu käytännössä hyvä rajaus resurssien jakamiseen osallistuneiden asiantuntijaelinten toiminnan kautta. Tältä pohjalta tutkimuksen keskeinen kysymys tiivistyy seuraavasti: miten taiteen tukemisen malli kehittyi ja vakiintui sekä keiden ja millaisia intressejä siihen rakentunut asiantuntijavaltaistuminen toteutti?

2. Valtionhallinto ja kansalaisjärjestäytyminen

2. 1. Kulttuuri kansakunnan perustana

Järjestäytyminen, kulttuuri ja politiikka

Järjestökenttä oli keskeinen ja toimintamallien kehittymiseen vaikuttanut valtionhallinnon toimijakumppani. Järjestäytyminen mahdollisti uudenlaisen kanssakäymisen mallin, jossa aiemmat sääty-yhteiskunnan rajat alkoivat murtua (Stenius 1988, 346) ja sillä voinee tältä pohjalta olettaa olleen merkittävän roolin myös kulttuurihallinnon historiallisessa muotoutumisessa. Julkinen kulttuuripolitiikka on pitkälti rajautunut tukipolitiikaksi, jossa erilaiset taideseurat ja -yhdistykset ovat monilla aloilla aktiivisesti mukana. Samalla sen avulla on toteutettu valtion kannalta keskeisiä tavoitteita. Valtion ja järjestäytyvän taide-elämän etujen suhtautuminen toisiinsa sekä ne syyt, joilla tietyt toimijat ovat valikoituneet valta-asemiin ja vallan ulkopuolelle jääneisiin ovat tutkimuksen kannalta oleellisia seikkoja. Avoimesti kulttuuripolitiikan näkökulmasta historiaa ei ole Suomessa tällaisten kysymysten-asettelujen kautta juuri tutkittu.⁶

Suomalainen kansalaisjärjestäytyminen kytkeytyi kansakunnan rakentamiseen. Järjestöt toisaalta ohjeistivat vaatimuksillaan valtiota ja vastavasti valtio valvoi järjestäytymistä ja satoi sitä muotoutuvaan hallintokoneistoon. (Sulkunen 2003, 244–245.) Alapuro (2002, 13–19) on esittänyt, että suomalaisessa poliittisessa kulttuurissa kansan edustamisen ajatus sisältyi 1800-luvulla enemmän järjestötoimintaan kuin edustuslaitokseen, eikä tilanne hänen mukaansa muuttunut vielä vuoden 1907 vaalien jälkeenkään. Tilanteessa, jossa modernin politiikan mukainen diskurssi oli jo olemassa, mutta varsinainen kansanedustus vielä kehittymätöntä, toimi järjestäytyminen välittävänä tekijänä valtion ja väestön välillä.

Kulttuuripolitiikan ensimmäiseen linjaan liitettyä kansallista projektia on taide-elämän järjestäytymisen kautta mahdollista avata kohti valtion ja väestön välistä kanssakäymistä. 'Kulttuuri' rajattiin 1800-luvun sanakir-

⁶ Vrt. Stenius (1988, 345) ja järjestöjen roolia koskevan historiallisen keskustelun siirtäminen Suomeen. Perinteisesti Suomessa ei ole yhtä pitkää järjestöjen merkityksen tutkimustraditiota kuin esimerkiksi Ruotsissa. (ks. myös Korppi-Tommola 1982.)

joissa jokseenkin laajasti, lähinnä kansakunnan sivistämisen tai valistamisen kautta. Taide-elämän kehittyminen ja järjestäytyminen on nähtävissä osana tätä kansakunnan kehittämistä. Siihen liittyvä välittävien asemien muotoutuminen mahdollisti sisällöllisten määrittelyjen siirtämisen tasolta toiselle. Tästä näkökulmasta taide oli yksi keskeinen osa kansakuntaa rajanneita kulttuurisia määrittelyjä. Kulttuuri jonkin erityisen suomalaisuuden sisältönä tarjosi muista kansakunnista ja kansoista poikkeavia tunnuspiirteitä käytettäväksi sen osoittamiseksi, missä puitteissa *suomalainen* 'kansa' määrittyi ja kuka luettiin 'kansalaiseksi', *suomalaiseksi*.

'Kansan' politisoituva käyttö oli ominaista 1800-luvun jälkipuoliskolla kehittymään alkaneelle modernin politiikan toimintaympäristölle. Sen kautta toisaalta haastettiin valtarakenteita ja toisaalta rakennettiin valtiota. (Liikanen 2003, 258–270–273.) Eri toimintalinjoilla politikointi lisääntyi 1800-luvun lopulla, mutta varsinaisen poliittisen alan ja jopa politiikan käsitteen kehittymättömyyden vuoksi se tapahtui eri alojen *sisällä* – varsinaisen 'politiikka' jäi tutumpien käsitteiden varjoon ja näin mm. kulttuuri oli osa politisoitua alaa (*polity*), jota samastettiin kehittyvään valtion käsitteeseen. (Palonen 2003, 469, 481–483.) 'Kansalaisen' kulttuuriset määrittelyperusteet sallivat myös hierarkkisten suhteiden ja statuserojen määrittelyn sisään suomalaisuuden määreisiin, sillä kulttuuriset perusteet olivat tulkinanvaraisia. Siten valta liittyy oleellisesti siihen, millaisin kriteerein suomalaisuutta rajattiin. (Stenius 2003, 320–321. 330–340, 358.)

Anita Kangas on tuonut eksplisiittisesti esiin järjestöjen merkittävän roolin suomalaisen kulttuuripoliittisen järjestelmän luomisessa. Hänen mukaansa senaatin toimia vakinaisten taidetukien alkaessa 1860-luvulla voidaan tarkastella tehtävien delegointina järjestöille. Näin taiteen sisältöjen ja laadun arvottamisen valta siirrettiin taiteen kentän sisälle.⁷ Samalla taideyhteisö kuitenkin sidottiin valtion tavoitteisiin ja siitä tuli yksi tärkeä instrumentti kansakuntayhteisön rakentamisessa. Tähän yhteyteen kuuluu kulttuuripolitiikan kannalta keskeinen kysymys siitä, mitkä ryhmät saivat oikeuden edustaa taiteen sisältöjä ja laatua määrittelevää taideyhteisöä. (Kangas 2003, 39–41.)

Järjestäytyminen osana kansakunnan rakentamista

Skandinaavisten maiden kolmannen sektorin muotoutumista selvittäneet Klausen ja Selle (1996, 99–103) päätyvät siihen, että vapaaehtoisjärjestöillä

⁷ Olisi ehkä parempi puhua vallan *säilyttämisestä* tai legitimoimisesta kuin siirtämisestä ajatellen järjestäytymisen merkitystä suomalaisten taidetukien synnyttämisessä jo ennen 1860-lukua.

on ollut tärkeä merkitys pohjoismaisen hyvinvointivaltion ja kansakuntien rakentamisprosessissa.⁸ Heidän mukaansa järjestöjen yhteydet toisaalta laajoihin sosiaalisiin liikkeisiin ja toisaalta valtioon ovat historiallisesti merkittäviä, ja ne ovat lähinnä 1800-luvulta alkaen integroituneet osaksi hyvinvointivaltiollista päätöksentekojärjestelmää autonomisina toimijoina yhteistyössä valtion kanssa (Klausen ja Selle 1996, 114–116).

Toinen, spesifisti ruotsalaista tilannetta tarkasteleva tutkimus antaa samantapaisia viitteitä. Wijkström ja Lundström (2002, 112–114) ovat nimenneet suurimman osan 1800-lukua ”järjestöjen ajanjaksoksi” (*Associonernas tidevarv 1810–1870*), liberaaliksi kaudeksi Ruotsin historiassa. Tuolloin järjestöt koostuivat aivan 1800-luvun loppua enemmän keski- ja yläluokan edustajista ja olivat merkittäviä välittäviä tekijöitä paikallisen ja valtiollisen tason kesken. Valtion ja järjestöjen välillä ei ollut suurta kuilua, mutta niiden suhde edesauttoi vanhojen valtiollisten ja kirkollisten instituutioiden purkautumista. Ruotsin esimerkki kertoo enemmän yhteistyöstä kuin ristiriidoista valtion hyvinvointipalvelujen kehittymisen ja aatteellisten järjestöjen toimenkuvan välillä. Wijkström ja Lundström toteavat tosin samalla, että etenkin ideologisesti sitoutuneiden järjestöjen toiminta on usein myös tätä kuvaa monimuotoisempaa. (Wijkström ja Lundström 2002, 147–149.)

Alapuron ja Steniuksen (1989) suomalaisen järjestäytymisen perusteita luotaava artikkeli kertoo yhdenmukaisuuksista, mutta myös selvistä eroista muihin Pohjoismaihin nähden. Yhteinen tekijä oli etenkin Suomen ”skandinaavinen luokkarakenne.” Klingen (1982, 55) mukaan Suomen 1800-luvun yhdistyselämä kehittyi suurelta osin Ruotsista tulleiden vaikutteiden mukaan. Yhtenä keskeisenä erona Ruotsin ja Suomen välillä on kuitenkin nähty suomalaisen järjestäytymisen muotoutuminen yksittäisten alakohdainten keskusjärjestöjen kautta ruotsalaisen sektoreihin jakautuneen ja kilpailevia linjoja eri aloilla ylläpitäneen mallin sijaan (Stenius 1983, 112).

Skandinavian ohella toinen perusteltu vertailukohta löytyy 1800-luvulla Suomen lailla – joskin erilaisessa suhteessa – Venäjään kuuluneesta Virossa. Historia ja yhteiskunnalliset vaikutteet erottavat Viron pohjoismaisesta mallista, mutta vertailtaessa 1800-luvun jälkipuoliskoa Suomeen löytyy kansalliseen heräämiseen ja sen muotoihin liittyviä yhteneväisyyksiä. Virossa aikaa 1860-luvulta 1880-luvulle on kutsuttu kansallisen heräämisen ajaksi: vironkielisen kirjallisuuden leviäminen (mukaan lukien kansalliseepos *Kalevipoeg*), vironkielisen lehdistön kehitys, kansalliset laulujuhlat,

⁸ Suomea ei heidän tutkimuksessaan luettu joukkoon kuuluvaksi, mutta osittaiset historialliset yhtenäisyydet ovat ilmeisiä. Skandinavia on myös kulttuurisesti ja yhteiskuntajärjestelmältään perusteltu ja lähin vertailukohta Suomen suhteen vaikka kansallisvaltion kehitystahti erosikin muista Pohjoismaista.

ensimmäiset virolaiset teatterituotannot, ensimmäiset virolaiset ammattitaiteilijat, paikallisten kulttuuriyhdistysten synty, kansallislipun käyttöönotto ja orastavan venäläistämistoiminnan vastustaminen liittyvät kaikki tähän jaksoon. Lisäksi venäläistämistoimien aikana virallisesti hyväksytyt järjestöt (esim. raittiusliike) limittivät toimintaansa myös kulttuurisältöjä. (CPIE 1996, 23.) Nämä sisällöt ovat melkoisen samansuuntaisia Suomen kanssa. Yhtenevyyskiä onkin Suomen osalta nähtävissä sekä vertailussa Pohjoismaihin että Suomenlahden eteläpuolelle.

1800-luvun järjestötoiminnassa suhde kansallisiin pyrkimyksiin oli tärkeä tekijä. Suomen järjestökentän ominaislaatuakin voi lähestyä kansallismielisyyden erityispiirteiden kautta. Stenius mukaan tähän yhteyteen liittyy jo mainittua keskusjärjestöihin tiivistyvää järjestäytymismallia sivuava toinen ero, joka ilmenee Suomen ja Ruotsin välisessä vertailussa: kansalaisyhteiskunnan järjestäytymiseen kuuluva ryhmäintressien ajaminen tapahtui Suomessa paljolti kansallisia tavoitteita toteuttaneiden järjestöjen *sisäisesti*, Ruotsissa sen sijaan järjestöjen välillä. Tässä kuvastuu fennomanialle ominainen tavoite estää hajaannusta pyrkimällä keskitettyyn järjestäytymiseen, joka alistettiin yhdenmukaisuuden tavoittelemiselle. Tähtäimessä oli kansakunnan kiinteyttäminen ja fennomanian kansallisen johtoaseman varmistaminen. (Stenius 1983, 115–116, 119; Sulkunen 2003, 242.)

Suomalainen kansallismielisyys poikkesi muiden maiden tilanteesta. Erona muihin – lähinnä Itä-Euroopalle ominaisiin – myöhäsyntyisiin kansallismielisiin liikkeisiin nähden Suomessa oli jo olemassa oleva poliittinen rakenne sekä erityisasema, lisäksi yläluokka oli ruotsin- tai kaksikielistä venäjänkielisen sijaan ja talonpoikaisto oli perinteisesti suhteellisen vahva.⁹ Näiden seikkojen seurauksena kansallisuusaate ei kohonnut alistetun kansan joukosta, vaan fennomaaniaktivistit olivat tässä vertailussa jopa poikkeuksellisen yläluokkaisia. Suomen erityisasemaa korostaa vielä, että fennomaniassa on nähtävissä myös Länsi-Euroopan "vanhoille kansallisvaltioille" ominaista kansallisuuskoa, vaikka Suomea ei näiden joukkoon voikaan laskea. (Alapuro & Stenius 1989, 11–14, 42; myös Alapuro 1988, 85, 89–92.)

Viimeisen vuosikymmenen aikana tehty nationalismien tutkimus on korostanut aiempaa enemmän yhdenmukaisen kansan sijaan sen sisään- sä sulkemien identiteettien moninaisuutta. Tällaisen tarkastelun kautta

⁹ Virossakaan yläluokka ei perinteisesti ollut venäjän-, vaan saksankielistä. Poliittinen järjestelmä ei ollut kuitenkaan yhtä itsenäinen kuin Suomessa ja talonpoikien historiallinen asema oli selvästi Suomea heikompi. (vrt. CPIE 1996, 94, 137–138.)

nationalismin historia on jatkuvaa uudelleenrakentamista, jossa oman erityisluonteen esiin tuominen on tärkeää kansaa muista kansoista erottavien poliittisten ja kulttuuristen rajojen esittämiseksi. Niistä sisällöistä, joihin rajat perustuvat, käydään jatkuvaa neuvottelua. (esim. Kramer 1998, 8–9, 14; Saukkonen 1998, 215–219.)

Koulutuksen roolin korostuessa sivistyneistön merkitys tuli 1800-luvulla tärkeään asemaan nationalistisissa liikkeissä (Timmermann 1998, 12–13). Korkeakulttuurin osuutta tähän selvittää näkemys, että kulttuurin politisointi kuuluu osaltaan nationalistisen yhteisön muodostamiseen (Hroch 1998, 22). Kansakunnan rakentamisen moniaineisuus on tärkeä ja luonnollinen osa järjestäytymisnäkökulmasta tehtävää tutkimusta. Kulttuurinationalismia käsitellyt John Hutchinson onkin korostanut, että nationalismia on tarkasteltu hyvin pitkälle puhtaan poliittisena projektina kulttuurisen puolen jäädessä sivuun, vaikka tulisi ottaa huomioon myös sellaiset seikat, jotka voivat periaatteessa olla jopa ristiriidassa valtiorakenteeseen nähden (Hutchinson 1999, 392).

Suomenkin osalta erimielisyydet ja kamppailut tulisi ottaa huomioon yksimielisenä esitetyn fennomaanisen sivistysprojektin sijaan. Esimerkiksi Henrik Stenius kuvasi kantanaan jo vuonna 1983 (119), että valtion ja järjestöjen välistä suhdetta tulisi tarkastella suurten yleisten linjojen sijaan painottaen enemmän toimijoiden idealistisia ja subjektiivisia lähtökohtia.

Ensimmäiset laajempia joukkoja koskettavat järjestöt Suomessa olivat vapaapalokuntia, joiden perustamisen taustalla vaikutti liberaali älymystö 1860- ja 1870-lukujen kuluessa (Stenius 1988, 353). Liberaalien merkitys järjestötoiminnan kehityksessä kuvaa järjestökentän ideologisten sitoumusten monipuolisuutta.

Eri ideologisten sitoumusten samanaikainen vaikutus kehittyvän kansalaisyhteiskunnan sisällä jättää avoimeksi mahdollisuuden, että kulttuurihallinnon muotoutuminen ensimmäisen linjan aikana ei välttämättä kumpua niin puhtaasti snellmanilaisittain virittyneelle fennomanialle ominaisesta toiminnasta kuin (kulttuuri)politiikan pitkinä linjoina esitetyt sisällöt antaisivat olettaa. Esimerkiksi liberalistisemmin suuntautuneet nuorsuomalaiset alkoivat 1880-luvulta alkaen asemoitua taidemaailman keskeisille paikoille päivänpolitiikan ollessa suomenmielisyydessään jyrkempien vanhasuomalaisten hallitsemaa (Sulkunen 2004, 212–213). Tilanne voidaan tulkita myös toisesta suunnasta siten, että vanhasuomalaiset eivät hyväksyneet pitkälle vietyä taide-elämän normatiivista itsenäisyyttä. Suhteessa nuorsuomalaisiin tämä tarkoitti, että kansakunnan rakentamisen keinoista ei päästy yksimielisyyteen. (Sevänen 1998, 279–281, 357.)

Järjestäytyminen liittyi yleiseen olojen muutokseen ja poliittisen

julkisuuden muotoutumiseen alkaen 1800-luvun puolivälistä. Suomenkielisen julkisuuden ja poliittisen keskustelun laajeneminen kansalaisyhteiskunnan organisaatioihin aktivoi kamppailua siitä, kenellä oli oikeus edustaa kansaa. Kyseessä oli "retorinen kamppailu kilpailevien poliittisten toimintatilojen määrittelyjen välillä", jossa itse kansan (rahvaan) poliittiselle toiminnalle ei ollut sijaa. Jo 1880-luvulla uudet liikkeet haastoivat "perinteisen" käsityksen kansasta ja sen edustamisesta. (Liikanen 2003, 279–285, 292.)

Tavoitteiden toteutukseen pyrittiin erilaisin keinoin. Alapuron ja Steniuksen (1989, 18) sanoin kyse oli kannan ottamisesta "muihin ryhmiin saman kansakunnan piirissä tai laajemmassa mielessä kansakunnan muodostamis[es]ta". Se, kenen kanta pääsi valtaan, heijastui jatkossa 'suomalaisuuden' määrittelyyn. 1800-luvulla kannanmäärittely ja sen julkutuonti kanavoitui pitkälti järjestäytymisen kautta jolloin eri ryhmittymillä oli toiminnalleen erilaisia tavoitteita. Etenkin anglosaksinen liberaali traditio ja Snellmaniin tukeutuva saksalaisperäinen linja¹⁰ vaikuttivat samanaikaisesti 1800-luvun lopulla. Näkemysten erot tiivistyivät, kun kärjistetään että "[l]iberaalille traditiolle kansalaisyhteiskunta merkitsee vapautta ja valtiopakkoa, hegeliläiselle traditiolle kansalaisyhteiskunta pakkoa ja valtio vapautta." (Pulkkinen 1989, 54–56, 64–66.) Toiminnan tavoitteiden ja perustelujen kannalta ero oli merkittävä.

2.2. Kulttuuriasioiden hallinto

Suomalainen senaatti ja varhainen keskushallinto

Venäjän liitettyä Suomen valtakuntansa autonomiseksi osaksi luotiin suomalainen keskushallinto, jonka rungon muodosti keisarille vastuullinen hallituskonselji (vuodesta 1816 Keisarillinen Suomen Senaatti). Vuoteen 1826 asti ja jälleen vuosisadan jälkipuoliskolla (1857–1891) Pietarissa toimi lisäksi Suomen asiain komitea, jonka painoarvo oli merkittävä päätettäessä maan asioista. Sen kautta suomalaiset pyrkivät hoitamaan Suomen asioita Pietarin ilmapiiriä tunnustellen. Koko ajan Pietarissa toimi ministerivaltiosihteeri, jonka kautta kontaktit keisariin hoidettiin. Suomessa senaatti toimi maan hallituksena ja samalla myös hallintovirastona ja sen tehtävät säilyivät

¹⁰ Snellmanin Hegel -tulkinta oli luovaa ja sitä voidaan nimittää snellmanilais-hegeliläiseksi ajatteluksi. Snellman yhdisti hegeliläisyyteen yksiarvoisen nationalismin ja Yrjö-Koskisen fennomania oli edelleen tämän snellmanilais-hegeliläisen tulkinnan sovellus. (esim. Jalava 2002, 303.)

pitkään samanlaisina. 1860-luvulle saakka toiminta oli virkamiesmäistä ja senaatin osien, erillisten toimituskuntien, päätäntävalta perin rajattu, mutta sitten senaatin toimintaan ja kokoonpanoon alkoivat vaikuttaa poliittiset tekijät. Ensimmäinen maan virkamieskunnan ulkopuolelta senaattiin tullut jäsen, poliittinen senaattori, oli J. V. Snellman 1860-luvulla. Ensimmäinen puoluepohjalta rakennettu hallitus Suomessa nimitettiin vuonna 1905. (Tiihonen & Tiihonen 1984, 96, 108–114.)

Senaatin toiminta jakautui vuoden 1809 ohjesäännön mukaan talousosastoon ja oikeusosastoon. Oikeusosasto huolehti lakien ja säädösten mukaisen oikeuden ylläpidosta maassa, mutta osallistui myös jonkin verran hallintotyöhön ja siten poliittisiin ratkaisuihin. Talousosasto vastasi kuitenkin varsinaisesti taloutta ja hallintoa koskevista asioista. Se jakautui kansliatoimituskuntaan, kamaritoimituskuntaan, valtiovaraintoimituskuntaan, sotilastoimituskuntaan ja kirkollisasiaintoimituskuntaan. Toimituskunnat vastasivat asioiden valmistelusta talousosaston tehdessä päätökset, eikä niillä ollut siten aluksi omaa ratkaisovaltaa. 1800-luvun mittaan päätöstenteon itsenäisyyttä laajennettiin kuitenkin useaan otteeseen ja myös joidenkin toimituskuntien nimet ja tehtävät muuttuivat autonomian aikana. Valtiovarain- ja kirkollisasiaintoimituskunta säilyivät yhtäjaksoisesti koko autonomian ajan, mutta myös niiden tehtäviä tarkennettiin. Muutoksista huolimatta toimituskunnat olivat vielä autonomian lopulla toisistaan riippumattomia ja organisatorisesti eriytymättömiä yksiköitä, joiden virkamiesmäärä oli pieni. (Tiihonen & Tiihonen 1984, 130–134.)

Senaatin toimintamallit kehittyivät valtio- ja hallinto-oikeudellisten periaatteiden mukaisesti vahvasti legalistisiksi. Päätöksentekomuodot säädettiin juridisesti. Pitkälle 1800-lukua virkamiehistö oli Suomen tosiasiallinen eliittiryhmä, mutta 1800-luvun loppupuolen byrokraattista yhteiskuntaa vapauttavat uudistukset muuttivat tilannetta. Keisaria edustanut hallintobyrokraatia sai rinnalleen uusia vallan jakajia, kun virkamiehistön oheen kohosi muita eliittiryhmiä – myös tieteen- ja kulttuurieliitin edustajat. Tällöin kirkko menetti asemansa. Osa paljolti kirkolle aiemmin kuuluneesta ideologisesta kasvatuksesta siirtyi muun muassa kehittyvälle koululaitokselle, tiedotusvälineille ja kirjallisuudelle. (Tiihonen & Tiihonen 1984, 124, 140, 159–160.)

Keskushallintoa rakennettiin myös hallituskonseljin ulkopuolella, vaikka konselji toimikin kaikki hallintoasiat yhdistävänä viranomaisena. Kulttuuripoliittisiksi tunnistettuja sisältöjä voinee katsoa kuuluneen varhaisista keskushallinnon viranomaisista ainakin vuonna 1811 perustetun julkista rakentamista valvoneen ja johtaneen yli-intendentinviraston toimialaan (vuodesta 1865 yleisten rakennusten ylläpito – siirrettiin 1869 siviilitoimituskunnan, välillä kansliatoimituskunnan ja sitten jälleen siviilitoimituskunnan alaisuuteen); vuonna 1829 perustetulle sensuuriyllähallitukselle; 1869

perustetulle koulutoimen ylläpidolle; vuonna 1869 perustetulle valtiokansliatoimituskunnalle (asetettiin organisatorisesti ensin kirkollistoimituskunnan ja sitten kansliatoimituskunnan ja vuodesta 1892 siviilitoimituskunnan alaisuuteen); sekä 1884 perustetulle muinaistieteelliselle toimikunnalle. (Tiihonen & Tiihonen 1984, 135–136, liite 2.)

Opetusministeriön edeltäjälle, kirkollistoimituskunnalle, kuuluneet asiat kuvastavat varhaisen valtionhallinnon organisatorisen jaottelun löyhyyttä. 1809 vahvistettu konseljien ohjesääntö jakoi tehtäväalat siten, että valtionhallinnossa esimerkiksi kouluasiat jäivät kansliatoimituskunnalle vaikka ne käytännössä olisivat paremmin soveltuneet kirkollistoimituskunnan valmisteltaviksi. Kun ohjesääntö jätti valmisteluun liittyviä kysymyksiä avonaisiksi, keskustelua kouluasioiden siirrosta kirkollistoimituskuntaan pidettiin yllä jatkuvasti jo 1810-luvulta alkaen ja asiasta päästiin yhteisymmärrykseen 1830-luvulla. Kouluasioissa myös tuomiokapituleilla oli vaikutusvaltaa, mutta uuden kouluhallituksen toiminnan aloittaminen ja 1870-luvun opikoulu-uudistus siirsivät ne lopulta käytännössä kaikilla tasoilla valtionhallinnon piiriin. (Vuorela 1976, 40–41, 49, 236; Vuorela 1980, 17–19, 23, 106–109, 226–227.)

Julkista rakentamista, siis paljolti kirkkojen rakentamista, koskeneissa kysymyksissä ratkaisuvälillä siirrettiin jo varhain Suomen omille hallintoelimille. Intendentinviraston perustamista vuonna 1811 voi pitää asiantuntijaroolin ja taiteellistenkin kysymysten kannalta merkittävänä – onhan tilanne tulkittavissa siten, että jo tällöin annettiin valtiollisesti tärkeissä rakennustaidetta koskevissa kysymyksissä valtaa alan asiantuntijoiden muodostamalle keskusvirastolle. Kirkkojen rakentamisavustuksia koskevat anomukset siirrettiin kansliatoimituskunnalta kirkollistoimituskunnalle vuonna 1840 tehdyn päätöksen myötä. (Vuorela 1976, 41; Vuorela 1980, 107.)

Taiteenedistämistoimenpiteet oli sinänsä keskitetty senaatissa kirkollistoimituskunnan valmisteltaviksi, mutta niidenkään osalta hallinnon jako ei ollut yksiselitteinen tai selkeä. Esimerkiksi Suomen taide-elämän edistämiseksi vuonna 1846 perustettu Taideyhdistys oli erittäin tärkeä,¹¹ mutta sitä koskevat kysymykset käsiteltiin kuitenkin aluksi yhdessä alan koulutuksen ja taideteollisuuden kanssa valtiovaraintoimituskunnassa. Näin paikka paikoin syntyi jopa epätietoisuutta siitä, kenen käsiteltäväksi yksittäiset asiat kuuluivat. (Heikkilä 1985, 120.)

¹¹ Muutenkin herätteellinen 1840-luku oli myös suomalaisen taide-elämän kannalta merkittävää aikaa. Kuvataiteen osalta on jopa todettu, että taide-elämän instituutit luotiin silloin (tarkoittaen lähinnä Taideyhdistyksen toimintaa). Kyse oli jo 1700-luvun lopulta herätellyn kulttuuritahdon (Porthan) ja 1800-luvun alussa latentisti olemassa olleiden edellytysten tietoisesta konkretisoinnista. (Sarajas-Korte 1989, 5–6; Ervamaa 1989a, 51.)

Tehtävien jakaantumisen perusteet näyttävät siis hajanaisilta tai sattumanvaraisilta, mutta niiden taustalla oli varmasti myös aikalaiskontekstissa ymmärrettävä logiikka. Todennäköisesti usein kyse oli aivan praktisista teki-
jöistä tilanteessa, jossa organisaatorakenne ja sitä määrittävä ohjesääntö oli-
vat vielä löyhiä. Näennäisestä hajanaisuudesta huolimatta kulttuuripolitiikan
kannalta tärkeän kirkollistoimituskunnan tehtävien kehityksestä on mahdol-
lista tiivistää kokonaiskuva lähinnä Heikkilän (1985) tekemän työn pohjalta.

Etenkin 1860-luku ja sen jälkeinen aika oli muutosten kannalta mer-
kittävää, sillä 1860-luvulla Suomessa toteutettiin uusi valtiopäiväjärjestys,
kansakouluasetus, uusi kirkkolaki ja maalaiskuntien itsehallinnon perusteet.
Vuoden 1869 uudessa senaatin ohjesäännössä myös toimituskunnissa käsi-
teltävien asioiden jaottelua pyrittiin selkeyttämään. Uudistuksen jälkeenkin
keskeiset kirkollistoimituskunnan tehtäväalueet koskivat kirkkoa ja koulua.
Samalla määriteltiin uusia tai entistä tarkempia tehtäväaloja. Näitä olivat
yliopiston sekä tiedettä ja taidetta palvelevien laitosten ja yhdistysten asi-
oiden hoito sekä valtionarkiston hoitoon liittyvät kysymykset. 1870-luvulta
alkaen kansallisen kulttuurin tukeminen alettiin nähdä entistä tärkeäm-
mäksi asiaksi. Tämä näkyi resurssien lisäämisellä: kirkollistoimituskunnan
vakinaisissa rahasäännöissä kasvoi ajanjaksolla 1870–1885 suhteellisesti
eniten tieteelle ja taiteelle osoitettu summa. (Heikkilä 1985, 11, 23–25.)

Järjestäytymistä ja asiantuntijaelimiä

Kirkollistoimituskunnan monien tehtävien kehityksen taustalla on havaitta-
vissa tiivis kanssakäyminen järjestäytyvän taide-elämän kanssa. 1800-luvun
lopulla vapaaehtoiset kansalaisjärjestöt sekä lukumäärältään vuosisadan
loppua kohden lisääntyneet taidejärjestöt ja kannatusyhdistykset tukivat
senaatin rinnalla kulttuurielämää (esim. Heikkilä 1985, 190). Silmäys muu-
tamien keskeisten kysymysten ja alojen kehitykseen osoittaa myös, että eri-
laisia kulttuurisisältöjä toisistaan erillensä vievä hallinnollinen kehitys alkoi
orastaa jo 1800-luvulla ja oli usein suoraan seurausta kansalaisten järjesty-
tymisestä. Myös monien edelleen vaikuttavien rajausten taustoja voidaan
hahmottaa tästä 1800-luvun kehityksestä.

Kangas on tulkinnut hallinnon ja järjestöjen välistä kanssakäymistä si-
ten, että vahvat henkilösidoset järjestöjen ja valtionhallinnon kesken yllä-
pitivät molemminpuolista lojaliteettia vaikuttaen monien tärkeiden hank-
keiden toteuttamiseen järjestöjen toimesta. Järjestöjen taholta toteutettu
aloite- ja painostustoiminta oli osa samaa kokonaisuutta. Valtion ottaessa
hoitaakseen yhä enemmän järjestöille kuuluneita tehtäviä on keskinäinen

läheisyys myös säilynyt etenkin kulttuurihallinnon sisäisen asiantuntija-ase-
man muodossa. (Kangas 2003, 40–41.) Kulttuurialan edustajien ja asian-
tuntijoiden toiminta asiantuntijaelimissä kuvaa mielenkiintoisesti valtion ja
kansalaisyhteiskunnan kohtaamista.

Asiantuntija-aseman muotoutumiseen sisältyy myös itse asiantunte-
muksen kriteerien muotoutuminen. Tässä yhteydessä ei ole erityisen tar-
koituksen mukaista esittää etukäteismäärittelyjä asiantuntijuuden sisällöstä.
Siitä voidaan kuitenkin todeta, että järjestöjen ymmärtäminen asiantunti-
juuden edustajiksi liittyy niiden hallitsemaan oman alansa erityistietoon tai
-taitoon ja sen soveltamiseen käytäntöön. Asiantuntijarooli voi myös liittyä
järjestön saavuttamaan asemaan, jolloin tiedollisen kriteerin painoarvo voi
olla aseman tuoman arvovallan myötä jopa toisarvoinen. Järjestökentän
ja valtiovallan kanssakäymisen tarkastelu tarkoittaa myös tiettyjen järjes-
töjen asiantuntija-aseman saavuttamisen ja vakiinnuttamisen tarkastelua.
Asiantunteumuksen kriteerit muotoutuvat oletettavasti yhteydessä tähän
kanssakäymiseen. Samalla selviää, ketkä (mitkä järjestöt) asiantuntijaroolin
saavuttavat. (esim. Stenvall 1995, 16–20.)

Paula Tuomikoski on esittänyt, että (taide)seurojen taholta kysymys oli
tavoitteiden läpi ajamisesta valtionhallinnossa. Hänen mukaansa henkilösi-
doksilla "oli ratkaiseva merkitys – – myöhemmin itsestään selvästi valtion
vastuualueeseen kuuluvien sektoreiden huomattavan varhaiselle tulolle
osaksi valtionhallintoa." (Tuomikoski 1977, 23–24.)¹² Toisaalta henkilösi-
dokset hallinnon ja järjestöjen välillä mahdollistivat, että julkinen keskuste-
lu saattoi kohota myös hallinnon tarpeista päin (Ahponen 1991, 213).

Karkea käsitys siitä, keiden kautta henkilösidoset kanavoituivat, on
hyvinkin muodostettavissa, koska samat kansallisesti aktiiviset kerrokset
toimivat sekä julkisella että yksityisellä alueella – älymystö oli lukumää-
räisesti suppea, joten uudenlainen julkinen keskustelu muotoutui tiiviissä
kanssakäymisessä byrokratian ja virkamiesten kanssa. Valtion ja kansa-
laisyhteiskunnan välille muodostui side, jolla oli merkittävä osuus kansallis-
valtion muotoutumisessa. (Stenius 1983, 121; Stenius 1988, 347.)

Taide ja tiede katsottiin tärkeiksi kansallisen kokonaiskehityksen tuke-
miselle. Yliopistolaitoksen ohella lähinnä humanististen alojen tieteellisiä
tavoitteita sivusi kulttuurin ja kansallisen näkökulman saralla merkittä-
väksi nousseen Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran perustaminen (1831).
Pian sen jälkeen perustettiin luonnontieteellisemmin suuntautunut Suomen

¹² Tuomikoski (1977, 23) listaa tässä yhteydessä Suomen Tiedeseuran, Suomalaisen Kirjallisu-
uden Seuran, Suomen Taideyhdistyksen ja Suomen Taiteilijaseuran. Ahponen (1991, 213) lisää
oma-aloitteisesti listaan vielä Kansanvalistusseuran sekä viittaa Tuomikoskeen tukeutuen jo
1860-luvulta asti korostettuun asiantuntijavaltaisuuteen. Järjestöjen edustajien ideologiset tai
poliittiset sitoumukset jäävät kuitenkin molemmilta avoimiksi.

Tiedeseura (1838). Seurojen tieteelliset tavoitteet liittyivät etenkin julkaisukanavien luomiseen. Keskeistä on, että seurat saavuttivat nopeasti lähes virallisen aseman ja säilyttivät keskeisyytensä läpi 1800-luvun. Tieteen eriytymiskehitys johti yhä uusien seurojen syntyyn, mutta tämä tapahtui useimmiten osana mainittujen "keskuseurojen" toimintaa. Alakohtaisen eriytymisen seurauksena perustettiin vuonna 1899 seurojen yhteistyömahdollisuuksia lisäämään Tieteellisten seurojen valtuuskunta. (Heikkilä 1985, 99–102.)

Uudet tieteenalakohtaiset seurat eivät juuri horjuttaneet vanhojen seurojen asemaa. Vanhat seurat saivat esimerkiksi vielä 1900-luvun taitteessa selvästi suurimmat seurakohtaiset valtiontuet toiminnalleen – ja tuki oli myös säännöllistä, sitä jaettiin vuosittain.¹³ Kirkollistoimituskunnan ja senaatin näkökulmasta tieteellisten seurojen kehittyminen liitettiin niiden käyttöön asiantuntijoina valtiollisissa erityiskysymyksissä. (Heikkilä 1985, 101, 265–267.)

Yhtä aikaa kansallisen tieteen, etenkin historian, harrastuneisuuden kanssa myös kulttuuriperintö nähtiin yhä tärkeämpänä. Muinaismuistojen suojeluun alettiin kiinnittää huomiota.¹⁴ Suomen Muinaismuistoyhdistys perustettiin 1870-luvun taitteessa. Säädysissä keskusteltiin aiheesta eri näkökulmia korostaen. Polemiikka käytiin samanaikaisesti muinaismuistotoasetuksesta, muinaistieteellisen toimikunnan perustamisesta asiantuntijaelimeksi ja muinaistutkijan (valtionarkeologin virka) palkkaamisesta. Muinaistieteellisen toimikunnan perustamista vuonna 1884 edelsi joukko mietintöjä ja esityksiä, joissa sen koostumuksesta käytiin kiistelyä. Niiden jälkeen kysymys päätettiin kirkollistoimituskunnassa alistaa tiedeyhteisöjen arvioitavaksi. Tämä kuvaa hyvin tapaa, jolla valtionhallinto turvautui asiantuntija-apuun alusta saakka uusia hallintoelimiä muodostettaessa. (Heikkilä 1985, 101, 108–110.)

Muinaistieteellinen toimikunta perustettiin lopulta pitkälti fennomaanien tavoitteita tukeneessa muodossa jäseninään Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran, Suomen Tiedeseuran, Suomen Muinaismuistoyhdistyksen ja Yliopiston edustajat.¹⁵ Se liitettiin kirkollistoimituskunnan alaisuuteen.

¹³ Tieteenalakohtaisista seuroista SKS, Suomalais-Ugrilainen Seura, Svenska Litteratursällskapet ja Suomen Muinaismuistoyhdistys saivat 1900-luvun alussa yleensä suurimmat avustukset ja eri tieteenaloja kokoavana yhdistyksenä Suomen Tiedeseura vielä muita huomattavasti korkeamman määrärahan (Heikkilä 1985, 419).

¹⁴ Järjestäytyminen tuotti erilaisia aloitteita. Esimerkiksi vuonna 1864 perustettu Taiteilijaseura oli myös kulttuuriperinnön osalta aloitteellinen. Seura ehdotti jo vuonna 1869 Rakennushallitukselle toimenpiteitä rakennusperinnön suojelemiseksi. (Koroma 1964, 30.)

¹⁵ Samoihin aikoihin SKS:n kansatieteelliset harrastukset siirrettiin toimikunnan ja v. 1883 perustetun Suomalais-Ugrilaisen Seuran yhteyteen. Tällä toteutettiin Yrjö-Koskisen ajamaa kansakunnan valtiollis-kielellistä rajausta, johon Venäjän Karjala SKS:n tutkimuskenttänä ei sopinut. (Sulkunen 2004, 190–194, 205.)

Vuonna 1911 kaksi toimikuntaa palvelevaa virkaa vakinaistettiin, mutta itse toimikunnan jäsenistön rakenne säilyi perustamisajankohdan mukaisena autonomian loppuun saakka. Senaatti myös noudatti sen jäsenkunnan uudistamisessa täysin tiedeyhteisöjen esityksiä. (Heikkilä 1985, 113–114, 415–416; Tiihonen & Tiihonen 1984, liite 2).

Näin järjestöjen aktiivisuus edelsi vahvempaa integrointia valtion piiriin, vaikutti siihen missä muodossa tämä tapahtui. Samalla kysymys oli siitä, ketkä saivat oikeuden toimia asiantuntijoina – kamppailua tästä käytiin aloitteiden ja esitysten muodossa puoleen ja toiseen.

Muinaismuistojen suojelua käsitteli aivan aluksi Olavinlinnaa koskien siviilitoimituskunta, mutta jatkossa muinaismuistohallinto keskitettiin kirkollistoimituskunnalle, jonka alaisuudessa muinaistieteellinen toimikunta toimi asiantuntijaelimenä. Resurssien niukkuuden vuoksi kokonaisesitysten sijaan käsiteltiin yleensä yksittäisiä kohteita, linnoja, koskevia anomuksia, jotka senaatin käsittelyn jälkeen palautettiin toimikunnan ja rakennushallituksen käsiin lopullista ratkaisua varten. (Heikkilä 1985, 276–277, 416.) Muinaistieteellinen toimikunta oli alusta asti aktiivinen toimija, jolla oli valtaa osana valtionhallintoa. Samalla tämän alan asiantuntemuksen sitominen valtion piiriin erotettiin organisatorisesti muusta kulttuurihallinnosta. Selkeä rajanveto palveli myös fennomaanien hegemoniapyrkimyksiä (ks. Sulkunen 2004, 190–194).

Myös valtionarkiston synty sivusi historiakiinnostuneisuutta, mutta se tapahtui lähtökohtaisemmin valtionhallinnon sisäisin toimin. Jo 1858 oli nimitetty senaatin toimesta ensimmäinen arkistovirka ja vuoden 1869 ohjesääntöuudistuksessa päätettiin perustaa valtionarkisto, joka kuului kirkollistoimituskunnan alaisuuteen. (Heikkilä 1985, 115–118.)

Arkistolaitosta enemmän intohimoja herätti taide-elämä ja sen toimintaedellytysten turvaaminen. Valtion taidepolitiikassa alan järjestäytymisellä oli merkittävä rooli. Tämä ei tarkoittanut pelkästään kysymystä suorasta taiteellisen toiminnan tuesta, vaan jo 1870-luvulla alettiin keskustella kansainvälisten esimerkkien innoittamina tekijänoikeuskysymyksistä. Vuoden 1869 ohjesäännön mukaan asian valmistelu kuului kirkollistoimituskunnalle ja se järjestettiin asiantuntijakomitean työskentelynä. Senaatti ei kuitenkaan katsonut taiteilijoiden edustusta komiteassa välttämättömäksi, vaan oikeustieteellinen asiantuntemus arvioitiin tärkeämmäksi.¹⁶ Taiteilijoiden merkitys näkyi enemmän Taiteilijaseuran aloitteellisuudessa ja aktiivisuudessa tekijänoikeuskysymyksen esillä pitämisessä. Tekijänoikeuskysymyksiin kulminoitui myöhemmin myös taide-elämän sisäisiä erimielisyyksiä

¹⁶ Aimo Reitala onkin todennut, että ajanjaksolla 1860-luvulta 1880-luvulle itse ammattitaiteilijat olivat taiteesta päättävissä elimissä vielä vähemmistössä (Reitala 1974, 9).

Taideyhdistyksen ja Taiteilijaseurassa aktiivisten "1880-lukulaisten" välillä. (Koroma 1964, 20–21, 28).

Komiteatyöskentelyn tuloksena syntyi valtiopäivien 1877–1878 käsiteltäväksi lakiluonnos, jossa kirjailijan ja taiteilijan oikeuden tuotteisiinsa ehdotettiin säilyvän 30 vuotta tekijän kuoleman jälkeen. Säädyt muuttivat suoja-ajan 50 vuoteen, minkä myös senaatti hyväksyi ja ensimmäinen tekijänoikeuslaki vahvistettiin vuonna 1880. (Heikkilä 1985, 118–120.)

Omana kehityslinjanaan erottuu lisäksi sensuuri, jolla sinänsä on pitkä historia – sensuuriylihallituskin perustettiin jo 1800-luvun alkupuolella. Aluksi kyse oli lähinnä julkisuuden hallinnasta ja siten tavoitellusta vallan säilyttämisestä. Taiteeseen ja tieteeseen 1800-luvun mittaan sangen vahvasti liitetyt siveelliset ja kansansivistykselliset kysymyksetkin kuuluvat sensuurin historiaan.

Markku Nenonen on tutkinut elokuvatarkastuksen alkuvaiheita Suomessa ja hänen löytämänsä valtiollisen laaduntarkkailun juuret paljastavat myös tämän kulttuurihallinnossa omaksi yksikökseen kehittyneen toiminnan taustalta kansalaisten järjestäytymisen. Vuodesta 1907 alkaen virinyt elokuvakeskustelu pohjasi Valkonauhayhdistyksen kantamaan huoleen elokuvien tasosta. Keskusteluun yhtyi etenkin Kolmisointu -yhdistys, mutta myös Kansanvalistusseura. Kolmisoinnun piirissä valmisteltiin ehdotus elokuvavaliokunnasta valvomaan elokuvien laatua. Vuonna 1910 lähetetty ehdotus Uudenmaan kuvernöörille johti senaatin käsittelyyn ja päätökseen vielä samana vuonna. (Nenonen 1999, 25–35, 40.) Pidemmät juuret voitaneen liittää laajempaan kansansivistysintoon, joka vaikutti yleisesti kulttuurikeskusteluissa.

Kirkollistoimituskunnan asema itsessään vakiintui senaatissa 1800-luvun jälkipuoliskolla siten, että sen tehtäväala ei juuri muuttunut muihin toimituskuntiin nähden. Vuoden 1869 ohjesääntöuudistus oli siis tärkeä tehtävien rajaamisen kannalta. Vuonna 1888 vahvistetussa asetuksessa ainoa merkittävä muutos kirkollistoimituskunnan kannalta oli, että valtiotarkkasto siirrettiin sen alaisuudesta kansliatoimituskunnalle. Vuoden 1892 ohjesääntöuudistuksessa kirkollistoimituskunnalle vahvistettiin lisäksi sen hoidettavana jo ollut arkeologisen toimiston asioiden valmistelu. (Heikkilä 1985, 188–190.)

1800-luvun lopun tärkeän kirkollistoimituskunnan alaisten tehtävien kasvuvaiheen kirkollispäällikkönä (1885–1899) toimi Yrjö Sakari Yrjö-Koskinen, jonka kulttuuripoliittiset tavoitteet liittyivät hänen hegeliläis-snellmanilaiseen perinteeseen pohjaavaan fennomaaniseen idealismiinsa. Tätä hän ei tosin tietenkään voinut toimeensa pidäkkeettä toteuttaa. Esimerkiksi toimituskunnan kahdesta esittelijäsihteeristä toinen, J. A. Nordman (esittelijäsihteeriksi vt. useaan otteeseen vuodesta 1882 alkaen, varsinaisen

virka vuosina 1888–1897) oli taustaltaan ruotsinkielis-liberaali ja kielipoliittikkaa koskevilla kysymyksillä hän sai usein kantansa senaatissa jopa vastoin Koskisen tahtoa läpi. Yrjö-Koskisen vaikutusvalta oli kuitenkin eittämättä suuri, hän mm. toimi myös keskeisen kulttuurijärjestön, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran, esimiehenä vuosina 1874–1892 – siis pitkään samanaikaisesti kuin kirkollistoimituskunnassa. Sama tilanne kirkollispäällikön ja SKS:n esimiestoimen päällekkäisyydestä toistui, kun molemmissa tehtävissä toimi 1900-luvun alussa Arvid Genetz. (Heikkilä 1985, 190–196, 265.)

Senaatin ohjesääntöä muutettiin 1917 osana itsenäistymisprosessia. Tällöin toimituskuntaan tuli kolme aliosastoa, joista yhden alaisuuteen sijoitettiin ylempi kansansivistys, valtionarkisto, yliopistot, oppikoulut, tieteellinen keskuslautakunta ja taiteen asiantuntijalautakunnat. Kulttuurihallinnossa asiantuntijaelimet olivat suosittuja myös muualla kuin taiteesta päätettäessä. Ne sopivat resursseiltaan niukan ministeriön toimintatavaksi taloudellisistakin syistä. (Autio 1986, 22–23, 30.)

Eri hallinnolliset rajat näyttävät usein alkaneen kehittyä jo lähtökohteisesti niistä tilanteista ja tavoista, joissa toimintaa on liitetty valtionhallintoon. Kirkollistoimituskunnan osana valtionhallintoa kokemien tehtävämäärittelyjen kannalta erilaiset järjestöt, seurakunnat ja yhdistykset olivat karkeankin tarkastelun perusteella aktiivisia ja tiiviissä kanssakäymisessä valtion kanssa useimmissa kulttuurialaan liittyvissä kehityskuluissa 1800-luvulla. Tämä sopii yleisempään kehityskuvaan järjestäytymisen merkityksestä valtion sitoutuvan kansakunnan rakentamiselle.

3. Taiteen tukemisen alkuvaihe

3.1. Valtiollisten tukitoimien alku

Ensimmäiset valtion tukimuodot

Varhaisin valtion suoran taiteilijatuon muoto oli eläke,¹⁷ mutta päätökset olivat harvinaisia ja satunnaisia. Yksittäisiä eläkkeitä oli myönnetty jo 1800-luvun alkupuolella, esimerkiksi Magnus von Wrightille vuonna 1836 ja Runebergille vuonna 1839. Useampia taiteilijoita koskettavia pyrkimyksiä eläkekassan perustamiseksi syntyi taiteilijakunnan järjestäytymisen seurauksena 1870-luvulla, kun vuonna 1864 perustettu Taiteilijaseura perusti 1873 omien resurssiensa varassa toimivan kassan (Koroma 1964, 20–23; Tuomikoski 1977, 20–21).

Säännölliset valtion tukitoimet alkoivat selvästi yksittäisten tukien maksamista myöhemmin. Tuomikoski (1977) ja Heikkilä (1985) ovat ajoittaneet valtion systemaattisen taiteen tukemisen alun 1860-luvulle. Lisäksi säännöllistä taidetukea oli myönnetty teatteritoimintaan liittyen jo 1850-luvun lopulta alkaen.

Aleksanteri II vieraili Helsingissä Krimin sodan jälkeen ja hän suostui suojelemaan uuden teatterin rakentamista nähtyään vanhan, jo vuonna 1827 valmistuneen vaatimattoman teatterirakennuksen¹⁸ (Seppälä 2002, 369). Uusi Teatteri (*Nya teatern*) valmistui 1860, paloi ja rakennettiin uudelleen. Valtio oli myöntänyt teatterille rakennuslainan, 250 000 markkaa, ja lisäksi palon jälkeen useita eri lainoja, jotka oli kiinnitetty uuteen rakennukseen. Tässä yhteydessä maksettiin myös suoria tukimarkkoja. Uuden teatterin kannatusyhdistykselle¹⁹ maksettiin 1856 alkaen vuosittain 12 000

¹⁷ Tällä tarkoitettiin nuorillekin taiteilijoille myönnettyä avustusta, jota ei pidä sekoittaa nykyisiin taiteilija-eläkkeisiin.

¹⁸ Ns. Arkadia -teatteri

¹⁹ Valtiopäiväasiakirjoissa puhutaan "teaterihuone-yhtiöstä" jo vuoden 1856 osalta. Krimin sota hidasti rakennussuunnitelmien toteutumista, joten tämä sittemmin valmistuneen teatterirakennuksen toimintaa tukenut kannatusyhdistys oli ilmeisesti toiminnassa jo vuonna 1856. (vrt. Valtiopäivät 1872 IV, 393; Niemi 1983, 333.) Z. Topelius kuului teatteritalon johtokuntaan ja oli edelleen mukana rakennettaessa palaneen rakennuksen tilalle uutta (Tiusanen 1969, 81). Myös estetiikan professorina ja Taideyhdistyksen puheenjohtajana 1860-luvulla vaikuttanut Fredrik Cygnaeus oli ilmeisesti mukana "teaterihuone-yhtiössä". Myöhemmin hän profiloitui selvemmin suomenmielisen teatteritoiminnan tukijaksi.

markan avustus vakinaisen soittokunnan ylläpitoa varten sekä lisäksi näyttelijäkunnan ylläpitoon 1869 alkaen sama summa. Joka vuosi maksettiin siis yhteensä 24 000 markkaa. (Valtiopäivät 1872 IV, 391–393.) Uuden Teatterin toiminta oli ruotsinkielistä.

Teatterin osalta aloitteellisuus lepäsi Suomessa pitkään yksityisen yritteliäisyyden varassa. Vakituisempi teatteritoiminta käynnistyi 1800-luvulla paikkakunta- ja tapauskohtaisena. Mitään yhdistävää järjestöä sen taustalla ei ollut. Ensimmäisen kerran näkemys kotimaisesta teatterista esitettiin julkisesti kansallisuusaatteen nousun myötä 1840-luvulla, mutta käsitys itse suomenkielen sopivuudesta näyttämökieleksi yleistyi vasta 1850-luvun lopulta lähtien. Merkittävimmäksi suomalaiseksi näytelmäkirjailijaksi ja samalla tärkeäksi kansallismielisen suomalaisuuden pönkittäjäksi kohosi 1850-luvulla ruotsinkielellä kirjoittanut Zacharias Topelius. (Seppälä 2002, 364–372.) Suomenkielistä kaunokirjallisuutta herätteli samaan aikaan Suomalaisen Kirjallisuuden Seura (SKS).

Fennomaanien tukijana tunnettu talonpoikaissäätö vaati vuoden 1872 valtiopäivillä samana vuonna perustetulle Suomalaiselle Teatterille²⁰ avustusta samassa mittakaavassa kuin ruotsinkieliselle oli myönnetty. Aluksi Suomalainen Teatteri jäi kuitenkin täysin vaille valtionavustusta ja sai sitten ensimmäisenä tukena vuonna 1874 valtionapua 16 000 markkaa samalla, kun ruotsinkielisen teatterin toiminta-avustus nostettiin jo 32 000 markkaan. (Niemi 1983, 335; Rossi 1997, 236.)

Ei jää epäselväksi, minkä kielistä teatteria senaatti suosi. Talonpoikaissäädyn ja Suomalaisen Teatterin kannatusyhdistyksen välillä taas oli jo 1870-luvulla tiivis suhde. Valtiopäivillä talonpoikaissäädyn kannanotoissa korostui sivistystehtävä ja valtion rooli. Liberaalien näkemykset sen sijaan painottivat yksityisen puolen osuutta teatterin sisällöllisen puolen turvaamisessa. (Rossi 1997, 229, 242–246.) Talonpoikaissäädyn valtiopäiväaloitteen taustalla vaikuttivat ilmeisesti sivistyneet fennomaanit, jotka järjestivät huhtikuussa 1872 valtiopäivämiehille varta vasten teatteriesityksen. Fennomaanien sivistysihanne on liitettävissä teatterikeskusteluihin, joissa suomenmieliset kritisoivat ruotsinkielisen teatterin ohjelmistoa pinnallisen viihteellisenä. Suomalaisen Teatterin ohjelmisto olikin alusta alkaen vaka-
valinjaisempi. (Klinge 1997, 232–237.) Kielikiistassa eri painotusten taakse jää lisäksi myös valtionapua nauttineen venäläisen Aleksanterin teatterin perustaminen vuonna 1868. Oma rakennus sille valmistui vuonna 1879. (Seppälä 2002, 371.)

²⁰ Ensimmäinen näytäntö pidettiin Porissa vuonna 1872 (Tiusanen 1969, 98).

Piirustuskoulu ja ensimmäiset taiteilijatuet

Ensimmäisistä pysyvistä suorien valtiollisten taiteilijatukien määrärahoista tehtiin päätökset senaatissa vuonna 1862. Tässä vaikutti taustalla vuonna 1846 perustettu Taideyhdistys. Aloitteellisuuden tuloksena vuosittaisiin määrärahoihin taide- ja musiikkikoulutukselle osoitettiin varoja 1864. Tukea annettiin suoraan piirustuskouluja ylläpitäneelle Taideyhdistykselle toiminnan ylläpitämiseksi. Toisena, taiteilijakohtaisena tukimuotona myönnettiin matka-apurahoja ulkomaanmatkoja varten, ensimmäisen kerran vuonna 1863. Vuonna 1874 senaatti vahvisti matka-apurahojen myöntämistä koskevat säännöt, joiden mukaan lopulliset tukipäätökset jäivät senaatin Talousosaston tehtäväksi. (Heikkilä 1985, 120–123; Reitala 1989, 110; Tikkanen 1896, 116–119; Tuomikoski 1977, 24.)

1860-luvun alussa myönnettyjen tukien suorat juuret löytyvät edeltävältä vuosikymmeneltä. Taideyhdistyksen johtokunta jätti tässä mielessä merkityksellisen valtionapuanomuksen kenraalikuvernöörille jo vuonna 1857. Tukea haettiin Turun ja Helsingin piirustuskoulujen ylläpitoon ja nuorten taiteilijoiden stipendeihin ja matka-apurahoihin, joiden hallinta kanavoitaisiin yhdistyksen johtokunnalle. Tavoitteena oli mahdollistaa suurempi osuus Yhdistyksen omista tuloista taidehankintojen tekemiseen, kun koulutuksen tukea olisi saatu valtiolta. Anomuksessa vedottiin taiteen yleiseen sivistysmerkitykseen. Tuen perusteluissa viitattiin lisäksi Helsingin uutta teatteritaloa varten jo myönnettyyn valtionapuun. (KK STY ptk. 24.1.1857, vuosikertomus 10.3.1857, anomuskirjeen luonnos keväältä 1857.) Vaikka anomus ei tuottanut vielä vakituisempaa tulosta, se sisälsi ne pääpiirteet jotka 1860-luvun tuina toteutettiin. Lisäksi keisarin käsikassasta myönnettiin jo 1857 kertaluontoinen 1000 ruplan avustus (KK STY ptk., Kenraalikuvernööri johtokunnalle 6.4.1857).

1860-luvun alussa päätettyjen valtion vakinaisten avustusten alkua edelsi anomus Fredrik Cygnaeuksen – yhden ajankohdan keskeisen kulttuurihahmon – lempilapsen, suomalaisen taideakatemian perustamisesta. Cygnaeus oli ottanut ajatuksen esiin jo 1850-luvulla, sillä hän oli lähettänyt vuonna 1856 kirkollisasiainpäällikkö ja Taideyhdistyksen puheenjohtaja von Kothenille²¹ kirjeen, jossa ehdotti akatemian perustamista ja valtion määrärahaa sen kustannusten kattamiseksi (Tikkanen 1896, 77). Taideyhdistyksessä Cygnaeus oli keskustellut asiasta ainakin jo vuonna 1860, mutta sen nimissä varsinainen anomus jätettiin ensimmäisen kerran 1862. (KK STY. ptk., vuosikertomukset 1860 ja 1862.)

²¹ von Kothenin osallistuminen ja suhtautuminen 1870-luvun koulukiistoihin kytkee hänet selvästi ruotsinkielisen yläluokan asemaa varjelemaan näkemykseen (vrt. Forsman 1930, 220).

Akatemia jäi 1860-luvulla toteutumatta, mutta yksittäisille taiteilijoille säännöllisesti toistuvan haun kautta myönnettävät valtion matka-apurahat ja ensimmäiset vakinaiset kuvataiteen tuet saatiin sen sijaan. Vuonna 1863 senaatti myönsi 1000 ruplaa yksittäisenä päätöksenä ja sitten apurahaa saatiin 1864 alkaen vuosittain 8000 markkaa piirustuskoulun ylläpitoon. (KK STY ptk. Kansliatoimituskunta STY:n johtokunnalle 4.3.1863, vuosikertomus 10.3.1864, Taloustoimituskunta STY:n johtokunnalle 11.5.1864.) Samaan aikaan alkanutta taiteilijoiden matka-apurahojen myöntöä kuvaa Roomassa tuolloin oleskelleelle Walter Runebergille Yhdistyksen aloitteesta osoitettu 2000 markan valtion tuki (KK STY ptk. 24.3.1863, Taloustoimituskunta johtokunnalle 27.4.1864).

Akatemiahankkeessa ja sen syyttämänä muotoilluissa taiteen tuissa piirtyvät esiin myös Cygnaeuksen ja senaatin erot käsityksessä taiteen olemuksesta. Aimo Reitalan mukaan Cygnaeuksen taideakatemiahanke oli senaatin liberaalien näkökulmasta vanhentunut. Taideyhdistyksen kehittäminen puoliviralliseksi järjestöksi se ei silti estänyt. (Reitala 1989, 110.) Etenkin, kun kielikysymyksessä senaatin enemmistön kanssa samoilla linjoilla olleen C. G. Estlanderin vaikutusvalta järjestön sisällä alkoi kasvaa.

Murros alkaen 1860-luvulta

1860-luvulla alkoi sukupolvenvaihdos, jossa Yrjö-Koskisen käymä hegoniakamppailu Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran ja fennomanialiikkeen sisällä sekä liberaali Estlanderin nousu Taideyhdistyksessä kuvastavat kahta laajempaa linjaa. Molemmat erosivat suhteessa aiempaan, laajapohjaisemmin jaettuun kansallisuusnäkemykseen, joka alkoi jäädä taka-alalle viimeistään 1870-luvulla (ks. Sulkunen 2004, 188). Esimerkiksi juuri kulttuurikysymyksissä aktiivisen Fredrik Cygnaeuksen voidaan katsoa edustaneen vanhempaa sukupolvea, jonka romantisoiva patriotismi poikkesi uusista näkemyksistä.

Carl Gustaf Estlander ja Yrjö Sakari Yrjö-Koskinen

Samaan sukupolveen kuuluneet, mutta erilaisia näkemyksiä ilmaisseet C. G. Estlander (1834–1910) ja Yrjö Sakari Yrjö-Koskinen (1830–1903) henkilöivät erilaisia käsityksiä taiteen roolista yhteiskunnassa. Näiden poliittisestikin eri puolia edustaneiden henkilöiden kautta kuvastuu politiikan liittyminen kiinteästi myös taidejärjestelmän ja taiteen tukemisen kehitykseen. Samalla ilmenee tietty murros, uudenlaisten toimintamallien, uuden sukupolven, esille työntyminen.

Estlander, kulttuuriruotsalaisuuden johtohahmo ja yksi liberaalismin johtavista ideologeista, seurasi vuonna 1868 Fredrik Cygnaeusta estetiikan ja nykyaikaisen professorina. Virasta pois jäätyään (1898) hänet aateloitiin. Uusmaalaisen osakunnan inspehtori Estlander oli vuosina 1870–1884. Hän toimi aktiivisesti myös Taideyhdistyksessä ja vaikutti Ruotsalaisen Kirjallisuuden Seuran perustamiseen vuonna 1885. Sen puheenjohtajana hän oli vuoteen 1897 saakka. 1870-luvulla hän toimi Helsingfors Dagblad:n avustajana ja oli vuonna 1876 perustetun Finsk Tidskriftin päätoimittaja vuoteen 1886 asti.

Yrjö-Koskinen (aluksi kirjailijanimi, vuoteen 1882 asti virallisesti Georg Z. Forsman) otettiin pohjalaisen osakunnan jäseneksi vuonna 1848, otolliseen aikaan yhteiskunnallisen ja poliittisen heräämisen kannalta. Osakunnan kuraattorina toimi tuolloin Fr. Cygnaeus, joka erosi pian toimestaan toiminnan radikalisoitumisen myötä. Osakuntalaitos lakkautettiin vuonna 1852, ja vuoden 1868 uudelleen perustamisen jälkeen Koskisesta tuli Pohjalaisen osakunnan inspehtori.

Yleisen historian professoriksi Koskinen nimettiin 1863 ja vuonna 1876 oppituoli vaihtui Suomen historian puolelle. Tutkimuksissaan Koskinen haki Suomen kansalle historiaa. Oppikirja Suomen kansan historiassa realisoi tätä tavoitetta – ja C. G. Estlander leimasi sen puoluehengen synnyttämäksi ja epätieteelliseksi.

Yrjö Sakari Yrjö-Koskinen (1830–1903).

Valok. Daniel Nyblin, Helsinki.

Kuva: Museoviraston kuva-arkisto.

Estlander ihaili Runebergia ja Topeliukselle ominaista romanti-soivaa kirjallisuuskäsitelmää. Hän omisti suuren osan aktiivisesta toiminnastaan taideteollisuuden ja taiteen lähentämiselle, jolloin pragmaattisuus korostui – tämä myös erotti hänet Fr. Cygnaeuksen näkemyksistä, vaikka molemmille oli tärkeää taiteen yleinen merkitys ja sivistävä vaikutus.

Estlanderille ominainen uusi painotus ilmeni etenkin kirjoituksissa *Den Finska konstens utveckling hittills och hädanefter* (1871) ja *Vid konstflitens härdar* (1875), joissa Estlander kritisoi edeltänyttä taidepolitiikkaa ja sen saksalaiseen idealismiin pohjanneita perusteluja.

Estlanderin aloitteesta syntyi *Taideteollisuusyhdistys* (1874) ja sen koulu. Hänen ajatusmalliinsa kuului myös taideteollisuuden ja taiteen yhdistäminen samaan rakennukseen, *Ateneumiin*.

Nuorena Estlander oli vielä silloisen suomalaisuusliikkeen kannattaja, mutta sanoutui 1860-luvun lopussa aiemmasta kannastaan irti. 1880-luvulla hän esiintyi ruotsalaisuuden puolesta ja julkaisi vuonna 1887 tätä tukeneen ohjelmakirjoituksen *Min ställning i språkfrågan*. Valtiopäiville hän osallistui pappissäädyssä, missä hänen oli vaikea saada edustamilleen ajatuksille laajempaa kannatusta.

Hegelillä, lähinnä Snellmanin suodattamassa muodossa, oli Estlanderista eroten selvä vaikutus Yrjö-Koskisen historianfilosofiaan ja käsitykseen kansasta.

Julkisuuteen Koskinen välitti ajatuksiaan mm. *Suomettaren*, *Helsingin uutisten* (1863), *Kirjallisen kuukausilehden* (1866–1880) ja vuodesta 1869 alkaen *Uuden Suomettaren* kautta. Periaatteessa kaikessa kirjoittelussa oli lähtökohdana kansallisuuslaulu.

Taiteen osalta Koskinen ajoi etenkin suomenkielisen kaunokirjallisuuden aseman parantamista. Tämäkin tapahtui politisoituneemmassa muodossa kuin mitä oli ominaista aiemmalle, saksalaiseen ideologiaan pohjanneelle taidenäkökäsitykselle.

Valtiopäivillä Koskinen toimi vuosina 1872, 1877–1878 ja 1882 pappissäädyssä ollen 1870-luvun lopulta alkaen säätyjensä johtava hahmo. Vuoden 1882 aateloinnin jälkeen hän osallistui valtiopäiville aatelissäädyssä, jossa

Carl Gustaf Estlander (1834–1910).

Kuva: Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjallisuusarkisto.

hänellä ei ollut pappissäätystä vastaavaa vaikutusvaltaa. Vuonna 1882 hän nousi kamaritoimituskunnan päälliköksi ja vuonna 1885 kirkollisasiaintoimituskunnan johtoon.

Fennomaani Koskisen ja ruotsinkielisen liberaali Estlanderin edustamat kannat voidaan tiivistää vuonna 1870 suomen kielen asemaa pohtimaan asetetun kielikomitean työskentelyssä. Koskinen asettui komitean enemmistön kanssa suomen kielen kehitystietä arvioitaessa optimistisemmalle kannalle kuin vähemmistöön jäänyttä kulttuuriaristokraattista kantaa puoltanut Estlander.

Kielikiistojen ohella kyse oli yleisemmistä eroista suhteessa koulutuksen sisältöihin: vastakkain olivat idealistinen ja pragmaattinen näkemys jotka järjestäytyivät fennomaanisena Kansanvalistusseurana (1871) ja Estlanderin taideteollisuusyhdistyksenä. Pitkään venynyt kiista Ateneumista jatkoi samaa linjaa.

Lähteet:

- Castrén, Gunnar (1927), "Estlander, Carl-Gustaf." Teoksessa Kansallinen elämäkerrasto: I osa, A-E. WSOY. Porvoo.
- Klinge, Matti (1977), "Kansanvalistus vai taideteollisuus? Fennomanian ja liberalismien maailmankuvista sata vuotta sitten." Teoksessa Kuusi, Alapuro, Klinge (toim.), Maailmankuvan muutos tutkimuskohteena. Näkökulmia teollistumisajan Suomeen. Otava. Keuruu.
- Klinge, Matti (1982), Kaksi Suomea. Otava. Keuruu.
- Klinge, Matti (1997), Keisarin Suomi. Schildts. Helsinki.
- Landgren, Lars (1988), Kieli ja aate – politisoituva sanomalehdistö 1860–1889." Teoksessa Tommila, Päiviö (toim.), Suomen lehdistön historia 1: Sanomalehdistön vaiheet vuoteen 1905. Kustannuskiila. Kuopio.
- Ruutu, Martti (1983), "Kulttuurikehityksen yleislinjat." Teoksessa Tommila, Reitala, Kallio (toim.), Suomen kulttuurihistoria 2: Autonomian aika. WSOY. Porvoo.
- Österbladh, Kaarlo (1934), "Yrjö-Koskinen, Yrjö Sakari." Teoksessa Kansallinen elämäkerrasto: V osa, Saari-Ö. WSOY. Porvoo.

Senaatin toiminta varhaisissa taiteen tukemista koskevissa päätöksissä oli pidättyväinen suomenkielen asemaa kohtaan. Senaatti oli virkavaltainen ja ruotsinkielinen, joten tämä oli ymmärrettävää. Kulttuurin ja sivistyksen osalta kyse oli karkeasti siitä, pitikö huolehtia olemassa olevan "sivistyksen kannattavan kerroksen valmiudesta (liberaalit) vaiko muuntaa kulttuuri laajempien piirien omaksi suomenkielistämällä se." Näiden lähtökohtien ohella kyse oli loppujen lopuksi oleellisesti myös vallasta. (Klinge 1969, 199.)

Kuvataiteessa vakainaista tukea myönnettiin Taideyhdistykselle, joka ei identifioitunut aktiivisena kielipolitiikan toteuttajana vaan nojasi pikemmin sivistyneistön romantisoivaan kulttuurikäsitteeseen. Toki yhdistys oli vielä tuolloin myös ainoa järjestö, jonka kautta kuvataiteen tuki saatettiin kanavoida, mutta sen sitoumuksia seikka ei suinkaan vähennä.

Teatterin jo 1850-luvulla saamien tukien osalta yhteys ruotsinkieleen

näyttäisi ensi silmäyksellä sopivan kulttuuriaristokraattiseen²² näkemykseen, mutta myös ajan ihanteelliseen kulttuurikäsitykseen, jossa kieli ei vielä toiminut määrittävänä tekijänä samassa mitassa kuin myöhemmin. Suhteessa samanaikaisiin senaatin toimiin muilla aloilla ja yleisempään keskusteluun suomenkielen asemasta on kuitenkin vaikea ajatella, että senaatti olisi tukenut yhtä lailla suomenkieleen tukeutunutta teatteritoimintaa. Näin kulttuuriaristokraattinen malli siintää uskottavana ensimmäisten teatterille maksettujen tukien taustalla.

Kun päätös ensimmäistä taiteilija-avustuksista tehtiin ja taideakatemiahanke samalla torjuttiin, kiinnitettiin huomiota ulkomaisten taideopintojen tukemiseen. Ensimmäiset tällaiset apurahat siis jaettiin vuonna 1863 ja myönteissäännöt vahvistettiin 1874. Niissä kuvastui senaatin käsitys siitä, millainen kulttuuri oli tuen arvoista. Ulkomaanmatka-apurahat rajoitettiin koskemaan kuvataidetta ja musiikkia. Vuonna 1874 vahvistetuista säännöistä ilmenee, että apurahojen hakijoiksi kelpuutettiin maalaus- ja veistotaiteen sekä musiikin ja laulun nuoret edustajat. Asiantuntijalausuntojen antajina mainittiin vain Taideyhdistys kuvataiteilijoiden osalta ja Yliopiston musiikinopettajat musiikojen osalta. (KA KirkT De 66 mietintö 29.1.1874.)

Musiikki ja kuvataide eivät olleet kirjallisuuden ja teatterin tapaan kieleen sidottuja ja siksi soveltuvimpia ulkomaiseen opiskeluun. Tuomikosken (1977, 26) mukaan senaatti tähtäsi tällä kansallisen edustustaiteen luomiseen. Asiaan vaikutti myös kotimaassa muhinut kamppailu asemista. Teatteritoiminnalle myönnetty tuki liittyy senaatin taiteen tukemistoimet eksplisiittisesti kotimaiseen tilanteeseen ja osoittaa senaatin paikkaa suhteessa syttymässä olleeseen kielikiistaan. Kielikysymyksen kautta alkoi tiivistyä näkemys ja kamppailu kotimaisen kulttuurin olemuksesta, siitä ketkä olivat suomalaisen kulttuurin kantavia voimia ja millaisena suomalainen kulttuuri tahdottiin nähdä ja näyttää.

Ruotsinkielisen virkamiehistön kannatti omien asemiansa varmistamisenkin vuoksi suosia niitä taiteenlajeja, jotka olivat luonteeltaan vähemmän kieleen pohjautuvia tai käytännössä ruotsinkielisten hallinnassa. Kirjallisuuden ja teatterin kohdalla fennomanian aktiivisuus vahvistui 1860-luvulla kielessä nähdyn kansallisen merkityksen vuoksi. Kirjallisuuden – myös näy-

²² Kulttuuriaristokraattinen (*kulturaristokratiska*) asenne oli ominaista liberalismien tukijoille. Liberalismi ei yleensä tarvinnut tuekseen massoja koskettaneiden kansanliikkeiden tukea, eikä vastavuoroisesti myöskään vaikuttanut siihen kuinka ne määrittivät itsensä. (vrt. Stenius 1983, 121; Vares 2000, 27–28.) Tässä tutkimuksessa kulttuuriaristokraattisuudella tarkoitetaan hyvissä asemissa olevien (ruotsinkielisten) omia asemia varmistelevaa toimintaa kielikiistan ollessa kiivaimmillaan. 1890-luvun nuorsuomalaisten toimintaan tämä luonnehdinta ei sellaisenaan sovi, vaikka siinä oli herraskaisia piirteitä.

telmien kirjoittamisen – taustalla vaikutti vahva Suomalaisen Kirjallisuuden Seura ja teatteritoimintaa kehittämään nousi Suomalaisen Seuran draamaosasto. Tukikehityksen sidos kieleen kuvastuu oivasti näiden järjestöjen edustamien taidealojen valtionapujen kehityksen kautta.

Teatterin tukeminen liittyi kohtalaisen varhain laitosten syntyyn ja ylläpitoon – kanavoitiinhan alan taiteilijoitakin varten annettu avustus jo 1860-luvulla laitoksen kautta. Samalla kytkös kieleen tuli näkyväksi, kun suomenkielisen teatterin tukeminen käynnistyi huomattavasti aiemmin laitostunutta ruotsinkielistä teatteria tahmeammin. Kirjallisuuden olemukseen laitostuminen ei niinkään kuulu ja kun kieleen sidottu kirjallisuus ei senaatin näkökulmasta soveltunut ulkomaanapurahojen jakoon, jäivät sen saamat tukitoimet jälkeen muista taiteenaloista, mukaan lukien teatteri. Valtion rahoittama kirjallisuuden säännöllinen tuki käynnistyi vasta 1880-luvulla, kun fennomaanien poliittinen asema vahvistui (ks. Tuomikoski 1977, 26).

3.2. Varhaiset palkinnot ja apurahat

Ensimmäiset palkinnot

Yhdistyksille ja seuroille ominaisten avustusten ja palkintojen historia ulottuu kauemmas kuin valtion vastaavien tukitoimien alku. Yksityinen aktiivisuus edelsi usein valtion tukitoimia. Taiteellisia pyrkimyksiä tukeneet järjestöt kehittyivät yhteydessä kansallisuusaatteeseen. Etenkin vuonna 1846 perustettu Taideyhdistys ja jo vuonna 1831 perustettu Suomalaisen Kirjallisuuden Seura (SKS) loivat puitteita, jotka mahdollistivat niukoista resursseista kärsivän suomalaisen taide-elämän kehittymistä.

Pioneerityötä tehneiden järjestöjen lähtökohdissa oli myös eroja. Kirjallisuuden Seura oli alusta saakka sitoutunut suomenkielen vaalimiseen ja kehittämiseen, mutta Taideyhdistykseltä vastaava eksplisiittinen kytkös kieleen puuttui – tai se ei ollut tarpeellinen toiminnan tapahtuessa kyseenalaistamatta ruotsiksi. Lisäksi Kirjallisuuden Seura oli kulttuurin kehityksen tavoittelussaan Taideyhdistystä laaja-alaisempi ja taiteen edistäminen siten vain osa sen toimintaa.

SKS:n piirissä ensimmäiset taiteen tueksi luettavissa olevat toimet pantiin täytäntöön jo 1830-luvulla, mutta niiden merkitys ja pitkälti tarkoituksin oli enemmän kansallisen tietoisuuden herättämisessä kuin taiteellisissa tavoitteissa. Kyse oli kirjallisuuspalkinnoista. Ensimmäiset palkinnot SKS järjesti liittyen seuran perustamistarkoituksiin kirjattuun ajatukseen Suomen kielen, kirjallisuuden ja historiatietoisuuden kehittämisestä. Palkintojen merkitys jäi lähinnä latentiksi eikä tässä vaiheessa usein edes tahtonut löytyä laadultaan palkittavaksi kelpaavia teoksia. (Sulkunen 2004, 64.)

N° 25.

LÖRDAGEN DEN 21 MARS

1846.

KYRKO-TIDNINGAR.

Midfasto Söndagen predika:

I Borgå Domkyrka, Svenska Högnessan i Stads- och Landsförsamlingen: Domkyrko Adjuncten Hjerpe; Afstonsången: vice Pastor Eklund. — I Finska Församlingens kyrka, Högnessan: vice Pastor Berner; Afstonsången: vice Pastor Eklund.

I Borgå D
församli
lingens
pc.

Några o

Våra L

egna någ

garne re

så sällan

spörjes i

gar till

vinst gi

Ej unde

helt ann

gen tve

och med

”We

Schie

Och

och huru

ligaste fr

såsom all

garne för

neslandet

Några ord om Konstföreningen i Helsingfors.

Våra Läsare torde ursäktas oss, om äfven vi egna några ord åt detta af de öfriga Tidningarne redan nog diskuterade ämne. Det är så sällan ett företag af denna beskaffenhet förspörjes inom vårt land, hvaräst redan föreningar till befrämjandet af andra mera materiell vinst gifvande ändamål äro högst sällsynta. Ej underligt derföre om nu, då det gäller en helt annan sak än den materiella nyttan, mången tvekar att lemna bidrag dertill och till och med ogillar hela företaget, ty

”Wenn man fur's Künftige was erbaut
Schieb wird's von Vielen angeschaut.”

Och likväl huru vackert är ej detta företag och huru gerna önskar man sig ej deraf de herrligaste frukter! Konstföreningens ändamål är, såsom allmänt är känt, och enligt hvad stadgarne för densamma utvisa, att inom fäderneslandet befordra smaken för bildande konst

saamt att till dess utöfning uppmuntra personer som dertill äga anlag af naturen, men sakna medel och utvägar att, utan främmande understöd, sig deri förkofra. Detta ändamål tror sig Föreningen kunna uppnå genom att inlösa Konstverk, hufvudsakligast af inhemska artister, de der, sedan de någon tid varit

sition, ibland Föreningens
tas.

okastat den frågan, om det

nligare, att i hufvudstaden

a de uppköpta konstverken,

esamma; äfven vi hysa den

de uppköpta konstverken

sition, den endast hufvud-

ndelsevis en och annan re-

le att bistå, genom lott-

landet, lära de för fram-

alldeles blifva utan allt

en. Huru ofta har det ej

äffat, att konstverk af de

öfvergått ifrån en persons

s, utan att man förstätt

ärde; äfven hos oss skulle

blifva detsamma. Vore det

er våra unge artister om till

att på en ort bedrifva si-

för att genom resor och

hälla tillträde till stycken,

nskilda personers ägo? Kun-

allägset boende personer,

ig kommit i besittning af

stverk, afsända dem till

expositionerna utan mycket besvär och risqué?

Man har anfört, att brist på tjenlig lokal vo-

Taideyhdistyksen perustaminen noteerattiin lehdissä ympäri maata. Borgå Tidningin uutisessa siihen liitettyssä runossa kuvastuu hyvin henkisten pyrkimysten arvostaminen ja saksalaisen kulttuuripiirin vaikutus.

Lähde: Borgå Tidning n:o 25/1846. Helsingin yliopiston kirjasto, Historiallinen Sanomalehtikirjasto.

Suomenkielisen kirjallisuuden osalta myöhempi toiminnan kasvu tapahtui joka tapauksessa sidoksessa fennomaani-ideologiaan ja sen yhteydessä vaikuttaneisiin ryhmittymiin. SKS:n merkitys oli tässä keskeinen. (Niemi 1995, 82, 86.) Tilanne vertautuu Taideyhdistyksen perustamisen aikaiseen (kuva)taide-elämään, joka oli käytännöllisesti katsoen olematonta ja elävöityi hiljalleen juuri aktiivisen Yhdistyksen toimien kautta.

Kirjallisuudessa julistettiin SKS:n toimesta 1850-luvulla yksityisesti rahoitetut kilpailut suomenkielisen kaunokirjallisen teoksen (1857 Wolmar Schildtin rahoittamana) ja suomenkielisen teatterikappaleen (1858 Nikolai Kiseleffin rahoittamana) kirjoittamiseksi. Vielä näidenkin kilpailujen määrääkoja jouduttiin jatkamaan ja tulos jäi lopulta hieman hataraksi. Kilpailujen merkitys piileekin ehkä taiteellisia ansioita enemmän siinä, että niissä luonnosteltiin fennomaaniselle sivistyneistölle kelpaavan kaunokirjallisuuden kriteerejä. Teatterikilpailun tuloksena palkittiin Aleksis Kiven *Kullervo* vuonna 1860. Varsinaisesti palkinnoilla sinänsä alkoi olla suurempaa merkitystä kirjallisuudessa juuri politisoituvalta 1860-luvulta alkaen. (Sulkunen 2004, 64, 128–135.)

SKS:n ohella Suomen Taideyhdistys käytti varhain palkintoja taiteelliseen yritteliäisyyteen aktivoivana toimintamuotona. Yhdistyksen omia vuosittaisia dukaattipalkintoja (*premier* tai *dukattäflan*) alettiin myöntää vuodesta 1858 alkaen. Myös yksittäisiä, usein vähämerkityksellisiksi jääneitä apurahoja taideopiskeluun jaettiin jo aivan Yhdistyksen toiminnan alussa, ensimmäistä kertaa heti perustamista seuraavana vuonna 1847. (Tikkanen 1896, 25, 293.)

Ensimmäiset asiantuntijaelimet

Kirjallisuuden Seuran toimintatapoihin kuului julkaistaviksi aiotut käsikirjoitukset arvioinut valiokunta, jonka koostumus valittiin vuosikokouksessa. Siitä käytettiin myös nimitystä tutkijakunta. Tutkijakunnan lausunto ratkaisi lähes poikkeuksetta päättävän kokouksen kannan. Samaa käytäntöä sovellettiin 1850-luvun palkintoihin. Juuri tutkijakunnan lausunnot aiheuttivat sekä vuoden 1857 kaunokirjallisen- että seuraavan vuoden näytelmäkilpailujen jatkamisen ehdotusten heikoksi katsotun laadun vuoksi. (Sulkunen 2004, 29, 100, 130–132.) Asetelmaan liittyy myös päätöksenteon ja rahoituksen kanavointi erilleen: kilpailujen yksityiset rahoittajat Schildt ja Kiseleff jättivät molemmat päätöksen asiantuntijaorganina toimineen SKS:n ja sen sisäisen tutkijakunnan käsiin sen sijaan, että olisivat itse määränneet rahojensa käytöstä.

Suomen Taideyhdistys tuki toimintansa alusta alkaen taideopiskelijoita.

Tuen maksusta päätti johtokunta. Lähinnä taideopiskelijoita palveleva oli myös dukaattikilpailu. Ensimmäisellä kerralla palkinnot jaettiin johtokunnan päätöksellä, mutta joidenkin asiantuntevien yhdistyksen jäsenten ja johtokunnan yhdessä tekemien valintojen mukaan. (Tikkanen 1896, 25, 82, 85–86.) Päätöksen valmisteli siis erikseen muodostettu *jury* sen sijaan, että johtokunta olisi tehnyt täysin omavaltaisen päätöksen.

Vuoden 1865 vuosikokouksessa Taideyhdistyksen jäsen O. Toppelius teki muutosehdotuksen, jota seuranneen komiteatyöskentelyn tuloksena syntyneet uudet säännöt astuivat voimaan vuonna 1868. Niissä vahvistettiin uusin toimihenkilöiden, kokoelmista huolehtivan intendentin ja piirustuskoulujen toimintaa valvovan tarkastajan asema. Lisäksi päätettiin, että taidehankintoja hoitamaan nimitettiin *lautakunta* (*inköpsnämnd*). Puheenjohtaja Fredrik Cygnaeus sanoutui tästä irti ja näki moisen puuhastelun turhana. Sääntöuudistus haavoitti hänen mukaansa pyrkimyksiä valtiollisen taidelaitoksen perustamiseksi ja antoi väärän viestin yhdistyksen tavoitteista. (Tikkanen 1896, 160–161, 171.) Cygnaeuksen tavoitteisiin kuulunut koulutuksen irrottaminen valtion huostaan ei ilmeisesti soveltunut ajatukseen tämän puolen kehittämisestä Taideyhdistyksen puitteissa. Uudet säännöt hyväksyttiin kaikesta huolimatta. Toimintaa oli tehostettava vastaamaan yhdistyksen kehityksen asettamia vaatimuksia. Tämä tarkoitti aiempaa eriytetympää asiantuntemusta huolehtimaan toiminnan eri puolista.

Sääntöjen uudistustyön laukaisseessa vuosikokouksessa 1865 päätettiin myös juhlistaa Taideyhdistyksen kaksikymmenvuotista toimintaa seuraavana vuonna jaettavilla kahdella ylimääräisellä palkinnolla joihin kelpuutettiin ehdotuksia maisema-, laatu- ja historiamaalauksen aloilta. Jaettaviksi summiksi päätettiin 700 markka ja 400 markkaa. Samalla määrättiin, että palkinnoista päätettäessä johtokuntaa tuli täydentää vähintään viidellä yhdistyksen jäsenellä. Tällaista *juryä* ei ollut käytetty sitten ensimmäisen dukaattipalkinnon (1858). Vuoden 1866 palkinnon jälkeen yhdistys jakoi ylimääräiset palkinnot myös vuosina 1869, 1871 ja 1873. Vuodesta 1871 alkaen toinen palkinto annettiin kuvanveistolle ja toinen maalaustaiteelle. (Tikkanen 1896, 140, 186, 294.)

Uusissa säännöissä mainittu hankintalautakunta asetettiin vuonna 1868. Lautakunnan neljästä jäsenestä²³ yksi oli arkkitehti ja yksi kuvanveistäjä (Tikkanen 1896, 171). Näin myös taiteilijoilla oli osansa toiminnassa, mutta vain samanlaisina Taideyhdistyksen jäseninä kuin muillakin osallisilla, pelkästään heille vastuuta tai päätösvaltaa ei luovutettu. Lautakunnan

²³ Jäsenet olivat arkkitehti H. Dahlström, kenraalikuvernöörin kanslian osastopäällikkö Fr. Berndtson, kuvanveistäjä C. E. Sjöstrand ja amanuenssi B. O. Schauman.

rooli kasvoi, kun vuoden 1873 palkintoa koskien määrättiin, että hankintalautakunta toimisi myös *palkintolautakuntana* (KK STY. ptk., vuosikokous 1871). Tästä eteenpäin lautakunta toimi nimellä *pris- och inköpsnämnd*.

Myös Suomen Taiteilijaseuralla (perustettu 1864) oli asiantuntijatehtäviä. Vuonna 1881 oli ilmeisesti ensimmäinen kerta, kun sekä Taiteilijaseuraa että Taideyhdistystä käytettiin samanaikaisesti asiantuntijoina. Tilanne koski Runebergin patsasta valmistelevaa komiteaa, johon molemmat järjestöt nimesivät edustajansa (KK STY ptk., L. Lindqvist Taideyhdistyksen johtokunnalle 18.2.1881.)

Kuvataiteen ja kirjallisuuden lisäksi palkintolautakunnan tapaiset asiantuntijaelimet olivat muissa taidelajeissa vielä harvinaisia. Musiikissa tosin myönnettiin matka-apurahoja ja niissä kuultiin asiantuntijoina yliopiston musiikinopettajien lausuntoja. Sellaisia vakiintuneita seuroja ja yhdistyksiä, jotka olisivat toimineet SKS:n tai Taideyhdistyksen tapaan, ei kuitenkaan ollut. Martin Wegelius kyllä perusti edellisen vuosikymmenen lyhytikäisen musiikin tuntemusta kehittämään tarkoitetun *Ceciliaföreningenin* jälkeen vuonna 1874 *Dilettantföreningenin*. Sen merkitys ilmeni kuitenkin vielä enemmän sosiaalisena kuin aineellisten pyrkimysten toteutumisenä. (ks. Haapanen 1934, 594.)

Teatterin puolella esimerkiksi Suomalaisen Teatterin synnyn taustalla vaikuttanut suomalainen Seura oli jaettu eri taidealojen mukaisiin osastoihin, mutta toiminnassaan parhaiten onnistunut draamallinen osastokin oli pikemmin alan kokonaiskehitystä tavoitellut emäseuran sisäinen pienosseura kuin sellainen toimikunta tai lautakunta, jollaisia kuvataiteen ja kirjallisuuden alalla jo luotiin keskittymään asiantuntemusta vaativiin erityiskysymyksiin.

Ensimmäiset valtionpalkinnot

Kuvataidepalkintojen ja niihin liittyen myös valtiosuhteen tiivistymisen kannalta vuosi 1873 oli merkittävä, sillä silloin jaettiin ensimmäistä kertaa kuvataiteen valtionpalkinto. Saman vuoden Taideyhdistyksen ylimääräinen palkinto olikin viimeinen tässä muodossa jaettu, mutta dukaattipalkintojen myöntämistä jatkettiin edelleen. Valtionpalkintoon liittyvä 1200 markan summa oli samansuuruinen, jota Magnus von Wright oli nauttinut valtion eläkkeenä. Taideyhdistys oli ehdottanut Wrightin kuoleman jälkeen vuonna 1868 summan käyttämistä jatkossa vastaaviin tarkoituksiin. Vaikka tämä hakemus ei suoraan johtanut tulokseen, myönsi Senaatti vuonna 1869 käyttövaroistaan avustuksen jaettavaksi yhdistyksen johtokunnan toimesta varattomille taiteilijoille. Tämä myös toistui kolmena seuraavana vuonna. (Tikkanen 1896, 173.)

Vuonna 1872 Yhdistys ehdotti, että 1200 markan summa jaettaisiin palkintona. Senaatti suostui tähän ja määräraha päätettiin käyttää puoliksi maalauspalkinnon ja veistospalkinnon muodossa – seurattiin siis Taideyhdistyksen omissa palkinnoissaan käyttämää mallia. Palkinnonjakovuoden alussa Yhdistyksen johtokunnan tuli ilmoittaa Keisarilliselle Senaatille palkinnon saajien nimet, jonka jälkeen senaatti teki päätöksen esityksen pohjalta. Seuraavana vuonna palkintosumma myönnettiin suoraan kolmen vuoden ajalle käytettäväksi vuorovuosin maisemamaalauksen, henkilömaalauksen ja kuvanveiston palkintoina. (KK STY ptk. 19.1.1872, 28.2.1872, Kirkollistoimituskunta johtokunnalle 15.2.1872, Kirkollistoimituskunta johtokunnalle 30.1.1873.) Jatkossa valtionpalkinto jaettiin lähes joka vuosi. Kolmen vuoden määräajan umpeutumisen lähetessä Taideyhdistys teki hakemuksen jatkosta ja senaatti yleensä myönsi rahoituksen jälleen kolmeksi vuodeksi eteenpäin.

Vuosikymmen 1860-luvun alusta 1870-luvun alkuun tarkoitti siis vaki-naisten *valtion apurahojen* alkua niin koulutuksen, yksittäisille taiteilijoille maksettujen avustusten kuin palkintojenkin muodossa. Samalla asiantuntijaroolissa toimivien lautakuntien käyttö taiteellisen laadun arvioinnissa alkoi kehittyä käytännöksi, vaikka senaatti säilyttikin matka-apurahoista päätettäessä määräysvallan itsellään. Tikkanen (1896, 202) on koonnut valtion vuosien 1863 ja 1870 välillä maksaman taidetuen summan yhteen. Sitä oli maksettu tällä jaksolla senaatin yleisistä varoista (*allmänna medel*) 40 100 markkaa, piirustuskoulujen ylläpitoon 68 000 markkaa ja näiden lisäksi mainitut 1200 markan vuosittaiset määrärahat: yhteensä 110 500 markkaa.²⁴

Kuvataide sai ensimmäisenä *säännölliset valtionpalkinnot*, mutta ensimmäisenä taidelajina valtionpalkinnon sai jaettavakseen kirjallisuus jo vuonna 1865. Kirjallisuuspalkinnot jaettiin tieteellisen, kaunokirjallisen ja kansantajuuden kirjallisuuden aloilla. Tuomikoski on todennut, että vuoden 1865 palkinnot toteuttivat fennomaanien poliittisia pyrkimyksiä ja syntyivät senaatin säästöneiden käyttövarojen turvin tuolloisen raha-asiainpäällikkö Snellmanin toimeliaisuuden tuloksena. Palkinto ja sen saama muoto tukivat Snellmanin näkemystä kansalliskirjallisuudesta ja sen laajasta kattavuudesta. Palkinnon jakajiksi määriteltiin Suomalaisen Kirjallisuuden

²⁴ Tikkanen liittää 1860-luvun määrärahojen nousun selväsanaisesti salaneuvos von Trappiin, sillä hän toteaa taiteilijatukien määrän laskeneen merkittävästi von Trappin erottua senaattorin toimesta vuonna 1871. von Trapp oli senaatissa Snellmanin jyrkkä vastustaja ja suhtautui kielikysymykseen häneen nähden vastakkaisesti (vrt. Rauhala 1934, 475). Näin Taideyhdistyksen ja taiteilijoiden kohonneet määrärahat liitetään suoraan fennomaniapyrkimyksiä vastustaneeseen henkilöön.

Seuran ja yliopiston filosofis-kielitieteellisen osaston asiantuntijat. Ainakin kaunokirjallisuuden asiantuntijalautakunta oli fennomaanien pyrkimyksiä silmälläpitäen koottu. Näin palkinto annettiin Aleksis Kiven *Nummisuutareille* Runebergin sijaan. Tässä yhteydessä Suomen Taideyhdistyksen puheenjohtaja Fredrik Cygnaeus, joka osallistui palkintolautakuntaan yliopistovirkansa oikeuttamana, tuki julkisesti Kiveä.²⁵ (Tuomikoski 1977, 24; Sulkunen 2004, 150.)

Vuoden 1865 palkinto jäi kuitenkin yksittäiseksi, eikä kirjallisuus saanut yhtä suopeaa kohtelua osakseen kovin pian uudelleen – etenkin kun rahoituksen järjestelyssä tärkeä Snellman joutui eroamaan tehtävästään senaattissa vuonna 1868. Jatkossa lisäksi vallitseva kirjallisuustulkinta kapeni suhteessa Snellmanin edustamaan laaja-alaiseen näkemykseen. 1800-luvun loppua kohden alkoi korostua kirjallisuuden määrittäminen oppihistoriallisen näkemyksen sijaan kaunokirjallisuuden kautta, jolloin myös taidenäkemysten eroilla alkoi olla enemmän merkitystä keskustelussa kirjallisuuden tukemisesta. SKS:n ja fennomaanien joukossa etenkin Yrjö-Koskinen edusti kaunokirjallisesti painottunutta käsitystä. (Sulkunen 2004, 180–184; Lehtinen 1995, 43–45.)

Vaikka kuvataiteelle, musiikinopiskeluun ja kehittyville laitosteatereillekin järjestyi rahoitusta 1870-luvun aikana, täytyi lähinnä Suomalaisen Kirjallisuuden Seuraan profiloituneen kirjallisuuden palkitsemisen ja tukemisen tulla toimeen ilman valtion tukea. Edellytyksiä kaunokirjallisuuden palkitsemiseen kehittyi Suomalaisen Kirjallisuuden Seurassa vielä 1870-luvulla puhtaasti yksityisen rahoituksen turvin. Kauppias Wilhelm Parmanen myönsi vuonna 1878 suomenkielistä näytelmäkappaletta varten 500 markan lahjoitussumman. Tässä vaiheessa SKS:n sisällä kuultiin runoustoimikunnan lausuntoja päätettäessä palkintojen jaosta. Rima oli jälleen korkealla: lukuisten hylättyjen ehdotusten jälkeen palkinto myönnettiin vasta vuonna 1881, eikä tuolloinkaan palkittu Minna Canthin *Murtovaras* saanut varauksetonta hyväksyntää toimikunnalta. (Sulkunen 2004, 182.)

²⁵ Kaunokirjallisuudesta Lautakunnan jäseninä olivat SKS:n edustajien lisäksi yliopiston edustajina Tuomikosken suomenmieliseksi lukemat Fr. Cygnaeus, B. O. Lille ja J. Krohn, jolloin Runebergin taakse jäivät vain yliopiston edustajat Z. Topelius ja O. Toppelius (Tuomikoski 1977, 24). Kilpailuun myös osallistunut August Ahlqvist oli pelattu ulos oikeastaan jo SKS:n lautakuntaedustajia nimettäessä. Lautakuntaan tulivat valituiksi lähinnä SKS:n sisäisessä hegemoniakamppailussa Ahlqvistiin nähden vastapuolen miehet: Y. Koskinen, A. Törneros, K. Bergbom, J. Forsman ja J. W. Calamnius. (Sulkunen 2004, 150.) Tässä 1860-luvulta alkaen nousseen politisoituneen ”jungfennomanian” merkitys alkoi siis jo näkyä. Palkinnon suhteen eri puolilla olleet Z. Topelius ja Fredrik Cygnaeus edustivat isänmaallisuudessaan vähemmän politisoitunutta kantaa kuin 1860-luvun kielikysymykseen radikaalimmin sitoutuneimmat ”nuoret”, joita Koskinen edusti. Kiveä tukeneen Cygnaeuksen määrittäminen suomenmielisiin on sinänsä perusteltua, mutta häntä ei pidä samastaa kehityksessä olleeseen Koskinen linjaan vaan aiempaan, pitkälti ruotsinkieliseen mutta suomenmieliseen linjaan. Topelius taas edusti ”yksi kansa, kaksi kieltä” -linjaa.

Runoustoimikunnan kehittyminen SKS:n sisälle ilmentää tällaisen asiantuntijaroolissa toimivan elimen valtapyrkimyksiin ja linjojen määrittelyihin liittyvien kytkösten olevan varsin mahdollisia. *Runous- ja Kaunokirjallisen toimikunnan* perustaminen oli käytännön syistäkin järkevää yleisen tutkijakunnan työtaakan jatkuvasti kasvaessa, mutta sen alkua liittyy myös Yrjö Koskisen ja August Ahlqvistin keskinäiseen kisailuun. Ahlqvist esitti vuonna 1864 toimikunnan perustamista vastavetona Koskisen masinomialle Historialliselle Osakunnalle, jolla tämä oli vallannut jalansijaa SKS:n organisaatiossa. Ahlqvist pyrki rajaamaan Runoustoimikunnan tehtäväalaa oman asiantuntemuksensa ja erityisalojensa suuntaan. Toimikunta asetettiin vuonna 1865 jäseninään Fr. Cygnaeus, Ahlqvist, O. Toppelius ja Törneeros – eli Ahlqvistia lukuun ottamatta samoja nimiä, jotka toimivat myös vuoden 1865 kirjallisuuspalkinnon lautakunnassa.²⁶ Ahlqvistin toimikuntaan kanavoimien pyrkimysten kääntymistä epäonnistumiseksi kuvaa, että myöhemmin Runoustoimikunnan enemmistö puolusti vuonna 1871 Kiven *Seitsemää veljestä* ja tämän käyttämää suomenkieltä Ahlqvistin tappioksi. (Sulkunen 2004, 147–148, 160.)

3.3. Poliittisuutta, kielikiistoja ja uusia järjestöjä

Kansakunnan sivistäminen

” – [Taide]yhdistyksen jäsenmäärä ja – ennen kaikkea – kansan korkeampaa sivistystä osoittava ymmärrys taiteesta nauttimista kohtaan kasvaa jatkuvasti – – kansan nostamiseksi puhtaasti aineellisen tason ylittäviä tavoitteita kohti – – sanalla sanoen kaikkea sitä, mitä – – sivilisaatio sisältää ja kaunotaiteet osaltaan tuottavat.”²⁷ (KK STY. ptk. 10.3.1849.)

²⁶ Kaunokirjallisen palkinnon lautakuntaan – jossa tuki Runebergia – ja runoustoimikuntaan kuulunut O. Toppelius esitti edellä kuvattuun tapaan juuri näihin samoihin aikoihin Taideyhdistyksen kokouksessa sääntöuudistuksen, joka aiheutti lopulta lautakuntamallin omaksumisen Yhdistyksen toimintatapoihin. Vaikka tässä asiaa on mahdoton osoittaa, henkilö- ja ajallinen yhteys saattaa kuvata väylää, joka siirsi lautakuntamallia eri taidealojen välillä.

²⁷ – – antalet af föreningens Medlemmar allt mer och mer ökar, och – framför allt – att det sinne för konstens njutningar som utmärker ett folks högre bildning – – för folkandes hyllning till högre föremål än de blott kroppliga behofren – – för allt, med ett ord, hvad civilisationen, – –, innebär och de sköna konsterna, i sin mån, åstadkomma.”

Yllä oleva sitaatti Suomen Taideyhdistyksen ensimmäisen puheenjohtajan (prokuraattori C. J. Walleen) vuoden 1849 vuosikokouksessa pitämästä vuosikertomuspuheesta välittää – juhlapuheen luonne huomioidenkin – ihanteellista uskoa taiteen merkitykseen. Sivistysusko piirtyy siinä selvästi esiin.

Varhaiseen järjestäytymiseen osallistunut joukko jakoi jokseenkin laajasti yhteisen tavoitteen kansakunnan nostattamisesta kulttuuria kehittämällä. 1800-luvun alkupuolen isänmaallisuus oli vielä keisarille lojaalia (esim. Klinge 1997, 205), mutta 1800-luvun viime vuosikymmenien nationalismi alkoi olla politisoitunutta – se jakautui vuosisadan alkupuoliskoa selvemmin eri ryhmittymiin samalla kun politiikan toimintahorisontti avautui (Palonen 2003, 477–478).

Myös järjestötoiminta alkoi eriytyä enemmän vasta 1800-luvun loppua kohden kehittyvän politisoituvan 'kansakunnan' myötä. Toimintansa alussa esimerkiksi Kirjallisuuden Seuran "ydinjoukkoa vauhditti – – intressien samanlaisuus – – sosiaalisten ja poliittisten asemien määrittäminen suomalaisen kansakuntaan identifioituen, mutta ehdottomassa lojaaliussuhteessa Venäjän keisarikuntaan." Identifioitumista määrittävien seikkojen koostumukseen vaikutti tässä yhteydessä myös toimintaa johtavan joukon oma sosiaalinen tausta. (Sulkunen 2004, 65–69.) Tämä tarkoittaa, että jo varhaisessa vaiheessa 'suomalaisuus' alkoi osaltaan määrittyä järjestöjen sisäpiirin ohjaamaan suuntaan, jopa kamppailujen tuloksena – tietyt tai tiettyjen näkemykset olivat hyväksyttävämpiä kuin toisten.

Sivistyneistön, eliitin, merkitys varhaisen taide- ja kulttuurialojen järjestäytymisen taustalla oli vahva. Esimerkiksi Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran alkuvaiheessa järjestöön liittyvä sosiaalinen joukko oli perin rajattu eikä alemmilla väestöryhmillä ollut toiminnassa todellista sanansijaa (Sulkunen 2004, 29, 105). Myös – tai etenkin – Suomen Taideyhdistys pohjasi aikansa ehdottomaan eliittiin. Jäsenkunta koostui upseereista, virkamiehistä, varakkaista kauppiaista, yliopistomiehistä ja joukkoon sopi jokunen ylioppilaskin (KK STY. ptk.10.3.1846).

Pääkaupunkisivistyneistön johdolla, maakuntiin tukien

Suomalaisen Kirjallisuuden Seura aloitti pienellä perustajajäsenten joukolla, mutta rekrytointi eteni pian laajasti ympäri maan sivistyneistöä, joskin eniten kannattajia kertyi Uudenmaan alueelta.

Jo vuosina 1831–1840 pelkästään Uudenmaan alueelta liittyi mukaan noin 200 uutta jäsentä. Ensimmäinen vuosikymmen olikin lukumäärällisesti kaikkein aktiivisimman jäsenmäärän kasvun aikaa, mutta uusia jäseniä liittyi kylä tasaisesti mukaan edelleen koko 1800-luvun ajan. Etenkin alkuvaiheessa monet mukaan liittyneet olivat ruotsinkielisiä, ihanteellisen kansallisuusaatteen elähdyttämiä sivistyneistön edustajia: papistoa, opettajia, yliopiston opettajia ja lääkäreitä.

Myös paljon myöhemmin ja eri poliittiseen ympäristöön perustettu Ruotsalaisen Kirjallisuuden Seura saattoi todeta heti perustamisvaiheessa jäsenten värväämisen onnistuneen hyvin. Jäsenmäärä ylitti 1000 henkeä heti kevään 1885 perustavassa kokouksessa siihen etukäteen kerättyjen ilmoittautumislislojen turvin. Seuran johtoryhmä koostui arvovaltaisesta joukosta, mukana oli professoreita ja muita yliopistomiehiä sekä korkeita virkamiehiä.

Suomen Taideyhdistyksen ensimmäisessä vuosikokouksessa vuonna 1846 oli paikalla noin 170 henkilöä, joten aivan pienen piirin herraseurasta ei tässäkään yhdistyksessä voida katsoa olleen kysymys. Asiamieslista vuodelta 1856 kertoo, että alueellinen kattavuuskin oli melko suuri. Lista kattaa 31 paikkakuntaa eri puolilta maata. Kaikki varsinaiset asiamiehet olivat nimiltään ruotsinkielisiä ja ammattinimikkeet painottuivat virkamiehistöön. Joka paikkakunnalla oli lisäksi paikallisia kannattajia, heidän vuokseenhan asiamiesverkko oli olemassa. Tämä tarkoittaa, että maakunnissa oli satoja yhdistyksen toiminnan tukijoita.

Vastaava asiamieslista kertoo myös Suomen Taiteilijaseuran osalta laajasta maantieteellisestä kattavuudesta. Vuodelta 1894 oleva tieto paljastaa sivistyneistön – usein jopa kaupungin pormestarin – toimineen seuran paikallisena asiamiehenä. Mukana oli lääkäreitä, lakimiehiä, pankinjohtajia, insinöörejä, apteekkareita ja opettajia. Vuoden 1894 lista kattaa lähes 40 paikkakuntaa Viipurista Vaasaan ja Torniossa Fiskarsiin.

KANAWA,

SANANSAATTAJA WIIPURISTA

N° 12

Keskiviikkona 1:n Huhti-kunta.

1846.

Näitä sanomia saadaan Wiipurissa Herran Eloubergin Kirjapöytästä 1 hopia ruutiala foto wioffiterra ja Suomen Postifontoriolista 1 rupialla ja 15 kopetalla.

Palmu Sunnunt. saarnaamat:
Suomalais. Kirkossa. Amusaarnan: v. Pastori Hougberg. Pöytäsaarnaan: Linnan Saarnaaja Winter. A most. Kirkossa. Puolip. saarnan v. Pastori Melan: der. Ehojaarnan v. Pastori Hougberg. Saksal. Kirk. v. Pastori Stolpe.

Kotimaalta.

Wiipurista. Se jo ennen mainittu saksalainen teaterijoukko antoi eilen illalla viimeisen näytöksen. Niistä 19:stä näytöksestä oli uftammalla teateri ihan täysi rahwasta. Ehdä joukko oli wäghätkäinen tekiwät sen kuitenti sellaiset jäsenensä kuin herrat Mohr, Hornick ja Tollert sekä rouvat Armand ja Hysel, kaupunkilaisista suositutti niin hywin kuin minään teateri oukon täällä.

— Wiime wiikolla lähti täältä Majister Kellgren matkaan leijonkittiin, noudattaaksensa Professori Brockhausin luitsumusta, siellä muka Suomen kieltä opetamaan tälle mainolle kielten tutkialle. Professor Brockhausin kielitieteisestä opista on siis paljon toivotawatu äitinkiellemme h öpää.

— Helsingistä. 28 Maalisk. Helsingin Taideteiden on yhdistäköttä sellaisen Turkuunki peruste.

— E...
sä wioff...
10 kunn...
tä jäsen...
sicut...
edättä...
kop. hopy...
mia jäse...
sa piteer...
M...
Hä...

— Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Helsingissä vuosikertoelma näyttää Seurasia olleen yhteiseen 10 kunnia jäsentä 24 tieduste jäsentä ja 567 järkeistä jäsentä, joista 103 on wiime vuonna Seuraan kutsutut Seuran kirjastossa oli 986 kirjocettua ja pränättä kirjaa Seuran warat nousiwat 2,107 rup. 72 kop. hopyasja, joista 857 rup. oli vielä maksamattomia jäsen rahoa. — Kertoilmasta mainitsemme wasta pitemmältä.

Maalisk. Mostowaan piti jometta pändää ennen G. H. R. K. Suurruhtinat Nikolai ja Mikael Nikolai emistit myös olivat matkanneet, ja tulleet kailti onnellisesti Mostowaan 8:tena (20) Maalisk.

Ulfomaalta.

Krakowassa, Galitsiasja sekä Posenissa jo on kailti kapinallisuus tulahtettu ja rauha entisellään. Sielä ja täällä vielä kiinorelloan kapinotitsoita eli sen o' fallisekfi tuuttuja.

Sakannmaan eteläpuolla ja Ronskanmaassa mainitaan jo Helmikuun lopulla olleen hywän kefan, eli kuukautta ennen kuin tawallisesti.

Mietteitä suomalaisesta kirjakeinoista

(Salte' 8:teen numeroon)

Toiset taas, — hywin wmmärtäen yuhtaimman suomentielen olewan haettawan unpi Suomalaišten luona, mutta ei hotsaten, että suomalaisenki, niinkuin muunkin rahwaan seassa, helki sonnuyttää toinen kuofettaa yubeenparia ja sanawäänteitä, joilta ajun ja kielen luonnossa ei ole mitään perustetta, — yttävät yuhtaana suomentielestä mitä itäänkä suomalaisen rahwaan suusta ovat sattuneet kuulemaan, ja wiesläpö fenki sitä yuhtaampana, jota raa'eamalta, lewidämmältä ja kowemmalla se kuituu ja jota faticammalla siinä löytyy saltuman sunnyttämia yubeen parissa ja sanan murteita, joilta ei ole wotta ei perää.

Kuin nyt semmoiset yubdu ryhtywät ja semmoisen wieslä omijaan semmittelea, että siinä syntyy juttua, alainen forwa ja kieli onaitta ainoastaan arwiolta faa'uta' ei woiden perättö-

iffä wastoin, waan yhtä uinoana suomalaisen kirjajon mitä jo wanhastaan kirjassa ja muissa bengelliissä, ja, itäänkä kuin oliiwat tneelta, jota fillä on ilwät jalli' mittäädön waihe-

teruitti yubayymppimään rahwaan kessuudessa kulewiiin sanoihin ja yubeenpariin, joita he eiwät ole löydäneet wanhaisja kirjoisja käytetyinä. Näyttää kuin olisi' näiden mieli melkein yhtä turha kuin

SKS:n jäsentiedot vuodelta 1846 kertovat, että uusia jäseniä oli kutsuttu edellisvuoden aika 105 henkeä.

Lähde: Viipurilainen kanava n:o 12/1846. Helsingin yliopiston kirjasto, Historiallinen Sanomalehtikirjasto.

Lähteet:

- Kansallisarkisto (KA)
Suomen taiteilijaseuran pöytäkirjat
- Kuvataiteen keskusarkisto (KK)
Suomen Taideyhdistyksen pöytäkirjat (STY ptk.)
(käytetty mikrofilmattuna: JY Taiteiden ja kultt. tutk. laitos)
- Steinby, Torsten (1985), Forskning och vitterhet: Svenska litteratursällskapet i Finland. Del I. Det första halvseket. Svenska litteratursällskapet. Helsingfors.
- Sulkunen, Irma (2004), Suomalaisen kirjallisuuden Seura 1831–1892. SKS: Hämeenlinna.
- Tikkanen, J. J. (1896), Finska Konstföreningen 1846–1896. Helsingfors Central-tryckerie. Helsingfors.

Suoranaisen taiteen tukemisen kannalta Suomen Taideyhdistys viitoitti tietä. Esikuva järjestäytymiselle haettiin ulkomailta ja yhdistyksen toiminta rahoitettiin osakkaiksi liittyneiden maksuosuuksista kootulla pääomalla. Yhtenä toiminnan tarkoituksena oli alusta asti tukea kotimaisia lupaavia taiteilijoita ja hyvin pian päädyttiin myös Helsingin ja Turun piirustuskoulujen ylläpitoon. Valtiovallalta ei saatu suoraa tukea, mutta positiivista suhtautumista kuvaa, että yhdistyksen suojelijaksi asetetun kruununperijän nimissä merkittiin 50 osaketta. (KK STY. ptk. 10.3.1847; 10.3.1848.)

Taideyhdistyksen toiminnassa suomenkielellä ei ollut juuri sijaa. Alkuvuosikymmenten osalta lähes ainoa yhdistyksen pöytäkirjoista löytyvä suomenkielinen teksti on Wolmar Schildtin kirje koskien jäseneksi liittymistä. Tämäkin kirje ilmentää hyvin ajan sivistyneistön jakamaa yhteistä tavoitetta kotimaisen kulttuurin kehittämistä: "Joka sivistyneempi suomalainen on varmaan riemulla kuullut Taide-yhteyttä (Konst-förening) Helsingissä perustetuksi – – ." (KK STY. ptk, Schild Walleenille 1.5.1846.) Kielipolitiikka ei määrittänyt sitoutumista eikä toiminnan ruotsinkielisyys ollut suomenkielisyyshenkilökään mikään este osallistua taiteen tasoa nostamalla tapahtuvaan kotimaisen kulttuurin kehittämiseen.

Taideyhdistyksen yhteydet hallintovallan suuntaan olivat alusta alkaen myönteiset. Rahallisesti sen täytyi silti tulla toimeen omillaan lähes täydet kaksi ensimmäistä toimintansa vuosikymmentä. Poikkeuksen tähän tekivät vain yksittäiset suojelijan tukena annetut lahjoitukset (Ervamaa 1989b, 90–94). Keisarikunnan asenne suomalaisten omatoimisen kulttuuritahdon pönkittämistä kohtaan sopi ajatukseen eron tekemisestä ruotsalaisiin yhteyksiin ja vaikutteisiin.

Järjestäytyminen laajeni koskettamaan useita osia maasta, joskin edelleen sivistyneistön ohjaamana ja pitkälti sen piirissä pitäytyen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran jäsenistö kerääntyi melko pian eri puolilta Suomea, mutta varsinaiseen paikallistason toimintaan Seura ei edes pyrkinyt. (Sulkunen 2004, 51.) Myös Taideyhdistys haki kannatusta maantieteellisesti

laajalta, mutta sosiaalisesti kapealta pohjalta, kun se aktivoitui jo 1800-luvun puolivälissä paikallisten aisamiestensä kautta laajentaakseen resurssipohjaansa (esim. KK STY. ptk. 12.10.1853, 4.12.1854).

Ajan ruotsinkielinen kaupunkisivistyneistö kansallista korkeakulttuuria kantavana sosiaalikerroksena piirtyy eittämättömänä esiin. Ruotsinkielisyys liittyi jopa SKS:n yhteydessä pitkään suomalaisuusharrastuksiin. Seuran sisällä suomenkielen asemaa alettiin kohottaa vasta Krimin sodan jälkeen, mutta ruotsin kielen käyttöä puolustettiin yhä. Asiaa koskeneissa lausunnoissa todettiin, että jäsenten välillä todellinen kanssakäymisen kieli oli ruotsi. Suomen käyttöä puolustaneissa argumenteissa taas tilannetta alettiin hiljalleen politisoimaan samastamalla kielen yhteys kansaan. (Sulkunen 2004, 121–122.)

Kohti kiistoja

1800-luvun puoliväliin mennessä käsitys suomalaiskansallisen kulttuurin elinvoimasta alkoi olla levinnyt sivistyneistössä siinä määrin, että usko myös suomenkielen taiteelliseen käyttökelpoisuuteen oli lujittunut. Samalla oli yleistynyt käsitys korkeatasoisen kotimaisen kulttuurin, taiteen, avulla osoitettavasta kelpoisuudesta käydä kansakunnasta muiden joukossa. (esim. Lampila 2002, 384.) Jaettu usko kulttuuripyrkimysten merkitykseen ei kuitenkaan tarkoittanut, että pyrinöissä olisi pitkään oltu yksimielisiä, merkitsihän jo 1860-luku kansallismielisyyden hajaantumisen alkua. Esimerkiksi Kirjallisuuden Seuran sisällä oli toki ollut aiemminkin linjaerimielisyyksiä ja vaikkapa 1850-luvulla esiintynyt länsisuuntaus oli saanut siellä jalansijaa,²⁸ mutta (fennomanian) politisoituminen alkoi toden teolla työntyä esiin 1860-luvulla, kun aiempi suomenmielisyys sai kilpailijakseen avoimemmin poliittisen Yrjö-Koskisen johtaman ja vahvaa kieliohjelmaa Snellmanin perinteeseen tukeutuen ajavan ryhmittymän. (Sulkunen 2004, 117–118, 137–140.)

Perusta 1860-luvulla vilkastuneelle keskustelulle ja kiinnostukselle yhteisiin asioihin lepäsi vapautuneissa oloissa, jotka mahdollistivat aatteellisten kysymysten aiempaa aktiivisemmän ja julkisemmän käsittelyn. Aleksanteri II suosi valtakautensa alussa edeltäjänsä vapaamielisempää politiikkaa jonka seurauksena sekä yliopisto että suomalaisuusliike kykenivät toimimaan sallivammassa ilmapiirissä. Painorajoitusten lieveneminen ja resurssien kasvu mahdollistivat tiedonvälityksen ja julkisen keskustelun lisääntymisen. Valtiovallan suhtautuminen myös elinkeinoelämään ja kansansivistykseen vapautui 1850-luvun puolivälin jälkeen. Vaikka vapaamie-

²⁸ ”Jopa” C. G. Estlander oli liittynyt seuran jäseneksi vuonna 1856 (Sulkunen 2004, 256).

linen kausi päättyi 1860-luvun lopussa, sen tuloksena jäi elämään vahvistunut ajatus kansalaisten aktiivisuuden herättämisestä ja myös vahvistunut pohja sen toteuttamiseen. (esim. Ruutu 1983, 67–68, 81.)

Fennomaanien nouseva nimi Yrjö-Koskinen asennoitui jyrkästi liberaaleihin ja ruotsinkieleen. Tämä oli turhan äärihenkistä suomenmielisten johtopaikkoja pitäneelle ns. vanhojen rehellisten sovinnollisemmalle joukolle, joille snellmanilainen kansansivistysajatus oli ollut tärkeä pyrittäessä luomaan yhdistävä ideologia lujittuvalle valtiolle. Myös Yrjö-Koskinen jatkoi kansansivistyslinjalla, mutta hänen avaamansa toimintatapa edusti radikaalimpaa poliittista nationalismia, johon liittyi jo muun muassa voimakasta kamppailua liberaalin lehdistön kanssa. Yrjö-Koskinen tukeutui etenkin papiston ja suurtalonpoikien maailmankuvaan. (Klinge 1969, 196.) Hänelle valtion ja kansan moraalinen suhde oli tärkeä. Tuossa suhteessa yhdistynyt kanssakäyminen valtion ja kansan välillä ilmeni yhteiskuntana, jossa "kansan tahto" – tietysti fennomaanien määrittelyihin sopivana – ja valtion valvova silmä yhdistyivät. Näin saatiin väline kansan "oikean" tahdon määrittelyyn. (Kettunen 2003, 182–185.)

Fennomania ja liberalismi

1800-luvun alussa Suomen väestöstä oli suomenkielisiä lähes 90 %, mutta ruotsi oli virallinen kieli. Suomenkielen asemaa alettiin pyrkiä parantamaan kansallisen kiinnostuksen kasvaessa. Pohjaa tälle loi Saksasta ja Ruotsista saatujen vaikutteiden kautta 1800-luvun alussa syntynyt ns. Turun romantiikkana tunnettu älymystön liike, jonka innoittamana alettiin etsiä – tai tuoda julkisuuteen – suomalaiskansallista identiteettiä, Suomen kansakuntaa, Suomen historiaa ja kansallisia ominaispiirteitä.

Kysymys Suomen historiasta ja suomalaisuudesta, suomalaisesta kulttuurihistoriasta, kytkeytyi myös valtiokeskusteluun. Kehittyi ajatus sekä suomenkielisestä sivistyneistöstä, että pohdintoja Suomen perustuslaillisesta asemasta. Mielikuvaan suomenkielisestä sivistyneistöstä sisältyi lataus: lopulta se johtaisi virallisen kielen muutokseen.

1800-luvun alkupuolella hegeliläisyys oli dominoiva filosofinen aate yliopistolla. Professori J. J. Tengström liitti siihen kasvatusopillista painotusta, joka siirtyi myös Snellmanin Hegel -tulkintaan. Snellman kehittikin oman tulkintansa kansallishengestä ajatellen, että kansa oli sivistettävä ja sivistyneistö kansallistettava. Tästä aatesuunnasta tuli akateemisen nuorison muotiaate 1800-luvun puolivälissä. Fennomania oli syntynyt.

Nationalismin rinnalla vaikutti liberalismi, jolla oli merkityksensä myös Snellmanille, mutta alistaisena kansallisille pyrkimyksille: keskustelun ja kirjoituksen avoimuutta tarvittiin kansallisen sivistyksen levittämiseen; taloudellista liberalismia kaivattiin elinolosuhteiden parantamiseksi.

Suurin vastakohtaisuus fennomanian ja liberalismien välille tuli lopulta kannattajakunnan kielitaustojen ja yksilön aseman ymmärtämisen kautta. Fennomanian näkökulmasta oli uhkaavaa, että liberalismien yleiset ja yksilölliset vapaustavoitteet saattoivat sivuuttaa suomalaiskansalliset, yhteisölliset, pyrkimykset. Näkihän Snellmanilainen fennomania valtion ja sitä tukevan, yleiseen hyvään tähtäävän toiminnan ihanteenaan. Ero tiivistyi valtion ja kansalaisyhteiskunnan roolien ymmärtämisessä.

Liberalismien voimistuminen 1800-luvun jälkipuoliskolla jakoikin aatteellista kenttää. Tähän liittyi sidos kieliryhmiin. Etenkin ruotsinkielinen yläluokka karsasti kielinationalismia.

Eri aatteellisiin traditioihin tukeutunut toiminta alkoi erottautua selvemmin 1860-luvun politisoitumisen myötä. Yrjö-Koskisen suurtalonpoikien ja papiston maailmankuvaan tukeutunut fennomaniatulkinta oli jyrkempi ja poliittisempi kuin aiempi. Sen myötä Snellmania alettiin tulkita yhä vahvemmin kansalaisyhteiskunta häivyttäen, valtion roolia korottaen, kuten Pauli Kettunen on todennut.

1860-luvun liberalismi taas oli perin individualistista ja elitististä. Liberalismien ydinjoukko oli konservatiivista ja hyvien asemien suojaamaa. Poliittisuuden ja puolueuudostuksen edetessä "vanhakantainen" liberalismi jäikin ensin kielikysymyksen ja sitten sosiaalisten kysymysten varjoon.

Vuonna 1880 tuotiin julkisuuteen liberaalin puolueen ohjelma, mutta se murskattiin täysin – Snellmanin toimiessa ylimpänä tuomarina. Tämän jälkeen ohjelman taustalla vaikuttaneet siirtyivät lähinnä ruotsalaisen "puolueen" piiriin.

Viimeistään 1880-luvulla politisoituneet toimintatavat alkoivat konkreettisesti hajauttaa eri linjoja toisistaan erottuviin ryhmittymiin. Fennomanialiikkeen sisälläkin kuohui ja Yrjö-Koskisen aateloimisen (1882) jälkeen hänen edustamaansa linjaa voidaan kuvata vanhasuomalaiseksi, kun kilpaileva, "nuori" polvi alkoi identifioitua nuorsuomalaisiksi.

Jakso 1870-luvulta 1890-luvulle valmisteli varsinaista puolueuudostusta – sitä ennen myös fennomanian ja liberalismien raja oli paikoin häilyvä. Vuosisadan loppua kohden rajat alkoivat kuitenkin selkeytyä. Vanhasuomalaisien vakiinnuttaessa asemaansa yhteiskunnassa he alkoivat leimautua konservatiivisiksi.

Nuorsuomalaisuus pohjasi pitkän 1800-luvun fennomanian sisällä vaikuttaneisiin linjaerimielisyyksiin. Se syntyi pitkälti sivistyneiden herrasmiesten ja joidenkin sanomalehtien yhteenliittymänä ammentaan fennomanian lisäksi liberalistisesta traditiosta ja aglosaksisesta keskustelusta, joka vei kohti sosiaaliliberalismia. Nuoretkin sitoutuivat toki suomenkieleen, mutta joustavammin ja suvaitsevemmin kuin koskislainen linja, pitäen kieltä väylänä yhteiskunnallisiin uudistuksiin.

Suomen valtiollista asemaa oli perusteltu sekä kielellis-kulttuurisesti että juridis-hallinnollisesti. Puolueuudostuksen edetessä fennomaaneille perinteisesti

ominaisia kulttuurisia perusteluja tuli suhteuttaa juridis-hallinnollisiin perusteluihin, joita yksilön vapautta korostaneet liberaalit olivat suosineet. Sortovuosina molempia käytettiin rinnan Suomen aseman puolustamiseksi.

Myös liberalistinen traditio sopeutettiin kansalliseen kehykseen, mutta omat lähtökohtansa säilyttäen. 1900-luvun taitteessa tilanne oli se, että vanha-suomalaiset jatkoivat vanhaa kansansivistystyötään painottavaa kulttuurista linjaa nuorsuomalaisten toimiessa poliittisella kentällä perustuslaillisena rintamana yhteistyössä konservatiivisempaan liberalismitulkintaan sitoutuneiden ruotsinkielisten kanssa.

Lähteet:

- Jalava, Marja (2002), "Hegeliläisyys 1800-luvun Suomessa." Teoksessa Knapas ja Forsgård (toim.), Suomen kulttuurihistoria 2: Tunne ja tieto. Tammi. Keuruu.
- Kettunen, Pauli (2003), "Yhteiskunta." Teoksessa Hyvärinen, Kurunmäki, Palonen, Pulkkinen ja Stenius (toim.), Käsitteet liikkeessä: Suomen poliittisen kulttuurin käsitehistoria. Vastapaino. Jyväskylä.
- Klinge, Matti (1969), "Suomen kansallisuusliikkeiden sosiaalisista suhteista." HAik 1969:3, s. 185–207.
- Liikanen, Ilkka (1995), Fennomania ja kansa: Joukkojärjestäytymisen läpimurto ja Suomalaisen puolueen synty. Historiallisia tutkimuksia 191, Suomen Historiallinen Seura. Jyväskylä.
- Pulkkinen, Tuija (1989), "Kansalaisyhteiskunta ja valtio: Kaksi perinnettä poliittisen julkisuuden muotoutuessa." Teoksessa Alapuro, Liikanen, Smeds ja Stenius (toim.), Kansa liikkeessä. Kirjayhtymä. Vaasa.
- Sulkunen, Irma (2004), Suomalaisen kirjallisuuden Seura 1831–1892. SKS. Hämeenlinna.
- Tommila, Päiviö (1989), "Mitä oli olla suomalainen 1800-luvun alkupuolella." Teoksessa Tommila, Päiviö (toim.), Herää Suomi: Suomalaisuusliikkeen historia. Kustannuskiila. Jyväskylä.
- Vares, Vesa (2000), Varpuset ja pääskyset: Nuorsuomalaisuus ja Nuorsuomalainen puolue 1870-luvulta vuoteen 1918. SKS, historiallisia tutkimuksia 202. Helsinki.

Myös ruotsinkielisellä puolella kansallismielinen ajattelu alkoi saada kannatusta. 1860-luvulta lähtien kehittyi freudenthalilainen ruotsinkielinen kansallisuusliike, jonka toiminta oli kansallismielisempää kuin yleisempi ruotsinmielisyys – freudenthalilainen linja oli periaatteessa kuin käänteistä Yrjö-Koskisen fennomaniaa. Varsinaisesti ruotsinmielisyys alkoi vasta 1880-luvulla tarkoittaa laajapohjaista kielen yhdistämää joukkoa. Freudenthalin ajama ajatus kahdesta eri kansasta oli myös monille ruotsinkielisen eliitin jäsenille vieras – kulttuuriaristokratia sulki myös ruotsinkielisen rahvaan ulkopuolelleen. (Ruutu 1983, 103–105.) Joka tapauksessa ruotsalaisen kansallisuusliikkeen herääminen kuvaa hyvin ajan tilannetta: polarisointumiskehitys oli hyvässä vauhdissa.

Näin kielikiista aktualisoitui ja liittyi mielenkiintoisesti sen eri osapuolien edustamaan käsitykseen kansasta. Koska skandinaavinen linja oli keisarikunnan taholta katsoen vaarallinen, suomalaisen kulttuurin tukemiseen

suhtauduttiin Pietarissa sinänsä myönteisesti. Ruotsinkielisen virkamiehistön hallitsema kotimainen senaatti kuitenkin karsasti suomenkielen edistämiseen tähtäviä toimia. Snellman ottikin aloitteen omiin käsiinsä ja ohitti kotimaiset hallintoelimet vuoden 1863 kieliasetuksen valmistelussa. Tämä aiheutti kitkaa liberaalien suuntaan samanaikaisesti kuin Koskisen toiminta merkitsi kiivastuvaa kamppailua fennomanialiikkeen sisäisestä linjanmäärittelystä. (Ruutu 1983, 90–91.)

Kielikysymys ja suhtautuminen kansansivistykseen alkoi näkyä myös taide-elämässä. Kirjallisuuden kannalta kyse oli kasvun ajasta: suomenkielisten painotuotteiden määrä ohitti 1870-luvulla ruotsinkielisen. Kaudonkirjallisesti 1860-luku lukeutui jälkiromanttiseen siirtymävaiheeseen, jota hallitsi Kiven tuotanto. (Valkama 1983, 316–317.) Kuvataiteessa 1860-luku tarkoitti uuteen vaiheeseen siirtymistä. Etenkin ruotsinkielinen senaatti suhtautui suopeasti juuri kuvataiteeseen (Reitala 1983, 386), jonka johtavana järjestönä Taideyhdistys oli vakiinnuttanut asemansa. Vielä 1860-luvulla yhdistyksen johtoon lukeutuivat lähes alusta alkaen mukana olleet Z. Topelius ja Fredrik Cygnaeus. (Tikkanen 1896, 302–303.)

Sekä Cygnaeus että Topelius olivat kulttuurielämässä laajasti vaikuttaneita hahmoja, joiden toiminta ei rajoittunut vain Taideyhdistyksen piiriin. Kaksikko voidaan lukea "perinteiseen" idealistisen isänmaallisuuden linjaan, jonka jatkuvuutta politisoituvan kansallismielisyyden edustajat alkoivat koetella.

Taideyhdistyksessä Cygnaeuksen todellinen valta alkoi kaveta jo 1860-luvun mittaan ja siirtyi vuodesta 1869 alkaen sihteerinä toimineelle liberaaliselle C. G. Estlanderille. Kuvataidetta onkin pidetty alueena, jonka johdoto jäi ruotsinkielisten haltuun ja taiteenalan hallitsevaksi taustavoimaksi tuli porvarillinen liberalismi. (Reitala 1983, 387; Tikkanen 1896, 303.)

Ajankohtaistuva kielikysymys kiinnittyi helposti esitystavoiltaan pitkälti kieleen kytkeytyviin taidemuotoihin, kuten teatteriin. Vaikka vuonna 1860 valmistuneeseen Uuteen Teatteriin kohdistuneissa odotuksissa sen oli toivottu kehittyvän kaksikieliseksi kansallisteatteriksi, kävi pian selväksi, että odotukset eivät toteutuneet tai olleet kielipoliittisen tilanteen muuttuessa edes realistisia. Fr. Cygnaeus ja Z. Topelius kuuluivat molemmat alussa Uuden Teatterin johtokuntaan, joten hyvää tahtoa teatteritoiminnan kehitykselle ei katsottu puuttuvan. Käytännössä näyttämö jäi kuitenkin täysin ruotsinkielisten seurueiden temmellyskentäksi. Suomenkielen puolesta kamppailleet suhtautuivat asiaan vielä melko alistuvasti ja selittivät sitä kehittymättömyyden oloilla, kuten Aspelin-Haapkylä (1906, 12–13) Kansallisteatterin historiankirjoituksessaan – olkoonkin että se on avoimen suomenkielinen – tilanteen ilmaisee.

Uusia järjestöjä ja tavoitteita

Tilannetta tasapainottavan suomenkielisen teatterin perustaminen alkoi vaikuttaa mahdolliselta 1860-luvun lopulla. Taustalla vaikuttanut *Suomalainen Seura* perustettiin 1869 edistämään suomalaisuuden asiaa taiteessa. Suomenkielistä teatteria pyrki kehittämään Suomalaisen Seuran draamallinen osasto ja sitä johtanut Kaarlo Bergbom. Hänestä, ruotsinkielisestä fennomaanista, tuli kiertueteatterina aloittaneen Suomalaisen Teatterin ensimmäinen johtaja, joka liitti toimintaan myös vielä tuossa vaiheessa liian kalliina lyhytikäiseksi mutta silti poliittisesti tärkeäksi osoittautuneen oopperan. Bergbomille ooppera olikin taiteellisen ohella poliittinen projekti. Suomen kielen kelpoisuus käytettäväksi oopperassa oli tärkeää osoittaa ajan kielikiistojen keskellä, kun julkisesti esitettiin epäilyksiä suomen kelpoisuudesta vaatimattomampiinkin tehtäviin. (Niemi 1983, 334–335; Lampila 2002, 384–385.)

Musiikkielämä oli keskittynyt pääkaupungin ja yliopiston mukana Helsinkiin, missä korkeatasoisin toiminta virisi yliopiston ympärillä. Yliopiston musiikkiopettajan virka, jota hoiti vuodesta 1835 alkaen pitkään Fredrik Pacius, *velvoitti* toimenkuvan määrittelyn mukaan pitämään yllä säännöllistä ja monipuolista musiikkielämää pääkaupungissa. Konserttien järjestämistä tukemaan Pacius perusti Sinfoniayhdistyksen (*Symfoniföreningen*) vuonna 1844. Sen toiminta jatkui vuoteen 1853 saakka. Paciuksen toimesta syntyi myös ensimmäinen Suomessa valmistunut ooppera, *Kaarle kuninkaan metsästys*, jonka libretto kuvasi ajalle ominaisesti suomalaista historiaa ja sisälsi isänmaallisia sävyjä – kirjoittajanaan Topelius. (Lampila 2002, 373–380.)

Isänmaallinen ihanteellisuus vaikutti siis myös niukkojen resurssien kanssa kamppailleessa musiikissa. Orkesteritoiminta ja musiikin koulutus kotimaassa ei ollut pysyvää. Muusikkojen toimeentulo oli epävakaa ja orkesterien haettava tuloja erityyppisistä esiintymispaikoista ja ohjelmistoista. Vakituisehman musiikinopetuksen ja lähtökohtaisesti musiikin ehdoilla toimineen orkesterin aloittamista saatiin odottaa 1880-luvulle, joskin orkesterimusiikin tarjontaa Helsingissä ja osin muuallakin maassa toki oli koko 1800-luvun ajan. Yksi musiikkielämää ylläpitänyt tapa oli jo Turun ajoilta lähtien ollut soitannollisen seuran perustaminen. Tämä perinne näkyi 1870-luvulta alkaen maakuntakaupungeissa. Pääkaupungissa 1860- ja 1870-lukujen musiikkitarjontaa ylläpiti etenkin teatterien kehittymiseen liittynyt orkesteritoiminta. (Tirranen 1983, 358–361; Vainio 1992, 21–23.)

Laitosteatterien kehittyminen nivoutuu tässä varhaisessa vaiheessa yhteen musiikkielämän kanssa. Helsingin 1880-luvun musikaalisen virkoamisen taustalta löytyy kuitenkin muutakin kuin teatteriorkesterit, muun muassa valtion apurahoin mahdollistettu opiskelu ulkomailla ja Martin Wegeliuksen musiikin tuntemuksen kehittämiseksi perustama vuosina 1874–1881 toiminut *Dilettantföreningen* (ks. Haapanen 1934, 584).

Vaikka järjestöjen lukumäärä pysyi vielä melko vaatimattomana, syntyi Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran ja Suomen Taideyhdistyksen rinnalle jo 1860-luvulla uusia taiteellisesti orientoituneita merkittäviä järjestöjä – Suomen Taiteilijaseura ja aivan vuosikymmenen lopussa Suomalainen Seura. Seuraavalla vuosikymmenellä järjestöjen perustaminen lisääntyi. Taiteilijaseuran synty oli yksi "akateemisen idealismin aikakauden" (Reitala 1974, 8) päättymistä ennakoiva oras, merkki siitä että yhden alaa dominoivan yhdistyksen oli entistä vaikeampi säilyttää monopoliasemansa. Uusien seurojen perustaminen osoitti tämän kehityksen etenemistä.

Suomen Taiteilijaseura (*Konstnärsgillet*) perustettiin toukokuussa 1864. Aluksi kyse oli eri alojen taiteilijoiden yhteen saattamisesta ja tarkoituksena oli lisätä ohjelma-, julkaisu- ja näyttelytoiminnan avulla taidetta kohtaan osoitettua kiinnostusta. Perustajajäsenten joukossa oli yliopistomiehiä, kolme arkkitehtiä ja kaksi varsinaista ammattitaiteilijaa: kuvanveistäjä Sjöstrand sekä taidemaalari Magnus von Wright.²⁹ Seuralla oli tärkeä sosiaalinen rooli, mutta lisäksi se alkoi alkuvaiheen jälkeen esiintyä aktiivisesti myös valtiovallan suuntaan ja tehdä omia aloitteitaan. Konkreettisesti Taiteilijaseura vaikutti veistokoulun (*slöjdskolan*)³⁰ perustamiseen 1870-luvun alussa ja taiteilijain tuotantoa suojeleen tekijänoikeuslain syntyyn. Tätä vuonna 1880 hyväksyttyä lakia koskevan ensimmäisen aloitteen seura teki jo 1872. Suomen Taiteilijaseura alkoi toimia 1870-luvun lopulta myös aktiivisena kanavoimassa suomalaisen taiteen esittelyä yleisissä ja kansainvälisissä näyttelyissä.³¹ (Taiteilijaseuran ptk. 29.3.1880; Tikkanen 1896, 137; Reitala 1989, 110; Koroma 1964, 7–23.)

Taiteilijaseuran menettelytavat olivat lopulta taiteilijalähtöisempiä kuin Taideyhdistyksellä. Siinä mielessä Suomen Taiteilijaseuraa voi pitää enemmän tiettyä toimijaryhmää edustavana järjestönä, joka alkoi vähitellen kehittyä suuntaan, jossa taiteilijat saattoivat itse valvoa etujaan. Seura rajautui vuosisadan loppua kohden yhä selvemmin kuvataiteen ympärille. Saman taiteenalan tiimoilla toimineiden Taiteilijaseuran ja Taideyhdistyksen etu eivät aivan aina sattuneetkaan yksiin. Varsinkaan alussa mitään vastakkainasettelua ei kuitenkaan ollut. Ensimmäinen puheenjohtaja oli

²⁹ Näin todettaessa "yliopistomiehiin" kuuluneita runoilijoita ei lueta taiteilijoiksi. Ammattitaiteilijoita he eivät toki olleetkaan.

³⁰ Reitalan (1983, 387) mukaan C. G. Estlander vaikutti veistokoulun ja vuonna 1875 perustetun Taideteollisuusyhdistyksen syntyyn. Tikkanen (1896, 137) mukaan Veistokoulun aloite lähti Taiteilijaseuran vuosikokouksesta 1870. Nämä tiedot sopivat yhteen, sillä Estlander toimi seuran sihteerinä ja teki aloitteen sen kokouksessa (Kruskopf 1989, 35). Veistokouluun liittynyt taideteollisuuteen suuntautunut taidenäkemys ei vastannut fennomanialle ominaista idealistista käsitystä. Fennomaanit perustivat Suomen Käsityön Ystävät vuonna 1879 (Maunula 1989, 185–186.) Käsityön ystävien edustama suhde käyttösineiden valmistukseen sopi Taideteollisuusyhdistystä paremmin fennomaanien käsitykseen suomalaisuudesta ja kansankuvasta (vrt. luku 4.3).

³¹ Tikkanen (1896, 137) listaa Taiteilijaseuran huolehtineen suomalaisen taiteen osallistumisesta Helsingin yleiseen vuoden 1876 näyttelyyn, pohjoismaiseen taidenäyttelyyn Kööpenhaminassa vuonna 1888 ja Pariisin maailmannäyttelyyn vuonna 1889.

Taideyhdistyksen sihteeri Topelius ja Taiteilijaseuran ensimmäisessä vuosijuhlassa 5.2. – Runebergin syntymäpäivänä – vuonna 1865 juhlivat hyvässä yhteisymmärryksessä musiikin, laulujen ja näytelmäesitysten lomassa runojaan esittäneet Cygnaeus, Topelius ja SKS:n yhteydessä kansanrunoutta tutkinut Julius Krohn. Lähetettiinpä myös sähke Runebergille ja laulettiin *Vårt land*. Jo saman vuoden kesäkuussa juhlittiin seuran kevätjuhlaa kahdensadan osanottajan voimalla ja tunnelmaa muisteltiin jälkikäteen perin iloiseksi. (Tikkanen 1896, 137–138, 144.)

Fredrik Cygnaeuksen puhe Taiteilijaseuran vuosijuhlassa 1866

Suomen Taiteilijaseuran vuosijuhlassa vuonna 1866 Fredrik Cygnaeus piti puheen, jota on muisteltu usein jälkikäteen. Puheen ihanteellinen ja taiteen voimaan luottava sisältö kuvaa hyvin ajalle ominaista retoriikkaa ja taidekäsitystä. Lisäksi puheen ajankohta tuo asiaan lisäväriä.

Pohjois-Suomessa oli ollut katovuosia jo 1860-luvun alussa. Vuoden 1866 sadosta tuli monin paikoin huono ja sääolojen koetellessa olivat vuodet 1867–1868 todellisia nälkävuosia. Maan eteläosissa tilanne ei tosin ollut yhtä paha kuin pohjoisessa eikä Helsingin Bulevardilla koettu nälkää katovuosinakaan.

Kaarlo Koroma on suomentanut osan Cygnaeuksen puheesta Taiteilijaseuran historiikkiin:

”Eikö Pohjoinen puhalla yhtä kylmänä ja kauheana kuin ennenkin? Mitä enustavat nämä äänet, jotka kantautuvat kaukaa pohjoisesta, jotka puhuvat hädästä ja puutteesta, nälästä ja kärsimyksistä? Ne puhuvat ihmisjoukoista, joiden ainoana kotina on maantie ja jotka usein turhaan saavat etsiä elantoaan. Onko Taiteilijaseuralla rohkeutta viettää juhlaansa tällaisena aikana? Tätä on jokaisella oikeus kysyä, mutta myös vastaus on lähellä. Paljon kovempia ja katkerampia aikoja on taide saanut elää meidän maassamme. Mutta tämä katkeruus ja tuska on ehtinyt ja kauan sitten häipyä. Jos tässä maassa on joku kärsinyt kieltäymyksistä, on se taide, myöskin kaikesta siitä, joka antaa kunniaa ja loistoa. Ja kun taiteilija sitten lopulta on murtanut tiensä läpi näiden vastusten ja esteiden, hänen osanaan on edelleenkin palella ja kärsiä puutetta. Mutta onhan oikein vaatia taiteelta uhrauksia. Kun sitten on muuallakin puutetta, kun huoli painaa mieltä, silloin on taiteen osana astua esiin parantavana ja lohduttavana. Muistomerkki poismenneelle, rakkaat piirteet kuvaava maalaus, laulu viimeisellä leposijalla, ne tuovat sovituksen ja rauhan, joka parantaa tuskan.”

Lähteet:

Koroma, Kaarlo (1964), Suomen Taiteilijaseura. Konstnärsgillet i Finland 1896–1964. Suomen Taiteilijaseura. Helsinki.

Häkkinen, Antti (1992), ”Nälkä, valta ja kylä.” Teoksessa Haapala, Pentti (toim.), Talous, valta ja valtio. Vastapaino. Helsinki.

Suomalaisen Seuran ja sen pohjalta syntyneen Suomalaisen Teatterin kannatusyhdistyksen taustat kuvaavat teatterin suoraa kytköstä kieleen. Eri-laisia suomenmielisyyden ympärille kehittyviä liikkeitä syntyi pääkaupunkiin 1860-luvulla. 1869 toiseen otteeseen perustettua Suomalaista Seuraa edelsi vuonna 1862 lyhytikäiseksi jäänyt Suomenystävain Liitto, jonka tarkoitus oli yksinkertaisesti lisätä suomenkielen käyttöä ja harjaannuttaa sivistyneistöä siihen. Muun muassa August Ahlqvist, Paavo Tikkanen, J. Krohn ja Yrjö Koskinen osallistuivat istuntoihin. (Salomaa 1926, 10–11.)

Vuonna 1864 perustetun ensimmäisen Suomalaisen Seuran toimintaan sisältyi jo ohjelmaa, muun muassa seuranäytäntöjä. Toiminta kuitenkin kuihtui alkuinnostuksen laannuttua. 1860-luvun alussa oli perustettu myös Arkadia -yhdistys, joka kokoontui vanhan Arkadia -teatterin lämpioässä. Jäseninä seurassa oli osakuntien edustajia, runoilijoita, säveltäjiä ja taiteenystäviä. Kokoontumisissa esitettiin ohjelmanumeroita.³² Yhdistys oli hyvin isänmaallinen, mutta ei vielä erityisesti suomenmielinen, vaikka siihen syksyllä 1864 perustettiin erillinen "suomalainen osasto". Tämänkään yhdistyksen toiminta ei jaksanut kantaa kauaa. Vasta vuonna 1869 toiseen otteeseen perustettu Suomalainen Seura³³ oli vaikutukseltaan pitkäaikaisempi. Seuran toiminta lakkasi vuonna 1872, mutta sitä ennen ehdittiin toukokuussa 1872 perustaa suomalaisen teatterin kannatusyhdistys, joka jatkoi Seuran draamallisen osaston työtä ja perusti sekä ylläpiti Suomalais-taatteria. (Salomaa 1926, 11–15.)

Alkuvaiheessa ihanteelliseen isänmaallisuuteen kietoutuneen sosiaalisen seuraelämän merkitys oli merkittävä osa 1860-luvun uusien seurojen toimintaa, mutta hiljalleen ihanteellinen seurapiiri kasvoi kohti konkreettisempia tavoitteita. Suomen Taiteilijaseuran osalta tämä tarkoitti taiteilijoiden edun nostamista esiin. Suomalaisen Seuran toiminta taas liittyy suomenkielisen teatterin synnyn suoraan isänmaallisen seuraelämän pohjalta kehittyneeseen suomenmieliseen järjestötoimintaan, jonka kautta edellytykset Suomalaisen Teatterin perustamiselle kehittyivät.

Suhteessa kansakunnan rakentamiseen taiteelliset pyrkimykset ja niiden tukeminen toteuttivat 1800-luvun alkupuolella ja yli vuosisadan puolivälin lähinnä sivistysajatusta, ihanteellista näkemystä kansan sivistystason kohottamisesta kulttuurin avulla – kulttuurin taso oli kehityksen mitta ja

³² Toimintaan liittyi myös vuonna 1864 julistettu Shakespearen käännöstyö, jonka SKS oli lupautunut palkitsemaan (Salomaa 1926, 12).

³³ Seuran esimieheksi valittiin kirjallisen osaston edustajana yhdessä J. Krohnin kanssa johtokuntaan kuulunut A. Ahlqvist (Salomaa 1926, 13). Tämä herättää spekuloidaan juuri tuolloin "jungfennojen" ahdistamana asemiaan SKS:ssa menettäneen Ahlqvistin tavoitteita Suomalaisen Seuran kirjallisen osaston suhteen. Kysymys ei kuitenkaan kuulu tämän tutkimuksen piiriin.

taide kulttuurin korkein aste. Erilaisten yhdistysten kautta lisääntyneet mahdollisuudet liittävät toiminnan yksityiseen aktiivisuuteen, joka näyttää olleen ainoa keino koota resursseja ihanteellisten pyrkimysten konkreettiseksi tavoittelemiseksi. Suurempaa erottelua kollektiivisen fennomanian ja individualistisemmän liberalismien suhteen on turha yrittää tehdä 1800-luvun alkupuoliskon osalta, eikä kielipolitiikkakaan vielä ollut siinä määrin määrittävä tekijä kuin vuosisadan lopulla.

Suurimmat ristiriidat olivat aluksi järjestöjen tai yksittäisten toimintamuotojen sisäisiä enemmän kuin julkilausutuista tavoitteellisista eroista johtuvia. Autonomian alun taiteelliset pyrkimykset realisoivat sivistyneistön henkilökohtaisia tavoitteita, kulttuurisia ihanteita ja idealistista kansallismielisyyttä, eivät niinkään *avoimen* poliittisia pyrkimyksiä. Aktiivisempaa ja selvempää sitoutumista tiettyihin ryhmittymiin kehittyi 1860-luvulta alkaen, minkä jälkeen kieli tuli hyvin tärkeäksi myös kulttuurikysymyksissä.

4. Mahdollisten toimintalinjojen lisääntyminen 1800-luvun lopussa

4.1. Taidetukien kanavointi järjestöille

Tukea lisättiin, mutta myös ristiriidat kasvoivat

1800-luvun loppua kohden vakinaiset tukitoimet etenivät koskettamaan uusia taidealoja. Tarkastelemalla tiettyjen, valtiosuhteeltaan tiiviimpien järjestöjen kanssakäymistä valtiovallan kanssa tavoitetaan niitä kriteereitä, joiden mukaan suhde lujittui. 1880-luvun alkuvuosista vuosisadan vaihteeseen valtion taidemäärärahat nelinkertaistuivat. Aiempien tukimuotojen lisäksi 1800-luvun lopussa toteutettiin 1870-luvulla vihdoinkin valmistelemaan alettu Ateneum, Kansallisteatterin rakentaminen sekä julkisia patsashankkeita. Yksi syy kehitykseen oli valtion tulojen kasvu, mutta toinen tärkeä tekijä oli, että taiteilijat oli havaittu tärkeiksi kansallisen hengen luojiksi. Apurahakehityksessä kuvaama- ja säveltaide jättivät silti kirjallisuuden edelleen varjoonsa. Tätä on korostettu etenkin näkemyksissä, joissa senaatin keskeisenä taidepoliittisena tavoitteena on katsottu olleen kansainvälisesti vertailukelpoisen edustus-taiteen luomisen. (Heikkilä 1985, 281; Tuomikoski 1977, 26.)

Suomalaiselle tilanteelle oli kuvaavaa resurssien niukkuus. Järjestöt on pakko huomioida pohdittaessa useimpia modernin taidejärjestelmän synnylle oleellisia seikkoja: taiteilijoiden organisoitumista, asiantuntija-ase-man syntyä, taideyhteisöä, taidekoulutusta, apurahojen jakoa, taidepolitiikkaa (*policy*), museota ja sosiaaliturvan muotoja (vrt. Solhjell 2004). Norjalainen Dag Solhjell (2004) on katsonut valtiolähtöisyyden olleen (kuva)taidepolitiikan yleiseurooppalaisesti yhteinen piirre. Näkemyksen mukaan taideakatemit ja niiden oheistuotteena syntyneet käytännöt syntyivät *valtiojohtoisesti* politiikan tarpeisiin. Suomessa järjestöjen ja taide-elämän tarpeet olivat kuitenkin tärkeitä kehitykseen vaikuttaneita ja sitä ohjanneita tekijöitä. Taideakatemian puuttuessa järjestöt toteuttivat monia muualla akatemioiden piiriin lukeutuneita tehtäviä. Valtiovallan merkitystä tämä ei toki kyseenalaista, mutta korostaa vuorovaikutteisuutta toteutuneen politiikan taustalla.

Ateneumin synty

Taiteen tukemista sivusi läheisesti kysymys suomalaisesta taideakatemiasta. Akatemiahanke oli kansallisuuskäsitteeltään romantisoivan ja taidekäsitykseltään idealistisen Fredrik Cygnaeuksen lempilapsi. Akatemian tavoittelu vaikutti mm. vuonna 1863 Taideyhdistykselle myönnettyjen tukien taustalla.

C. G. Estlander ajoi toisentyypistä taidekäsitystä. Hänen aloitteestaan perustettiin vuonna 1871 veistokoulu, joka toteutti käytännönläheistä näkemystä taiteesta. Koulun ylläpitämiseksi perustettiin vuonna 1875 Taideteollisuusyhdistys. Estlander toi esiin myös taideteollisen esineistön keruun merkitystä, mutta ei kansatieteellisten vaan kansainvälisten mallien mukaan.

Estlander oli hyvissä väleissä Victor von Haartmanin kanssa, joka lupaili 1870-luvun puolivälissä Estlanderin tavoitteille valtion tukea, mikäli yksityiset piirit tai Helsingin kaupunki – jonka valtuustossa vaikutti Leo Mechelin – päättäisivät rakentaa Ateneumin. Estlanderin linja herätti huolta vanhemman polven Cygnaeuksessa ja Topeliuksessa sekä kuvataiteilijapiireissä, joita aktivoi vastahankaan taiteilija von Becker, yksi taideteollisuuden ja taiteen yhdistämisen kiivaimmista vastustajista.

1870-luvulla korkeamman kotimaisen taideopetuksen tarve tuotiin 1877–1878 valtiopäivien käsittelyyn, kun Taideyhdistyksen intendentti teki asiasta aloitteen aatelissäädystä. Aloitteessa oli kyse vastavedosta Estlanderille. Aloitteen tehnyt B. O. Schauman esitti musiikin ottamista mukaan hankkeeseen. Tämä ei toteutunut, mutta Ateneumia valmistelemaan asetettiin komitea, jonka edustajat olivat kauttaaltaan taiteen harrastajia ja asiantuntijoita, eivät ammattitaiteilijoita – ja enemmistöltään Estlanderin takana.

Asian eteneminen viivästyi, kun liberaalit ja fennomaanit eivät päässeet yhteisymmärrykseen. Yrjö-Koskisen ja fennomaanien edustama näkemys

Leo Mechelin (1839–1914) oli paitsi perustuslaillisen rintaman näkyvimpiä hahmoja, myös merkittävä kulttuuripoliitikko.

Valok. Charles Riis & Co, Helsinki.

Kuva: Museoviraston kuva-arkisto.

kulttuurista poikkesi liberaalien kansainvälisyydestä ja pragmaattisesta taide-näkemyksestä. Ero heijastui erityisesti kuvaamataiteisiin, joiden sisällä lisäksi taiteilijat pelkäsivät omien etujensa puolesta. Taiteilijaseura olikin hanketta vastaan. Taideyhdistyksen piirissä sitä käännyttiin lopulta kannattamaan.

On kuvaavaa, että liberaalijohtaja Leo Mechelin oli Ateneumin tärkeä tukija ja valtionhallinnossa asiaa valmisteltiin kirkollistoimituskunnan sijaan valtiovaraintoimituskunnassa. Koulutus, taideteollisuuden esittely ja Taideteollisuusyhdistys saivatkin Leo Mechelinin tuella aluksi yli puolet Ateneumin tiloista käyttöönsä.

Lähteet:

Heikkilä, Markku (1985), Opetusministeriön historia III: Kielitaistelusta Sortovuosiin 1869–1917. Opetusministeriö. Pieksämäki.

Kruskopf, Erik (1989), Suomen taideteollisuus. Suomalaisen muotoilun vaiheita. WSOY. Porvoo.

Reitala, Aimo (1989), "Maalauksia 1860–1880." Teoksessa Sarajas-Korte (toim.), Ars. Suomen taide 3. Otava. Keuruu.

Suhonen, Pekka (2000), Ei vain muodon vuoksi: Suomen Taideteollisuusyhdistys 125. Otava. Keuruu.

Muuttuvat preferenssit ja tasapainon hakeminen eri ryhmien välille 1800-luvun lopussa kuvastuivat monissa asioissa. 1880-luku tarkoitti muutosta sivistyneistön maailmankuvassa. Kirkon asemaa ja sen edustaman maailmankäsityksen perusteita alettiin kritisoida, mikä hajaannutti kirkkoon tukeutunutta yhtenäiskulttuuria. Toisaalta yleistyvää materialistinen maailmankuvakin oli hajanainen sisältäen sekä enemmistöä edustavia edistysuskoisia että epäileviä näkemyksiä. Nämä teemat olivat sivistyneistön yleiseurooppalaisesti jakamia eikä niistä kiinnostuminen tahtonut mahduttaa ahtaaseen kansallismieliseen kehykseen. Nuori polvi karsasti perinteistä idealismia ja tilalle haettiin aineellisempia kiinnostuksen kohteita. Näin idealismi ainakin sai pragmaattisemman ilmeensä, sen sisältö muuttui, jos siitä ei täysin luovuttukaan. Uusien näkemysten esiinmarssi 1880-luvulla ajankohtaisti myös sosiaalisia kysymyksiä julkisuutta hallinneen kielikysymyksen rinnalle. Samalla alettiin kisa uusien käsitysten saattamisesta "alempien" kansankerrosten tietoisuuteen. (esim. Ruutu 1983, 108–116.)

Suomessa uusia aatteita suodattaneen ylioppilasmaailman aateristiriidat vaikuttivat puolueuudostusta kiihdyttävästi (esim. Klinge 1982, 207), mutta kyse oli siis myös laajemmasta yleiseurooppalaisesta uusien aatevirtausten pyörteestä. Eurooppalaisilla kontakteilla oli merkittävää vaikutusta taide- ja maailman sisältöihin. Kansallista profiilia nostettiin vuorovaikutuksessa kansainvälisiin vaikutteisiin, kun aktiiviset taiteilijat, kirjailijat ja arkkitehdit toivat kotimaahan 1880-luvulta alkaen uusia taideaatteita. Useimmiten nämä kansainvälisesti aktiiviset, uutta sukupolvea edustaneet taiteilijat olivat lähellä

nuorsuomalaista ajattelua. (Smeds 1989, 10–11.) Nuorsuomalaisia on jopa kuvattu ”kirjailijain ja taiteilijain puolueeksi” (Luukanen 1994, 24).

Muuttuva tilanne heijastui myös taiteen tukemiseen. Etenkin kirjallisuuden tukeminen pysyi 1870-luvulta vuosisadan loppuun kestäneenä poliittisten keskustelujen aiheena, joka nostettiin säännöllisesti joka valtiopäivillä esiin. Sen kautta kuvastuu hyvin 1800-luvun kahden viime vuosikymmenen tilanne, johon voi peilata muiden taidealojen osakseen saamaa kohtelua. Varsinainen maailmankuvan muutos kuvastuisi luonnollisesti myös suoraan kaunokirjallisuuden sisällön kautta, mutta taiteen tukemisen kannalta kirjallisuuden tukemisen – eli aluksi käytännössä palkintojen – eri vaiheet ja valtionpalkinnon lopulta saama muoto ovat paljastavia. Ensimmäinen kirjallisuuden valtionpalkintohan myönnettiin jo 1865, mutta se jäi yksittäiseksi ja kaunokirjallisuuden palkinnot säilyivät vielä pitkään täysin Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran aktiivisuuden varassa.

Kamppailu kirjallisuuden tukemisesta

SKS, jonka merkitys kirjallisuuden julkaisussa ja suomen kielen kehittämisessä oli kiistaton, oli kokonaisuudessaan heikoilla valtionapujen suhteen aina 1870-luvun lopulle saakka. Talonpoikaissäädystä oli esitetty jo vuonna 1863 vuotuista 8000 markan määrärahaa, mutta silti SKS:n saama valtionapu jäi 1870-luvun loppuun saakka keisarin käsikassasta myönnetyn vuotuisen 1200 markan varaan. Vuonna 1877 jälleen talonpoikaissäädystä esitetty anomus johti vihdoin suuremman valtionavun saantiin. Anomuksen käsitellessä valtiovaliokunnan mietinnössä esitettiin vuotuista 10 000 markan summaa. Tämän säädyn myös hyväksyivät, jopa lähes ilman keskustelua. Ainoastaan porvarissääty kävi varsinaista keskustelua aiheesta, mutta anomuksessa ja valiokunnan mietinnössä korostettu SKS:n rooli oppikirjojen julkaisemisessa riitti vakuuttamaan porvaritkin anomuksen oikeellisuudesta. (Talonpoikaissäädyn ptk 1863–64 I, 264; Valtiopäivät 1877–1878 V, Anomusmiet. n:o 26; Borgareständets protokoll 1877–1878 II, 798.)

SKS:n saadessa ensimmäisen vakinaisen ja samalla toiminnan mitta-kaavaan edes jotenkin suhteutetun apurahan oli esimerkiksi Taideyhdistys nauttinut jo pitkään suurempia avustuksia (jo vuosina 1866–68 vuosittain 12 000 markkaa) – alkaen sattuvasti vuodesta 1863, jolloin SKS ei saanut tukea – ja musiikin ja kuvataiteen harjoittajille oli jaettu vaihtelevan suuruisia summia matka-apurahoihin (mm. vuonna 1868 22 200 markkaa) (Valtiopäivät 1877–1878 V, Anomusmiet. n:o 19). Lisäksi aiemmin esitetyn mukaisesti (ruotsinkielistä) teatteria oli tuettu jopa 1850-luvun lopulta alkaen. SKS:n valtionavun ohella vuosien 1877–1878 valtiopäivillä käytiin keskustelua myös suomenkielisen teatteritoiminnan tukemisesta. Aika alkoi

kypsyä tällaisten kysymysten käsittelylle, mutta SKS:n tukeminen täytyi perustella taiteellisten syiden sijaan käytännönläheisemmin.

SKS:n korotettu valtionapu perusteltiin pragmaattisesti, oppikirjojen ja käännöstoiminnan kautta. Porvarissäädyn pöytäkirjat antavat viitteitä, että tämä oli edellytys anomuksen hyväksymiselle kaikissa säädyissä. Pragmaattiset perustelut eivät silti estäneet seuraa johtanutta Yrjö-Koskista käynnistämästä oman, kaunokirjallisuutta korostaneen kirjallisuuskäytännön mukaista palkintoprosessia heti syyskuussa 1878, kun oli saatu tieto korotetun määrärahan myöntämisestä. Tästä alkaneen seuran sisäisen keskustelun tuloksena syntyi päätös seuran 50-vuotisjuhlan kunniaksi myönnettävistä palkinnoista. Vuoden 1879 vuosikokouspuheesta paljastuu, kuinka Koskinen käytti oman seuran suuntaan erilaista retoriikkaa kuin virallisissa yhteyksissä oli apurahaa myönnettäessä tehty. Hän vetosi alkuperäisen talonpoikaissäädyn anomuksen sanamuotoihin lopullisen päätöstekstin sijaan. Näin hän pystyi perustelevaan omalle joukolleen rahoituksen käytön ohi valtiopäiväpäätöksessä painotetun pragmaattisen oppikirjojen julkaisemistarkoituksen. (SKS:n keskustelemukset 1875–1879, 14.9.1878, 2.10.1878, 8.11.1878, vuosikokous 17.3.1879.)

50-vuotispalkinnon palkintolautakunnan toiminnasta jätti eriävän mielipiteen J. V. Snellman, joka ei hyväksynyt, että ruotsiksi kirjoittanutta K. F. Ignatiusta ei kelpuutettu mukaan kilpailuun. Tässä kuvastui tuon hetkinen fennomaanisukupolvien ero. Vanha Snellmankin suhtautui seuran johtamiseen nousutta koskista linjaa joustavammin kielikysymykseen – tai toisin sanoen: ei politikoinut asialla yhtä avoimesti. (SKS:n keskustelemukset 1880–1881, 2.3.1881, vuosikokous 16.3.1881.)

Valtion kirjallisuuspalkinto myönnettiin vuoden 1865 jälkeen seuraavan kerran vasta vuonna 1881. Fennomaanien aktiivisuuden seurauksena vuoden 1865 palkinto oli onnistuttu myöntämään Runebergin sijaan Aleksis Kivelle. Vuonna 1881 molemmat kieliryhmät olivat jälleen taustalla aktiivisia ja tällä kertaa palkinto jaettiin molempien kesken. Kirjallisuuspalkinnoissa kielikysymys näkyikin poikkeuksellisen selvästi ja SKS pyrki vaikuttamaan palkinnon saamiseksi säännölliseksi. (Heikkilä 1985, 123–124.)

Vuonna 1881 myönnetty valtionpalkintokaan ei vielä vakinaistanut käytäntöä ja SKS:n omat palkinnot säilyttivät keskeisen asemansa 1880-luvullakin. (Heikkilä 1985, 123). Samanaikainen toisen järjestön, Taideyhdistyksen, valtiosuhde antaa hyvän kuvan eri alojen välisestä erosta: suhde oli niin tiivis, että valtiolta saatiin rahaa jopa yhdistyksen toimihenkilöiden palkkaukseen (1200 mk intendentin palkkaukseen) (KK STY ptk., kirkollistoimituskunta yhdistyksen johtokunnalle 5.8.1881).

Fennomaanit painottivat kirjallisuuden merkitystä kansallisen (suomenkielisen) sivistyksen kannalta. Yrjö-Koskinen pyrki kirkollispäällikkönä

(1885–1899) ollessaan nostamaan kirjallisuuden asemaa apurahojen jaossa. Tässä hän toi esiin omaa käsitystään kirjallisuuden erityisluonteesta:

*”Ennen kaikkea on tunnustettava, ettei runoutta voi verrata muuhun taiteelliseen tuotantoon. – – Kotimaisella kirjallisuudella on kotimaiseen kuvataiteeseen verrattuna aivan epäilyksettä paljon suurempi vaikutus yleiseen sivistykseen.”*³⁴ (KA KirkT De 82 mietintö 29.1.1890.)

Koskinen teki siis eroa kuvataiteeseen ja musiikkiin nähden, myös apurahojen suhteen – hän katsoi että kirjallisuuden tulisi saada oma apurahajärjestelmänsä, kirjailijapalkinnot. Vuonna 1889 talousosasto varasikin yksittäisen apurahan, jonka palkintolautakunnan esitys ei tosin tyydyttänyt kirkollispäällikköä. Apurahajärjestelmän kehittämistä ei tahdottu päästää yksimielisyyteen ja hanke jäi jälleen yksittäiseksi yritykseksi. (Heikkilä 1985, 283.)

Ennen kirkollispäällikön apurahajärjestelyjä asiaa oli käsitelty vuoden 1888 valtiopäivillä. Fennomaaneja lähellä olevassa talonpoikaissäädystä oli esitetty tammikuussa anomus 12 000 markan vuosittaisen valtionavun myöntämisestä jaettavaksi *asiantuntijalautakunnan* valintojen mukaan kaunokirjailijoille (4 x á 3000 mk). Porvarissäädystä jätettiin helmikuussa anomus samasta aiheesta. Myös siinä esitettiin samaa vuosittaista summaa – jaettavaksi palkintoina ja eläkkeinä. Yleisen valituslautakunnan mietinnön mukaan asia ei kuitenkaan antanut aihetta jatkotoimiin: vaikka lautakunta³⁵ lausunnossaan sinänsä totesi kirjallisuudenkin ansaitsevan tukea, vedottiin kirjallisuuden luonteen vaatimaan taiteelliseen vapauteen ja päätettiin epävään päätökseen. (Valtiopäivät 1888 V, Anomusmiet. n:o 9.) Kysymys siitä, miten kirjallisuus kytkettäisiin valtiollisten tukien piiriin, herätti siis intohimoja. Yrjö-Koskinen itse katsoi, että säädystä esitetty anomus oli ymmärretty väärin ja pyrki ajamaan toivomaansa mallia suoraan senaatissa. (KA KirkT De 82 mietintö 29.1.1890.)

Kun vuonna 1888 säätyjä ei saatu kirjallisuuden tukemisen taakse, palattiin asiaan jälleen vuonna 1891, jälleen talonpoikaissäädyn aloittaessa

³⁴ ”Det måste först och främst erkännas, ett den poetiska produktionen icke kan framkallas genom samma model som den artistiska. – – Jemförd med inhemska konst har inhemska litteratur utan tvifvel ett långt mera genomgripande inflytande på den allmänna bildningen.”

³⁵ Lausunnon allekirjoittivat: M. W. af Schultén, A. Ramsay, A. Norrmén, N. Järvinen, J. Hedberg, K. J. Blomstedt, F. Nordlund, V. Öhberg, A. Nyberg, E. Schybergson; eriävän mielipiteen jättäneinä K. Ojanen, A. Danielson, Pöysti sekä P. Päivärinta. (Ks. esim. *Kansallinen elämäkerasto*, I, IV ja V osat: näiden mukaan Ramsay, af Scultén, Hedberg, Öhrberg ja Schybergson olivat ruotsinkielistä ryhmää; Ojanen ja Päivärinta sen sijaan suomalaisuusmiehiä. Muiden osalta tiedot puuttuvat.)

keskustelun. Aateli halusi palkkioiden jakoa kirjallisuuden seurojen kautta, mutta talonpoikaissäätö tahtoi hallituksen asettavan erillisen lautakunnan. Hallitus olikin myöntänyt muutamia erillisiä palkkioita ja apurahoja sitten viime valtiopäivien³⁶, mutta säädöt eivät päässeet vieläkkään yksimielisyyteen kirjallisuuspalkintojen anomisesta. Valitusvaliokunta totesi edelleen päätöksessään taiteellisen vapauden tärkeyden: "[On] tärkeätä, ettei – runoilijan vapaata taidetta kahlitse mitkään rahatoiveet taikka auktoriteettien mahtisana." (Valtiopäivät 1891 V, Anomusmiet. n:o 18.)

Vasta vuoden 1897 valtiopäivillä hyväksytyt anomuksen pohjalta kirjallisuudelle varattiin määrärahoja vuosittaisiin apurahoihin, tällä erää jo seuraavien kymmenen vuoden tarpeisiin – jaettavaksi senaatin päätöksin SKS:n ja vuonna 1885 perustetun Ruotsalaisen kirjallisuuden seuran tekemien ehdotusten pohjalta. Kirjallisuusseurojen rooli palkintoja myönnettäessä kehittyikin tärkeäksi, vaikei senaatti niiden ehdotuksiin ollutkaan sidottu. (Heikkilä 1985, 284–285.)

Vuoden 1897 valtiopäivillä keskusteluun alettiin aiemmista kerroista hieman poiketen, kun talonpoikaissäätö lähtikin anomaan kirjailijaeläkkeitä. Säädöissä käytyjen keskustelujen jälkeen anomusvaliokunta päätyi ehdottamaan *molempien* kirjallisuuden seurojen vuotuisen valtionavun lisäämistä kirjallisuuden edistämiseksi. Ritaristo ja porvaristo kannattivat esitystä, papisto vastusti ja talonpojat jättivät vastalauseen koskien sitä, kuka palkinnot jakaa. Seuroille alistettu jako sisälsi heidän mukaansa "vaaran dualismista" ja he esittivät palkintojen jaon jättämistä hallituksen vastuulle. Lopullinen esitys muotoiltiin hallituksen vuosittaiseksi palkinnoksi, johon seuroilla oli tilaisuus jättää ehdotuksensa. Porvaristo ei tätä yhteensovitusesitystä hyväksynyt, mutta se ei johtanut enää jatkotoimiin ja näin säädytjen anomus sai muodon, jossa palkinto lopulta pitkälti myös toteutui. (Valtiopäivät 1897 V, Anomusmiet. n:o 26.)

Pitkään kirjallisuuden tukemista ajaneilla talonpojilla, joilla oli vahva kytkös Suomalaisen Kirjallisuuden Seuraan, ei ollut mitään tuen seuroille alistettua jakoa vastaan SKS:n ollessa ainoa vahva kirjallisuuden seura. Toisen kieliryhmän mahdollisuutta päästä vaikuttamaan palkintoihin *Litteratursällskapetin* kautta kuitenkin vierastettiin. Ruotsinkieliset taas karsastivat hallitukselle (= kirkollistoimituskunta, joka oli fennomaanijohtoinen) annettua valtaa.

Vuonna 1885 perustettu Ruotsalaisen Kirjallisuuden Seura (*Svenska*

³⁶ 4000 markkaa jaettavaksi kahtena eränä asiantuntijalautakunnan esityksen mukaan ja SKS:n jakamana 500 mk J. H. Erkolle sekä Juhani Brofeldtille 3000 mk:n stipendin. 4000 mk:n avustus oli juuri se Yrjö-Koskisen masinoima kirjallisuuspalkinto, jonka lautakunnan työskentelyyn kirkollispäällikkö ei ollut tyytyväinen.

Litteratursällskapet i Finland) täytti suomenkielisen kirjallisuuden järjestäytymisen rinnalle syntyneitä tyhjiötä. Etenkin C. G. Estlander vaikutti aktiivisesti seuran perustamiseksi. Hänen lisäksi myös Axel Olof Freudenthal ja *Nya Pressenin* päätoimittaja Axel Lille olivat tärkeitä taustavaikuttajia. Kaikki kolme olivat yleisemminkin merkittäviä ruotsinmielisiä hahmoja. Estlander ei ollut yhtä ruotsalais-kansallismielinen kuin kaksi muuta, mutta tarvitsi vahvaa ja laajapohjaista tukea kirjallisuuden seuran synnyttämiseksi³⁷. Hän katsoi jälkikäteen, ettei seuran perustamisella ollut tekemistä politiikan kanssa, mutta todellisuus ei toki ollut irti poliittisesta tilanteesta. Fennomaanit suhtautuivat tulokkaaseen avoimen epäluuloisesti. SLS:n historian kirjoittanut Torsten Steinby toteaa senaatin fennomaanien pitäneen huolen, ettei Ruotsalaisen kirjallisuuden seuralle saatu ensimmäisinä toimintavuosina valtionavustuksia. Myös idealistisempaa polvea edustanut Topelius suhtautui kriittisesti seuran perustamiseen. Monissa aikalaisissa *Sällskapet* kuitenkin herätti vastakaikua ja jo perustavassa kokouksessa voitiin todeta jäsenvärväyksen tulosten olleen erinomaisia. (Steinby 1985, 13–17, 20.)

Ruotsinkielisen Kirjallisuuden Seuran johto katsoi yhdeksi seuran tärkeäksi tehtäväksi toteuttaa ruotsinkielistä kirjallisuutta kehittäviä palkintoja ja tukimuotoja. Vuosittainen 2000 markan summa osoitettiin käytettäväksi seuran oman palkinnon (*Sällskapetets pris*) jakamiseen. Samalla määrättiin, että vuosittain tuli asettaa tarkastuslautakunta (*granskningutslott*) tai palkintolautakunta (*prismämnd*), joka antaisi vuoden alussa seuran johtokunnalle ehdotuksen palkinnon jakamista koskien. Palkinto jaettiin ensi kerran vuonna 1889 ja sen jakamista jatkettiin 1900-luvun alkuun saakka vuorotellen historiallisten, kielitieteellisten ja kaunokirjallisten tekstien välillä. (Steinby 1985, 297.) Ulkoisesti palkintojen valmistelu ja muoto vastasivat siis pitkälti Suomalaisen Kirjallisuuden Seurankin piirissä vallinneita käytäntöjä.

Valtionpalkinnon vakinaistuminen vihdoon 1890-luvun lopussa ja muut lisääntyneet palkintomahdollisuudet (säätöidyt lahjoitusvarat) aiheuttivat vuonna 1900 palkintokäytännön muutoksen. Vähentämällä *Litteratursällskapetin* palkintoihin osoittamaa rahoitusta Estlander toivoi lisääntyneitä julkaisuaktiivisuutta. Palkintolautakunnan ja johtokunnan välillä oli myös sisäisiä kiistoja ja vuoden 1904 jälkeen seurasi vuoteen 1910 kestänyt tauko seuran oman palkinnon jakamisessa. (Steinby 1985, 278.)

Kirjallisuuden valtionpalkinnosta saatiin edellisvuoden valtiopäivien hyväksymän anomuksen pohjalta Keisarin määräys vuonna 1898. Vuosittain jaettava summa määrättiin 5000 markkaan. Palkittavan valitse-

³⁷ Sama kolmikko kuului 1880-luvun alussa lähes ummikkoruotsalaisen Uusmaalaisen osakunnan johtajistoon (Zetterberg 2001, 42).

miseksi koottavaan delegaatioon otettu edustus molempien kieliryhmien kirjallisuuden seuroista aiheutti jatkuvaa turvautumista kompromisseihin palkittavia esitettäessä. Eri kieliryhmien seurojen oli vaikea kyetä yhteistyöhön keskenään. Ruotsalaisen seuran edustajat olivat tyytymättömiä sekä suomenkielisen seuran että senaatin kirkollistoimituskunnan toimintaan. Senaatti myös ajoittain muutti tehtyjä ehdotuksia, mikä aiheutti närää ainakin ehdotuksia tehneen ruotsinkielisen edustuksen keskuudessa. *Litteratursällskapet* jopa esitti palkinnon myöntöperusteiden muutosta siten, että kirjallisuuden seurat tekisivät vuorovuosin ehdotuksen palkittavasta teoksesta. Tähän eivät suostuneet sen paremmin senaatti kuin SKS. (Steinby 1985, 299.) SKS:n ja kirkollistoimituskunnan välit olivat tässä vaiheessa henkilösuhteiden kautta ilmeisen tiiviit, joten yksituumaisuus niiden kesken on varsin ymmärrettävää.

Laajoihin kysymyksiin liittyvät ryhmämuodostukset eivät voineet olla täysin vaikuttamatta taiteen tukemiseen, etenkin kun lopulliset päätökset tuista tehtiin poliittiselle toiminnalle varatulla alueella. Sekä valtiopäivillä että senaatissa asioiden käsittelyyn osallistui eri näkemyksiä edustaneita ihmisiä. Laajemmassa perspektiivissä eri osapuolten kannat noudattivat fennomaaneille ja liberaaleille ominaisia näkemyksiä valtion roolista – vetosivathan liberaaleja tukeneet porvarit usein taiteelliseen vapauteen kammoten valtion ohjailua. Keskustelu voidaan nähdä myös siten, että ruotsinkieliset tahtoivat pitää *omaa asemaansa haastavan*, mutta suomenkielen kannalta merkittävän kirjallisuuden erillään valtion tukitoimista. Kuvataiteen ja musiikin tukitoimille ei kirjallisuuskeskustelussa esiin nostettuja ”taiteen vapautta vaarantavia” vastaavia esteitä nähty. Tämä sopii näkemykseen ruotsinkielisen yläluokan kulttuuriaristokraattisesta suhtautumisesta taiteen tukemiseen.

Politiikka ja eri taidealat

Suhtautumisessa eri taidealoihin oli eroja eri poliittisten ryhmittymien piirissä. Karkeasti voi sanoa, että ruotsalaisella puolella korostuivat visuaalinen ja säveltaide ja talonpoikaissäädystä korostui – paljolti SKS:n aktiivisuuden kautta – kirjallisuuden tärkeys. Anomusten jättämisessä henkilösidosilla oli usein suuri merkitys, niiden kautta järjestöt saattoivat ajaa omia tavoitteitaan poliittisten päätösten tasolle. Tuomikosken mukaan kaikilla säätyvaltiopäivillä jätetyillä kirjallisuutta ja näyttämötaidetta koskevilla anomuksilla oli järjestöllinen alkuperä, sillä kaikkien takana oli joku seuraavista: SKS, Helsingin Suomalainen Seura, tai Suomalainen Teatteri ja Kaarlo Bergbom. Vain kerran näitä taidealoja koskeva keskustelu lähti porvarissäädystä, aina muulloin talonpoikien aloitteesta. Muiden taidealojen osalta Tuomikoski

luokittelee porvarissäädyn yhteen taideteollisuuden kanssa ja ylimmät säädyt tärkeimpien kulttuurijärjestöjen aktiivijäsenistön kanssa. (Ruutu 1983, 132; Tuomikoski 1977, 91.)

Kuvataiteella oli kirjallisuutta implisiittisempi suhde kielikiistoihin. Yrjö-Koskisen kirjallisuusnäkemys kytki kaunokirjallisuuden varsin vahvasti hänen ajamaansa fennomaniaan ja tämä näkyi ruotsinkieleen suhtautumisen lisäksi myös suhteessa uusiin, oman kieliryhmän kirjallisiin pyrintöihin. Kuvataiteessa alan sisäiset kiistat olivat pragmaattisempia ja toisaalta valtiolisten apurahojen saanti järjestyi kirjallisuutta kivuttomammin eikä niistä tarvinnut käydä vastaavaa kamppailua.

Vakinaiset valtion apurahathan kuvataide (Taideyhdistys) sai jo 1860-luvulla ja valtion rahoittama palkintokin (*Statens pris*) saatiin taideyhdistyksen jaettavaksi jo vuonna 1873 yhdistyksen itse tekemän aloitteen seurauksena. Senaatin talousosasto hyväksyi Taideyhdistyksen esityksestä jälleen 1894 suunnitelman vuosittaisten valtion palkintojen myöntämisestä vuorovuosin maisemamaalaukselle, henkilömaalaukselle ja kuvanveistolle. Keisari hyväksyi hankkeen seuraavana vuonna. Asiaa valmistellut Yrjö-Koskisen johtama toimituskuunta korosti palkittavia valittaessa *taiteilijapiirien ulkopuolisen* asiantuntijalautakunnan merkitystä, jonka esitysten mukaan Senaatti myös useimmiten toimi. (Tuomikoski 1977, 24–25; Heikkilä 1985, 286.)

Palkintojen jaon malli 1890-luvulla noudatti pitkälle jo kaksi vuosikymmentä aiemmin toteutettua kaavaa.³⁸ Yhdistys jatkoi edelleen myös omien palkintojensa jakamista. (Tikkanen 1896, 209–210, 293, 296.) Valtionpalkintoja ajatellen 1890-luvun kehitys kertoo valtiovaltaan tiiviimmin liitetyn *erillisen asiantuntijalautakunnan* syntyajankohdan kuvaamataiteen kohdalla. Aiemminhan päätösvalta oli luovutettu selvemmin yhden järjestön harkintaan, kun rahoituksen jako oli jätetty Taideyhdistyksen johtokunnalle.

Senaatin talousosaston pöytäkirjasta marraskuulta 1895 käy ilmi, että kuvataiteen valtionpalkintona jaettiin edelleen 1200 markan summa sekä sen ohessa pienempi 800 markan palkinto. Keskeistä oli, että palkintolautakuntaan kutsuttiin edustajat sekä Taideyhdistykseltä että Taiteilijaseuralta. Valtiovallan ja Taideyhdistyksen suhteen tiiviyydestä kertonee, että palkintolautakunnan koostumukseksi määrättyistä seitsemästä jäsenestä tuli neljä Taideyhdistyksestä ja vain kolme edustajaa Taiteilijaseurasta. Päätös määrättiin tehtäväksi äänestäen, yksinkertaisen enemmistön mukaan. (KA, Talousosaston pöytäkirja 12.11.1895; KK STY ptk. 14.12.1895, kirkollisasiaintoimituskuunta johtokunnalle 12.11.1895.) Käytännössä Taideyhdistyksen kannalle siis annettiin enemmän painoarvoa.

³⁸ Heikkilä (1985) ei ole käyttänyt tutkimuksessaan lähteitä, joista valtionpalkintojen aloittaminen jo 1870-luvulla ilmenisi (esim. Taideyhdistyksen pöytäkirjat tai J. J. Tikkasen kirjoittama Taideyhdistyksen 50-vuotishistoriikki).

Kirjallisuudessa ja kuvaamataiteessa alkuvaiheen järjestäytyminen oli vahvempaa kuin musiikissa. Musiikkipalkintojen myöntäminen alkoi selvästi näitä aloja myöhemmin, joskin vakinaisen valtionpalkinnon musiikkikin sai ennen kirjallisuutta. Jo vuodesta 1895 alkaen varattiin porvarissäädyn tekemän ja säätyjen vuonna 1894 hyväksymän anomuksen seurauksena seuraavaksi kymmeneksi vuodeksi määräraha säveltaiteen vuosittaista tunnustuspalkintoa varten. Ensimmäinen palkinto jaettiin Sibeliuksen ja Järnefeltin kesken. Palkinto sai heti vakiintuneen aseman, kun sille varattiin erikseen määräraha tulo- ja menoarviossa. Sen jakamista varten asetettiin myös lautakunta. (Heikkilä 1985, 288; Tuomikoski 1977, 24–25.)

Valtiopäiväasiakirjoissa vuodelta 1895 kuvastuu oivasti musiikin kuvataiteesta ja kirjallisuudesta poikkeava asema. Porvarissäädyn ehdotuksessa musiikin palkinnoiksi järjestöjen merkitys taiteellisen tuen taustalla tuli jopa eksplisiittisesti esiin:

”– – musiikilla meidän maassamme ei ole sellaista yhteistä edustajaa eikä etujensa valvojaa kuin jo on kuvaavilla taiteillamme ja kirjallisuudellamme, joiden tarpeita valvovat Suomen Taideyhdistys ja molemmat Kirjallisuuden Seurat.”

Valitusvaliokunnan mietinnössä tämä porvariston näkemys vahvistettiin. Lisäksi viitattiin musiikin erityisluonteeseen, minkä katsottiin tekevän kirjallisuutta ja kuvataidetta vastaavan yksityisen harrastuneisuuden mahdolliseksi. *Helsingin Musiikkiyhdistys* tosin mainittiin mahdollisena käytettävissä olevana lausunnonantajana. Valiokunta antoi ehdotuksesta puoltavan lausunnon helmikuussa 1894. (Valtiopäivät 1895 V, Anomusmiet. n:o 5.) Musiikin valtionpalkinnon kohdalla siis *järjestäytymisen puute* oli yksi peruste saada valtio palkinnon rahoittajaksi. Tähän vetoaminen ei tietenkään olisi onnistunut, ellei muilla aloilla olisi ollut olemassa vahvoja järjestöjä joihin hakea vertailukohtaa. Musiikin palkinto järjestyi huomattavasti kivuttomammin kuin kirjallisuuden kohdalla. Tietyn ideologian kautta profiloitunut vahva järjestö saattoi siis olla poliittisesta ilmastosta riippuen myös rasite. Käytiinhän kirjallisuuden tukemisesta kamppailua pitkään ja vasta kun voimasuhteet tasapainottuivat, kyettiin tukitoimet vakinaistamaan (vrt. Tuomikoski 1977, 26).

Musiikin valtionpalkintoa varten varattiin vuosittainen 2500 markan summa ja palkintolautakuntaan nimettiin *öfverdirektoren* Lorenz Lindelöf, *generaldirektorn* Fredrik Saltzman, *läraren i musik* Martin Wegelius ja *filosofiedoktorn* Kaarlo Bergbom. (KA, Talousosaston pöytäkirja 27.3.1895.) Lautakunnan jäsenistä kouluhallituksen ylijohtaja Lindelöf ja lääkintähallituksen ylijohtaja Saltzman eivät olleet musiikin ammattilaisia, joten palkintolautakunnan jäsenyyteen kelpuuttavan asiantuntemuksen määräyty-

minen tapahtui ainakin osittain muiden perusteiden mukaan. Martin Wegelius musiikkiopiston johtajana ja Suomalaisen Teatterin Bergbom olivat ammattiensa puolesta lähempänä musiikkia ja tunsivat toisensa Suomalaisen Oopperan toiminnasta. Tästä kytköksestä huolimatta ainoa selvästi fennomaaniksi profiloituva jäsen lautakunnassa oli Bergbom, sillä Wegelius oli tässä vaiheessa elinkaartaan ruotsinkielisen sivistyksen puolustaja. (Haapanen 1934, 585; Johnsson 1934, 23–25; Lehtonen 1927, 211–218; Takolander 1930, 44–448.)

Musiikin valtionapukäytäntö muotoutui myös palkintoja yleisemmällä tasolla 1800-luvun jälkipuoliskolla. Helsingin Musiikkilyhdistyksen musiikkiopisto ja Filharmonisen Seuran orkesteri Helsingissä saivat vuotuista avustusta 1800-luvun kahdella viimeisellä vuosikymmenellä. Tässä yhteydessä alkuvaiheen yksityinen kannatus vaikutti taustalla ja toiminnan herättämisessä. Ainakin orkesterilyhdistyksen synty vuonna 1882 mahdollistettiin yksityisten porvarien varoin. Lisäksi valtion tukea myönnettiin Viipurin musiikinystävälle ja Vaasan Orkesterilyhdistykselle. Myös teatterin piirissä valtion tuki oli pysyvä käytäntö jo 1800-luvun lopulla. Siitä pääsivät tässä vaiheessa nauttimaan Ruotsalainen teatteri, Suomalainen Teatteri, Suomalainen Kansanteatteri sekä Ruotsalainen Kotimainen Teatteri. (Heikkilä 1985, 287–289; Vainio 1992, 23.) Lisäksi listaan kuuluu Aleksanterin teatteri.

1800-luvun loppuun mennessä siis ajan keskeisten taidealojen tukeminen oli vakiintumassa ainakin kahden eri toimintamuodon kautta: toisaalta tiettyjen järjestöjen ja kannatusyhdistysten valtiosuhde oli tiivistynyt niin paljon, että ne olivat päässeet vakituisen valtionavun piiriin; toisaalta taas oli vakiintunut valtionpalkintokäytäntö ja sen yhteyteen 1890-luvulla eri aloille palkintolautakuntamalli, jossa vahvasti järjestäytyneillä aloilla oli jo edustajia useammasta kuin yhdestä järjestöstä. Lisäksi myönnettiin yksittäisiä ja satunnaisia tukia soveltuvaksi katsotuille kohteille.

Asemansa parhaiten vakiinnuttaneiden järjestöjen ohessa toimi 1800-luvun loppua kohden lisääntyvässä määrin muita järjestöjä, jotka pyrkivät usein myös valtiollisten tukitoimien piiriin. 1800-luvun lopun kulttuuri- ja taidejärjestökentässä olisi toimijoiden kartoittamisen kannalta vielä tehtävää, mutta tästä huolimatta on mahdollista kuvata muutamin esimerkein pyrkimystä valtiosuhteen tiivistämiseen.

Esimerkiksi Suomen Taiteilijaseuraa käytettiin lausunnonantajan ominaisuudessa, mutta aluksi vain yksittäistapauksissa suhteutettuna Suomen Taideyhdistykseen, jonka rooli oli vakinaistettumpi piirustuskoulujen ylläpidon ja palkintojen jakojen kautta. Taiteilijaseuralta pyydettiin esimerkiksi lausuntoa Runebergin patsaasta vuonna 1881. Taiteilijaseura myös haki julkista tukea toimiinsa, vaikkapa vuoden 1876 taideteollisuusnäyttelyn yhteydessä. Vielä 1880-luvun alussa se ei kuitenkaan saanut valtiolta va-

kinaista avustusta, vain tukea yksittäistapauksissa – mm. matka-apurahoja Kööpenhaminassa pidettyyn pohjoismaiseen taiteilijatapaamiseen. (KA Taiteilijaseuran ptk., vuosikokouspuhe 16.11. 1880, 16.2.1881, tulot ja menot 1882, vuosikokouspuhe 24.3.1884.) Viimeistään 1890-luvun valtionpalkintouudistus merkitsi sitten Taiteilijaseuran aseman tietynlaisesta virallistamisesta, kun se nimitettiin Suomen Taideyhdistyksen rinnalle – joskaan ei täysin tasavertaisena – toiseksi palkintolautakunnan asiantuntijajärjestöksi.

Valtionhallinnon organisaation tiivistyminen ja toimituskuntien itsenäisen asioista päättämisen vahvistuminen 1800-luvun loppua kohden (ks. luku 2.2.) mahdollistivat toimituskuntien itsenäisiä päätöksiä myös kulttuurijärjestöjen tukemista koskien. Muun muassa Taideteollisuusyhdistys (*Föreningen för konstfliten*) haki tukea suoraan valtiovaraintoimituskunnalta. (esim. KA ValtvarT AD 992/16 1882.) 1800-luvun loppua kohti lisääntyvä taiteen tuleminen tarkoitti uusien yhdistysten ja järjestöjen pääsyä osalliseksi valtiollisista tukitoimista. Esimerkiksi vuonna 1895 tukea myönnettiin Helsingin draamalliselle yhdistykselle (*Dramatiska föreningen i Helsingfors*) teatterikoulun ylläpitoon ja Vaasan musiikkiyhdistykselle (*Musikaliska föreningen i Vasa*) orkesterin ylläpitoon. (KA tal.os.ptk. 12.11.1895.)

Tukien myöntäminen tietyille taidealoille ja niiden tietyille harjoittajille rakensi itsessään eroa muuhun musikaaliseen, taiteelliseen ja draamalliseen toimintaan nähden – olipa se sitten vaikka tukitoimien ulkopuolelle jäävää kansanmusiikkia tai kansanmaalareiden työskentelyä, joita näin rajattiin virallisen taidenäkömyksen ulkopuolelle. Toisaalta tuen piirissä olevien järjestöjen ja yhdistysten välillä oli asemaeroja. Jotkut oli liitetty tiiviimpään ja vakinaisempaan valtiosuhteeseen kuin toiset. Virallisempi suhde näkyi vakituisten tukien lisäksi asiantuntija-asemien jaossa.

4.2. Tavoitteet jakoutuivat

Vanhojen jakolinjojen taittuminen

Tiettyjen taidejärjestöjen valikoituminen asiantuntija-asemiin osana valtionhallinnon kehitystä peilasi järjestäytymisen tavoitteiden ja valtionhallinnon kriteerien yhteensopivuutta. Siksi aikakauden konteksti on otettava huomioon arvioitaessa kuinka valikoitumista tapahtui. Sivistyneistön maailmankuvan murroksen lisäksi 1880-luvulla toteutettiin päätöksiä, jotka ilmensivät konkreettisia muutoksia aikalaisten toimintaympäristössä.

Vuosina 1883 ja 1886 annettiin suomenkieltä suosivat kieliasetukset.

Myös suomenkielisten oppikoulujen määrä lisääntyi jatkuvasti. Lisäksi uusi kenraalikuvernööri Heiden noudatti suomenmielisiä tukevaa linjaa. Fennomaanijohtaja Yrjö-Koskinen aloitti vanhasuomalaisten myöhemminkin toteuttamaa suuntausta kehittämällä Heideniin hyvän vuorovaikutussuhteen. Hieman aiemmin – vuonna 1880 – osa poliittista eliittiä oli esittänyt epäonnistumiseksi kääntyneen liberaalien puolueohjelman. Ohjelman masinoi individualistista, jopa manchesterilaista liberalismia edustanut ryhmä, jonka tavoitteet Snellman teulisi julkisesti. Epäonnistumisen jälkeen ja suomenkielen aseman parantuessa ruotsinkieliset tiivistyivät yhtenevämmäksi, mutta sisäisesti hajaantuneeksi ryhmäksi, jossa liberaalien ohjelman takana vaikuttanut yläluokkainen joukko otti johtoaseman. Suomenkielen asemaa edistävä kehitys ei kuitenkaan vielä uhannut vallan peruspilareita: valtiopäivillä ruotsinkieliset olivat selvässä enemmistössä aatelisten ja porvarien ryhmissä ja senaatti pysyi pääosaltaan ruotsinmielisenä vielä 1890-luvulla. (Ruutu 1983, 105–106; Jussila 1989, 168; Vares 2000, 24–28.)

Suhteessa taiteen tukemiseen porvariston, aatelin ja senaatin enemmistön pitkäkestoinen sidos ruotsinkieleen on valaisevaa. Ruotsinkielisten ryhmittäytyminen yhden julkisivun taakse tarkoitti yläluokkaisen johdon määrittelemää näkemystä ulospäin näkyvistä sisällöistä: kiinnostus suuntautui paljolti taloudellisen hyvinvoinnin edistämiseen ja korkeakulttuurin harrastamiseen. Valtiopäiväpäätöksiä – myös edeltävässä luvussa kuvattua valtion kirjallisuuspalkintojen pitkää tietä – selventää, että käytännössä säätyjen jakautuminen kielikysymyksessä kahtia tarkoitti kumman tahansa puolueen pystyvän halutessaan estämään valtiopäiväpäätösten synnyn. (Ruutu 1983, 106.)

Suomen kielen aseman parantamisen toista puolta kuvaa fennomaanien hajaantuminen. Toimintaa yhdistäneet kieleen liittyneet tavoitteet alkoivat hiljalleen toteutua. Nyt muutkin teemat pääsivät pinnalle. Jo 1870-luvulla rakoillut fennomanian yksituumaisuus hajosi 1880-luvulla. Valtiopäivätoiminnassa suomalaisen puolueen sisäinen hajaantuminen oli nähtävissä viimeistään vuonna 1885 ja vuosikymmen loppua voidaan esittää suomalaisen puolueen hellittämättömän sisäisen valtataistelun ajaksi. Vastakkain olivat pääkaupunkilainen johto ja radikaali oppositio, ”nuorten” ryhmä, joka operoi julkisuudessa aluksi maakuntalehtien kautta. Nuoret haastajat – ensimmäiset aidosti suomenkieliset sivistyneistön edustajat³⁹ – valtasivat itselleen tilaa esittämällä vallitsevan koskislaisen linjan kritiikkiä. (Landgren 1988, 311.)

³⁹ Maakunnissa toimivien 1880-luvun jälkipuolen nuorsuomalaisten lehtien taustalla vaikuttivat mm. Juhani Aho, Eero Erkko ja Minna Canth. Kaikki nuoret taiteilijat eivät toki olleet nuorsuomalaisia. Tässä vaiheessa esimerkiksi Albert Edelfelt vaikutti svekomaanien *Nya Pressenin* avustajana. (Landgren 1988, 335, 350.)

Vanha- ja nuorsuomalaisiin aatteellisesti jakautuneen suomenmielisyyden näkökulmat erosivat keskeisesti liberalismiin suhteen. Silti ryhmittymät lomittuivat toiminnaltaan osittain toistensa päälle. Suhtautuminen moniin asioihin – muun muassa kulttuurikysymyksiin – ryhmitti puolueita ja vieläpä niiden sisäisiä fraktioita toisiinsa nähden yllättävinkin tavoin. (Vares 2000, 11.) 1880-luku oli joka tapauksessa tärkeä fennomanian lopullisen jakautumisen kannalta. Vuonna 1890 perustettiin sitten nuorsuomalaisen suuntauksen äänenkannattaja, *Päivälehti*, jonka ympärille liberaalinen suomenkielinen nuorsuomalainen puolue hahmottui. Pyrkimysten tukena oli Itä- ja Pohjois-Suomen talonpoikia sekä yliopisto- ja kulttuuriälymystöä, joka oli jo aiemmin vaikuttanut aikakauslehti *Valvojan* ympärillä. (Klinge 1969, 198; Vares 2000, 40–41.)

1890-luvun ja päivälehteläisyyden myötä vapaamielisyyden, kansanvaltaisuuden ja yhteiskunnallisuuden aatteet saivat jäsentyneemmän muodon ja nuorsuomalaisuus alkoi kehittyä sosiaaliliberalismin suuntaan. Samalla poliittinen tilanne ajoi nuoria yhteistyöhön ruotsinkielisten kanssa. *Valtiollinen* kysymys oli siksi tärkeä, että se oli monen nuorsuomalaisen mielessä ensisijainen – hoidettava ensin, jotta muita tavoitteita päästäisiin toteuttamaan. Sosiaaliliberalismi säilyi silti nuorten painotuksissa, ja vuonna 1894 julkaistu nuorsuomalaisten ohjelma oli sisällöltään selvästi sen mukainen. Tämä myös erotti nuoret vanhaliberaaleista ruotsalaisista, jotka alkoivat erkaantua yhä selvemmin omaksi puolueyhmittymäkseen kieli-muurin taakse. Edistysellisimmillään nuorsuomalaiset toimivat ”ylhäältä lähteivissä”, äänioikeuden, tasa-arvon, naisten aseman ja kulttuurikysymysten kaltaisissa seikoissa, joita saattoi lähestyä teoretisoimalla. Todellisia alempien luokkien välittömiä tarpeita he tavoittivat huonosti. Näin heihin liittyi elitistisen herraskaisuuden leima. (Vares 2000, 43, 48–56, 87.)

Molemmat fennomanian sisäiset ryhmät sitoutuivat edelleen vahvasti kieleen, mutta niiden lähestymistavassa oli oleellisia eroja. Vanhemman polven käsityksen mukaan kieli oli kansallinen välttämättömyys, mutta nuoret näkivät sen myös välineenä, jonka kautta toteuttaa uudistuksia, ajaa omaa maailmankäsitystään sisään yhteiskuntaan. (esim. Leino-Kaukainen 1988, 462.)

Kilpailevat näkemykset tulivat esiin myös fennomanialle perinteisesti tärkeässä kirjallisuudessa, kun Kalevalan juhluvuonna 1885 jaettiin SKS:n kirjallisuuspalkintoja. Realistiset vaikutteet olivat vahvistuneet ja kahdesta jaetusta palkinnosta pienempi myönnettiin Minna Canthille. Tämä sattui samaan ajankohtaan, kun ”nuorten” ryhmä oli eroamassa Koskisen ja Meurmanin fennomaniailikkeestä. Tilanne oli siis paitsi realismia vieroksuvien konservatiivien taiteellista näkemystä ärsyttävä, myös poliittisesti kiusallinen, sillä Canthilla oli sidoksensa nuorsuomalaisten ryhmään. (Sulkunen 2004, 206–207.)

Vuosikymmenen maailmankatsomuksellinen murros kuvastuikin erityisen selvästi taiteessa, etenkin kirjallisuudessa (Luukanen 1994, 24).

Suomenkielisen sivistyneistön maailmankuvan murrokselle oli kuvaa-vaava uuden polven irrottautuminen hegeliläisestä ajattelusta. Nuori polvi alkoi perustella suomenkielen oikeuksia sosiaalisin argumentein aiemman kansallisen kehyksen lisäksi. Siinä missä nuoret alkoivat kääntyä sosiaalisten sisältöjen suuntaan – joista kielikysymys oli toki polttavin – kehitti Yrjö-Koskinen snellmanilais-hegeliläistä ajattelua edelleen nähdessä kansanvoimakkuuden mittana sen kulttuuria luovan kyvyn, joka perustui kieleen. Lopputuloksena oli jakautuminen nationalistiseen fennomaniaan ja nuorten sosiaalisempaan fennomaniaan, tilanne jossa samasta asiasta puhuttaessa samoilla sanoilla oli merkityssisällöllinen ero. Yhtenäiselle suomenkieliselle poliittiselle ryhmittymälle ei ollut käytännössä edellytyksiä enää 1800-luvun lopussa. (Rommi & Pohls 1989, 106–110, 117–118.) Tässä vaiheessa vanhasuomalaiset olivat kuitenkin vahvemmillä varsinaisilla poliittisten päätösten foorumeilla, joten nuorsuomalaisten oli ymmärrettävää hakea vaikutuskanavia muita väyliä pitkin.

Uusia näyttämöitä taidekeskusteluille

Suomenkielen aseman paraneminen alkoi näkyä myös ruotsinkielisen järjestötoiminnan aktivoitumisena. Yksi selitys ruotsinkielisten kulttuurijärjestöjen suomenkielisiä myöhäisemmälle synnylle voi piillä aiemmassa ruotsin itsestään selvässä johtoasemassa. Erityisiä ruotsinkielisiä kulttuurijärjestöjä ei tarvittu, kun kulttuuriharrastukset oli joka tapauksessa toteutettu ruotsiksi. Fennomaanien *Kansanvalistusseuraa* vastaava *Svenska folkskolans vänner* perustettiin vuonna 1882, lähes kymmenen vuotta suomenkielistä vertailukohtaansa myöhemmin. 1880-luvulla käynnistettiin tämän seurauksena aktiivinen ruotsinkielinen kansansivistystyö, perustettiin kirjastoja ja vuonna 1891 käynnistettiin suomenkielistä esimerkkiä seuraten laulu- ja soittojuhlia. Myös ruotsinkielinen nuorisoliike ja kansanopistot alkoivat toimintansa 1880- ja 1890-lukujen taitteen paikkeilla. Tässä kuljettiin jo samanaikaisesti suomenkielisen toiminnan kanssa. Kulttuurielimistä ja -järjestöistä tuli loppujen lopuksi hyvin tärkeitä ruotsinkielisen aseman kannalta. Ruotsinkielisen sivistyselämän johdossa vaikutti *Litteratursällskapet*. (Ruutu 1983, 106–108.)

Kiihkeän 1880-luvun jälkeen kielikysymys nousi esiin 1890-luvulla eri tavalla kuin aiemmin. Venäjän suhteiden keskeisyys ohjasi myös eri poliittisten ryhmittymien suhtautumista toisiinsa ja kieleen. Vanhasuomalaiset näkivät itsensä suomen kansaa ja kieltä edustavana ryhmänä. Yrjö-Kos-

kinen onnistui ylläpitämään edelleen oivallisia suhteita korkeisiin Suomen asioita hoitaviin venäläisiin virkamiehiin, vaikka tiesi tämän uhkapeliksi: venäläiset pyrkivät ruotsinkielen aseman heikentämisen kautta avaamaan tilaa suomenkielen suosimisen ohella – lopulta ehkä sen sijaan – venäjänkielen käytölle. (Jussila 1989, 123–125; Vares 2000, 42.)

Konkreettisesti eri linjat näkyivät hyvin sanomalehdistössä. *Päivälehti* perustettiin pääkaupunkiin vuonna 1891 ja siitä tuli nuorsuomalaisen johtava foorumi. Se muodostui myös taide-elämän uusia virtauksia esitteleväksi lehdeksi, jonka piirissä useat ajan keskeiset nuoret taiteilijat vaikuttivat. Eri ryhmät perustivat omia lehtiään 1880-luvulla aktiivisesti. 1890-luvun alussa kaikilla poliittisilla ryhmittymillä oli omat vahvat äänenkannattajansa pääkaupungissa: nuorsuomalaisilla vapaamielisyyttä, kansanvaltaisuutta ja yhteiskunnallisuutta korostanut *Päivälehti*; vanhasuomalaisilla konservatiivisempi *Uusi Suometar*; svekomaaneilla *Nya Pressen*. (Leino-Kaukiainen 1988, 464; Vares 2000, 43.)

Lehdistössäkin näkyvä suomenkielen ja sitä edustavien ryhmittymien vahvistuminen tarkoitti, että 1890-luvulle tultaessa oli ainakin periaatteessa osattava suomea pyrittäessä virka-asemiin. Käytännössä virkamiehistö oli silti vielä pitkään enemmistöltään ruotsinkielistä. Ylemmistä valtion virastoista vain harvoissa antaumuksellisten vanhasuomalaisten johtamissa todella käytettiin suomenkieltä. Vähitellen virkamieskunta kuitenkin suomenkielistyi. Etenkin Bobrikovin kausi oli paradoksaalisesti tässä suhteessa tärkeä, sillä perustuslaillisia puhdistettiin viroista pois. Myöntäväisyysuunan edustajien nimittäminen moniin virkoihin tarkoitti usein käytännössä ruotsinkielisten syrjäyttämistä. (Jussila 1989, 127–128, 164, 167.)

Kielikysymyksen suhteen siis ryhmityttiin uusiin asemiin 1800-luvun kahden viimeisen vuosikymmenen kuluessa ja poliittisen toiminnan tavoitteet monipuolistuivat. Samalla tämä tarkoitti liberalismiin eri linjojen selkeytymistä esiin. Nuorsuomalaiset harjoittivat sosiaalisia kysymyksiä esiin tuovaa fennomanian uutta haaraa, jossa liberalismiin uusimmilla aatteilla oli vankka sijansa. Ruotsinmieliset taas olivat vanhempaa liberalismiin tulkintaa ajavien johtama heterogeeninen ryhmä, jossa ruotsinkielisyys toimi yhdistävänä kittinä ja vanhasuomalaiset jatkoivat edelleen snellmanilaisen perinnön koskislaisen tulkinnan toteuttamista. Eri ryhmittymien sisälle kehittyi lisäksi hiljalleen omia alaryhmittymiään.

Politisoituminen eteni ja kilpailevat linjat lisääntyivät 1800-luvun lopussa. Alkoi käydä myös selväksi, että nuorten sosiaaliliberaali radikalismikaan ei riittänyt uusien sosiaalisten ongelmien ratkaisumalliksi. Vaikka monet nuorsuomalaiset vaikuttajat kyllä kykenivät kuohuttamaan konservatiivista käsitystä yhtenäiskulttuurista, oli heidän käsityksensä työväen aseman parantamisesta lähinnä "sivistymättömiä massoja" holhoava, eikä heistä

ollut vastaamaan työväenliikkeen haasteeseen. (Vares 2000, 45, 54, 86.) Vuosisadan vaihteessa oli siten edetty pari vuosikymmentä aiemmin vallinneesta kahden kilpailevan osapuolen tilanteesta pisteeseen, jossa suomalainen puolue jakaantui aivan konkreettisesti kahtia vuonna 1901, ruotsinkieliset olivat yhdistyneet kielensä taakse ja aivan uusi poliittinen tekijä oli syntynyt työväenliikkeen muodossa.

Eri ryhmien synty ja samanaikainen venäläistämistoimien kiristyminen ovat mielenkiintoinen yhdistelmä aivan 1800-luvun lopun kulttuurielämän kannalta. Helmikuun manifesti herätti Martti Ruudun sanoin ”kulttuurikansan itsepuolustuksen”, joka aktivoi huolestuneita suomalaisia opiskelijoista kansansivistysväestä ja oppikoulunopettajista tieteen sekä taiteen huippuihin. (Ruutu 1983, 129). Poliittisilta ja sosiaalisilta taustoiltaan erilaiset ihmiset yhdistyivät puolustamaan suomalaisuutta, jolloin toimintaan sisältyi käytännössä edelleen myös toisistaan poikkeavia linjauksia.

Osa suomalaisista (perustuslailliset) haki itsepuolustukselle tukea myös ulkomailta toisten (vanhasuomalaiset) uskoessa enemmän kotimaiseen kontekstiin, yhtenäistyvän ’suomalaisuuden’ voimaan ja venäläisiin nähden joustavampaan suhtautumiseen. Oma asema alettiin kannasta riippumatta kokea uhatuksi jo varhain, ainakin vuosikymmen ennen helmikuun manifestia. Esimerkiksi mieliä kuohuttanut postimanifesti annettiin jo vuonna 1890. Valtiolllisen aseman ja kansallisen identiteetin vahvistamiseksi tukea ulkomailta haki aktiivisesti etenkin Leo Mechelin. (Leino-Kaukiainen 1989, 101.) Mechelin oli taustaltaan vanhoja dagbladilaisia, mies myös liberaalien vuoden 1880 ohjelman takana ja profiloitui 1890-luvulla perustuslaillisen linjan yhdeksi tärkeimmistä äänitorvista. (Jussila 1987, 133–134; Luukanen 1994, 29.)

Vuonna 1893 Mechelin ideoi *Suomi 19:llä vuosisadalla* -kuvateoksen. Teos rahoitettiin täysin yksityisesti, Mechelinin omien kontaktien avulla. Suomenkielisen painoksen rinnalla ilmestyi ruotsinkielinen ja vuonna 1894 englannin-, ranskan-, ja venäjänkieliset painokset. Toimituskunta koostui Mechelinin ohella Topeliuksesta, Estlanderista, L. Lindelöfistä ja Th. Reinistä. Kuvatoimituksesta vastasivat A. Edelfelt, E. Järnefelt ja Gunnar Berndtson. Koostumus siis vastasi jokseenkin perustuslaillisen rintaman yhteistyötä nuorsuomalaisten ja ruotsinkielisten liberaalien kesken. Sama näkyi teoksen kirjoittaneessa joukossa, jossa ei ollut yhtään vanhasuomalaista. Sisällöllisesti ruotsinkielisyys saikin tilaa. Kaunokirjallisuuden esittelyssä ruotsinkielinen kirjallisuus sai suomenkielistä laajemman osuuden ja teoksen painotukset ja kuvavalinnat noudattivat samaa linjaa. (Leino-Kaukiainen 1989, 102–113.)

Puoluemuodostumisen edetessä samanaikaisesti Suomen asemaan kohdistuneen uhan kanssa myös aiemmat fennomaaneille ominaiset *kulttuurisen* Suomen määrittelyt kohtasivat uuden tilanteen. Poliittisen Suomen separatismien korostumista voidaan tulkita myös siten, että juridis-pe-

rustuslailliset Suomen valtiollisen aseman määrittelyt saivat tässä tilanteessa aiempaa enemmän huomiota osakseen. Kulttuuria (taidetta) käytettiin aktiivisesti (Pariisin maailmannäyttely lienee tunnetuin esimerkki) myös viemään kansainväliseen tietoisuuteen keskustelua Suomen perustuslaillisen aseman oikeutuksesta (ks. Heikkilä 1985, 286).

”Perustuslaillisten kulttuuriaktivistien tavoitteena oli todistaa mahdollisimman näkyvästi, että Suomi todellakin ansaitsi paikkansa kansakuntana kansakuntien joukossa” (Halmesvirta 2003, 78). Kansainvälisen huomion kiinnittämisessä Suomeen myös kulttuurin avulla kunnostautuikin etenkin Leo Mechelin, eivät suinkaan keskeiset fennomaanijohtajat (esim. Halonen 2003, 86–87). On kuvaavaa, että monet ponnistukset Suomalaisen kulttuurin esittämiseksi ulkomailla toteutettiin yksityisin varoin. Fennomanialle oli ollut ominaista sen hegemoniapyrkimyksiä tukeneiden Suomen *sisäistä* kansakuntakehitystä korostaneiden 'kansan' kulttuuristen määrittelyjen käyttö. Nyt kulttuurisia piirteitä alistettiin *ulkomailta* haettavaan perustuslaillisen diskurssin ja aseman oikeuttamiseen, ja monet taiteilijat olivat tässä varsin aktiivisesti mukana.

Taiteen ulkomaankontaktien synnylle kuvataiteen ja musiikin ulkomaanapurahat olivat olleet hyvin keskeinen ja konkreettinen väylä. Ulkomaankontakteja haettiin kuitenkin myös suoraan järjestöjen kautta. Lisäksi talouselämä, yritykset, oli ollut aktiivinen ulkomaisissa teollisuusnäyttelyissä jo Pietarin vuoden 1850 yleisvenäläisestä näyttelystä alkaen. Vuoden 1866 pohjoismaisessa näyttelyssä oli ensi kertaa mukana myös pohjoismainen taidenäyttely. Juuri tämän näyttelyn yhteydessä suomalaisia tuotteita arvosteltiin esteettisin perustein, mikä herätti C. G. Estlanderin kritisoimaan saksalaiseen idealismiin pohjaavaa vallitsevaa taidekäsitystä⁴⁰ ruotsinkielisen liberalismiin hengessä – ja tämän näkökulman salliman käsityksen mukaisesti myös kansallisen päämäärän hengessä. (Kruskopf 1989, 33–34.) Kyse oli myös sukupolven murroksesta. Estlander suuntasi kritiikkinsä aluksi sanojaan sovitteluun sävyyn vanhan polven auktoriteeteille Topeliukselle ja Fr. Cygnaeukselle, joihin kritiikki väistämättä osui. (Suhonen 2000, 32.)

Suomalaisilla oli tavoitteita oman, suomalaisen, osaston saamiseksi Pariisin vuoden 1878 maailmannäyttelyyn. Vuonna 1878 tavoitteet eivät toteutuneet, mutta vuonna 1889 osasto onnistuttiin saamaan (Ruutu 1983, 128; Kruskopf 1989, 45). Tätäkin näyttelyä ajoi etenkin talouselämä – eli lähinnä liberalistinen porvaristo. Suomalaisen taiteen esittelyä tässä yhteydessä organisoivat ulkomaisissa kontakteissaan lopulta Taideyhdistystä aktiivisempi Taiteilijaseura (ks. Tikkanen 1896, 137).

⁴⁰ Estlander toi näkemyksensä esiin vuonna 1871 ilmestyneessä poleemisessa kirjoituksessa *Den Finska Konstens och Industrins utveckling hittills och hädanefter*. Taiteen ja teollisuuden lähentäminen, pragmaattisuuden korostaminen, oli yksi Estlanderin taidepolitiikan keskeisiä tavoitteita. (Reitala 1989, 111; Klinge 1977; Klinge 1982, 171; Klinge 1997, 269–270.)

Vielä vuonna 1880 Taideyhdistystä pyydettiin ja se suostui koordinoimaan suomalaisen taiteen esittelyä suunniteltuun (toteutus siirtyi) Moskovan näyttelyyn, johon osallistumista perusteltiin taloudellisin intressein ja suomalaisten tuotteiden venäläisten markkinoiden kautta. Taideyhdistys kantoi näyttelyn alla huolta suomalaisen taiteen esittelystä selvästi omana, suomalaisena ryhmänä, mutta huoli helpottui, kun tästä saatiin vahvistus näyttelyn sihteeri Isejefiltä. Suomalaisten esittäytymistä omana osastonaan ei siis pidetty vielä tässä vaiheessa ongelmallisena. (KK STY ptk. 1880, ilmoitusteksti tulevasta näyttelystä, näyttelyn suomalainen työryhmä Taideyhdistyksen johtokunnalle 29.5.1880.)

Jo Moskovan näyttelyn valmistelun yhteydessä Taiteilijaseura pyrki nousemaan Taideyhdistyksen rinnalle lähestymällä valtiovarainoimituskuntaa ehdottaen yhteisen *valmistelukomitean* muodostamista. Asiasta pyydettiin lausuntoa Taideyhdistykseltä. Lopulta valtiovarainoimituskunta ei katsonut Taiteilijaseuran osallistumista tarpeelliseksi. (KK STY ptk. 23.1.1881, 25.2.1881.) Seuraavana vuonna tullut kutsu Kööpenhaminan vuoden 1883 pohjoismaiseen näyttelyyn oli sitten vedenjakaja ulkomaisen edustuksen järjestämisessä. Taideyhdistys rajoitti omaehtoisesti osallistumistaan valmisteluihin ja Taiteilijaseuran edustajat saivat senaatilta matka-apurahan osallistuakseen taiteilijakokoukseen Kööpenhaminassa. (KK STY ptk. 4.9.1882, kirje Hänen Keisarilliselle Majesteetilleen 30.12.1882; KA Taiteilijaseuran ptk., vuosikertomus 24.5.1884.)

Vuoden 1888 Kööpenhaminan näyttelyn suomalaiset valmistelut hoidettiin jo Taiteilijaseura aktiivisimpana osapuolena. Sen aloitteesta perustettiin komitea, joka valmisteli näyttelyä. Kööpenhaminan ja vuoden 1889 Pariisiin näyttelyihin Taideyhdistyksen suora osallistuminen rajoittui enemmän taideteosten lainaksi luovuttamisen kautta, mutta yhdistys suhtautui silti myönteisesti myös Taiteilijaseuran tiedusteluihin koskien osallistumista komiteatyöskentelyyn. (Tikkanen 1896, 137; KK STY ptk. 22.4.1888, 22.5.1888, 26.11.1888.)

Ainakin kuvataiteissa vakiintunut yhteistyö valtiovallan kanssa oli uusien järjestöjen suunnalta muutospaineen alla. Esimerkiksi Taideyhdistys ja Taiteilijaseura mahtuivat molemmat kuvataiteen yleiseen kuvaan taidealana, jota senaatti oli valmis tukemaan, mutta Taiteilijaseura joutui järjestönä hakemaan asemaansa Taideyhdistyksen rinnalla. Ulkomaansuhteiden hoitaminen on yksi esimerkki tehtävälajien siirtymistä. Toinen esimerkki rajojen ja oman profiilin hakemisesta löytyy myös 1880-luvulta koskien suhtautumista vuoden 1880 tekijänoikeuslakiin. Taideyhdistys päätti keväällä 1881 vaatia taiteilijoilta sitoutumista jäljenne oikeuden siirtämisestä Taideyhdistyksen haltuun tämän ostaessa teoksia taiteilijoilta (KK STY ptk 25.1.1881, vuosikertomus 10.3.1881). Taideyhdistyksen etu ohitti yksittäisen taiteilijan edun, mitä taas Taiteilijaseura ei voinut hyväksyä. Toiminta alkoi suuntautua yhä avoimemmin jäsenistön omien intressien kautta.

1890-luvun alun julkista kiistelyä tekijänoikeuksista

Taiteilijaseuran ja Taideyhdistyksen välillä oli 1880-luvulta alkaen kiistoja. Muun muassa vuonna 1882 henkilökohtaiset erimielisyydet johtivat Taiteilijaseuran jäsenten sulkemiseen pois Taideyhdistyksen näyttelystä ja vuonna 1891 erimielisyyksiä oli siinä määrin, että niiden puiminen sai julkisuutta ajan sanomalehdissä. Kyse oli Taideyhdistyksen oikeudesta jäljentää ja myydä taideteoksia ja käyttää niistä saatu tuotto omaan toimintaansa.

Taiteilijoiden kantaa ja etuja ajoi Taiteilijaseura, joka ymmärrettävästi vastusti taiteilijoiden yksityiset edut ohittavaa käytäntöä. Vuoden 1891 tulehtuneet välit heijastuivat nuoren taiteilijapolven tuolloin järjestämän oman näyttelyn syntyyn, josta tuli Suomen taiteilijain näyttely Taiteilijaseuran alettua vastata sen järjestelystä.

Julkisuuden lisääntyminen näkyi taide-elämää koskevan kirjoittelun lisääntymisenä, kun kielitaistelu heijastui taidepolitiikkaan. Jo Helsingfors Dagblad oli tärkeä väylä taiteen uudistamispyrkimysten esiin tuomiselle ja puoluelehdistön kasvun myötä poliittiset näkemykset alkoivat näkyä taidetta koskevissa kannanotoissa.

1890-luvun kiistaa koskeva kirjoittelu heräsi marraskuussa 1891, kun eri lehdet uutisoivat näyttelystä ja sen yhteydestä tekijänoikeuksiin. Kirjoittelu sai alkunsa Taiteilijaseuran Taideyhdistykselle suuntaamien kirjoitusten seurauksena ja tiivistyi jälleen keväällä 1892 Taideyhdistyksen vuosikokouksesta uutisoitaessa.

Siinä missä svekomaaninen Nya Pressen uutisoi vuosikokouksesta lähinnä referoiden liberaalin puheenjohtaja C. G. Estlanderin puheen sisältöä, kertoi fennomaaninen Finland samasta tapahtumasta kuvaten Topeliuksen kannanottoja, joissa tämä paheksui meneillään olevaa kiistelyä ja vertasi tilannetta työnantajan ja työntekijöiden väliseen kinasteluun: taiteilijat oli pakotettu luopumaan jäljennoikeudesta Taideyhdistyksen hyväksi.

Nuorsuomalainen Päivälehti taas kertoi maaliskuussa 1892 kuinka Estlander oli todennut vuoden 1891 näyttelyn järjestämisen johtuneen sen olemisesta "puolueasia" (partiaffär). Tämän Päivälehti kiisti pitäen ongelmaa puhtaasti käytännön syistä johtuvana. Näin Päivälehti ilmeisesti pyrki vesittämään Estlanderin yrityksen leimata kiistely puoluepolitiikasta johtuvaksi, mikä olisi tarkoittanut lehteä lähellä olleiden taiteilijoiden näkökulmasta kiistan todellisten perusteiden kyseenalaistamista.

Eri ryhmien sitoumukset siis näyttävät ohjanneen uutisointia. Suomenmielisille ryhmittymille kysymys oli tilaisuudesta ruotsinkielisten hallitseman Taideyhdistyksen kritisointiin. Nya Pressen taas mukaili eniten Taideyhdistyksen kantoja jo tuolloin puhtaammin liiketaloudellisiin tavoitteisiin suuntautuneen Hufvudstadsbladetin esiintyessä jokseenkin kiihkotta.

Lähteet:

Kansallisarkisto (KA)

Suomen Taiteilijaseura Hc 13: Lehtileikekirjoja 1891–1972.

Koroma, Kaarlo (1964), Suomen Taiteilijaseura. Konstnärngillet i Finland 1896–1964. Suomen Taiteilijaseura. Helsinki.

Landgren, Lars (1988), "Kieli ja aate – politisoituva sanomalehdistö 1860–1889." Teoksessa Tommila (toim.), Suomen lehdistön historia 1: Sanomalehdistön vaiheet vuoteen 1905. Kustannuskiila. Kuopio.

Leino-Kaukiainen, Pirkko (1988), "Kasvava sanomalehdistö sensuurin kahleissa 1890–1905." Teoksessa Tommila (toim.), Suomen lehdistön historia 1: Sanomalehdistön vaiheet vuoteen 1905. Kustannuskiila. Kuopio.

Reitala, Aimo (1989), "Maalauksista 1860–1880." Teoksessa Sarajas-Korte (toim.), Ars. Suomen taide 3. Otava. Keuruu.

4.3. Aatteellisia ja ammatillisia linjauksia

Kuvataide

Taiteilijaseuran kehitys erityisesti kuvataiteilijoiden etujärjestöksi alkoi käydä yhä selvemmäksi 1800-luvun loppua kohden. Vanha Topelius jätti Seuran puheenjohtajuuden vuonna 1889. Häntä seurasi Adolf von Becker, josta alkaen autonomian loppuun saakka kaikki puheenjohtajat olivat ammatillisia kuvataiteilijoita.⁴¹ von Beckerin ja Estlanderin henkilökohtaiset vastakkainasettelut kärjistyivät tässä vaiheessa osaltaan Taideyhdistyksen ja Taiteilijaseuran välejä. Taideyhdistyksessä puheenjohtaja oli vaihtunut vuonna 1878 ja tällöin alkanut C. G. Estlanderin puheenjohtajakausi kesti lähes 1800-luvun loppuun saakka. Kuvataiteen sisäisenä virtauksena taiteilijoiden emansipaatiopyrkimykseen vaikutti impressionismi, johon liittyi ajatus itsenäisesti työskentelevästä taiteilijasta. (Reitala 1983, 398.)

Taideyhdistyksessä Estlanderin kausi kuvasi ylimmän johdon edustaman taidekäsityksen ja sukupolven muutosta. Topeliuskin oli ollut myös Taideyhdistyksen johtokunnassa, mutta eronnut 33 vuoden jäsenyyden jälkeen vuonna 1880 vastalauseen Ateneumin rakentamiseen liittyneelle yhteistyölle Taideteollisuusyhdistyksen kanssa. Hänen Taideyhdistykselle lähettämänsä kirjeen mukaan "– – sen, joka haluaa saavuttaa tietyn tavoitteen, ei pidä valita kahta, – –, kaikki mihin [Taide]Yhdistys on kyennyt, – –, on syntynyt jakamattomasta rakkaudesta yhteen tavoitteeseen."⁴² (Tikkanen 1896, 302; KK STY ptk., Topelius Taideyhdistykselle 8.3.1880.)

⁴¹ Adolf von Becker (1889–92), Gunnar Berndtson (1892–93), Robert Stigell (1893–95), Albert Edelfelt (1895–96; 1898–1904), Eero Järnefelt (1904), Walter Runeberg (1896–98; 1904–1910), Hugo Simberg (1910–1911), Akseli Gallen-Kallela (1911–1915), Ville Wallgren (1915), Magnus Enckell (1915–1918). (Koroma 1964, 25, 39, 70.)

⁴² "– – den, som vill en sak, skall icke välja två, – – Allt denna förening förmått, – – har vunnits genom odelad kärlek till ett ändamål."

Topeliuksen kirje kuvaa idealistisen taidenäkemyksen painotuksia, väistyvän ajan viimeisten aktiivisten edustajien näkemyksiä, jotka vielä 1870-luvulla elivät rinnan politisoituneempien uusien käsitysten edustajien kanssa. 1880-luvulla toimijarakenne monipuolistui edelleen.

Käytännön tasolla Taideyhdistys jatkoi toimintaansa vanhaan malliin. Se antoi valtiovallan legitimoimassa asiantuntijaroolissa senaatille lausunnot kuvataiteen matka-apurahoista ja kuvataiteen valtionpalkinnoista ja jatkoi omien palkintojensa jakoa, kokoelmiensa kartuttamista ja piirustuskoulujen ylläpitoa. Valtiosuhteessa tapahtui muutoksiakin. Vielä vuonna 1894 valtionpalkinnon lausunto annettiin aivan samaan malliin kuin ennenkin, mutta tuo palkinto oli tässä muodossa viimeinen. Syksyllä 1894 Taideyhdistys haki jälleen kerran uutta määrärahaa valtionpalkintoihin, ehdottaen samalla sääntöihin vähäisiä muutoksia. Muutoksista tuli kuitenkin suurempia, sillä tässä vaiheessa valtion taholta otettiin käyttöön uusi lautakunta, jossa oli myös Taiteilijaseuran edustus. (esim. KK STY ptk. vuosikertomus 1888, johtokunta keisarilliselle majesteetille 22.4.1888, ptk. 12.4.1894, 10.10.1894, 27.10.1894, johtokunta keisarilliselle majesteeteille 6.11.1894.)

Ensimmäisiä suomenkielisiä otteita sitten aiemmin mainitun Wolmar Schildtin jäsenilmoittautumiskirjeen Taideyhdistyksen pöytäkirjoihin ilmaantui 1880-luvulla. Tämä näkyi etenkin Yhdistyksen palkintoa tavoitelleiden taiteilijoiden kirjeissä. (esim. KK STY ptk. 25.10.1888). Yhdistyksen toiminnan suomenkielistämistä tämä ei kuitenkaan tarkoittanut. Sama koski Taiteilijaseuraa, jonka kokouksissa jatkettiin ruotsinkielen käyttöä. Kielikysymys ei siis jakanut näitä järjestöjä toisiinsa nähden. Muista syistä kiistoja alkoi kuitenkin syntyä. Vuonna 1891 tekijänoikeuskiistely kärjistyi jopa lehtien palstoille, mutta jo kymmenen vuotta aiemmin järjestöjen välillä oli kinaa näyttelyasioista. Kiista eteni niin pitkälle, että seuran jäseniä kiellettiin osallistumasta Taideyhdistyksen näyttelyyn. Yksi syy tähän oli henkilökohtaisissa arvovaltakysymyksissä ja henkilövaihdosten myötä välejä yritettiin sovittaa 1880-luvun toisella puoliskolla. Lisäksi kysymys Ate-neumista herätti intohimoja. (Koroma 1964, 28–29.)

Taiteilijaseuran kehitys kuvataiteen ammattilaisten etujärjestöksi ilmenee väistämättä seuran vaiheita tarkastelemalla. Jo vuonna 1874 oli sääntöihin lisätty kunkin alan oman toiminnan mahdollistamiseksi lupa alakohtaisten loosien perustamiseen. Vaikka tapaa ei omaksuttu käytäntöön ja ajatus tippui pois vuoden 1881 uusista säännöistä, oli idea alakohtaisesta eriytymisestä siis olemassa varsin varhain. Vuonna 1889 hyväksyttiin säännöt, jotka olivat voimassa pitkälle 1900-luvun puolelle vaikka eivät vastanneetkaan tilannetta siltä osin, että seura kehittyi yhä enemmän ja enemmän kuvataiteilijoiden ammattijärjestöksi. Ammattilaistumista vuoden 1889 säännöissä edistettiin silti tekemällä jako sisä- ja ulkojäseniin ja

määrämällä, että sisäjäsenistä suurimman osan tuli olla taiteilijoita. (Koroma 1964, 27–32.)

1890-luvun lopun kuvataiteen järjestäytymisessä johtohahmot liittyivät eittämättä toisaalta taiteilijuuden arvovallan nousuun ja toisaalta liberalismin traditioon. C. G. Estlanderia Taideyhdistyksen puheenjohtajana seurasi vuonna 1896 Leo Mechelin ja häntä vuosina 1903-1905 puheenjohtajana toiminut Albert Edelfelt. Edelfelthän toimi hetken jopa samanaikaisesti (1904) Taiteilijaseuran ja Taideyhdistyksen puheenjohtajana. Kehitys vaikutti myös taiteilijoiden aseman parantumiseen asiantuntijaelimissä. (Reitala 1983, 398–399; Heikkilä 1985, 286.)

Ammattilaistuminen ja alakohtainen eriytyminen oli siis hyvässä vauhdissa jo 1800-luvun lopussa. Samaan aikaan Taideyhdistys huolehti yhä selvemmin kokoelmistaan ja kouluistaan säilyttäen myös asiantuntija-asemansa. Aika oli muuttunut. Tämän totesi myös J. J. Tikkanen kirjoittamassaan Taideyhdistyksen 50-vuotishistoriikissa:

*"Kukin aika luo omat vaatimuksensa ja muotonsa. Suomalainen taide ei enää kaipaa tai siedä holhousta, omakohtaista huolenpitoa, joka oli tarpeellista ja hyödyllistä alkuvaiheessa. Taiteen olosuhteet ovat kehittyneet suunnattomasti. Taiteilijapiirit ovat aiempaa lukuisimmat, yleisön kiinnostus nousut ällistytävälle tasolle ja vaihtuvuus taidemarkkinoilla on verrattomasti aiempaa suurempaa. Tällaisissa olosuhteissa isällinen varjelu ei olisi enää mahdollista tai paikallaan."*⁴³ (Tikkanen 1896, 287–288.)

Vaikka aikakauden kuvaus vaikuttaa ylitsevuotavalta ja siinä on eittämättä myös kyse Taideyhdistyksen oman merkityksen korostamisesta, kuvaa lainaus oivasti muutosta menneeseen nähden. Holhouksesta varoittamista voi lukea jopa kallistumisena liberalistiseen traditioon päin. Monipuolistunutta taide-elämää kuvaa myös, että vuosisadan vaihteessa paikallisten taiteilijaseurojen ja yhdistysten määrä oli kasvussa. Ammattilaistumisesta huolimatta kansansivistystyötäkin korostaneita järjestöjä perustettiin edelleen.

⁴³ "Hvarje tid har sina egna fordringar och skapar sig nya former. Den finska konsten hvarken behöfver eller fördrager mera ett förmynderskap, en sådan personlig omvårdnad, som var nyttig och nödvändig under hennes barnår. Konstförhållandena hafva ofantlig utvecklat sig. Konstnärskretsen är mycket talrikare än fördom, allmänhetens konstintresse har stigit i en förvånande grad ooh omsättningen på den finska konstmarknaden är ojämförligt mycket större än förut. Under sådana förhållanden vore ett faderligt beskydd icke mera möjligt eller på sin plats."

Taidetta kouluihin -yhdistys

Sivistyneistön kansanvalistusinto jatkui suurlakon jälkeenkin. Yhtenä esimerkkinä tästä voidaan pitää Helsingissä vuonna 1906 perustettua yhdistystä Taidetta kouluihin.

"Unohtui melkein kokonaan, että ihminen kaipaa muutakin kuin ruokaa ja vaatteita, että ihmissielukin isoo ja janoo", totesi yhdistyksen ensimmäisestä toimintavuodesta selonteon kirjoittanut Torsten Stjernschantz julkaisun avaussivuilla. Toteamukseen sisältyi viittaus edeltäneiden vuosien tapahtumiin ja yhteiskunnallisiin mullistuksiin.

Mallia uuden yhdistyksen toimintaan haettiin muista maista, muun muassa Saksasta, jossa oli ymmärretty taidekasvatustyön arvo, ja Tanskasta ja Ranskasta, joiden kouluihin oli saatettu nähtäville taidetta.

Yhdistystä suhteessa kansallismielisyyteen asemoi toteamus, ettei "taidetta saa tehdä siveelliseksi tai isänmaalliseksi herätyshuudoksi." Juuri selvemmin ei voi todeta tuomitsevansa jyrkän kansallismielistä ja siveellisesti painottunutta kasvatustyötä, jota snellmanilaisen tradition varaan rakennettu vanha-suomalainen suuntaus oli suosinut.

Yhdistyksen puheenjohtajana toimi Venny Soldan-Brofelt. Puheenjohtajan vuosikertomuksessa otettiin varsin suoraan kantaa taidepolitiikkaan:

"Suoranaiselta tuhlaukselta tuntuu kun ensin, usein suurilla avustuksilla kannatetaan lahjakkaita taiteilijoita, niin kuin nyt jo 60 vuoden aikana meillä on tapahtunut ja siten jätetään nämä kyvyt käyttämättä, johon meillä ilmeisesti on taipumusta."

Soldan totesi, että ajatus yhdistyksestä oli herännyt matkalla Italiassa jo vuonna 1904. Seuraavana vuonna oli ajatuksesta levitetty kirjoitusta, jonka allekirjoittajina olivat A. von Bonsdorff, Yrjö Hirn, Ernst Nordström, J. J. Tikkanen, Walter Ahlqvist, Juhani Aho, Thiodolf Rein, Waldemar Ruin, Sofie Gahnberg, Annie Furuhjelm, Agda Sahlström, Eero Järnefelt, V. Soldan-Brofelt ja J. H. Erkkö.

Senaatti vahvisti yhdistyksen säännöt 21.4.1906 ja heti ensimmäisenä vuonna mukaan saatiin 70 asiamiestä.

Lähteet:

Stjernschantz, Torsten (1907), Yhdistys taidetta kouluihin, selonteko. Helsinki.

Teatteri

Teatterin yhteys kielikysymykseen säilyi 1800-luvun jälkipuoliskollakin, mutta kärjekkäin aika tässä suhteessa oli ohitettu 1880-luvulle tultaessa. Kielikiistan osana valtiopäivilläkin keskustelua herättänyt Suomalainen Teatteri toimi kiertueteatterina ja 1860-luvulla perustettu Uusi Teatteri jatkoi toimintaansa omassa rakennuksessaan. Molemmille maksettiin valtion tukia, joiden alkua on kuvattu aiemmin.

Kotimaisella draamalla oli keskeinen osa Suomalaisen Teatterin ohjelmistossa. Teatterin johtajana 1900-luvun alkuvuosiin saakka toiminut, vahvasti kieleen sitoutunut Kaarlo Bergbom toimi 1880-luvulla yhteistyössä Minna Canthin kanssa. Tämä yhteistyö kuitenkin myös säröili suomalaisuusliikkeen sisäisten kiistojen mukana. 1890-luvun alussa Canth jopa kirjoitti ruotsiksi jättäen yhteistyön Bergbomin kanssa. Suomalaiseen Teatteriin kohdistettiin yleisemminkin kritiikkiä. Uuden polven taidekäsitykset eivät mahtuneet kansallismieliseen ajatteluun. Uusien käsitysten äänitorveksi ryhtynyt Eino Leino toi esiin taiteellisten arvojen ensisijaisuutta arvioidessa eri laitosten toimintaa. Taiteellisuuden korostamisesta huolimatta kyse oli silti myös kieli- ja puoluepolitiikan heijasteluista taidekeskusteluun. (Tiusanen 1969, 111–113, 119, 139–141.) Nuorten propagoima taidekäsitys edusti heidän omaksumaansa käsitystä yhteiskunnasta.

Esimerkiksi Canthin säröt Suomalaisen Teatterin suuntaan juontuivat Canthin fennomanian jyrkkiä painotuksia kohtaan tuntemasta vieraantumisesta. Molempien kieliryhmien suuntaan välinsä säilyttämään pyrkineen Canthin realismi ei maistunut etenkin moraalikonservatiiveille, kuten Agathon Meurmanille. Ajankohtaan nähden vapaamielinen Canthin yhteiskunnallinen linja toki ärsytti muitakin ja Suomalaisen Teatterin esitysten johdosta suomalaisen puolueen johto jopa vihjaili valtion avustusten lakkauttamisella, mikäli Canth jatkaisi samalla tiellä. Juuri tällainen suhtautuminen ohjasi Canthia kirjoittamaan ruotsinkieliselle teatterille. Hannes Sihvon mukaan Canth viittasi Kaarlo Bergbomille vuonna 1892 osoittamassaan kirjeessä suoraan Yrjö-Koskisen vihjailuihin valtionavun suhteen Canthin kirjoittaman *Kovan onnen lapsia* -näytelmän herättämän närkästyksen seurauksena. (Sihvo 1989, 369–371.)

1800-luvun lopussa valtionapua Suomalaisen Teatterin (tuleva Kansallisteatteri), Ruotsalaisen Teatterin ja Aleksanterin teatterin lisäksi nauttivat suurimmissa suomenkielisissä teattereissa esiintynyt Suomalainen Kansanteatteri ja Turusta käsin rannikkoseutuja kiertänyt Ruotsalainen Kotimainen Teatteri.

Uudesta Teatterista tuli 1860-luvulla käytännössä ruotsinruotsalaisten näyttelijöiden temmelyskenttä (1887 alkaen kutsuttu nimellä *Svenska Teatern*). Vuonna 1867 perustettiin kannatusyhdistys, jonka toimitusjohtajana toimi vuoteen 1880 saakka Nikolai Kiseleff. Sama herra oli vielä 1850-luvulla

kanavoinut taloudellista tukeaan SKS:n kautta – tuskin kuviteltavissa enää kärjistyneen kielikiistan aikaan. 1890-luvulla *suomenruotsalaisen* teatterin idealla oli kannatusta, mutta käytännöksi se ei oikein tahtonut siirtyä. Lopulta tältä pohjalta syntyi teatteri, joka kiersi ruotsinkielisiä seutuja. Tämä taas ei pitkän päälle tyydyttänyt pääkaupunkiseudun yleisöä ja Helsinkiin perustettiin vuonna 1899 *Folkteatern*. *Folkteatern* sai osan Uuden Teatterin näyttämöä käyttöönsä vuonna 1907. 1910-luvulla *Sveska Teatern* ja *Folkteatern* kävivät lopullisen välienselvittelyn tilan käytöstä. (Tiusanen 1969, 147–153.)

Valtionapujen laajeneminen koskettamaan useampia teattereita alkoi siis jo 1800-luvun lopulla. Samalla eri kieliryhmien sisällä alkoi tapahtua hajaantumista myös teatteritoiminnan piirissä. Paikalliset teatterit alkoivat myös nousta. Lisäksi työväenaate eteni. Teatterin kautta kanavoitui kansallismielisyyttä, sivistyneistön ohjailemaa sivistysaatetta ja työväen itse-tiedostuksen vahvistamista. Tässä kiertueteattereilla oli tärkeä osuutensa (Tiusanen 1969, 154–155). Aivan 1900-luvun alkuvuosina myös *Folkteatern* ja lisäksi porvarillinen Tampereen Teatteri pääsivät valtionavun piiriin. Ruotsinkielisen kansanteatterin saamaan tukeen vedoten myös Helsingin Työväenteatterin piirissä käytiin keskustelua valtionavun hakemisesta. Tässä vaiheessa anomuksesta kuitenkin vielä pitäydyttiin. (ks. Seppälä 2005.)

Musiikki

Musiikin järjestäytyminen ei kattanut laajoja harrastajapiirejä tai maantieteellisiä alueita, vaan eri kaupungeissa oli omaa, paikallista toimintaa. Pitkän aikajänteen seurannaisvaikutuksia ajatellen pääkaupungin tapahtumat ylittivät paikalliset rajat. Toimet Helsingissä heijastelivat laajemmin koko maahan etenkin koulutusjärjestelyjen tuloksena. Myös pääkaupungin keskeiset musiikkihahmot olivat koko maata ajatellen vaikutusvaltaisia.

1870-luvun loppua kohden orkesteritoiminta Helsingissä oli taantumassa. Aiemmin kuvattu Ruotsalaisen teatterin ja Suomalaisen oopperan kilpailutilanne koitui pitkän päälle tappioksi molemmille. 1879 perustettiin lyhytikäiseksi jäänyt konserttiorkesteri, joka ei anomuksestaan huolimatta saanut kaupungin rahoitusta – perusteluissa katsottiin, että rikkaan kansanosan tuli kyetä kustantamaan itselleen suunnattu huvi omatoimisesti. Valtionapua nauttinut Uuden Teatterin orkesteri jatkoi toimintaansa yli vuosikymmenen vaihteen, mutta perin kituvalla ohjelmistolla. (Marvia & Vainio 1993, 23–27.)

Vuonna 1882 ulkomailta opiskelemasta palannut Robert Kajanus perusti yksityisellä tuella Orkesteriyhdistyksen, joka perusti ja alkoi ylläpitää

Kajanuksen johtamaa sinfoniaorkesteria Helsingissä (myöhempi Kaupunginorkesteri). Samana vuonna oli perustettu myös Helsingin Musiikkiyhdistys ylläpitämään musiikkiopistoa (myöhempi Sibelius-Akatemia). Opiston johtoon tuli Martin Wegelius, joka oli ollut 1870-luvulla musiikin opetusta koskeissa kysymyksissä C. G. Estlanderin akatemiahanketta käsitelleen komitean asiantuntijana. Monessa mukana ollut Estlander kuului Helsingin Musiikkiyhdistyksenkin alullepanijoihin. (Marvia & Vainio 1993, 38–40; Dahlström 1982, 15–22; Vainio 2002, 239–240.)

Julkiset tuet olivat alusta asti keskeisiä uusille musiikkielämän yhdistyksille. Kajanus lähetti ensimmäisen, tuloksettomaksi jääneen julkisen tuen anomuksen heti vuonna 1882 Helsingin kaupunginhallitukselle. Anomuksessa viitattiin muiden kaupunkien niissä toimiville orkestereille myöntämiin tukiin⁴⁴. Heti tämä ensimmäinen julkisen tuen hakeminen paljasti siitä julkisuudessa käydyn keskustelun myötä Kajanuksen ja Wegeliuksen tullehtuneet välit: Kajanus oli Suomeen palattuaan ollut aluksi työtä vailla ja toivonut pääsevänsä Wegeliuksen johtamaan opistoon teorian opettajaksi – toimeen jonka Wegelius oli varannut itselleen. Kieltävän vastauksen saatuaan Kajanus alkoi puuhata orkesteria, mikä ärsytti konsertteja opistonsa toiminnan yhteyteen kaavailutta Wegeliusta. Jatkossa molemmat herrat vartioivat tarkasti ja omanarvontuntoisesti reviiriään. (Marvia & Vainio 1993, 59–66; Vainio 2002, 128–133.)

Wegelius sai jo vuonna 1881 opiston valmistelemiseksi matka-apurahan valtiolta. Toiminnan alettua valtionavustusta saatiin heti vuodesta 1882 alkaen ja se kohosi alun 12 000 markasta vuonna 1906 maksettuun 30 000:een vuodessa. (Dahlström 1982, 23, 27.) Myös Kajanus turvautui valtiovaltaan kaupungin evättyä avustuksen. Vuonna 1883 tehty, aatteellisin ja kasvatuksellisin syin perusteltu anomus johti seuraavaksi kolmeksi vuodeksi taattuun vuosittaiseen 15 000 markan valtioapuun Orkesteriyhdistykselle. Lisäksi orkesteriin vaikutti epäsuorasti valtionapujen maksaminen teattereille, jotka kiinnittivät orkesterin esittämään väliaikamusiikkia. Vuonna 1888 orkesteri sai tukea myös kaupunginvaltuustolta, vaikka asiaa käsitellyt valiokunta suhtautuikin tukeen kielteisesti – kantaa perusteltiin aiempien kielteisten vastausten tapaan toiminnan elitistisyydellä. (Marvia & Vainio 1993, 41, 64–69, 83–90.)

Musiikkiopiston ja orkesterin välinen skisma henkilöityi selvästi toiminnasta vastanneisiin johtajiin. Kajanus ja Wegelius olivat varsin herkkänahkaisia, mutta lisäksi he edustivat erilaista näkemystä musiikkikulttuurista. Wegelius painotti Kajanusta enemmän yleissivistystä ja teoreettista koulu-

⁴⁴ Erikseen mainittiin Viipuri, Pori, Turku, Vaasa ja Tampere.

tusta. Syyt olivat alun alkaen henkilökohtaiset, ja kiista paheni Kajanuksen perustettua vuonna 1885 orkesterin yhteyteen muusikoita kouluttaneen orkesterikoulun. Näiden syiden lisäksi kinaa voidaan sovitella myös laajempaan yhteyteen. Ainakin yhdistysten taustajoukoissa oli painotuksia, joilla ajan kielikiistaa yritettiin liittää pääkaupungin musiikkielämään. Tätä ei tarvinnut tehdä väkisin, sillä Kajanus oli vakaumuksellinen suomenmielinen ja Wegelius varauksetta svekomaani. (Dahlström 1982, 51; Vainio 2002, 165–166, 174.)

Henkilökohtaisten, aatteellisten ja taloudellisten sitoumusten ristikkäisyys oli kuvaavaa pääkaupungin musiikkikiistelylle. Vuonna 1885 kiista kärjistyi pahimmilleen, kun Kajanus perusti Wegeliuksen ja musiikkiopiston varpaille astuneen orkesterikoulun. (Marvia & Vainio 1993, 71, 81, 108.) Musiikkiopiston piirissä orkesterikoulu herätti närää ja *Helsingfors Dagblad* julkaisi jopa uutisen, jossa opiston koko toiminnan jatkumahdollisuuksia epäiltiin – orkesterin katsottiin syövän opiston osuutta valtionavuista. Wegelius perusteli tässä vaiheessa musiikkiopiston tarpeellisuutta sen merkittävyydellä koko maalle. Hänen käsityksiinsä yhtyi joukko pääkaupungin ruotsinkielistä musiikkiyleisöä. (Vainio 2002, 170–172.)

Kajanuksen ja Wegeliuksen suhteet paranivat hieman 1890-luvulla, mutta kärjistyivät jälleen niin, että vasta Wegeliuksen viimeiset elinvuodet ennen kuolemaa vuonna 1906 olivat sovinnon aikaa miesten välillä. Kajanus palautti vielä 1890-luvulla mieleen edellisen vuosikymmenen orkesterin julkisten tukien hakemiset, joita hän katsoi Wegeliuksen määrätietoisesti sabotoineen. Onkin totta, ettei orkesterikoulu saanut toistuvista yrityksistä huolimatta julkista tukea ennen kuin vuonna 1899. Tähän ilmeisesti vaikutti Wegeliuksen koulu ja mahdollinen kulissien takainen tukien osoittamiseen liittynyt lobbaus. (Marvia & Vainio 1993, 115; Vainio 2002, 175–179, 245–247.)

Pääkaupungin ja koko Suomen musiikkielämän kehitykselle molemmilla 1800-luvun lopussa ja 1900-luvun alussa vaikuttaneilla persoonallisuuksilla oli eittämätön merkityksensä, mutta lisäksi kiistat osoittavat eri poliittisten pyrkimysten vaikuttaneen ainakin piilevänä taustaryhmien mielipiteisiin ja asennoitumiseen musiikkielämän kehittämistä kohtaan. Tämä tuli näkyviin vahvempana kuin koskaan 1900-luvulla jälleen käydyissä kiistoissa, jotka puhkesivat valtiollisiin tukiin liittyen (ks. Luku 5).

Filharmonisen Seuran orkesteri Pariisissa

Robert Kajanuksen kansallinen herätys versoi jo lapsuuden ajan tapaamisista Lönnotin kanssa. 1800-luvun lopussa hän piti musiikkia keinona taistella sortoa vastaan – osoittaa maailmalle mitä Suomessa osattiin. Tässä tarkoituksessa hän halusi viedä orkesterinsa Pariisiin vuoden 1900 maailmannäyttelyyn.

Julkista rahoitusta orkesterin matkahankkeelle ei saatu, mutta silti Kajanus toteutti suunnitelmansa. Pariisiin lisäksi konsertoitiin parissakymmenessä muussa kaupungissa puhtaasti suomalaisesta musiikista koostuvalla ohjelmistolla. Tavoite Suomen tunnetuksi tekemisestä ilmaistiin myös matkaan lähtöä raportoineissa sanomalehti uutisissa.

Matkaa valmisteltaessa mielipiteet sen tarpeellisuudesta ristesivät. Pieni aktiivinen ryhmä kuitenkin piti tavoitteesta kiinni. Vastustajat pitivät sitä tarpeettomana pröystäilynä, johon ei sitä paitsi ollut varaa. Pelättiinpä jopa matkan voivan olla haitallinen ja osoittavan kotimaan musiikkielämän alhaisen tason kansainvälisessä vertailussa. Kajanus tukijoiheen piti silti kantansa. Maailmannäyttelyyn oli saatava kuvaamataiteen ja arkkitehtuurin rinnalle myös suomalainen musiikki. Silti edes filharmonisen seuran johtokunta ei ollut varauksetta hankkeen takana. Hanke olikin melkoinen riski ja sen toteuttamiseksi jouduttiin ottamaan myös pankkilainaa.

Valtiolta haettiin avustusta perustellen, että kuvataiteen esittely antaisi liian yksipuolisen kuvan suomalaisesta kansanluonteesta. Avustusta ei myönnetty.

Oli vedottava kansaan: sanomalehtiin laitettiin vetoamuksia rahalahjoitusten saamiseksi. Vetoamuksen allekirjoittajina olivat Kajanuksen lisäksi johtokunnan jäsen R. E. Westerlund ja maailmannäyttelyn Suomen osaston ylikomisariaari Albert Edelfelt. Keräyslistoja levitettiin ympäri maata ja kokoon saatiin noin 30 000 markkaa. Summa oli sama, jota oli toivottu saatavaksi valtiolta.

Matkaan päästiin ja ”suomalainen orkesteri” – jonka soittajista alle puolet oli suomalaisia – esiintyi yhteensä 13 kaupungissa soittaen vaihtelevalla menestyksellä 19 konserttia.

Pariisin konserttien valmisteluun oli osallistunut Albert Edelfeltin lisäksi Akseli Gallen-Kallela laatimalla julisteen ja tapahtuman hyväksi propagandaa tehnyt Aino Ackté. Pariisin konsertit olivatkin erinomaisia menestyksiä. Taloudellisesti ajatellen orkesteri kuitenkin palasi Suomeen melkoiset velat niskassaan.

Lähteet:

Vainio, Matti (1992), *Orkesteri etsii tietään: Tutkielmia Suomen orkesterihistorian vaiheilta*. Jyväskylä Studies in the Arts 40. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.

Taideteollisuus

Teollistumiskehitys herätti tarpeen kehittää ja esitellä teollista tuotantoa. Myös tähän liittyviä esteettisiä kysymyksiä nostettiin keskustelunaiheeksi. C. G. Estlanderin aloitteesta vuonna 1871 syntynyt veistokoulu (*slöjdskolan*) pyrki käytännönläheiseen opetukseen. Veistokoulun aloitteen Estlander teki Taiteilijaseuran kokouksessa. Suhonen on kuvannut, että vapain muodon toiminut Taiteilijaseura oli Estlanderille hyvä foorumi uusien aloitteiden tekemiselle (2000, 28)⁴⁵.

Slöjdskolan syntyi ruotsalaisten ja mannermaisten esimerkkien innoittamana. Sen perusteluissa viitattiin käytännöllisten syiden lisäksi myös hierarkiaan: korkeampi taide vaati kasvupohjaa käytännön taidoista. Viimeistään koulua vuonna 1875 tukemaan perustetun Taideteollisuusyhdistyksen ensimmäinen johtokunta ja alkuvaiheen jäsenistö kertoo, että kannatus profiloitui pragmaattisesti etenkin teollisuuden harjoittajiin ja kauppiaisiin – vaikka ensi vaiheen rivijäseniin lukeutuivatkin myös esimerkiksi Yrjö-Koskinen ja Alexander Järnefelt. (Suhonen 2000, 10–11, 29.)

Veistokoulu sai jo 1873 avustusta sekä valtiolta että Helsingin kaupungilta, vaikka toiminta rahoitettiin suurimmaksi osaksi yksityisin voimin. Lisäksi valtio oli tukenut jo veistokoulun perustamisen yhteydessä tehtyä (Florentin Granholm) matkaa oppimateriaalin hankkimiseksi ja tutustumiseksi vastaaviin eurooppalaisiin oppilaitoksiin. Estlanderin näkemystä toteuttaen hankittiin myös ulkomailta esineitä taideteollista mallikokoelmaa varten. Nälkävuosien hätäaputarpeisiin perustetun ja sitten lopetetun käsiteollisuusyhtiön osakkaat lahjoittivat yhtiön lakkauttamisesta irronneita varoja kokoelmien hankkimisen alkuun saattamiseen ja vuonna 1873 tuotiin Wienin näyttelystä esineitä, joiden hankkimiseksi *Helsingfors Dagblad* oli järjestänyt keräyksen ja valtio myöntänyt 1500 markan avustuksen. Koulun alku sujui siis hyvin. Samoihin aikoihin kerättiin Viipurilaisen osakunnan toimesta kansatieteellisiin perusteisiin kokoelmia, mikä noudatti fennomaanista näkemystä. Nämä esineet päätyivät lopulta Kansallismuseoon. (Kruskopf 1989, 35–42; Suhonen 2000, 36.)

Estlanderin toimia tuki hänen hyvä suhteensa Snellmania tämän eron jälkeen senaattorina seuranneeseen ja valtiovaraintoimituskunnan apulaispäällikkönä toimineeseen Victor von Haartmaniin. Haartman ajoi kuuluisan setänsä osoittaman esimerkin mukaan teknillisen ja käytännönläheisen koulutuksen yleistymistä Suomessa ja värväsi Estlanderinkin asiantuntemusta tämän tavoitteen toteuttamiseen pyytäen häntä teknisen koulutuksen uudistuskomiteaan. Estlander ehdotti vastavuoroisesti Veistokoulun ja

⁴⁵ Taiteilijaseuran kokouksissa pidettiin jo 1860-luvulla aiheiltaan vaihdelleita esitelmiä. Muun muassa Estlander esitelmöi vuonna 1865 aiheesta "Museon ja taiteen talon tarpeellisuus Helsingissä." (Koroma 1964.)

Taideteollisuusyhdistyksen aktiiveja, mikä vahvisti taideteollisuutta näiden edustamassa mielessä tarkoittavan päättävän eliitin asemaa. (Suhonen 2000, 37.) Poliittiselta kannaltaan von Haartman lukeutui Suomen asemaa perustuslaillisesta näkökulmasta kannattaneisiin ja oli kielikysymyksen osalta vapaamielinen. (ks. Estlander 1929, 321–323.)

Haartmanin ja Estlanderin hyvien välien seurauksena Estlanderin usko asioiden – myös Ateneumin – ajamiseen Taideteollisuusyhdistyksen kautta vahvistui. Haartman lupasi vuoden 1875 lopulla avustusta, jos kaupunki tai yksityisten muodostama yhtiö päättäisi rakentaa Ateneumin kaltaisen rakennuksen. Helsingin kaupunginvaltuustossa asiaa ajoi samaan aikaan Leo Mechelin. (Suhonen 2000, 38–41; Kruskopf 1989, 47.)

Toinen esimerkki valtiovarainoituslaitoksen ja taideteollisuuden tiiviistä suhteesta oli veistokoulun asettuminen hallinnollisesti manufaktuurijohtokunnan hoitamien asioiden alaisuuteen. Johtokunta kuului valtiovarainoituslaitoksen piiriin vuoteen 1885 saakka, jonka jälkeen se siirtyi teollisuushallitukselle. (Suhonen 2000, 9; Tiihonen & Tiihonen 1984, 280.)

Kansatieteellisen aineiston keruu sinänsä ei ollut vastakkain liberaalien pyrintöjen kanssa, mutta aatteelliset ristiriidat leimasivat kansatieteellisen kokoelman ja sen esittelyn fennomaaniseksi. Myös vuonna 1879 perustettu Suomen Käsityön Ystävät sijoittui fennomaanileiriin, vaikka se toimi käytännössä usein yhteistyössä Taideteollisuusyhdistyksen kanssa. (ks. Kruskopf 1989, 42–43.) Käsityön Ystävien perustajajäsenet olivat lähinnä pääkaupunkiseudun suomenmielisiä sivistyneistöä. Alkuna yhdistys sai keväällä 1879 *Uudessa Suomettaressa* ja *Morgonbladetissa* – molemmat fennomaanilehtiä – julkaistujen, taiteilija Fanny Churbergin ja arkkitehti Jac. Ahrenbergin⁴⁶ kirjoittamien vetoomusten kautta. Perustamissäännöissä yhdistyksen tarkoituksiksi kirjattiin kansanomaisten tekstiilien kerääminen ja näiden mallien soveltaminen. (Priha 1999, 10–11.)

Käsityön Ystävät sai alkuvaiheen innostuksessa kannatusta, mutta pian jäsenten määrä laski muutamaan kymmeneen ja asiamiesten alle kymmenen. Aktiivinen johto kuitenkin piti yhdistystä esillä ja järjesti kilpailuja, joiden tulos oli aluksi hyvin vaatimaton. Aina ei saatu ehdotuksia lainkaan. Vuonna 1885 tapahtunut keisarin Suomen vierailu osoittautui Käsityön Ystävien kannalta merkitykselliseksi. Keisarillisen asunnon sisustaminen, keisarille annettu venelähjä ja esitetyt kansallispuvut tulivat positiivisesti esiin ja taloustoimituskunta myönsi yhdistykselle tukea. Tässä vaikutti toimituskuntaa johtaneen Leo Mechelinin näkemys asiaan. On esitetty, että liberaalina Mechelin katsoi tilannetta sen ulospäin näkyvän symboliarvon kautta. Vuodesta 1885 alkaen tukea saatiin vaihtelevasti, mutta se mahdollisti kuitenkin toiminnan laajentamisen. (Priha 1999, 12; Kruskopf

⁴⁶ Vuodesta 1880 alkaen Ahrenberg toimi myös Taideteollisuusyhdistyksen johtokunnassa. Hän oli yksi harvoista, jotka vaikuttivat molemmissa järjestöissä. (Suhonen 2000, 70.)

1989, 52; Suhonen 2000, 69–70.) Vuosina 1885–1920 Käsityön Ystävien nauttima valtionapu osoitettiin yleishyödyllisille yhdistyksille myönnetystä summasta. (Svinhufvud 1999, 67).

Taideteollisuusyhdistys profiloitui koulutuksen ja esinekokoelman kautta, Käsityön Ystävät enemmän sisällöllisenä uudistajana. Eroja selitti suhtautuminen käytäntöön sovellettavuuteen. Estlanderin periaatteiden ohjaamaa taideteollisten esineiden keräilyä määrittä ajatus kansainväliseen makuun soveltuvasta vientiteollisuudesta. Fennomaniaan yhdistetyillä kansatieteellisillä sisällöillä ei uskottu olevan vastaavaa taloudellista merkitystä. (Suhonen 2000, 66, 70.) Niiden käytäntöön sovellettavuus pyrki toisenlaiseen tarkoitukseen, niillä haettiin avoimesti suomalaisuuden määreitä.

Talouselämän kiinnostus taideteollisuuden edistämiseen oli selvä. Suomen Talousseura muun muassa järjesti Turussa 1875 suuren käsiteollisuusnäyttelyn ja perusti jopa naiskäsityökoulun seuraavana vuonna. Taideteollisuusyhdistys suuntautui taloudellisista näkökohdista huolimatta nimenomaan taideteollisuuteen ja sen alkuvaiheessa pragmaattiset lähtökohdat yhdistyivät idealistiseen uskoon kauneuden ihmistä kasvattavaan voimaan. Vuonna 1893 perustettiin selvemmin taloudellisia ja työllispoliittisia tavoitteita ajava Suomen Yleinen Käsiteollisuusyhdistys, jonka malliesinevalikoiman pohjalta syntyi vuodesta 1914 valtion hallussa ollut Suomen kotiteollisuusmuseo. (Kruskopf 1989, 52–55.)

Taideteollisuusyhdistyksen koulusta tuli vuonna 1886 senaatin julistuksella Taideteollisuuskeskuskoulu ja sille taattiin jatkuva ja lisätty valtionapu. Samalla sai alkunsa piirustuksenopettajalinja. Samana vuonna koulusta erotettiin omaksi yksikökseen valtion teollisuuskoulu. Vuosisadan vaihteen jälkeen taidekäsityön opetus syrjäytti Taideteollisuuskeskuskoulussa yleisen käsityön ja siitä tuli ylempi taideteollinen oppilaitos. (Kruskopf 1989, 54.)

Taiteilijoiden osuus taideteollisten yhdistysten toiminnassa kasvoi 1800-luvun lopussa. Taideteollisuusyhdistys ryhtyi tukemaan toimintaansa arpajaisin 1890-luvulla. Näissä arpajaisissa jaettuja palkintoja suunnittelivat pääasiassa arkkitehdit, joiden toimenkuva oli kansainvälisten esimerkkien mukaan laajentunut. Käsityön Ystävien suomalaisia malleja hakeneiden ja sellaisiksi miellettyjä sisältöjä muokanneiden kilpailujen aloite lähti ilmeisesti arkkitehti Ahrenbergiltä, joka tosin itse suhtautui ainakin aivan vuosisadan lopussa kriittisesti erityiseen "suomalaiseen tyyliin". 1800-luvun loppua kohden kilpailujen merkitys joka tapauksessa kasvoi ja käsityö ja taideteollisuus alkoivat houkutella myös kuvataiteilijoita etenkin heidän ulkomaisten kokemustensa ja kontaktiensa herättäminä. Valtion suhtautumista kuvaa, että vuosisadan lopusta alkaen se tilasi yleensä Käsityön Ystäviltä kansainvälisiin näyttelyihin kokoelman: yhdistys alettiin mieltää esteettisen ja isänmaallisen laadun takeeksi. (Kruskopf 1989, 58, 68; Suhonen 2000, 84–88; Svinhufvud 1999, 71.)

Kansallismuseo

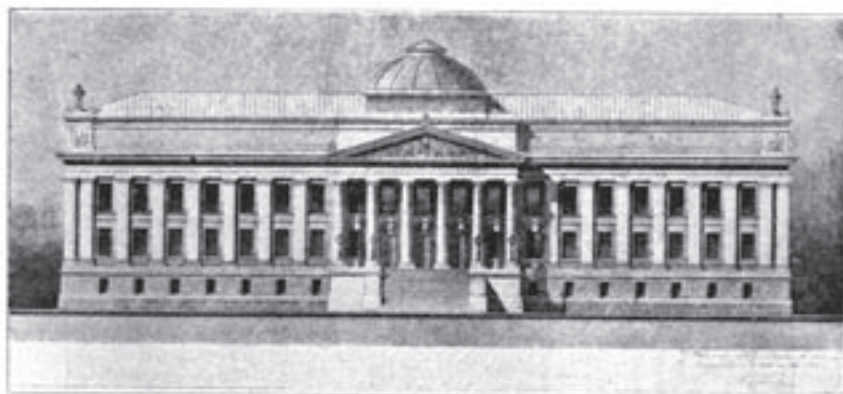
Kansallismuseon suunnittelu alkoi yliopiston ja osakuntien tekemän aloitteen pohjalta vuonna 1887. Kirkollistoimituskunnassa hanketta pidettiin tärkeänä ja rakentamisen valmistelu annettiin muinaistieteellisen toimikunnan tehtäväksi. Jatkosuunnittelu siirrettiin yleisten rakennusten ylihallitukselle, jonka päällikön, suomenmielisiin lukeutuneen Sebastian Gripenbergin suunnitelmat valmistuivat vuoden 1891 lopussa, mutta hanke viivästyi ja rakennukselle varattu tontti ehti mennä sivu suun ennen kuin päästiin uudelleen toimeen.

Viivästymisten seurauksena myös käsitykset soveltuvasta arkkitehtuurista ja museokokoelmien esittelytavasta ehtivät muuttua kansainvälisten vaikutteiden mukaan.

Muinaistieteellinen toimikunta antoi suuren julkisuuden saaneen keskustelun jälkeen lausuntonsa vuonna 1900. Vuonna 1901 senaatti päätti julistaa arkkitehtikilpailun kansallismuseon rakennuksesta. Tässä vaiheessa senaattikin katsoi, että kansallisten kokoelmien tuli saada kansallista perinnettä kunnioittava arkkitehtuuri ympärilleen. Gesellius, Lindgren ja Saarisen ehdotus voitti.

Ratkaisuvaiheeseen prosessi tuli vasta vuonna 1904, keisari hyväksyi hankkeen seuraavana vuonna ja yleisölle rakennus aukesi lopulta vasta vuonna 1916. Valmistumisen painoarvoa kuvaa, että vuoden 1916 Historiallisen aikakauskirjan koko ensimmäinen numero omistettiin kansallismuseo -teemalle.

U. T. Sireliuksen tuossa Historiallisen aikakauskirjan numerossa julkaistusta kansallismuseon syntyä käsittelevästä kirjoituksesta käy ilmi, että yliopistolle karttuneet kokoelmat oli siirretty vuonna 1868 Historiallis-kansatieteellisen Museon nimellä uusiin tiloihin, jotka pian kävivät ahtaiksi.

(S. H.) Palatsimuseo Yleisten rakennusten ylihallituksen piirustusten mukaan.

Yleisten rakennusten ylihallituksen suunnitelma Kansallismuseoksi ei toteutunut.

Lähde: Historiallinen Aikakauskirja n:o 1/1916. Helsingin yliopiston kirjasto.

Vuonna 1884 annetussa asetuksessa Muinaistieteellisen Toimikunnan asettamisesta edellytettiin yliopiston, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran ja Suomen Muinaismuistoyhdistyksen kokoelmien yhdistämistä kansallismuseoksi. Nämä seikat vaikuttivat vuoden 1887 anomuksen taustalla.

Yllä mainitut SKS ja Muinaismuistoyhdistys olivat perin fennomaanisia. Osakuntain kansatieteellinen museo, josta kansallismuseo myös sai esineistöä, asettuu samaan joukkoon. Sen alku oli Viipurilaisen osakunnan aktiivisuudessa ja osakunnan kuraattori Otto Donnerin toimissa.

Valtion museo syntyi vuonna 1893, kun valtio otti vastaan Yliopiston historiallis-kansatieteelliset kokoelmat ja niihin liitetyt Muinaismuistoyhdistyksen ja ylioppilaiden kansatieteelliset kokoelmat, joita kartutettiin etenkin Herman Antellin testamenttivarojen turvin (Sirelius 1916, 8–9).

Lähteet:

- Blomstedt, P. E. (1929), "Gripenberg, Odert Sebastian." Teoksessa Kansallinen elämäkerrasto: II osa, F-I. WSOY. Porvoo.
- Heikkilä, Markku (1985), Opetusministeriön historia III: Kielitaistelusta Sortovuosiin 1869–1917. Opetusministeriö. Pieksämäki.
- Sirelius, U. T. (1916), "Suomen Kansallismuseo, sen synty, kehitys ja nykyiset laitokset. Historiallinen katsaus." HAik 14:1, s. 1–34.

Arkkitehtuuri

Arkkitehtuurin varhaista profiloitumista ja ammatillisen kontrollin kehittymistä järjestäytymisen kautta on tutkittu useimpia muita taidealojen ammatteja enemmän. Arkkitehtuuri oli Suomessa ollut perinteisesti intendentinkonttorin ja sitten yleisten rakennusten ylihallituksen valvonnassa ja käytännössä kaikki arkkitehtuuria koskevat kysymykset oli käsitelty tämän väylän kautta. Vuosisadan puolivälin jälkeen yksityiset markkinat alkoivat avautua ja kehittyä, mikä johti ristiriitoihin arkkitehtuurista vastanneen virkamieskunnan ja yksityisten pyrintöjen välillä. (Viljo 1992, 33; Salokannel 1993, 46.) Arkkitehtuuri tarjoaakin muiden alojen saman aikakauden kehitykseen nähden mielenkiintoisen vertailukohtan.

Yleisten rakennusten ylihallitus oli kouluttanut omaan tarpeeseensa uusia arkkitehteja harjoittelun kautta. Lisäksi uusia ammattilaisia rekrytoitiin tarpeen mukaan ulkomailta. Arkkitehtien koulutusta oli 1860-luvulla teknisessä reaalikoulussa ja vuonna 1872 aloitettiin koulutus polyteknillisessä koulussa, josta tuli vuonna 1879 opisto ja vuonna 1908 Suomen Teknillinen Korkeakoulu. Polyteknillisen opiston asioihin yleisten rakennusten ylihallituksella ei ollut sanansijaa. Arkkitehtien koulutusta siis alettiin organisoida rakennushallinnon vaikutusvallan ulkopuolelle. (Viljo 1992, 34; Salokannel 1993, 53–54.)

1870- ja 1880-luvut olivat keskeisiä yksityisten arkkitehtien ja yleisten rakennusten ylihallituksen välisen kamppailun aikaa. Ylihallitus koki uhkana itselleen jo 1850- ja 1860-luvuilla yksityistä opetusta antaneen Georg Chiewitzin oppilaista koostuneen, Tukholman akatemiassa koulututtuneen arkkitehtijoukon. Ylihallitus oli lisäksi huonossa valossa muiden hallinnonalojen taholta katsottuna ja keskushallinnon sisäiset ristiriidat vaikuttivat oppositioasemassa toimineiden arkkitehtien suosimiseen. Tämä näkyi etenkin vuonna 1875 järjestetyssä kilpailussa Suomen Pankista. Pankin suunnittelussa – ajankohdan tärkeimmässä julkisen rakentamisen kohteessa – yleisten rakennusten ylihallitus käytännöllisesti katsoen syrjäytettiin. Myös kirurgisen sairaalan (1877), Säätytalon (1880) ja Ateneumin (1882) suunniteluissa käytettiin julkisia, kansainvälisiä kilpailuja, jolloin ylihallitus jäi suunnittelusta sivuun. (Viljo 1992, 36–38; Salokannel 1993, 54–55.)

Kirurgisen sairaalan suunnittelun alkuvaiheessa, jo ennen kilpailun julistamista, projektissa oli mukana Theodor Höijer ja Suomen Pankin sai lopulta kilpailussa lunastettujen ehdotusten pohjalta suunniteltavakseen Frans Sjöström, joka myöhemmin voitti Säätytalon kilpailun. Molemmat olivat Chiewitzin oppilaita ja oppositiossa ylihallitukseen nähden. He edustivat yksityistä yritteliäisyyttä, jolle 1870-luvulta voimistunut teollisuus- ja kaupaporvaristo oli ensiarvoisen tärkeä toimeksiantaja. Ateneumin rakentamisessa kansainvälisen kilpailun pohjalta suunnittelua veivät eteenpäin Höijer ja ylihallituksen oma edustaja ja sen kannattama Florentin Granholm. Suunnittelu lankesi kuitenkin Höijerille valtiovarainvaliokunnan päällikön Leo Mechelinin antaessa hänelle, yksityisarkkitehdille, tukensa ohi valtion viraston. 1880-luvulla ylihallituksen monopoli olikin kavennut vapaiden markkinoiden paineessa koskettamaan vain jokseenkin standardisoituja julkisia laitosrakennuksia. (Viljo 1992 38, 48; Salokannel 1993, 55.)

Ruotsissa koulututtuneilla ja vallitsevaa tilannetta haastaneilla arkkitehteillä oli oma merkityksensä myös arkkitehtuuria sivuavien taidealojen kehitykseen. Sjöström esimerkiksi toimi Taideyhdistyksen piirustuskoulun tarkastajana, jossa toimessa häntä seurasi arkkitehti Decker, hänkin Tukholman akatemiassa opiskellut. Höijer taas vaikutti Taideteollisuusyhdistyksen johtajistossa ja oli vuosina 1892–1899 sen koulun tarkastaja (Viljo 1992, 40).

Yksityisten markkinoiden avautuminen loi tarvetta uudelle yhdistykselle. Arkkitehtuurin koulutuksen järjestäminen ja ylihallituksen aseman horjuttaminen voidaan nähdä osana samaa kehityskulkua, jossa omaa asemaa vahvistettiin järjestäytymisen kautta. Tekniset alat (arkkitehtuuri, insinööritieteet ja kemianteknologia) perustivat vuonna 1880 Teknillisen yhdistyksen (*Tekniska föreningen i Finland – TFIF*), joka oli alusta alkaen nimenomaan teknisen alan eliitin etujärjestö. Perustajien joukossa olivat arkkitehdit Theodor Höijer, Theodor Decker ja Taideteollisuusyhdistyksestä ja Käsityön Ystävistä tuttu Jac. Ahrenberg, Ruotsissa koulututtunut hänkin, joskin työskenteli ylimää-

räisenä arkkitehtina ylläpidossa. Ylipäänsä jäseneksi liittymistä ei estänyt tai edesauttanut kuuluminen viranhaltijoihin tai yksityisiin arkkitehteihin. Valtionhallintoon haluttiin tehdä etäisyyttä, mutta luoda siihen silti luottamukselliset ja hyvät suhteet. (Viljo 1992, 27–30.) Kyse oli etujärjestötoiminnasta, jossa ammattikunnan etua alettiin ajatella kokonaisuutena. Vuosisadan loppua kohti yksityisarkkitehtien painoarvo kasvoi aivan luonnollisena seurauksena ammattikunnan koostumuksesta.

Arkkitehtuurikilpailut, joilla oli jo 1870-luvulla rakennettu eroa ylläpidon dominanssiin, olivat keskustelun kohteena heti TFIF:n ensimmäisessä kokouksessa. Jac. Ahrenberg toi tiettäväksi kansainvälisissä kilpailuissa näkemänsä kansallisen arkkitehtuurin kehitystä uhkaavan vaaran. (Viljo 1992, 30, 44.) Kilpailuteema pidettiin pinnalla jatkossakin, etenkin arkkitehtiklubin perustamisen jälkeen. Teknillisen Yhdistyksen sisällä syntyi asioiden käsittelyn järjeistämiseksi vuonna 1892 kolme ammattiklubia, joista yksi oli arkkitehtiklubi (*arkitektklubben*). Keskustelu kilpailusääntöjen vakiinnuttamisesta oli tärkeä, sillä kilpailujen kautta oli mahdollista siirtää rakennuttajien määräysvallan armoilla ollutta rakentamista arkkitehtien omista lähtökohdistaan tekemien määrittelyjen mukaiseksi. 1890-luvulla jäseniä kehoitettiin pitäytymään osallistumasta muihin kuin klubin sääntöjen mukaan toteutettuihin kilpailuihin. Oman erityisaseman turvaamiseksi ryhdyttiin myös muihin toimiin, muun muassa kontrolloimaan tarkemmin kenelle arkkitehdin status saatettiin myöntää. (Viljo 1992, 46, 49; Salokannel 1993, 57–61.)

1900-luvun taitteeseen tultaessa arkkitehtiklubi olikin saavuttanut vaikutusvaltaa etujärjestönä. Tämän lisäksi siitä oli tullut rakennustaiteen keskeinen vaikuttaja ja *asiantuntijaelin*. Puoluepolitiikka oli pyritty pitämään toiminnasta erossa. Kielikysymys ei repinyt arkkitehtiklubia, mutta ei siihen ollut syytäkään: aktiivijäsenet olivat ruotsinkielisiä helsinkiläisiä. Ruotsi oli luonnollinen kanssakäymisen kieli, jota kaikki osasivat. (Wäre 1992, 53.)

Yhteys ruotsinkieleen ja porvaristoon oli siksi selvä, että vaikka klubi vältti ottamasta suoraan kantaa politiikkaan, kallistui se toiminnassaan liberalismiin mukaisesti linjauksiin selvästi fennomanialle ominaisia aatteita helpommin. Suomenmieliset arkkitehdit saivat oman fooruminsa vuonna 1896 perustetussa Suomenkielisten Teknikkojen Seurassa. Suurlakon jälkeinen arkkitehtiklubissa sai kannatusta aloite toiminnan avoimesta poliittisuudesta perustuslaillisuuteen ja isänmaallisuuteen nojaten. Tämä avaus tyypistyi vasta emäseuran, TFIF:n kielteiseen kantaan. (Wäre 1992, 53–54.)

Arkkitehtiklubin valtiosuhde kuvaa erinomaisesti teollistumisen, markkinavoimien kasvun ja kansalaisyhteiskunnan kehityksen asettamia vaatimuksia järjestäytymiselle. Arkkitehtuurin varsin vahva sidos valtionhallintoon ei tässä tilanteessa ollut enää etu vaan este ammattikunnan

muuttuvaan tilanteeseen sopeuttamiselle. Eron tekeminen vanhastaan alaa dominoineeseen yleisten rakennusten yllähallitukseen ja uudenlaisen valtiosuhteen rakentaminen järjestäytyneenä ammattikuntana, joka pyrki siirtämään itseään koskevaa valtaa itselleen, oli arkkitehtiklubin 1800-luvun lopun keskeinen strategia.

Ainakin tietyissä valtionhallinnon piireissä tilanteeseen suhtauduttiin myötäsukaisesti. Liberaaleille ominainen käsitys teknisen koulutuksen lisäämisestä käy yksiin arkkitehtuurikoulutuksen ja polyteknillisen opiston perustamisen kanssa. Vaikkapa Leo Mechelinin osuus Ateneumin arkkitehtuurikilpailun yhteydessä kuvaa millaisesta suhteesta oli kyse.

Käsitys arkkitehdeista rakennustaiteilijoina oli osa yksityisarkkitehtien nousua ja sen voidaan katsoa liittyneen arkkitehtien strategiaan markkinoiden turvaamiseksi heille itselleen. Arkkitehtuuri voitiin nähdä perinteisesti yhtenä taiteenlajina, mutta tämä puoli oli ollut paitsiossa suomalaisissa keskusteluissa arkkitehtuurin luonteesta – muun muassa koulutus oli järjestetty teknisyyttä korostaen, mikä oli sopinut sen hetkiseen tilanteeseen ja lisännyt alan uskottavuutta. 1800-luvun lopulla taiteellista puolta alettiin kuitenkin nostaa esiin. Yksi syy tähän oli erottautuminen, taiteellisiin pätevyyskriteerein vedottiin arkkitehtien yksin hallitsemaan osaamiseen, etenkin suhteessa rakennusmestareihin. Sama koski asemakaavoituksen luokittelemista arkkitehtien toimialaksi: kaupunkisuunnittelun taiteellisten perustelujen kautta insinöörit suljettiin toimialueelta pois. Samaan keskusteluun lähialojen sulkemisesta ja oman alan määrittämisestä voidaan liittää jopa kaupunkien rakennuslautakuntien synty. Arkkitehtien näkökulmasta katsottuna lautakunnat olivat keino revii rinvalvontaan. (Salokannel 1993, 53, 64–69.)

5. 1900-luvun alku

5.1. Asiantuntijamallia uusittiin

Kulttuurimyönteisyydestä venäläistämistöimiin

1900-luvun alun muutokset vaikuttivat myös taidetukeen. Suurlakkoon loppuneen ensimmäisen sortokauden jälkeinen valtiollinen tilanne näytti kulttuurielämän kannalta suotuisalta. Kulttuurikysymyksiä pidettiin esillä eduskunnan aloittein ja Mechelinin johtamaa vuoden 1905 perustuslailista senaattia voidaan pitää kulttuurimyönteisenä.⁴⁷ Senaatin päätöksin määrärahoja kohotettiin jo eduskuntauudistusta seuranneen vuoden 1907 budjettiin. Taloudellinen tilanne kuitenkin kiristyi vuodesta 1909 alkaen. Nimenomaan avustuksista ja apurahoista koostuvat taidemäärärahat muodostivat kiinteitä kuluja helpomman säästökohteen. Lisäksi suhteet Venäjään alkoivat kiristyä jälleen ja senaatti venäläistyi, minkä seurauksena eduskunta ja senaatti joutuivat vastakkain toistensa kanssa. Kiistaa herättivät muun muassa taidemäärärahoihin käytetyt varat: venäläiset katsoivat, ettei eduskunnalla ollut oikeutta tehdä päätöksiä koskien valtionrahas- toa, josta taidemäärärahoja oli pääsääntöisesti osoitettu. (Heikkilä 1985, 420–422; Tiihonen & Tiihonen 1984, 114.)

1900-luvun alussa taiteilijoiden, teattereiden, eri alojen yhdistysten ja orkestereiden määrä kasvoi. Myös määrärahat kasvoivat aluksi, mutta vuonna 1912 koitti takaisku. Lähinnä eduskunnan ja senaatin kärjistyneiden suhteiden vuoksi hallitsija jätti budjetin tuolloin vahvistamatta. Tämä satutti monia, etenkin tuen piiriin myöhäisimpinä päässeitä esittävien taiteiden pienimpiä laitoksia ja ryhmiä. (Tuomikoski 1977, 28–29.)

Taidetta oli avustettu pääasiassa senaatin hallinnoimista valtionvaroista, joten eduskunnan oikeus hallita määrärahoja aiheutti ymmärrettävästi närää venäläistyneen senaatin taholla. Niin pitkään kuin senaatti oli suomalaisten hallussa, keskeiset yhdistykset nauttivat huomattavaa arvovaltaa sekä luottamusta valtiovallan taholta ja henkilösidosilla oli suuri vaikutus anomusten kohtaloon. Senaatin venäläistyessä tilanne muuttui tältäkin osin. (Ruutu 1983, 132.)

Aluksi suurlakon jälkeen apurahojen ja avustusten malli säilyi ennallaan. Esimerkiksi nuorten taiteilijoiden ulkomaanmatka-apurahat oli

⁴⁷ Mechelin oli itse aiemmin mainittujen toimiensa lisäksi toiminut vuosisadan ensi vuosina Taideyhdistyksen puheenjohtajana. Mechelinin senaatin kirkollispäällikkönä toimi monissa kulttuurihankkeissa vaikuttanut Otto Donner.

suunnattu edelleen kuvataiteilijoille ja muusikoille ja Taideyhdistys jatkoi lausuntojen antamista kuvataiteen apurahan hakijoista. Kiinteän avustussumman lisäksi oli jaettu jo vuosia ylimääräisiä avustuksia senaatin käyttövaroista. Aivan uutena elimenä perustettiin vuoden 1906 alussa asetettu väliaikainen musiikin asiantuntijalautakunta. Käytännössä asiantuntijaelinten painoarvo kasvoi hieman, sillä aiemmin matka-apurahojen myöntämisen yhteydessä suoritetusta Talousosaston ennakkoäänestyskirroksesta luovuttiin. (Heikkilä 1985, 422.)

Apurahoista päätettäessä esittelijäsihteeri kykeni tekemään edelleen omia ehdotuksiaan, mikäli ei ollut asiantuntijaelinten ehdotuksista yhtä mieltä. Ilmeisesti tässä oli yksi syy Taideyhdistyksen vuoden 1906 esitykseen, jossa ehdotettiin apurahajärjestelmän uusimista lisäämällä määrärahojen kokonaissummaa ja muuttamalla myöntöperusteita. Tässä tilanteessa itse kirkollispäällikkö Donner puuttui asiaan haluten asettaa taideopin-toja tukevan matka-apurahan kokonaisuudessaan tarkastelun alaiseksi. Hänen esityksestään avustussummaa nostettiin merkittävästi ja erillisinä käsitellyt näyttämötaiteen matka-apurahat liitettiin samaan yhteyteen kuvataiteen ja musiikin kanssa. Yksityiskohtaisemmat myöntöperusteet jätettiin senaatin päätettäväksi. Keisari hyväksyi tämän esityksen. (KK STY ptk. 30.1.1906; Heikkilä 1985, 423–424.)

Apurahojen myöntöperusteita käsittelemään asetettiin vuoden 1906 syksyllä professori Eliel Aspelin-Haapkyllän johtama komitea (KK STY ptk. 24.10., liite 2: kirkollisasian toimituskunta J. J. Tikkaselle 2.10.1906).

Kuvataiteelle ja musiikille varattiin molemmille 8000 markan ja näyttämötaiteelle 4000 markan osuudet vuosittain jaettavasta 25 000 markan summasta. Jäljelle jäänyt viidennes varattiin harkinnanvaraisiin ajankohtaisiin kohteisiin. Tämän vararahaston merkitystä pidettiin varsin suurena, sillä sen odotettiin lisäävän harkinnanvaraista, tilannekohtaista joustavuutta. Toimikunta piti myös aiemmin tuen kriteerinä ollutta kotimaassa saatua taideopetusta tarpeettomana ja jäykkänä mittapuuna, jonka sieti poistaa. Toiminnan malliksi esitettiin, että lausunnonantajana olisi yksi, jäsenluvultaan riittävän suuri lautakunta. Lautakunta koostuisi viidestä kuvataiteen, viidestä musiikin ja kolmesta näyttämötaiteen edustajasta sekä yhdestä asiantuntijajäsenestä, joka toimisi koko lautakunnan puheenjohtajana. Jäsenten valinnassa haluttiin korostaa kunkin alan järjestön ja taiteilijakunnan edustusta. Alakohtaiset edustajat jakoivat oman alansa tuet ja yhdessä päätettiin harkinnanvaraisten tukien jakamisesta. Lopulta päätös alistettiin senaatin talousosastolle. (Komiteamietintö 1906:10; Heikkilä 1985, 423–424.)

Heikkilä katsoo, että tämän komitean valmisteleman lautakuntamallin perustaminen oli merkittävä askel kohti itsenäisesti toimivan valtiollisen taideorganisaation luomista. Itsenäisyyttä osoittaa myös senaatin suhtautuminen lautakunnan esityksiin, sillä se ei juuri puuttunut ehdollepanojen

sisältöön. Komiteaa johti professori Aspelin-Haapkylä – josta tuli myös lautakunnan puheenjohtaja – ja sen jäseninä toimivat J. J. Tikkanen, R. Kajanus, I. Krohn, E. Järnefelt, A. Gallen-Kallela ja E. Wikström. Useimmat heistä olivat jäseninä myös varsinaisessa lautakunnassa. (KK STY ptk. 24.10., liite 2: kirjokollisasian toimituskunta J. J. Tikkaselle 2.10.1906; Heikkilä 1985, 424)

Komiteassa istunut taiteilijapainotteinen joukko tunsu varmasti myös taiteilijoiden konkreettiset työskentelyolot. Siinä voi olla yksi syy komitean esitykseen sisältyneeseen – tosin vielä toteutumatta jääneeseen – ehdotukseen. Sisällöltään se on kuitenkin varsin merkittävä avaus noinkin varhaisessa vaiheessa. Komitea ehdotti nimittäin apurahojen myöntämistä myös *kotimaassa tapahtuvaa työskentelyä varten*.

”Kieltämättä olisi – – sangen suotavaa, että nuorille lupaaville ja työhaluisille taiteilijoille olisi tarjona apurahoja, joiden saaminen ei velvoittaisi heitä lähtemään ulkomaille, vaan joita voitaisiin nauttia kotimaassakin, kuin vain aika käytettäisiin hartaaseen taiteelliseen työhön.” (Komiteamietintö 1906:10.)

Vastaavat esitykset on yleensä liitetty vuosikymmeniä myöhemmän vaiheen kulttuuripolitiikkaan.

Kansainvälistä suomenmielisyyttä

Komitean jäseniin on syytä paneutua hieman tarkemmin. Heikkilän mainitsemat järjestötausta ja taiteilijuus kuvaavat joukkoa hyvin. Kaikki jäsenet olivat yhteiskunnallisesti aktiivisia ja heillä oli laajat verkostot. Puheenjohtaja Aspelin-Haapkylä oli sitoutunut nuorena fennomaniaan, ollut fennomaanilehtien ja sitten muun muassa suomalaisuusliikkeen keskustasuuntausta edustaneen, sovittävän aikakauslehti *Valvojan* toimituksessa, seurannut C. G. Estlanderia estetiikan professorina ja osallistunut erittäin aktiivisesti järjestötoimintaan ja luottamustehtäviin.⁴⁸ Leo Mechelinin

⁴⁸ Lista on vakuuttava: Suomalaisen Taideakatemian puheenjohtaja (1908-10); Suomen muinaismuistoyhdistyksen notaari (1871-74), sihteeri, varaesimies (1881-1900) ja kunniajäsen; SKS:n varaesimies (1893-1902) ja esimies (1902-1917) ja sen kaunokirjallisen valiokunnan jäsen vuodesta 1883; sihteeri komiteassa korkeampaa taidekoulua varten 1879; Turun tuomiokirkon uudistamiskomitean pj. 1894; jäsen toimikunnassa taidenäyttelyä varten 1885; Taideyhdistyksen osto- ja palkintolautakunnan jäsen (1886-97); Suomalaisen Teatterin johtokunnan jäsen (1890-1903); Kansallisteatterin johtokunnan jäsen (1903-05) ja hallintoneuvoston pj. (1905-13); Antellin kokoelmien valtuuskunnan jäsen (1894-1905) ja pj. (1908-13); Tieteellisten seurain valtuuskunnan jäsen 1906; Cygnaeus-gallerian intendentti (1895-1917); Snellman-patsaan toimikunnan jäsen vuodesta 1911; Kansanvalistusseuran johtokunnan jäsen (1891-1908); Suomalaisen normaalilyseon kouluneuvoston jäsen (1900-06); KOP:n hallintoneuvoston jäsen vuodesta 1894; Pohjalaisen osakunnan inspehtori (1892-1901) (ks. Koskimies 1927).

yksityiseen suurhankkeeseen *Suomi 19:nnellä vuosisadalla* hän oli kirjoittanut suomenkielistä kirjallisuutta esitelleen osuuden. Asiantuntijajärjestelmään ja matka-apurahoihin tehtyjen uudistusten kannalta on merkillepantavaa, että hän oli ollut vahvasti mukana Suomalaisen Teatterin synnyssä ja toimi muun muassa Kansallisteatterin johtokunnan jäsenenä ja puheenjohtajana sen alkuvuosina sekä hallintoneuvoston puheenjohtajana tämän jälkeen. (Koskimies 1927, 171–174.)

Aspelin-Haapkylä oli vahva suomalaisuusmies, jolla oli silti hyvät välit moneen suuntaan. Sulkusen sanoin hän edusti jo varhain ”vanhoista fenomenaniikistoista vapaata, nuorta näkökulmaa.” Aspelinin toimista 1880-luvulla johtuen Sulkunen antaa tälle jopa kiistoja hillinneen kulttuurisen vaa’ankielen aseman. (Sulkunen 2004, 185, 209.) Juuri tällaiset välittävät hahmot mahdollistivat eurooppalaisten virtausten kytkentää kotimaiseen tilanteeseen huolimatta kotimaahan kääntyneen koskislaisen linjan dominanssista suomalaisuusliikkeen sisällä. Kansainvälisen tilanteen tuntemus oli kaikkia lautakuntamallia valmistelleen komitean jäseniä yhdistänyt tekijä.

Taidehistorioitsija J. J. Tikkanen oli tehnyt laajoja opintomatkoja Eurooppaan. Hänen järjestötaustaan kuuluu vuoteen 1920 kestänyt Taideyhdistyksen sihteerisyys ja hän toimi myös Taiteilijaseurassa sekä Muinaismuistoyhdistyksessä. (Wennervirta 1934, 439–440.) Musiikin edustajana mukana olleen Robert Kajanuksen roolia musiikkielämässä kuvattiin edeltävässä luvussa, 1900-luvun alussa hän oli musiikkielämän melkoinen auktoriteetti ja vallankäyttäjä (Vainio 1992, 36). Hänen kilpailijansa Martin Wegelius lisäksi kuoli juuri vuonna 1906, mikä edelleen korosti hänen asemaansa. Kajanuksella oli takanaan ulkomaisia opintoja ja opintomatkoja ja orkesteritoiminnan kautta jatkuvat kontaktit ulkomaille.

Toinen komiteassa mukana ollut musiikin edustaja, Ilmari Krohn oli suuntautunut musiikintutkimukseen ja kerännyt 1800-luvun lopussa talteen suomalaisia kansansävelmiä. Hän toimi opettajana sekä musiikkiopistossa että Filharmonisen Seuran koulussa. 1900-luvun alussa hän toimi musiikintutkimuksen dosenttina yliopistossa ja hänellä oli laajat kansainväliset tieteelliset kontaktit. (Haapanen 1930, 255–256.)

Kuvataiteen edustus komiteassa oli suhteellisesti vahva. Eero Järnefelt oli Alexander Järnefeltin poika, joten suomalaisuusaatteeseen kasvatettiin jo kotona. Hän oli opiskellut Taideyhdistyksen piirustuskoulussa ja Pietarin Taideakatemiassa sekä asunut Pariisissa ja tehnyt opintomatkoja Italiaan. Suomen Taiteilijaseuran jäseneksi hän oli liittynyt vuonna 1888 ja toiminut sen puheenjohtajana vuonna 1904. (Lindström 1930, 66–67; Koroma 1964, 25, 89.) Myös Gallen-Kallela ja Wikström olivat molemmat opiskelleet Taideyhdistyksen koulussa sekä Pariisissa, tehneet opintomatkoja ja ennen kaikkea luoneet sisältöä suomalaiselle kansallismielisyydelle taiteellaan. Herrat olivat myös aktiivisia järjestötoiminnassa. Kallela mm. toimi

Taiteilijaseuran puheenjohtajana vuosina 1911–15 ja Wikström vuosina 1916–22 (Koroma 1964, 70.)

Paneutumatta tarkemmin lähteisiin on mahdoton todeta, miten komitean jäsenistöä perusteltiin sen kokoonpanon yhteydessä. Tämä ei estä havaitsemasta, että aiemmassa luvussa kuvattu lainaus J. J. Tikkaselta näyttäisi pitävän paikkansa. Ajat olivat muuttuneet. Taiteilijaedustus ja suomenmielisyys olivat syrjäyttäneet vielä valtion säännöllisten apurahojen alkuvaiheessa vallinneen ruotsinkielisen virkavaltaisuuden. Suomenmielisyys ei tässä yhteydessä kuitenkaan ollut kansainvälisiä kontakteja ja vaikutteita karsastavaa. Kaikki vuoden 1906 lautakuntaa valmistelleen komitean jäsenet tunsivat kansainvälisen toimintaympäristön ja edustivat näkemyksiltään sukupolvea ja näkemystä, jolle suomalaisuus oli tärkeää, mutta terveessä kanssakäymisessä ulkomaailmaan. Komitea siis edusti koostumukseltaan pitkälti perustuslaillisen senaatin näkemyksiä. Myös kirkollispäällikkönä vuosina 1905–08 toiminut Donner lukeutui sortovuosien myötä ehdottomasti perustuslaillisiin (ks. Kalima 1927, 501). Työväenedustus vuoden 1906 lautakuntaudistuksen valmistelusta puuttui täysin. "Akateemisen herraskaisuuden" leimaa sen sijaan ei ole vaikea havaita.

Taiteen tukeminen rahastovaroin

Myös erilaisia säätiöityjä varoja kertyi hiljalleen käytettäväksi taiteen tukemiseen. Usein niiden syntyyn vaikutti testamenttilahjoitus, joka oli osoitettu tällaisiin tarkoituksiin. Yksi varhaisimpia valtiiovallan hallinnoimia rahastoja, joista kulttuuriavustuksia osoitettiin, oli vuonna 1877 valtiosäätyjen jaettavaksi tulleen E. J. Längmanin rahasto.

Längmanin Rahasto oli pankkivaltuusmiesten hallinnoima. Siitä jaettiin varoja tieteen, taiteen, musiikin ja kirjallisuuden edistämiseen sekä kirjojen ilmaisjakeluun. Autonomian lopulla taiteen edistämiseksi myönnettiin noin viidennes rahastosta kokonaisuudessaan myönnettyistä varoista. Taiteen määrärahoista kirjallisuus ja kuvataide saivat selvästi suurimman osan säveltaiteen osuuden olleessa vaatimaton.

Pankkivaliokunnan mietintö vuodelta 1913 kertoo, että vuonna 1910 rahastosta myönnettiin varoja seuraavasti (suluissa kokonaissumma vuosina 1882–1910): Suomen Taideyhdistykselle 2000,- (40 500); Turun Taideyhdistykselle 2000,- (12 000); Taiteilijaseuralle 1000,- (16 000); H:gin Musiikkiyhdistykselle 2000,- (2000); SKS:lle 8000,- (18 000); Svenska Litteratursällskapetille 3000,- (29 000).

Taide- ja esinehankintojen kannalta oli tärkeä H. F. Antellin vuonna 1891 jälkeensä jättämä rahasto, jonka rahoituksella tehtiin muun muassa kuvataidehankintoja valtion muuten taiteen edistämiseen osoittamia varoja suuremmilla summilla.

Valtiovallan hallinnoimien rahastojen lisäksi varsin merkittäviä olivat erilaiset järjestöjen itsensä hallinnoimat, useimmiten testamenttilahjoituksista muodostetut rahastot. Esimerkiksi Taideyhdistys jakoi vuodesta 1879 alkaen Hovingin rahastosta (Hovinska fonden) vuosittain 3000 markan matkasti-pendejä. Summa oli suhteellisen suuri, sillä vaikkapa vuonna 1879 valtion kuvaamataiteen matka-apurahojen kokonaissumma oli 6200 mk.

Lähteet:

Pankkivaliokunnan mietintö N:o 3 Längmanin testamenttirahojen hoidosta ja niistä kertyneiden korkovarojen käytöstä, 1913.

Tikkanen, J. J. (1896), *Finska Konstföreningen 1846–1896*. Helsingfors Central-tryckerie. Helsingfors.

Tuomikoski-Leskelä, Paula (1977), Taide ja politiikka: Kansanedustuslaitoksen suhtautuminen taiteen edistämiseen Suomessa. Historiallisia tutkimuksia N:o 103. Suomen historiallinen seura.

5.2. Uusia edunvalvoja

Kirjallisuus

Eri taidealojen tukimuodot säilyivät pitkälti ennallaan, mutta myös uusia malleja luotiin ja alakohtainen järjestäytyminen eteni – eikä suinkaan aina ilman kiistoja, joita ilmeni edelleen sekä kieliryhmien välillä että myös suku-polvi- ja valtakiiistoina järjestöjen sisäisesti.

Kirjallisuuden valtionpalkintoa jatkettiin sotavuosien aikaiseen katkokseen saakka. Vielä vuonna 1915 palkinto jaettiin. Kirjailijaeläkkeitä myönnettiin vuonna 1906 Juhani Aholle ja vuonna 1913 Arvid Järnefeltille ja Teuvo Pakkalalle. Heikkilän mukaan Järnefeltin tukeminen on yksi osoitus siitä, ettei kulttuuripolitiikka ollut venäläisten ensisijaisen huomion kohteena. (Heikkilä 1985, 425.)

Vuosisadan alun suurimmassa tukihankkeessa kyse oli SKS:n piirissä jo pitkään kehitellyn järjestelmän luomisesta, joka otettiin esiin vuoden 1907 valtiopäivillä sekä vanhasuomalaisten että nuorsuomalaisten toimesta. Myös yksi sosiaalidemokraatti teki asiaa koskevan aloitteen. Kyseessä oli suunnitelma määrärahasta, joka käytettäisiin suomenkielisen kirjallisuuden edistämiseen ja jota hallinnoisi humanistiseen, kaunokirjalliseen, luonnontieteelliseen sekä taloustieteelliseen ja lainopilliseen jaostoon jaettava toimikunta.⁴⁹ Eduskunta antoi aloitteesta puoltavan lausunnon vuonna

⁴⁹ SKS:ssa suunnitelmaa olivat hahmotelleet Juhani Aho, Johannes Linnankoski ja Kaarle Krohn. Lopullisessa muodossa lainopillinen ja taloustieteellinen osasto muutettiin yhteiskunnallis-taloudelliseksi.

1908. Kirkollistoimituskunta käytti jälleen hyväkseen järjestöistä koottua asiantuntijaelintä valmistellessaan asiaa koskevia määräyksiä. Tavoitteena oli laajaan järjestöpohjaan perustuvan valtuuskunnan perustaminen SKS:n yhteyteen. Myös senaatti antoi puoltavan lausuntonsa vuonna 1908 ja lopulliset ohjeet toimintaa varten saman vuoden kesällä. Osastoja tuli mainitut neljä ja kaikissa oli laaja järjestöedustus.⁵⁰ Ehdotus valtuuskunnasta suomalaisen kirjallisuuden edistämiseksi hyväksyttiin vuoden 1909 valtiopäivillä ja sille myönnettiin rahoitus. Vuodelta 1912 määräraha evättiin ja sen jälkeen rahoitusta pienennettiin, mutta toiminta sentään jatkui. Painotus oli korkeatasoisen kauno- ja tieteellisen kirjallisuuden käännöstoiminnassa. (Heikkilä 1985, 426–427.)

Kirjallisuuden järjestäytymisen kannalta tärkeänä säilyi SKS, mutta myös rajatumpaa järjestäytymistä syntyi jo 1800-luvun puolella. Taiteilijaseuran yhteydessä toimineet kirjailijat perustivat oman yhdistyksensä vuonna 1897 (Koroma 1964, 38) ja esimerkiksi valtuuskuntaa suomalaisen kirjallisuuden edistämiseksi valmistelleessa toimikunnassa oli mukana Juhani Aho *Kirjailijaliiton* edustajana. Lopullisessa valtuuskunnassa kaunokirjallisuuden osastossa oli kolme edustajaa SKS:sta ja kaksi sekä Kirjailijaliitosta että Suomalaisuuden Liitosta. (Heikkilä 1985, 426.)

Teatteri

Eri taideoista suurin periaatteellinen muutos tapahtui näyttämötaiteessa. Suurlakon jälkeen teatterin tukeminen laajeni huomattavasti. Suurimmat teatterit, *Svenska Teatern* ja vuonna 1902 oman rakennuksensa saanut, Suomalaisesta Teatterista muodostunut Kansallisteatteri, saivat tukea pysyvänä määrärahana. Lisäksi annettiin määräajaksi myönnettyä lisärahoitusta johon sisältyi myös näyttelijäkoulutuksen avustaminen. Näiden lisäksi 1800-luvun lopussa tukea saaneiden teattereiden (Ruotsalainen Kotimainen Teatteri, Aleksanterin teatteri ja Suomalainen Kansanteatteri) joukkoon lisättiin jo ennen suurlakkoa Tampereen Teatteri ja helsinkiläinen *Folkteatern*. (Heikkilä 1985, 427–428; Seppälä 2005.)

Folkteatern oli kansanomaisella ohjelmistolla toiminut, Ruotsalaisen Teatterin haastajaksi tarkoitettu laitos. Vuodesta 1907 alkaen Ruotsalaisen Teatterin kanssa samassa *Nya Teaternin* rakennuksessa. *Folkteatern* oli sikäli merkittävä, että se toimi esikuvana kaavailuille hakea suomenkieliselle

⁵⁰ Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralla oli näkyvin edustus kaikissa osastoissa. Lisäksi mukana oli 17:n eri järjestön edustajia.

Helsingin Työväenteatterille apurahaa jo vuonna 1902. Helsingin Työväenyhdistyksen johtokunta torjui Työväenteatteria johtaneen Hilma Rantasen esityksen vielä tässä vaiheessa, mutta keskustelussa esitetyt periaatteet nousivat jälleen esiin suurlakon jälkeen Kansan Näyttämön tukianomuksessa. (Seppälä 2005.)

Senaatin talousosaston kanta oli vielä suurlakon jälkeenkin, että määrärahat pyrittiin osoittamaan vain yhdelle paikkakunnan teatterille kieliryhmän sisällä, mutta sosiaalidemokraattien kannatus ensimmäisissä eduskuntavaaleissa muutti tilannetta (Heikkilä 1985, 428). Työväenteatterit pääsivät julkisen tuen piiriin eduskunnan ansiosta. Kansan Näyttämön anomus vuonna 1907 sai eduskunnassa suopean vastaanoton ja teatterille myönnettiin tukea vuodesta 1908 alkaen. (Seppälä 2005; Heikkilä 1985, 429.) Tilannetta voisi verrata 1800-luvun fennomaanien poliittisen painoarvon nousun aiheuttamaan muutokseen kirjallisuuden avustamisen kohdalla.

1910-luvun alku oli muiden taidealojen tapaan myös teattereille vaikeaa. Vähiten supistukset koskivat Kansallisteatteria ja Ruotsalaista Teatteria. Esimerkiksi Kansan Näyttämön tuki tyrehtyi vuodesta 1911 alkaen autonomian loppuajaksi ja muutkin pienemmät teatterit joutuivat tukalaan asemaan. Monien pienten teattereiden ja orkesteriyhdistysten avustukset jäädytettiin tyystin. (Heikkilä 1985, 430.)

Asemansa jo vakiinnuttaneen Ruotsalaisen Teatterin status muuttui vielä autonomian aikana. *Folkteatern* ja Ruotsalainen teatteri jakoivat Uuden Teatterin rakennuksen näyttämön, mikä ei sujunut ilman kiistoja. 1910-luvun keskivaiheilla kiistoja käytiin niin kannatusyhdistyksessä kuin lehdistössäkin. Keskusteluun osallistui täysin uutena elimenä vuonna 1913 perustettu *Svenska Teaterföreningen i Finland*. Lopputuloksena kuitenkin oli, että Uudesta Teatterista tuli suomenruotsalainen kansallinäyttämö vuonna 1916. (Tiusanen 1969, 152.)

Järjestäytyminen eteni näyttämötaiteessakin. Suomen Näyttelijäliitto perustettiin vuonna 1913 ja Työväen Näyttämöiden Liitto vuonna 1917. Itsenäistymisen jälkeen perustettiin Näytelmäkirjailijaliitto vuonna 1921, Näyttämöiden Liitto (Teatteriliitto) 1922 ja vuonna 1928 jo melkoista erikoistumista kuvannut Lavastustaiteilijoiden Liitto. (Tiusanen 1969, 160.)

Kuvataide

Kuvataiteen kohdalla tuki jatkui asiantuntijalautakuntajärjestelmään tehtyjä muutoksia lukuun ottamatta entisellä pohjalla. Turun piirustuskoulu tosin irrotettiin Suomen Taideyhdistyksestä (KK STY ptk., vuosikertomus 10.3.1906), mutta Senaatti turvasi edelleen piirustuskoulujen toiminnan. Myös vastoinikäymisiä koettiin. Taiteilijaseuran anomus näyttelytilan ra-

kentamisesta valtion varoin hylättiin vuonna 1909. Vuonna 1916 peruttiin myös jäljellä ollut osuus jo 1904 myönnetystä kotimaisten taideostosten valtion kokoelmiin ostamista varten myönnetystä määrärahasta. Joitain patsashankkeita toteutettiin, mutta lähinnä keräysten ja lahjoitusten turvin. Snellmanin patsashanke vuonna 1911 herätti poliittisia kiistojakin. Osa ruotsinkielisistä vastusti hanketta yhdessä sosiaalidemokraattien kanssa eikä eduskuntaa saatu hankkeen tueksi. Hallinnollisen tien kautta patsas kuitenkin pystytettiin. (Heikkilä 1985, 430–431.)

Kielikysymys pysyi muutenkin edelleen pinnalla. Esimerkiksi Suomen Taideyhdistyksen piirustuskoulun oppilaat lähestyivät vuoden 1906 lopussa Yhdistyksen johtokuntaa seuraavasti:

"Kauan on jo koulun oppilaiden keskuudessa vallinnut tyytymättömyys siitä, että opetus perspektiiviopinnoissa ja anatomiassa on yksinomaan ruotsinkielistä, vaikkakin suurin osa oppilaista on sellaisia, jotka eivät ymmärrä ruotsin kieltä." (KK STY ptk. 5.12.1906, koulun oppilaat johtokunnalle 21.11.1906.)

Kirjelmä johti toimenpiteisiin. Johtokunta päätti osoittaa rahoitusta myös suomenkielisen opetuksen järjestämiseksi mainituissa oppiaineissa. (KK STY ptk. 5.12.1906.) Suomenkielen käyttö siis levisi yhä laajemmalle ja sitä osattiin myös vaatia.

Suomen Taiteilijaseuran asema vahvistui hiljalleen, mutta samalla se hajaantui sisäisesti – siitä alkoi muodostua keskusjärjestö eri kuvataiteen aloille. Taiteen harrastajien ja suosijoiden tilalle toiminnan ytimeen astuneet taiteilijat erottautuivat yhä selvemmin edustamansa alan kautta. Vuoden 1889 sääntöjen mukaan jäseninä saattoivat edelleen olla kaikkien alojen taiteilijat, mutta tämä oli osittain vanhentunut näkemys jo sääntöjen käyttöön ottamisen aikaan. Sääntökohta ajankohtaistettiin vasta vuonna 1935. Kuvataiteen erityisliittoja alettiin perustaa 1900-luvun alussa. Taiteilijaseura oli jo käytännössä rajautunut kuvataiteisiin, mutta tämä ei enää riittänyt. Suomen Kuvanveistäjäliitto perustettiin 1910, Taidemaalariliitto 1929 ja Taidegraafikot vuonna 1931. Lisäksi 1900-luvun alussa oli olemassa paikallisia taiteilijaseuroja ja taideyhdistyksiä⁵¹. (Koroma 1964, 34, 38.)

Suomen Taiteilijaseurassa käynnistyi sisäistä keskustelua etenkin Gallen-Kallelan puheenjohtajakaudella (1911–1915). Tätä puheenjohtajana seurannut Ville Wallgren jopa erosi toimesta kiistojen seurauksena. Kyse oli vallankäytön kanavoinnista. Johtokunnalle yritettiin siirtää päätösvaltaa, mitä osa jäsenistöstä vastusti kiivaasti sääntöjen vastaisena. Koroman

⁵¹ Taideyhdistyksiä perustettiin 1800-luvun lopussa Viipuriin (1890), Turkuun (1891) ja Tampereelle (1989) (Reitala 1983, 398).

mukaan kyse oli pitkälti sukupolvi-kiistasta. Johtokunnan valtaa halusi lisätä etenkin vanhempi polvi, jolle tämä olisi ollut edullista – myös Taiteilijaseuran varainkäyttöä ajatellen. (Koroma 1964, 33.) Samalla tultiin reagoineeksi kasvaneeseen kuvataiteilijoiden määrään, kun lukumäärältään kasvava uusi polvi pyrittiin pitämään pois vallankäytöstä.

Musiikki

Musiikin saralla Helsingin Musiikkiopisto ja Filharmoninen Seura olivat vakiinnuttaneet asemansa tuensaajina. Näiden lisäksi vuonna 1906 oli kaikkiaan kuusi orkesteriyhdistystä valtionavun puitteissa, mutta 1910-luvun alun leikkaukset koskettivat juuri pieniä orkesteriyhdistyksiä pahasti ja vuosi 1912 merkitsi monille ratkaisevaa käännettä huonompaan aina autonomian loppuun saakka. Vuonna 1906 myönnettiin elämäikäinen taiteilijaeläke Jean Sibeliukselle ja tukea vieläpä lisättiin tämän henkilökohtaisten taloudellisten vaikeuksien vuoksi tuona muutoin vaikeana vuonna 1912. Vuonna 1913 koitti suotuisampi taloudellinen välivaihe, jolloin myönnettiin taiteilijaeläkkeet Abraham Ojanperälle ja Robert Kajanukselle. Autonomian ajan viimeinen musiikin tunnustuspalkinto jaettiin vuonna 1914. (Heikkilä 1985, 431–432.)

Kajanuksen elämäntyö, filharmoninen orkesteri, joutui useimpien muiden julkisen tuen varassa olevien alojen mukaan kokemaan kiistoja ja kamppailua olemassaolonsa oikeutuksesta 1900-luvun alkupuolella. Orkesteri sai hädän hetkillä useaan otteeseen apua varakkailta lahjoittajilta. Myös sisäisiä järjestelyjä tehtiin. Rahaliikenne ja taiteellinen johtajuus erotettiin toisistaan vuonna 1909. Muusikot alkoivat myös perätä oikeuksiaan. Ensimmäiset palkkataistelut käytiin heti 1900-luvun alussa soittajien lähes-tyessä johtokuntaa asiaa koskevalla kirjelmällä vuonna 1906 – soittajat siis esiintyivät ammattikuntana omaa etuaan ajaen. Myös eläketurvaa ryhdyttiin luomaan ja senaatti vahvisti vuonna 1907 orkesterin eläkelaitoksen ohjesäännön. (Marvia & Vainio 1993, 276–285.)

Musiikkielämässä laajempaa järjestäytymistä saatiin odottaa varsin pitkään. Suomen Säveltaiteilijain Liitto perustettiin vuonna 1917. Madetoja oli ehdottanut sitä jo vuonna 1914. Vuonna 1917 hän pyrki vakuuttamaan Kajanusta liiton tarpeellisuudesta ja pyysi tätä myös sen puheenjohtajaksi. Aluksi Kajanus kieltäytyi – vedoten Suomen Taiteilijaseuran musiikki-jaostoon, joka oli kuitenkin käytännössä täysin passiivinen. Madetoja sai Kajanuksen lopulta vakuutettua asiasta ja liitto perustettiin Kajanus ensimmäisenä puheenjohtajanaan. Se pääsi varsin pian osalliseksi Kordelinin rahaston testamenttivaroista jaettavista avustuksista. (Salmenhaara 1996,

338–339.) Kajanus olikin varmasti sopiva henkilö liiton puheenjohtajaksi, sillä hänellä oli laaja kokemus erilaisista työryhmjäsenyyksistä ja asian-tuntijatehtävistä. Hän toimi myös monissa apurahalautakunnissa. (Vainio 2002, 591–594.) Vuonna 1917 perustettiin lisäksi Muusikkojen Liitto. Suomen Laulunopettajain Liitto oli perustettu jo vuonna 1911. (Salmenhaara 1996, 338–339; Dahlström 1982, 89.)

Orkesterisota

Yksi näkyvimpiä 1900-luvun alun taidekiistoja oli 1910-luvulla käyty ns. orkesterisota. Vuoden 1911 aikana levinyt huhu senaatin seuraavan vuoden budjetin kulttuurimäärärahoihin tekemistä leikkauksista käynnisti tapahtumat.

Kun filharmonisen orkesterin avustukset lakkautettiin, joutui johtokunta irtisanomaan soittajat. Tässä vaiheessa Kajanusta vieroksuneet ruotsinkieliset lehdet, Nya Pressen etunenässä, alkoivat spekuloida orkesteritoiminnan tulevaisuudella. Esiin nostettiin Georg Schnéevoigtin nimi. Helsingin Sanomat puolestaan kiivaili ruotsalaistahoja vastaan. Rintamat olivat selvästi poliittiset.

Vuoden 1911 joulukuussa pidettiin Filharmonisen seuran johtokunnan kutsumana kansalaiskokous, jossa tilaisuuden puheenjohtajana toimineen professori Werner Söderhjelmin ehdotuksesta päätettiin kääntyä kaupunginvaltuuston puoleen tilanteen ratkaisemiseksi.

Kokoukseen saapui kaksi kirjelmää, toinen professori Richard Faltinilta ja toinen Leo Mecheliniltä. Molemmat esittivät orkesterin siirtämistä Helsingin kaupungin haltuun – malli jota muun muassa Saksassa oli jo toteutettu. Kokouksessa päätettiin myös jatkaa orkesterin toimintaa. Tämä mahdollistettiin yksityisellä varainkeräyksellä.

Kajanus otti tässä vaiheessa ohjia omiin käsiinsä ja teki matkan Pietariin. Teon paljastuminen leimasi hänet vähäksi aikaa julkisuudessa – etenkin ruotsinkielisessä lehdistössä – myöntyväisyysuuntausta toteuttavaksi nöyristelijäksi.

Vuonna 1912 orkesterikysymystä ratkaisemaan asetettiin toimikunta, joka esitti musiikkilautakunnan perustamista orkesterin hallinnosta vastaamaan. Lautakunta perustettiin alkuvuonna 1912.

Orkesteriolot päätettiin ratkaista antamalla kaupungin määräraha jollekin tehtävään kykenevälle taholle. Tässä yhteydessä Robert Kajanus sivuutettiin tyystin ja vastuu annettiin Georg Schnéevoigtille ja perustettiin Helsingin Sinfoniaorkesteri. Tämä edusti ruotsalaisten intressejä, joille ruotsinmieliseksi koettu Schnéevoigt oli mieluisampi hahmo kuin suomenmielinen Kajanus.

Suomenmieliset päättivät kuitenkin taistella ja Filharmonisen Seuran toimintaa jatkettiin seuraavallakin soittokaudella. Seura sai – yllätyksekseen – myös aiempaa vastaavan valtionavun jälleen vuonna 1913. Kaupunki jatkoi Schnéevoigtin orkesterin rahoittamista.

Tilanne oli ymmärrettävästi kestämaton ja musiikkilautakunta alkoi välittää

osapuolia yhteistyöhön vuonna 1914. Orkesterit yhdistettiin samana vuonna koeajaksi. Samassa yhteydessä orkesterin yhteydessä toiminut musiikkikoulu liitettiin Helsingin Musiikkiopistoon. Helsingin Kaupunginorkesteri oli syntynyt. (Marvia & Vainio 1992, 310–313.)

Lähteet:

Marvia, Einari & Vainio, Matti (1993), Helsingin kaupunginorkesteri 1882–1982. WSOY. Juva.
Vainio, Matti (1992), Orkesteri etsii tietään: Tutkielmia Suomen orkesterihistorian vaiheilta. Jyväskylä Studies in the Arts 40. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.

Arkkitehtuuri ja taideteollisuus

Myös muille taidealoille järjestyi autonomian loppuvaiheessa valtion rahoitusta. Muun muassa yksittäisille arkkitehdeille oli myönnetty valtion suoraa rahoitusta muutamina apurahoina jo 1890-luvulla, mutta avustukset oli osoitettu yleisten rakennusten ylihallituksen toimesta sen omille virkamiehille ja teollisuushallituksen toimesta teollisuus- tai käsityökouluissa opettaville matka-apurahoiksi. Kyse ei siis ollut varsinaisesta taidetuesta. Vuonna 1907 Arkkitehtiklubi anoi suoraan senaatilta varsinaisen vuotuisen matka-apurahajärjestelmän saamista, mutta vakinaista järjestelmää ei saatu. Parin vuoden päästä asiaa pohdittiin klubissa edelleen ja todettiin, että apurahoista pitäisi päättää erillisen asiantuntijalautakunnan. Ritva Wäreen mukaan tässä oli myöhemmin toteutuneen *rakennustaidelautakunnan* itu. Arkkitehtiklubille alettiin uskoa valtion rakennustaidehallinnon tehtäviä. (Wäre 1992, 58.)

Taideteollisuus oli profiloitunut 1800-luvulla kahteen leiriin Taideteollisuusyhdistyksen ja Käsityön Ystävien ympärille. Etenkin Taideteollisuusyhdistyksessä 1900-luvun alku tarkoitti kansainvälisyyden vahvaa vaikutusta käsityksiin taideteollisuuden luonteesta. Gustaf Strengell, joka toimi yhdistyksen sihteerinä vuodesta 1901 alkaen ja jatkoi eri tehtävissä vuoteen 1918, välitti aktiivisesti kansainvälistä keskustelua Suomeen. Siinä missä jo Estlander oli herätellyt pragmaattista taidekäsitystä, antoi Strengell hyödyllisyydelle niin vahvan etusijan, että taiteellisuuden raja siirtyi hyötyesineisiin. Tällainen kauneusihanne tarkoitti rakenteellisen yksinkertaisuuden ja käytännöllisen tarkoituksenmukaisuuden arvostamista: modernismi alkoi rantautua Suomeen. Strengell toimi myös yhteistyössä toisen modernismikeskustelua Suomeen tuoneen henkilön, arkkitehti Sigurd Frosteruksen kanssa. (Suhonen 2000, 100–102.) Frosterushan tuli tunnetuksi kansallisromanttisen arkkitehtuurin arvostelijana.

Suomen Käsityön Ystävien edustama käsitys taideteollisuudesta oli alusta asti sopinut fennomaaniseen taidekäsitykseen. Vielä ennen 1890-lukua muiden taidelajien edustajat suhtautuivat viileästi taideteollisuuteen, joka luettiin perinteisiin taidealoihin nähden alempaan kastiin, vapaiden taiteiden sijaan sovellettuihin taiteisiin. Vuosisadan lopussa kuvataiteilijat ja arkkitehdit alkoivat innostua kokonaistaideteoksista, etenkin osana kansallisromantiikkaa, mutta vaihe jäi jokseenkin lyhytikäiseksi. Vaikka taideteollisuutta pidettiin 1900-luvun alkupuolella edelleen esillä etenkin sen avaamien sisustuksellisten mahdollisuuksien vuoksi, jäi se taiteellisesti arkkitehtuurin varjoon. (Kruskopf 1989, 58–69, 82–87.)

1900-luvulla taideteollisuuden sisäinen materiaalipohjainen eriytyminen alkoi tulla esiin. Käsityön Ystävien omaksi alaksi erottui selvimmin tekstiilitaide. Monet kuuluisat taiteilijat osallistuivat vuosisadan vaihteessa mallien suunnitteluun nostaten yhdistyksen arvostusta, mutta taiteellinen taso herätti edelleen huolta yhdistyksen sisällä 1900-luvun alussa. Monien mallien toteuttamista vaikeutti, etteivät niiden suunnittelijat tunteneet riittävästi käsityötekniikoita. Lisäksi taideteollisuus miellettiin usein naisten alaksi, missä oli varmasti yksi syy sen asemaan suhteessa muihin taidealoihin – etenkin tekstiilitaiteen osalta. (Svinhufvud 1999, 54–68.)

Taideteollisuuden arvostuksen nousu tapahtui vakiintuneiden taidealojen taiteilijoiden avulla, ei niinkään vielä itsenäisen taideteollisen profiilin kautta. Etenkin arkkitehtien rooli oli varsin merkittävä 1900-luvun alussa (ks. Suhonen 2000, 87–88). Tätä voi pitää kuvaavana viime vuosisadan alun tilanteelle. Taideteollisuus itsenäisenä taidealana oli vielä varsin orpo suhteessa vakiintuneempiin, perinteisiin taidelajeihin, joihin myös arkkitehtuuri lukeutui. Arkkitehtien tietoiset ponnistelut taiteellisen asiantuntemuksensa korostamiseksi tehostivat alan asemaa, ja alan käytännönläheisyys salli vapaammin työskentelyn myös muotoilun parissa.

Vielä 1800-luvun lopussa ja 1900-luvun alussa taiteellista asiantuntemusta haettiin taideteollisuudessa nimenomaan muiden alojen kautta. Esimerkiksi Käsityön Ystävät pyysivät vuosisadan taitteessa hallituksensa avuksi museoalan, arkkitehtuurin ja kuvataiteen asiantuntijoita. Taideteollisuuden itsenäinen rooli alkoi joka tapauksessa kohota. Vuonna 1911 useat alan omat edustajat, sovelletun taiteen harjoittajat, penäsivät oman alan edustajia myös palkintolautakuntiin. Sama joukko perusti Suomen Koristetaiteilijoiden Liiton, joka myöhemmin nimettiin Ornamoksi. Yksittäisessä palkintolautakunnassa Liiton edustajia toimi ensi kerran vuonna 1919. (Svinhufvud 1999, 74–75; Kruskopf 1989, 52.)

5.3. Itsenäisen Suomen ensimmäiset lautakunnat

Puheenjohtajat koollekutsujina

"Viime kesänä [1918] valtuutti senaatti kirkollis- ja opetustoimituskunnan asettamaan asiantuntijalautakuntia kirjallisuutta, draamallista, kuvaama-, rakennus- ja säveltaidetta varten. Näiden valtion lautakuntien johtosäännön mukaan on jokaisessa lautakunnassa puheenjohtaja, jonka senaatin kirkollis- ja opetustoimituskunta valitsee, ja neljä jäsentä. Lautakuntien tulee kunkin omalla alallaan seurata taideolojamme ja, mikäli niiden osalle kuuluu, valvoa taiteen etuja maassamme. Siinä tarkoituksessa lautakuntien m.m. tulee antaa Hallitukselle sen vaatimia lausuntoja ja selvityksiä taidetta koskevista asioista sekä omasta aloitteestaan tehdä ehdotuksia toimintapiiriinsä kuuluvista kysymyksistä." (STY:n kertomus vuodelta 1918, 26–27.)

Lainaus Suomen Taideyhdistyksen vuosikertomuksesta kattaa lähes kokonaisuudessaan sen, mitä siinä uudesta lautakuntajärjestelmästä kirjoitettiin. Lakonisuus peittää taakseen, että kuvataiteessa Taideyhdistyksen asiantuntija-asema säilyi henkilösidosten ja järjestön yhä säilyttämän arvovaltaisen aseman kautta vahvana, vaikka jo vuoden 1906 uudistus oli vienyt sille suoraan annetun vallankäytön mahdollisuuden pois.

Kuvaamataidelautakunnan puheenjohtajaksi kutsuttiin professori J. J. Tikkanen. Jäseninä, joista kaksi toimivaa taiteilijaa ja kaksi taidearvostelijaa, olivat maalari, professori Eero Järnefelt ja kuvanveistäjä G. Finne sekä tri O. Okkonen ja arkkitehti S. Frosterus. Puheenjohtaja Tikkanen oli pitkäaikainen Taideyhdistyksen sihteeri ja edelleen tässä toimessa vuonna 1918. Onni Okkonen taas oli samaan aikaan yhdistyksen palkinto- ja ostolautakunnan jäsen. (STY:n kertomus vuodelta 1918.)

Lautakuntien jäsenet asetettiin kesällä nimettyjen puheenjohtajien ehdotusten mukaan – kuhunkin lautakuntaan kaksi taiteilija- ja kaksi arvostelijajäsentä. Rakennustaidelautakunnan perustamisesta päätettiin hieman myöhemmin kuin muista aloista, sillä sen puheenjohtaja kutsuttiin vasta syyskuun lopulla muiden lautakuntien jo aloitettua toimintansa. Jatkossa lautakunnat täydensivät itse itseään, joskin uusia jäseniä esitettäessä oli kysyttävä lausuntoa ko. taidelajin järjestöltä. Lautakuntien koostumus tulikin kaiken kaikkiaan säilymään keskeisten taidejärjestöjen käsissä, vaikka vuonna 1928 järjestöjen mielipiteen kysyminen rajoitettiin koskemaan vain taiteilijajäsenten valintaa. Vuonna 1925 opetusministeriö alkoi nimetä työväen taideharrastuksia edustavan henkilön lautakuntiin. (Autio 1986, 218–220; Tuomikoski 1977, 58.)

Ensimmäisten lautakuntien puheenjohtajien valinta ja edelleen heidän valitsemansa jäsenistö vaikutti siis pitkäkestoisesti lautakuntien koostumukseen. Itsenäisyyden ajan ensimmäisten lautakuntien puheenjohtajina toimivat J. J. Tikkanen (kuvaamataide), Werner Söderhjelm (kirjallisuus), Robert Kajanus (säveltaide), Yrjö Hirn (draama) ja Eliel Saarinen (rakennustaide). Jäsenistö muodostui jo mainitun kuvataiteen lisäksi seuraavasti: Juhani Aho, G. E. Zilliacus, Gunnar Castrén ja Anna-Maria Tallgren (kirjallisuus); Jean Sibelius, Erkki Melartin, Erik Furuholm ja Evert Katila (säveltaide); C. O. Homen, Nicken Rönngren, Katri Rautio ja Erkki Kivijärvi (draama); Armas Lindgren, Bertel Jung, Gustaf Strengel ja M. B. Schalin (rakennustaide). (Tuomikoski 1977, 57.)

Kielikysymys vaikutti yhä

Jäsenkunta osoittaa opetusministeriön historiasarjassa asiaa käsitelleen Veli-Matti Aution tulkinnan mukaan pyrkimystä kielelliseen tasa-arvoon, jolloin etenkin yliopiston vahvan ruotsalaiseliitin vaikutus tuli näkyviin. Lautakunnat muodostettiin lisäksi selvästi porvarillisen sivistyneistön ehdoilla. Vasemmisto reagoi tilanteeseen pyrkimällä vahvistamaan kulttuurialan järjestäytymistään. Autio nimeää tästä esimerkeiksi Työväen Musiikkiliiton ja Työväen Näyttämöiden Liiton, joiden kautta lisättiin painetta lautakuntia kohtaan. (Autio 1986, 219.) Sama kertoo implisiittisesti, että vakiintuneiden kulttuurijärjestöjen kautta vasemmisto ei päässyt mielipiteitään ilmaisemaan.

Kieliryhmien huomiointi jäseniä haettaessa vertautuu tieteen lautakuntamallin taustoihin. Perinteisen, myös hallituksen neuvonantajana monissa kysymyksissä toimineen Suomen Tiedeseuran jäsenvalinnoissa nähtiin 1900-luvun taitteessa vanhasuomalaisia syrjiviä linjauksia. Vuonna 1908 perustettu suomenmielinen Suomen Tiedeakatemia vaatikin itselleen Tiedeseuraa vastaavaa asemaa, mikä horjutti Tiedeseuran statusta suhteessa valtioon. Vuoden 1918 syksyllä perustettu Tieteen keskuslautakunta on nähty ratkaisuna tähän tieteen kentän ja valtiovallan kanssakäymisen vakiinnuttamiseksi. (Wallgren & Schybergson 1998, 10–11.) Mikään ei estä tulkitsemasta taidelautakuntien asemaa samansuuntaisesti – muiden perustamiseen vaikuttaneiden syiden ohella. Lautakuntajärjestelmä satoi molemmat kieliryhmät samaan järjestelmään. Tästähän oli olemassa kirjallisuuden valtionpalkintojen kohdalla ongelmista huolimatta käytännössä koeteltu esimerkki. Tilanne kertonee myös siitä, että viimeistään tässä vaiheessa suomenkielinen toiminta oli kaikilla taidealoilla vahvistunut.

Vuoden 1918 taidelautakuntajärjestelmän toteuttamisessa korostuu käytännön politiikan tasolla kirkollis- ja opetusasioitoimituskunnan päällikkö E. N. Setälän rooli. Aatteellisia juuria ja esikuvia hänellä oli siksi riittämiin, ettei kunnia lautakuntien synnystä voine sovittaa vain hänelle. Jo

vuoden 1906 lautakunta oli sisäisine alakohtaisine työryhmineen idealtaan varsin lähellä vuonna 1918 toteutunutta, jalostettua mallia. Vuoden 1906 mallia taas edelsivät järjestöjen sisäisiin tarpeisiinsa kehittämät lautakunnat sekä valtion monet toimi- ja lautakunnat, joiden tuloksena käytäntöä oli koeteltu vuosikymmenien aikana.

Setälä itse pääsi nuorena älykkönä suomalaisuusliikkeen ja tiedemaailman sisäpiiriin, oli tavannut jo varhain kasvattivanhempiansa kautta Yrjö-Koskisen, nautti vuonna 1881 SKS:n aineistonkeruuapurahasta ja sai senaatiltakin vuonna 1882 tunnustuspalkinnon valmistelemastaan suomenkielen lauseopista. Suomalais-Ugrilaisen seuran toiminnan kautta hän tunsu hyvin Otto Donnerin, joka myönsi vuonna 1906 kirkollispäällikkönä valtion apurahan sanakirjahankkeelle, jossa Setälä oli mukana. Asiantuntijalausunnon tuosta hankkeesta antoi SKS. Kielinäkemyksiltään Setälä edusti nuorsuomalaisia toimien 1800-luvulla mm. aktiivisesti *Valvojan* avustajana. 1900-luvun alussa hän puhui kielisovun puolesta. (Vares & Häkkinen 2001, 29, 55–57, 63, 72, 137–138, 225, 262–263.) Lautakuntatoiminnasta Setälällä oli omakohtaista kokemusta. Hän toimi ainakin vuonna 1899 yhtenä SKS:n edustajana asiantuntijalautakunnassa valitsemassa valtion kirjallisuuspalkinnon saajaa. (SKSKiA, SKS Suomen Ruotsalaiselle Kirjallisuuden Seuralle 4.3.1899.)

Vuonna 1917 Setälä oli ehdolla SKS:n esimiesvaalissa, mutta hävisi Kaarlo Krohnille. Samoihin aikoihin hän toimi aktiivisesti Kalevala -seuran perustamisen hyväksi. Näihin toimiin liittyi Eliel Saarisen alustava lupautuminen Kalevala -talon suunnittelijaksi. Vuonna 1917 Setälä valittiin Tokoin senaatin kirkollispäälliköksi. Tärkeä syy tähän oli, että hän oli ehdokas, joka kelpasi myös SDP:lle. Tokoin senaatin hajotuksen jälkeen Setälä toimi tynkäsenaatin varapuheenjohtajana. Svinhufvudin senaatissa hän piti vanhan kirkollispäällikön salkkunsaa. (Vares & Häkkinen 2001, 268–270, 299–301, 312, 327.)

Poliittisilta näkemyksiltään Setälä alkoi kallistua konservatiivisemmaksi vuoden 1917 tienoilla. Suhtautuminen nationalismiin, valtiomuotokysymys ja sisällissodan tapahtumat ajoivat häntä tähän suuntaan. Meritokratiaan hänellä oli ollut aina taipumusta. (Vares & Häkkinen 2001, 345, 354; Vares 2000, 198.) Varesen tulkinta Setälän mentaliteetista itsenäisyyden alkumetreillä sopii kansankuvan murrosta tähdentävään näkemykseen:

"[Setälä] valitti, että oli ihailtu liikaa kansaa ja oltu runebergiläisen kansanäkemyksen vallassa. Oli oletettu kansan ajavan kunniaa, lainkuuliaisuutta, ahkeruutta, sitkeyttä ja rehellisyyttä. Sitten oli huomattu, mikä ero vallitsi ihanteen ja todellisuuden välillä ja että tarvittaisiin paljon työtä, jotta kansasta saataisiin sellainen kuin toivottiin." (Vares & Häkkinen 2001, 358.)

Vanha kansansivistysajatus eli, mutta elitismien ja 'kansan' yhteys säilyi hierarkkisena ihannekuvan murtuessa. Siinä missä Setälä aiemmin oli lukeutunut nuorsuomalaisten vasemmistosiipeen (ns. varpuset), alkoi hän itsenäistymisen myötä olla yhä selvemmin oikeistolaisen linjan (pääskysel) mies. Uusien puolueiden synnyttyä hän asettui kokoomusleiriin edistyspuolueen sijaan.

Setälän ja uusien lautakuntien puheenjohtajien kohdalla löytyy monia yhtymäkohtia järjestöihin ja myös vuoden 1906 lautakunnan valmisteluun. Vuoden 1918 lautakuntien puheenjohtajista kaksi, J. J. Tikkanen ja Robert Kajanus olivat istuneet jo vuoden 1906 asiantuntijamallia uudistaneessa komiteassa. Suhteessa Setälään kirjallisen lautakunnan puheenjohtaja Werner Söderhjelm on helpoin asemoida puoluepoliittisesti. Hän oli ollut nuorsuomalaisten johtajistoa ja kielikysymyksessä Setälän kanssa samoilla linjoilla toimessaan suurlakon jälkeen nuorsuomalaisen puolueen keskustoimikunnassa. (Vares 2000, 103, 149.) Vuonna 1918 sekä Setälä että Söderhjelm lukeutuivat monarkisteihin (Zetterberg 2001, 509).

Ensimmäinen suomalainen tieteellisesti koulutettu taidehistorioitsija J. J. Tikkanen oli suomalaisuusmies Paavo Tikkasen poika ja äitinsä puolelta hegeliläisyyttä suomeen juurruttaneen filosofi Tengströmin jälkeläisiä. Jäätyään nuorena vaille vanhempiansa, Tengströmien suvun merkitys korostui J. J. Tikkasen kasvuympäristössä. Hän arvosti myös isänsä perintöä ja pyrki pysyttelemään kielikiistoista erossa suunnaten tieteellistä työskentelyään ulkomaisten kontaktien kautta. Hänellä oli kuitenkin vahvat yhteydet C. G. Estlanderiin ja käytännössä hän oli ruotsinkielinen. Kielipoliitikkaa hän ei voinut siten täysin välttää. Etenkin Estlanderin seuraajaa valittaessa tämä näkyi, kun Aspelin-Haapkylä valittiin ohi ensimmäiselle sijalle asetetun Tikkasen. Taiteilijakuntaan Tikkanen säilytti hyvät välit satunnaisista kiistoista huolimatta. Ylimääräisen professuurin hän sai vuonna 1901. Vuonna 1920 järjestynyttä varsinaista professuuria hänelle alusti lahjoitusvarojen turvin Werner Söderhjelm – jonka Tikkanen tunsu vuosien ajalta mm. Taideyhdistyksen toiminnan kautta. (Knapas 1998, 76–85.)

Draamallisen lautakunnan puheenjohtaja Yrjö Hirn ja Söderhjelm tunsivat myös toisensa. He olivat kilpailleet keskenään jopa samasta professuurista. Hirn valittiin konsistorin päätöksellä nykykansain ja kirjallisuuden professoriksi vuonna 1910 ohi asiantuntijoiden valitseman Söderhjelmin. Kiistelön taustalla on nähty asennoituminen uudenlaiseen tutkimusotteeseen, positivismiin, jota Hirn edusti. Hirnin tutkimukselliset vaikutteet tulivatkin pääasiassa Englannista, mutta myös saksalaisella idealismilla oli jonkin verran vaikutusta. Kotimaiselle yleisölle Hirn kirjoitti ruotsiksi. Poliitiikkaan hän ei osallistunut aktiivisesti, mutta edusti kantanaan liberaalia suvaitsevuutta. (Lehtonen 1998, 143–154.)

Professoreita olivat tai sellaisiksi tulivat myös Robert Kajanus ja Eliel Saarinen (vasta vuonna 1919). Setälä itse oli professori vuodesta 1893 alkaen. Hänkään ei säästynyt kielipoliittisilta kiemuroilta virantäytössä, vaikka itse ei aivan ymmärtänyt ruotsinmielisiltä saamaansa kannatusta. (Vares & Häkkinen 2001, 111–123.) Tiedeympäristö ja siihen liittyvä arvonanto siis määritti kaikkia lautakuntien puheenjohtajia. Voisi puhua myös aseman kautta määrittelystä asiantuntijuudesta tai asiantuntijuuden kriteerien soveltamisesta asemaa korostavaan malliin. Varsinainen taiteilijuus pätevoitti lautakuntajäsenyyteen, mutta puheenjohtajan arvovalta haettiin perinteisestä suunnasta, yliopistosivistyisestä.

Molempien kieliryhmien huomioon lisäksi silmäys puheenjohtajistoon kertoo selvää kieltä kansainvälisyydestä ja liberalismiin aatetaustasta. Jo mainitun Yrjö Hirnin ja hänen liberaalin suvaitsevuuksensa ohella muidenkin puheenjohtajien toiminnassa korostuivat liberalismiin aatteet. J. J. Tikasta on luonnehdittu seuraavin sanoin: kansainvälisyys, auktoriteettivastainen asennoituminen, avoimuus edistystä kohtaan sekä sanan ja mielipiteen vapaus. Tähän aateperintöön lomittui idealistinen, isänmaallinen aatteellisuus. Tieteellisessä toiminnassa Tikkanenkin edusti 1880-luvun uuden polven omaksumaa naturalistis-positivistista kantaa erona vanhoihin fennomaanien kristillis-idealistiin käsityksiin. (Murtti 1997, 11, 24.) Kun myös Kajanuksen suomenmielisyys oli kansainvälisiä kontakteja kaihtamatonta ja Eliel Saarisella oli ammattinsa kautta laajoja kansainvälisiä yhteyksiä (Lindgren 1934, 2–4), lautakuntien koostumuksen määrittänyt ensimmäinen puheenjohtajisto kuvastuu taustaltaan varsin kansainvälisenä.

Toinen asia on sitten se suunta, johon kevään 1918 tapahtumat – sivistyneen eliitin kokemuksissa useimmiten punakapina – käänsi näkökulmia. Kaikki eivät toki kokeneet tapahtumia Setälän tapaan, vaan monet painottivat edelleen tapahtumien syynä yhteiskunnallisia ongelmia joita piti lähteä ratkaisemaan tasavaltaisen sovun kautta. Joka tapauksessa 1900-luvun alun ongelmat ja niiden kärjistyminen vuonna 1918 jakoivat liberalismiin ja konservatismiin ryhmittäytyä uudelleen. (Vares & Häkkinen 2001, 340–346.) Uudelleenryhmittelyjen keskellä lautakunnat edustivat edelleen vanhoja oikeistolaisia näkemyksiä ja korkeakulttuurikysymyksissä toteutettua yhteistyötä eri kieliryhmien kesken. Työväenluokka, johon eliitti oli vastikään pettynyt raskaasti, nähtiin lähinnä toiminnan vaikutteille alttiina, ei aktiivisena osallisena.

Järjestöjen sisäisiä uudistamiskeskusteluja

Järjestökentällä useimmilla puheenjohtajiston jäsenillä oli sitoumuksia, joita voi helposti tuoda esiin ainakin keskeisten taidejärjestöjen osalta. Tikkanen ja Söderhjelm toimivat molemmat Taideyhdistyksen ylimmässä johdossa itsenäisyyttä edeltäneet vuodet, Tikkanen sihteerinä ja Söderhjelm puheenjohtajana (esim. STY:n kertomukset vuosilta 1914–1918.) Samat herrat kuuluivat myös *Esteettiseen yhdistykseen*, joka oli lähinnä keskustelufoorumi (Murtti 1997, 12). Söderhjelm valittiin vuosiksi 1918–1920 myös Suomalaisen Kirjallisuuden Edistämisseätiön kaunokirjalliseen osastoon. Setälä itse oli valittu humanistiseen osastoon. (SKS:n vuosikokous 1.5.1918.) Yrjö Hirn taas toimi vuonna 1918 *Svenska litteratursällskapetin* sisäisessä palkintolautakunnassa. (Steinby 1985, 230–231.)

Näin perinteisesti taidetukea saaneiden alojen puheenjohtajilla oli selvä kytköksensä perinteisten alojen vahvoihin järjestöihin. Musiikin osaltahan tilanne oli sikäli toinen, että järjestäytyminen oli perin tuoretta. Puheenjohtaja Kajanus oli kuitenkin myös vasta perustetun Säveltaiteilijain liiton puheenjohtaja. Arkkitehtuuri taas oli onnistunut alan taiteellista puolta korostaneessa taktiikassaan. Puheenjohtajiston valinnan kannalta on mielenkiintoista, että vuonna 1918 Arkkitehtiklubin varapuheenjohtajan toimi Sigurd Frosterus, joka valittiin kuvataidelautakunnan jäseneksi. Eliel Saarinen oli ollut klubin puheenjohtaja vuonna 1912, joten häneltäkin kosketus järjestöön löytyy. (Nyberg 1992, 335.)

Järjestäytymättömät olot vaikuttivat varmasti lautakuntien koostumukseen. Tässä yhteydessä on hyvä muistaa myös, että valtionhallintoon sidotussa lautakuntatoiminnassa oli ollut taukoa. Valtionpalkintoja esimerkiksi ei ollut jaettu lainkaan muutamiin vuosiin. Puheenjohtajavetoisen uusien lautakuntien kokoaminen vaikuttaa tässä tilanteessa varsin loogiselta. Viimeinen autonomian ajan musiikin valtionpalkinto jaettiin vuonna 1914 ja kirjallisuuspalkinto 1915 (Heikkilä 1985, 425, 431–432; SKS:n vuosikokous 16.3.1917). Myös kuvataiteen palkinnot lakkautettiin vuodesta 1915 alkaen. Samassa yhteydessä lakkautettiin taiteilijastipendien jakaminen. (esim. STY:n kertomus vuodelta 1916, 23.) Näin autonomian lopussa valtiiovallan asettamat taiteen asiantuntijalautakunnat eivät luonnollisesti toimineet, mutta taidejärjestöjen toiminta jatkui edelleen ja ne myönsivät omia palkintojaan.

Asiantuntijamallin suhteen ainakin Taideyhdistyksen ja SKS:n taholla käytiin aivan autonomian lopussa ja itsenäisyyden alussa keskustelua mallien uudistamisesta. Taideyhdistyksen sisällä pohdittiin oman toiminnan suuntaa. Jo vuonna 1914 aktiivitaiteilijat esittivät toivomuksia taidemuseon hallinnan uudistamisesta. Vuoden 1917 vuosikokouksessa Sigurd Frosterus

piti puheen, jossa pidettiin Yhdistyksen päätehtävänä museota ja vaadittiin sääntöjen uudistamista sekä yhteistyötä eri laitosten välillä. Vuonna 1918 taiteilija V. Blomstedt piti Werner Söderhjelm in Ruotsissa oleskelun vuoksi tämän sijaan avajaispuheen, jossa sama vaatimus uudistettiin ja taidekoulun ylläpitoa vaadittiin siirrettäväksi pois Taideyhdistyksen kontolta. Johtokunta asettikin lautakunnan valmistelemaan taideopetuksen uudistamista. Blomstedtin näkemys edellytti yksityistä laitosta, joka nauttisi runsasta valtion tukea. Näin varmistettaisiin sekä toiminnan ylläpito että sen riittävä vapaus. (STY:n kertomukset vuosilta 1914, 1917, 1918.)

Samanaikaisesti ylläpidettiin keskustelua myös kuvanveistäjien aseman parantamisesta Taideyhdistyksen sisäisen palkintolautakunnan toiminnassa. Tässä oli aktiivinen etenkin kuvanveistäjä Ville Vallgren⁵² (Kuvanveistäjälitto perustettiin vuonna 1910). Vuoden 1917 vuosikokouksessa Vallgren toi esiin näkemyksen, jonka mukaan kaikilla toimivilla taiteilijoilla tulisi olla äänioikeutensa, mutta *vain siinä osastossa, jossa he ovat toimivia taiteilijoita*. Ehdotus olisi vaatinut sääntömuutoksen ja jätettiin johtokunnan harkittavaksi. Siinä on kuitenkin olemassa itu yhä eriytetymin alakohteisesti järjestetystä asiantuntijamallista. J. J. Tikkanen, johon kritiikki muun johtokunnan tapaan osittain kohdistui, suhtautui ymmärtäväisesti näihin ehdotelmiin. (STY:n kertomus vuodelta 1917.)

Myös Suomalaisen Kirjallisuuden Seura pohti taidetukia samaan aikaan. Seura päätyi lähettämään vuonna 1917 senaatille kirjelmän, jossa sitä kehoitettiin pohtimaan kaunokirjailijain apurahojen lisäämistä. Vuosikertomuksessa todettiin, että Kirkollisasiaintoimituskunnassa ehdotukseen oli suhtauduttu puoltaen. (SKS:n vuosikokous 1.5.1918.) Näin järjestöjen sisäinen keskustelu kantautui eittämättä kirkollistoimituskuntaan. Toteutunutta lautakuntamallia niissä ei suoranaisesti käsitelty, mutta käydyt keskustelut osoittavat, että kysymys taiteen asiantuntijamallien uudistamisesta ja tukien osoittamisesta oli akuutti ja siitä tehtiin järjestöjen taholta aloitteita itsenäisyyden alussa.

⁵² Samoihin aikoihinhan Vallgren osallistui myös Taiteilijaseuran sisäisiin uudistamiskeskusteluihin.

6. Taiteen tukemisen alkuvaihe: suuriruhtinaskunnasta kansallisvaltioksi

Patriarkalisesta patriotismista poliittiseen nationalismiin

Valtionhallinnon kehittyminen ja etenkin suomalaisen valtion tavoittelu rajasivat yhdeltä puolelta taidejärjestöjen toimintakenttää. Itsenäistä suomalaista valtiota ei 1800-luvulla vielä ollut – autonomisen Suomen patriarkalisessa ja virkavaltaisessa alkuvaiheessa tuskin edes ajatusta siitä. Kulttuuripolitiikan toimintatavat alkoivat muovautua laajemman kansakunnanrakennuksen kehyksen sisällä, yhteydessä valtiovaltaan, mutta eivät sen suorassa ohjailussa, jolloin yksityisten henkilöiden ja järjestöjen aktiivisuus usein edelsi valtiovallan toimia.

Valtion taidetukimuotojen juurien etsintä avaa kysymyksen valtion subjektiroolista. Kulttuuripolitiikan historiakuvauksissa tarkastelukulmaa on yleensä haettu lähtökohtaisesti valtiorajauksen kautta, mutta ennen toimintamallien vakiintumista organisatoriseksi osaksi valtionhallintoa kyse ei ollut vielä varsinaisesta *valtiosubjektin* hallinnoimasta ja harjoittamasta *kulttuuripolitiikasta*. Valtiovallan suoranaisia rajoitteita hienovaraisemmat keinot ohjailla kulttuurisisältöjä olivat vasta kehityksessä yhtä aikaa järjestäytymisen kanssa. Kun koko poliittisen toiminnan yleiskehys määrittyi 1800-luvun jälkipuoliskolla saavuttamattoman valtiollisen tavoitteen kautta (ks. Pulkkinen 2003; Palonen 2003), ei selkeänä sektorina rajautunutta kulttuuripolitiikkaa ollut olemassa – aikalaismerkityksessä ei edes koko käsitettä. Ajan taidejärjestöjen osallisuutta kansallisvaltion kehittämiseen voikin kuvata hallinnollisten rajojen muovaamisen ohella osallistumiseksi *valtiolliseen* (poliittiseen) *kulttuurisisältöjen määrittelykseen*.

Kun 1800-luvun puolivälin paikkeilla alkoi ilmetä tarvetta määritellä 'kansalaisen' oikeuksia ja velvollisuuksia suhteessa valtion jäsenyyteen, rajattiin sosiaalista yhteisöllisyyttä pitkälti kulttuuristen määrittelyjen kautta. Tämä mahdollisti myös statuserojen ylläpidon osana kriteerejä. Taide-elämän kehitykseen vaikuttaneiden varhaisten järjestöjen sosiaalisessa koostumuksessa tämä näkyi jokseenkin yläluokkaisen jäsenistön ja heidän edustamansa taidekäsityksen kautta. Etenkin alkuvaiheessa, 1870-luvun paikkeille saakka, myös yleispatrioottinen käsitys kansalaisuudesta määritti taide-elämän järjestäytymistä, kun sivistyneistö kantoi yhteistä huolta

kansakunnan sivistyksen tasoa osoittaneen korkeakulttuuriin asemasta. Sivistyksen perusvire toki säilyi tätä pitempään, mutta ei enää vastaavassa yhtenäisessä kuosissa vaan kilpailevina linjoina siitä, miten taide ja 'suomalaisuus' ymmärrettiin.

Suomen poliittisen aseman perusteluissa esiintyi 1800-luvulla kaksi keskeistä linjaa: Suomea 'valtiona' perusteltiin yhtäältä juridis-hallinnollisesti ja toisaalta kielellis-kulttuurisesti (ks. Liikanen 2003, 258–262, 270–273). Liberalismin traditioon kytkeytyvän juridis-hallinnollisen suuntauksen ja sitä ajaneiden henkilöiden sekä kulttuurisia perusteita käyttäneiden fennomaanien merkitys taide-elämästä käydyille keskusteluille on siksi selvä, että samaa karkeaa jakolinjaa voinee käyttää kuvaamaan myös taiteen tukemisen perusteluja. Juridis-hallinnollista linjaa kannattaneet samaistuvat pragmaattisempiin pyrkimyksiin ja kulttuuriset perusteet idealistisiin käsityksiin taiteesta.

Kielikiista alkoi tiivistyä jo 1860-luvulla. Sen osapuolten kiinnittyminen erilaisiin poliittisiin traditioihin näkyi siinä, mihin suuntaan sosiaalisen yhteisöllisyyden perusteluja pyrittiin viemään. Eri linjojen välinen kamppailu oli osallistumista kulttuuripolitiikan sisältöjen rajaukseen; virkavaltaiselle ruotsinkieliselle senaatille sopivat sisällöt saatettiin sitoa vahvasti valtiovallan yhteyteen samalla kun toisenlaiset sisällöt kamppailivat omasta oikeutuksesta ilman valtiovallan legitimoimaa asemaa. Haastoivat valtaapitäviä.

Valtiovallan vakinaisia taideapurahoja edelsivät järjestäytyneiden taiteen tukijoiden ja kannatusyhdistysten koordinoimat avustukset, joiden yhteydessä muotoutuneita käytäntöjä sitten liitettiin tiiviimmin valtiovallan piiriin. Fennomaanit alkoivat saada valtionhallinnossa todellista vaikutusvaltaa vasta 1880-luvulla vaikka Snellman toimikin senaattorina joitakin vuosia 1860-luvulla. Senaatin asennoituminen taiteen tukemiseen heijasteli 1850-luvun lopulla ja 1860-luvulla, ensimmäisten vakinaisten tukien syntyaikana, lähinnä ruotsinkielisen ylemmän virkamiehistön ideaaleja.

Kielikiistan kärjistyttyä senaatin ruotsinkielisen painoarvoa suosiva kanta näkyi taiteen tukimarkkojen jaossa. Etenkin suomenkielisen teatterin ja kaunokirjallisuuden tukeminen herättivät pitkään kiivaita keskusteluja valtiopäivätasolla. Perinteistä ruotsinkielisen valta-asemaa korostanut virkamiehistö sai haastajakseen kielirajoja suomenkielen eduksi korostaneen poliittisesti soittuvan fennomanian, mutta valtion vakinaisia taidetukia maksettiin vielä hallitsevan ruotsinkielisen virkavallan näkemysten mukaan.

Taidejärjestöjen ensimmäisissä valtiolle esittämissä anomuksissa ja niiden omissa perusteluissa toiminnalleen ilmeni usko kulttuurin merkitykseen kansakunnan itsemäärittämiselle ja itsestään ulospäin antamalle kuvalle. Usko ei horjunut, mutta sai sisälleen vahvoja lisäsvyjiä 1870-luvulle tultaessa. Tässä vaiheessa ilmentyi myös uudenlaista, usein jo taustaltaan

kielikiistan eri osapuoliin selvästi sitoutunutta järjestäytymistä. Viimeistään 1870-luvulta alkaen on selvää, että monien järjestöjen tavoitteet suhteessa valtioon ja yksilöön ovat olleet avoimen erilaisia toisiinsa nähden.

Lisääntyvä järjestäytyminen ja tavoitteiden rajautuminen yhä alakoh-
taisemmin kuului jossain määrin jo 1870-luvun tilanteeseen. Erilaisilla lin-
joilla on pitkät juuret, jotka ovat eläneet matkan varrella. Taidejärjestöjen
sitoutuminen – tai hyväksyminen – läheiseen valtiosuhteeseen liittyy moni-
tahoisiin kysymyksiin: aineiden tarjonta rakentuvan kansakunnan sisältöön,
soveltuvuus valtaapitävien tavoitteisiin ja järjestöjen oman kannattajakun-
nan rakenne nivoutuvat yhteen.

Suomenkielen aseman kohotessa myös suomenkielinen taide lisääntyi ja
sille alettiin vaatia tukea. Aluksi pyrkimykset toki kohosivat lähinnä poliitti-
sesta oppositioasemasta, mikä tarkoitti virkavaltaisessa järjestelmässä, ettei
päättösiin juuri kyetty vaikuttamaan. Järjestötasolla toiminta kuitenkin oli
aktiivista tässäkin vaiheessa (etenkin 1870-luvun fennomaanisesta järjestöt).
Haaste ruotsinkielisen virkamiehistön edustamille käsityksille kyettiin tuo-
maan esiin juuri valtionhallinnon ulkopuolisen järjestäytymisen kautta.

Virkavaltaisessa poliittisessa järjestelmässä henkilösidoskset olivat mer-
kittäviä, joten vakiintuneen aseman saavuttamista helpottivat hyvät suh-
teet valtiovallan varojen jaosta vastanneisiin tahoihin. Tätä voidaan tulkita
myös tavoitteiden samankaltaisuuden kautta. Yksityisestä piiristä nousut
toiminta kiinnitettiin osaksi valtiovallan resurssienhallintaa siksi, että toi-
minta ja sen tavoitteet kelpasivat valtaapitäville. Esimerkiksi Suomen Tai-
deyhdistyksen oman toiminnan kautta syntyneiden palkintomallien (ks.
luku 3.2.) omaksuminen valtionpalkintojen kaavaksi ja Taideyhdistyksen
aseman vahvistaminen kuvaa hyvin kuinka tämä saattoi toimia käytännös-
sä. Vastaavat SKS:n piirissä syntyneet palkintomallit oli sen sijaan paljon
vaikeampaa liittää valtiovallan resurssien piiriin.

Aiemmin leimallisesti kielikiistan osapuoliin rajautuneita sisältöjä alet-
tiin omaksua myös kieliryhmien sisään syntyneissä ryhmittymissä 1880-
luvulla. Fennomaanien puolella snellmanilainen traditio haastettiin libe-
ralismista vaikutteita saaneilla opinkappaleilla ja ruotsinkieliset liberaalit
aloittivat yhteistyön svekomaanien kanssa. Ajankohtaa on siten pidettävä
tärkeänä mahdollisten toimintalinjojen määrän lisääntymiselle. Asialleen
omistautuneiden toimijaryhmien lisääntyminen tarkoitti samalla tiedollisin
ja taidollisin kriteerein kelvollisten asiantuntijaehdokkaiden lisääntymistä.
Kun kysymys asemaan valikoitumisesta, kelvollisten kriteerien täyttämises-
tä, oli tärkeä osa järjestöjen ja valtion suhdetta, poliittisuuden ja valtapyr-
kimysten merkitys järjestöjen valtiosuhteen tiiviiden määrittämisessä säilyi
tai lisääntyi. Kuvaavasti samalla säilyi alkuvaiheessa asemansa vakiinnutta-
neiden järjestöjen asema, vaikka myös haastajia oli ilmaantunut.

Monipuolistuva toimintarakenne näkyi kilpailuna asemista

Vaikka kieliryhmien sisällä esiintyi 1880-luvulla hajaantumista, jatkui myös ryhmittyminen kielikiistan mukaan. Tämä näkyi mm. ruotsinkielisten organisaatioiden vilkastuneena perustamisena. Etenkin Ruotsalaisen Kirjallisuuden Seuran (*Svenska litteratursällskapet i Finland*) perustaminen (1885) vaikutti kirjallisuuden tukemisesta käytyihin keskusteluihin ja molemmat kieliryhmät huomioiva tukikäytäntö, jota oli jo 1870-luvulla sovellettu teatterien tukeen, alkoi kehittyä myös kirjallisuuden alalle vuosisadan lopussa.

Kielikiistan rajanvedot ulottuivat taidejärjestöihin ja vaikka se vaikeaa onkin, niitä – tai ainakin tiettyjä taidealoja – voi luokitella karkeasti kiistan osapuolien mukaan. Jaottelun perusteet löytyvät suorien kielikytkösten lisäksi suhtautumisesta kansansivistykseen, pragmaattiseen taidenäkemykseen tai oletukseen oman toiminnan kautta edustettavasta kansan tahdosta (ks. Klinge 1977; Reitala 1977; Liikanen 1989). Periaatteessa samat kriteerit toimivat pitkään, sillä kielikiistan osapuolten näkemykset pohjasivat kielen lisäksi aatteellisiin eroihin, joiden perinne säilyi autonomian loppuun ja sen ylikin.

Kielen suhteen joustavat nuorsuomalaiset toimivat taidejärjestöissä ketterästi perinteisesti ruotsinkielisilläkin taidealoilla vanhasuomalaisten sitoutuessa sen sijaan suomenkieliseen – eli aluksi kirjallisuuteen ja teatteriin. Jatkossa toki suomenkielisyys eteni kaikille aloille, mutta liberalismien perinne säilyi nuorsuomalaisten kautta kielellisen suvaitsevuuuden ja kansainvälisyyden muodossa useissa taidejärjestöissä – ja myös tieteellisessä toiminnassa – autonomian loppuun saakka. Tämä näkyi myös 1900-luvun alun lautakuntamallien kehittälyssä.

Perinteisesti taidetukea saaneilla aloilla vanhat vahvat järjestöt säilyttivät 1800-luvun lopussa asemiaan uusia haastajia vastaan, mutta muuttuneeseen tilanteeseen oli toki pakko reagoida. Haaste valtaapitäville saattoi tulla saman alan ideologisesti (kieli- ja koulutuspoliittisesti) eri linjaa ajavalta taholta ja modernisaatiokehityksen edetessä myös yhä alakohtaisemmin erikoistuneen järjestäytymisen kautta. Lisäksi taidejärjestöjen sisällä esiintyi aika ajoin poliittisia kiistoja, jotka selittynevät pitkälti sukupolvien välisinä näkemyseroina.

1890-luvulla Venäjän suhteet alkoivat määrittää suhtautumista moniin asioihin. Taiteen tukemisessa tämä näkyi ulkomaisten kontaktien aktivoimisessa. Perustuslaillinen rintama, jolle kansainväliset kontaktit olivat ominaisia, harjoitti periaatteessa ”kulttuuripolitiikan ulkopoliittikkaa” – pitkälti vailla valtion rahoitusta – vanhasuomalaisten katsoessa enemmän kotimaahan ja itään. Juuri tässä vaiheessa kansainvälisiä kontakteja luoneet hahmot olivat tärkeitä taustavaikuttajia 1900-luvun alun taidelautakuntamallin kehittämisessä.

Suomessa järjestöjen organisoituminen liittyy moniin modernin taidejärjestelmän kehitykselle kuvaavana nähtyihin seikkoihin. Suomessa näyttää kuitenkin olleen leimallista resurssien niukkuus ja suurten mesenaattien puute, jolloin monille eurooppalaisille maille ominaiset hovin ja valtion kautta muodostuneet mallit (vrt. esim. Solhjell 2004) – vaikka suhteet valtiovaltaan olivat usein tiiviit – syntyivät yksityisen aloitteellisuuden seurauksena. Kehitys tukee käsitystä "taiteen kentältä" nousseista tarpeista.

Järjestötoiminta välittävänä tasona avartaa mustavalkoista näkemystä joko valtio- tai taidelähtöisenä tulkittuun taidejärjestelmän kehitykseen. Valtiovallan suunnasta katsoen tiivis ja varhainen valtiosuhde kytkeytyy *poliittisesti tarkoituksenmukaisiin* taidealoihin. Oppositioasemasta katsoen sama tilanne saattoi näyttää karkealta valtopoliitikalta, oli sitten kyse suomenkielisen taiteen tukemisesta tai työväenliikkeen nousun jälkeen työväen taideharrastuksista. Käytännössä tämä tarkoitti alkuvaiheen karsautta suomalaisen taiteen tukemiseen ja 1900-luvun alussa työväenkysymyksen sivuuttamista useimmilla taidealoilla (teatteria lukuun ottamatta). Haastajat alettiin huomioida vasta niiden vahvistuttua niin paljon, että siitä tuli pakko. Kansalaisyhteiskunnan kehittyminen ja eduskuntauudistus avasivat vahvistumiselle mahdollisuuksia.

Tiettyjen järjestöjen edustaman sisällön suhde valtiollisiin tavoitteisiin ja valtakysymyksiin tulee eittämättä esiin tarkasteltaessa valikoitumista taide-elämää ohjaaviin asiantuntija-asemiin. Tähän liittyvät myös taidenäkemykset ja estetiikka. Erilaisten taidekäsitysten olemassaolo nostettiin julkisen keskustelun piiriin jokseenkin yhtä aikaa etenevän poliittisuuden ja kansallismielisyystulkinnan hajaantumisen kanssa, alkaen 1870-luvulta. Käytännössä vastakkain olivat fennomaanien saksalaisperäinen idealistinen ja liberaalien pragmaattisempi taidekäsitys. Molemmissa korostui toki taiteen yleinen sivistävä merkitys, mutta erot kansallisten sisältöjen määreissä olivat silti selvät. Hyvä esimerkki tästä on fennomaanien kansatieteellisiä malleja hakenut kotiteollinen käsityöharrastus suhteessa liberalistiseen ajatukseen taideteollisuudesta eurooppalaisine käyttö- ja hyötyesineiden malleineen.

Pragmaattisempi taidekäsitys tarkoitti konkreettisten hyötynäkökohtien sitomista taiteellisiin pyrkimyksiin. Kehittyvän kansalaisyhteiskunnan ja järjestäytymisen suhde eri ryhmien etujen ajamiseen piirryi esiin. Kyse oli uudenlaisista toimintatavoista, laajempien yhteiskunnallisten kysymysten lisäksi merkinä ja luonnollisena seurauksena taide-elämän edellytysten paranemisesta. Tätä kuvasi myös ulkomaansuhteiden vähittäinen virkistyminen ja lisääntynyt aktiivisuus niiden ylläpidossa.

Asiantuntijaelimet

Asiantuntijaelimien käyttö taiteellisen arvon määrittelyssä kehittyi aluksi taidejärjestöjen sisäiseen tarpeeseen. Kirjallisuuden (SKS, *Svenska Litteratursällskapet*) ja kuvataiteen (Taideyhdistys, Taiteilijaseura) järjestäytyminen tapahtui muita taidealoja aiemmin ja ilman suoraa sidosta laitostumiseen, joten näillä aloilla myös varhainen asiantuntijaelinten kehittyminen oli luonnollisinta. Valtiovallan legitimoima asiantuntija-asema korreloi järjestäytymisen vahvuuteen, mutta poliittisten syiden vuoksi eri taidelajien kohdalla asemaan pääsemisen vaikeus vaihteli. Etenkin Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle taiteellisin syin ohjattavia varoja vieroksuttiin pitkään, vaikka asiasta tehtiin useita aloitteita. SKS saavuttikin muuten merkittävästä asemastaan ja varhaisesta perustamisestaan huolimatta Taideyhdistystä hitaammin valtiovallan legitimoiman aseman taide-elämässä.

Teatterin tuki kehittyi konkreettisesti yksittäisten laitosten kautta, mutta sidos kieleen näkyi siinäkin eri kieliryhmien tukemisesta käydyn yleisemmän ja pitkällisen keskustelun kautta – etupäässä koskien tulevia *kansallisia* laitoksia. Etenkin suomenkielisen teatterin synty oli selvästi sidottu kielipoliittiseen järjestäytymiseen ja fennomaniaideologiaan.

Musiikin osalta tilanne poikkesi muista aloista, sillä järjestäytyminen oli niitä myöhäisempää. Valtiovalta haki asiantuntemusta lähinnä yliopistolta musiikinopettajien toimiessa lausunnonantajina. Myös muissa kysymyksissä, mm. ensimmäistä valtion kirjallisuuspalkintoa jaettaessa, yliopiston edustajia käytettiin järjestöjen edustajien ohella asiantuntijaroolissa.

Taidejärjestöjen omiin tarpeisiinsa luomilla asiantuntijakäytännöillä ja palkitsemiskriteereillä saattoi olla suurtakin merkitystä 'suomalaisuuden' sisällölle, vaikka niitä ei (vielä) välttämättä sovellettu valtion taholta käytäntöön, kiinnitetty sen hallinnoimaan alaan. Palkittaviksi valikoidut ehdotukset määrittivät taidealasta riippumatta 'hyvän' kriteerejä ja sitä mihin suuntaan kulttuurin edustavimpana kärkenä pidetyn taiteen sisältöä ohjattiin.

Taiteellista arvoa määrittäneet ensimmäiset valtionaltaan kiinnitetyt asiantuntijaelimet liittyivät kirjallisuuden ja kuvataiteen valtionpalkintoihin. Valtionpalkintoja myönnettäessä Taideyhdistys – myöhemmin myös Taiteilijaseura ja kirjallisuusjärjestöt – toimivat autonomisina lausunnonantajina ja käytetyt toimintamallit mukailivat niiden omia tarkoituksiaan varten kehittämiä muotoja.

Sektorijako eteni valtionhallinnon kehittyessä ja asiantuntija-apuun turvaututtiin alusta alkaen uusia hallintoelimiä muodostettaessa. Pitäen mielessä asiantuntija-aseman sidos hallitsemiseen ja hierarkkisista asemista käytyyn kamppailuun sekä hallintokoneiston ja politiikan vastavuoroisuus (esim. Tiihonen 1994a; 1994b), on helppo nähdä näiden asemien merkitys.

Tietyt taidejärjestöt alkoivat jo varhain asemoitua valtiovaltaan nähden ns. portinvartijan rooliin pitäessään hallussaan taiteellisen laadun määrittelyvaltaa. Senaatilla taas oli käsissään valta päättää kenen asiantuntemusta valtion hallinnoimaan, organisatorisella tasolla vielä suppeaan ja hajanaisesti järjestäytyneeseen piiriin hyväksyttiin – valikoitiin – ja mille aloille valtion tukea jaettiin. Kyse oli Heiskasen (1995, 41–42, 51) kuvaamasta taidealojen julkisesta tunnustamisesta, joka auttaa niitä vakiinnuttamaan asemansa. Samalla muokattiin hallinnon käytäntöjä tähän suuntaan.

Pääsääntöisesti toteutunut malli yhteistyönä valtiovallan ja taidejärjestöjen välillä nähdään liian yksinkertaistettuna, jos sitä ajatellaan vain aktiivisen valtiovallan ja objektiroolissa tukia vastaanottavien järjestöjen välisenä vuorovaikutuksena. Toimintamallien muotoutumisessa vaikutussuhde toimi molemminpuolisesti.

Kohti 1800-luvun loppua taidejärjestöjen, -yhdistysten ja -laitosten määrä kasvoi. Samalla alakohtainen erikoistuminen eteni ja yhä eriytyneemmät ryhmät pyrkivät tuomaan tarpeitaan esiin. Hyvänä esimerkkinä tästä arkkitehtuurin asemaa korostettiin päämäärähakuisesti järjestäytymällä ja korostamalla alan taiteellisia puolia, mikä onnistuikin hyvin, sillä jo ensimmäisissä itsenäisen Suomen taidelautakunnissa rakennustaiteella oli oma edustuksensa.

Julkisena tukena annetut määrärahat näyttävät pohjanneen alusta saakka molempien (valtiovalta ja järjestäytyneen taide-elämän edustajina toimineet tahot) osapuolten etuja puntaroivaan neuvottelu- ja sopimuskäytäntöön. Järjestäytyminen lähti alkuun yksityisistä, joskin usein valtiovallan toiveisiin sopivista lähtökohdista integroituen hiljalleen tiiviimmin valtion hallinnoimaan alueeseen – sillä varauksella, että järjestön ja valtion intressit säilyivät yhtenevinä. Sitoutumisessa valtiosuhteeseen "itsenäinen" asiantuntija-asema oli käyttökelpoinen, sillä sen kautta tarkoitukseen sopivat toimijat kyettiin kiinnittämään valtionhallintoon sallien riittävä etäisyys, tukahduttamatta järjestöjen omaa aktiivisuutta ja niiden kannattajakunnan tukea.

Asiantuntijajärjestelmä toimi niukkojen resurssien oloissa ratkaisuna taiteen ohella myös muilla aloilla. Tietyille järjestöille annetun asiantuntija-aseman kautta oli mahdollista pitää valtiovallan suhteet taide- (tai tiede-) elämään hallittavina huolimatta mahdollisista alojen sisäisistä kamppailuista tai erimielisyyksistä. Määrättyjen järjestöjen valta-asema tavallaan toimi välittävänä tasona, puskurina, joka kanavoi konkreettisen toiminnan tason ja valtiovallan suhteita.

Uusien asiantuntijamallien kehittyminen (1906 ja 1918) näyttäisi olleen reaktio kasvaneeseen, alakohtaisesti eriytyneempään ja etujen valvonnan suuntaan kehittyneeseen, järjestökenttään. Päätösvalan periaatteellisen siirron pois tietyiltä sitä aiemmin avoimesti käyttäneiltä taidejärjestöiltä

(etenkin Taideyhdistys) – vaikka perinteisesti vahvat järjestöt käytännössä säilyttivätkin vahvan aseman – voi nähdä reaktiona, jolla valtiovallan ja taide-elämän kanssakäyminen kyettiin kanavoimaan ainakin näennäisen tasapuolisesti toimijakentän kasvaessa. 1900-luvun myötä toimijarakenne alkoi monipuolistua, mutta tässä tutkimuksessa kuvatus kehityksen tuloksena syntynyt asiantuntijajärjestelmä säilyi rakenteeltaan pääpiirteissään samankaltaisena.

Lähteet ja kirjallisuus

Arkistolähteet:

Kansallisarkisto (KA)

Kirkollistoimituskunnan arkisto (KirkT)

De 66: Esittelijän mietinnöt 1874

De 82: Esittelijän mietinnöt 1890

Senaatin arkisto

Ca 425: Tal.osaston pöytäkirjat, maaliskuu 1895

Ca 433: Tal.osaston pöytäkirjat, marraskuu 1895

Suomen taiteilijaseura

Ca 1: Pöytäkirjat 1877–1888

Hc 13: Lehtileikekirjoja 1891–1972.

Valtiovaraintoimituskunnan arkisto (ValtvarT)

Ad 96: Anomusdiaari 1882

Kuvataiteen keskusarkisto (KK)

Suomen Taideyhdistyksen pöytäkirjat (STY ptk.) (käytetty mikrofilmattuna: Jyväskylän yliopiston Taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen laitos)

1846–1864

1871–1873

1880

1881–1882

1888

1894

1906

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjallisuusarkisto (SKSKiA)

SKS:n lähettämät kirjeet

1899

Painetut lähteet:

Valtiopäiväasiakirjat

Borgareståndets protokoll vid landtagen i Helsingfors år 1877–1878, II (1897). Helsingfors.

Pankkivaliokunnan mietintö N:o 3 Längmanin testamenttirahojen hoidosta ja niistä kertyneiden korkovarojen käytöstä, 1913.

Suomen talonpoikaissäädyn pöytäkirjat 1897 vuoden valtiopäivillä. II osa (1897). Helsinki.

Talonpoikaissäädyn pöytäkirja valtiopäivillä 1863–64. I osa. Helsinki.

Valtiopäivät 1872 IV (1874), *Asiakirjat valtiopäiviltä Helsingissä vuonna 1872, 4 osa.* Helsinki.

Valtiopäivät 1877–1878 V (1878), *Asiakirjat valtiopäiviltä Helsingissä vuosina 1877–1878, V osa.* Helsinki.

Valtiopäivät 1888 V (1889), *Asiakirjat valtiopäiviltä Helsingissä vuonna 1888, V osa.* Helsinki.

Valtiopäivät 1891 (1892), *Asiakirjat valtiopäiviltä Helsingissä vuonna 1891, V osa.* Helsinki.

Valtiopäivät 1894 (1895), *Asiakirjat valtiopäiviltä Helsingissä vuonna 1894, V osa.* Helsinki.

Valtiopäivät 1897 (1897), *Asiakirjat valtiopäiviltä Helsingissä vuonna 1897, V osa.* Helsinki.

Komiteamietinnöt

Komiteamietintö 1906:10. Ehdotus matkarahoista nuorille taiteenharjoittajille, jotka haluavat ulkomailla jatkaa opintojaan.

Pöytäkirjat ja vuosikertomukset

Stjerschantz, Torsten (1907), *Yhdistys taidetta kouluihin, selonteko.* Helsinki.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Keskustelemukset vv. 1875–1879.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Keskustelemukset v. 1880–1881.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran vuosikokous 1.5.1918.

Suomen Taideyhdistyksen kertomus vuodelta 1914 (1915). Helsinki.

Suomen Taideyhdistyksen kertomus vuodelta 1915 (1916). Helsinki.

Suomen Taideyhdistyksen kertomus vuodelta 1916 (1917). Helsinki.

Suomen Taideyhdistyksen kertomus vuodelta 1917 (1918). Helsinki.

Suomen Taideyhdistyksen kertomus vuodelta 1918 (1919). Helsinki.

Aikalaiskirjallisuus

Ahlman, Ferdinand (1865), *Svenskt-finskt Lexikon. Ruotsalais-suomalainen Sanakirja.* Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia, 38 osa. SKS. Helsinki.

Ahlman, Ferdinand (1872), *Svenskt-finskt Lexikon. Ruotsalais-suomalainen Sanakirja.* Andra upplagen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia, 38 osa. SKS. Helsinki.

Ahlman, Ferdinand (1874), *Svensk-finsk Ordbok. Ruotsalais-suomalainen Sanakirja.* G.W.Edlund. Helsinki.

Brummer, Uno (1905), *Suomenkielen vieraskieliset sivistyssanat sekä kokoelma tavallisimpia vieraskielisiä sanoja ja lauseparsia.* K. E. Holm. Helsinki.

Meurman, Agathon (1883–1890), *Sanakirja yleiseen sivistykseen kuuluvia tietoja varten.* SKS. Helsinki.

Nordlund, E. F. (1887), *Svenskt-finskt Handlexikon. Skolupplaga.* K. E. Holms Förlag. Helsingfors.

Tutkimuskirjallisuus ja artikkelit:

- Ahponen, Pirkkoliisa (1991), *Kulttuuripolitiikka ja sen representaatiot: Tutkimus ylevän maallistumisesta*. Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja N:o 13. Joensuu.
- Alapuro, Risto (1988), *State and Revolution in Finland*. University of California Press.
- Alapuro, Risto (2002), "Associations and Democracy in France and Finland: A Perspective" [esitelmä]. Norden at the Crossroads -konferenssi 30.10.–2.11.2002. Helsingin yliopisto, Helsinki. <<http://www.helsinki.fi/norden/crossroads>> (5.5.2004)
- Alapuro, Risto & Stenius Henrik (1989), "Kansanliikkeet loivat kansakunnan." Teoksessa Alapuro, Liikanen, Smeds ja Stenius (toim.), *Kansa liikkeessä*. Kirjayhtymä. Vaasa.
- Alasuutari, Pertti (1996), *Toinen tasavalta: Suomi 1946–1994*. Vastapaino. Jyväskylä.
- Alestalo, Matti (1986), *Structural Change, Classes and the State: Finland in an Historical and Comparative Perspective*. Research Group for Comparative Sociology, University of Helsinki, Research Reports No 33.
- Aspelin-Haapkylä, Eliel (1906), *Suomalaisen teatterin historia. I. Teatterin esihistoria ja perustaminen*. Suomalaisen kirjall. seuran kirjapainon osakeyhtiö. Helsinki.
- Autio, Veli-Matti (1986), *Opetusministeriön historia IV: Ensimmäisen tasavallan kulttuuripolitiikka 1917–1944*. Opetusministeriö. Pieksämäki.
- Bjørnsen, Egil (2004), "The Civilising Mission in Norwegian Cultural Policy or Culture as an Instrument for Nation Building?" [konferenssipaperi]." International Conference on Cultural Policy Research 25.8.–28.8.2004. HEC Montréal. Montreal. <http://www.hec.ca/iccpr/PDF_Texts/Bjornsen_Egil.pdf> (16.9.2004)
- Castrén, Gunnar (1927), "Estlander, Carl-Gustaf." Teoksessa *Kansallinen elämäkerrasto: I osa, A-E*. WSOY. Porvoo.

- CPIE (1996), *Cultural Policy in Estonia: European Programme of National Cultural Policy Reviews*. Council of Europe Publishing.
- Dahlström, Fabian (1982), *Sibelius-Akatemia 1882–1982*. Sibelius-Akatemian julkaisuja I. Helsinki.
- Engberg, Jan (2004), *Kampen om kulturen. Kulturpolitik og kulturhistorie i Danmark*. Julkaisematon tutkimusluonnos.
- Ervamaa, Jukka (1989a), "Porthanin aika." Teoksessa Sarajas-Korte (toim.), *Ars. Suomen taide 3*. Otava. Keuruu.
- Ervamaa, Jukka (1989b), "Kuvataide autonomian alkuajalla." Teoksessa Sarajas-Korte (toim.), *Ars. Suomen taide 3*. Otava. Keuruu.
- Estlander, Bernhard (1929), "von Haartman, Viktor Georg Gustaf Gabriel." Teoksessa *Kansallinen elämäkerrasto: II osa, F-I*. WSOY. Porvoo.
- Flora, Peter & Alber, Jens (1981), "Modernization, Democratization, and the Development of Welfare States in Western Europe." Teoksessa Flora & Heidenheimer (eds.), *The Development of Welfare States in Europe and America*. Transaction. New Brunswick.
- Forsman, Jaakko (1930), "von Kothen, Casimir." Teoksessa *Kansallinen elämäkerrasto: III osa*. WSOY. Porvoo.
- Haapanen, Toivo (1930), "Krohn, Ilmari Henrik Reinhold." Teoksessa *Kansallinen elämäkerrasto III osa, J-Malmivaara*. WSOY. Porvoo.
- Haapanen, Toivo (1934), "Wegelius, Martin." Teoksessa *Kansallinen elämäkerrasto: V osa, S-Ö*. WSOY. Porvoo.
- Halmesvirta, Anssi (2003), "Idän kansa lännessä." Teoksessa Kervanto Nevanlinna ja Kolbe (toim.), *Suomen kulttuurihistoria 3: Oma maa ja maailma*. Tammi. Keuruu.
- Halonen, Tero (2003), "Pro Finlandia -adressi ja sivistyneistön moraalinen vastuu." Teoksessa Kervanto, Nevanlinna ja Kolbe (toim.), *Suomen kulttuurihistoria 3: Oma maa ja maailma*. Tammi. Keuruu.
- Heikkilä, Markku (1985), *Opetusministeriön historia III: Kielitaistelusta Sortovuosiin 1869–1917*. Opetusministeriö. Pieksämäki.

- Heiskanen, Ilkka (1994), "Kulttuuripolitiikan pitkät linjat: Kansallisen kulttuurin prototyypistä hyvinvointivaltiollisen kulttuuripolitiikan kautta kohti uutta – kenties monikansallista kulttuuria." Hyvinvointikatsaus, tilastollinen aikakauslehti 1994:2, s. 6–9.
- Heiskanen, Ilkka (1995), "Development of Finnish Cultural Policy: An Outline." Teoksessa *Cultural Policy in Finland: European Programme of National Cultural Policy Reviews. National Report*. The Arts Council of Finland, Research and Information Unit. Helsinki.
- Hroch, Miroslav (1998), "Programme und Forderungen nationaler Bewegungen: Ein europäischer Vergleich." Teoksessa Timmermann (herausgebehen), *Entwicklung der Nationalbewegungen in Europa 1850–1914*. Duncker & Humblot. Berlin.
- Hutchinson, John (1999), "Re-Interpreting Cultural Nationalism." *Australian Journal of Politics and History*, 45: 3, pp. 392–407.
- Häkkinen, Antti (1992), "Nälkä, valta ja kylä." Teoksessa Haapala, Pentti (toim.), *Talous, valta ja valtio*. Vastapaino. Helsinki.
- Ilmonen, Kari (1998), *Kulttuuri alueen käyttövarana: Kulttuuripolitiikan hallitsevat ja marginaaliset diskurssit Keski-Pohjanmaalla*. Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja N:o 32. Joensuu.
- Jalava, Marja (2002), "Hegeliläisyys 1800-luvun Suomessa." Teoksessa Knapas ja Forsgård (toim.), *Suomen kulttuurihistoria 2: Tunne ja tieto*. Tammi. Keuruu.
- Johnsson, Gunnar (1934), "Saltzman, Fredrik." Teoksessa *Kansallinen elämäkerrasto: V osa, S-Ö*. WSOY. Porvoo.
- Jussila, Osmo (1987), *Maakunnasta valtioksi: Suomen valtion synty*. WSOY: Juva.
- Jussila, Osmo (1989), "Suomalaisuusliike Venäjän paineessa vuosina 1890–1917." Teoksessa Tommila, Päiviö (toim.), *Herää Suomi: Suomalaisuusliikkeen historia*. Kustannuskiila. Jyväskylä.
- Kalima, Jalo (1927), "Donner, Otto." Teoksessa *Kansallinen elämäkerrasto: I osa, A-E*. WSOY. Helsinki.

- Kangas, Anita (1999), "Kulttuuripolitiikan uudet vaatteet." Teoksessa Anita Kangas & Juha Virkki (toim.), *Kulttuuripolitiikan uudet vaatteet*. SoPhi. Jyväskylä.
- Kangas, Anita (2003), "Kolmas sektori ja kulttuuripolitiikka." Teoksessa Hänninen, Kangas, Siisiäinen (toim.), *Mitä yhdistykset välittävät: Tutkimuskohteena kolmas sektori*. Atena Kustannus. Jyväskylä.
- Kansa liikkeessä* (1989). Alapuro, Liikanen, Smeds ja Stenius (toim.), Kirjayhtymä. Vaasa.
- Kettunen, Pauli (2003), "Yhteiskunta." Teoksessa Hyvärinen, Kurunmäki, Palonen, Pulkkinen ja Stenius (toim.), *Käsitteet liikkeessä: Suomen poliittisen kulttuurin käsitehistoria*. Vastapaino. Jyväskylä.
- Klausen, Kurt Klaudi & Selle, Peter (1996), "The third sector in Scandinavia." *Voluntas*, vol. 7:2, s. 99–121.
- Klinge, Matti (1969), "Suomen kansallisuusliikkeiden sosiaalisista suhteista." *HAik* 1969:3, s. 185–207.
- Klinge, Matti (1977), "Kansanvalistus vai taideteollisuus? Fennomanian ja liberalismien maailmankuvista sata vuotta sitten." Teoksessa Kuusi, Alapuro, Klinge (toim.), *Maailmankuvan muutos tutkimuskohteena. Näkökulmia teollistumisajan Suomeen*. Otava. Keuruu.
- Klinge, Matti (1982), *Kaksi Suomea*. Otava. Keuruu.
- Klinge, Matti (1997), *Keisarin Suomi*. Schildts. Helsinki.
- Knapas, Rainer (1998), "J. J. Tikkanen" Teoksessa Schybergson (toim.), *Totuuden nimessä. Kaksitoista merkittävää Suomen Tiedeseuran jäsentä*. Suomen Tiedeseura, Sphinx, sarja B: Lisäjulkaisu. Vammala.
- Koroma, Kaarlo (1964), *Suomen Taiteilijaseura. Konstnärsgillet i Finland 1896–1964*. Suomen Taiteilijaseura. Helsinki.
- Korppi-Tommola, Aura (1982), "Aatteellinen järjestötoiminta historian tutkimuksen kohteena." *HAik* 1982:2, s. 128–131.
- Koskimies, Rafael (1927), "Aspelin-Haapkylä, Eliel." Teoksessa *Kansallinen elämäkerrasto: I osa, A-E*. WSOY. Porvoo
- Kramer, Lloyd (1998), *Nationalism: Political Cultures in Europe and America, 1775–1865*. Twayne. New York.

- Kruskopf, Erik (1989), *Suomen taideteollisuus. Suomalaisen muotoilun vaiheita*. WSOY. Porvoo.
- Käsitteet liikkeessä: Suomen poliittisen kulttuurin käsitehistoria* (2003). Hyvärinen, Kurunmäki, Palonen, Pulkkinen ja Stenius (toim.), Vastapaino. Jyväskylä.
- Lampila, Hannu-Ilari (2002), "Suomen musiikin hidas kasvukausi." Teoksessa Knapas ja Forsgård (toim.), *Suomen kulttuurihistoria 2: Tunne ja tieto*. Tammi. Keuruu.
- Landgren, Lars (1988), Kieli ja aate – politisoituva sanomalehdistö 1860–1889." Teoksessa Tommila, Päiviö (toim.), *Suomen lehdistön historia 1: Sanomalehdistön vaiheet vuoteen 1905*. Kustannuskiila. Kuopio.
- Lehtinen, Marja (1995), "Kirjallisuuden käsite kirjallisuushistorian edellytyksenä." Teoksessa Ihonen & Varpio (toim.), *Helmi, simpukka, joki: Kirjallisuushistoria tänään*. Tietolipas 137, SKS. Hämeenlinna.
- Lehtonen, J. V. (1927), "Bergbom, Kaarlo Juhana." Teoksessa *Kansallinen elämäkerrasto: I osa, A-E*. WSOY. Porvoo.
- Lehtonen, Maija (1998), "Yrjö Hirn." Teoksessa Schybergson (toim.), *Totuuden nimessä. Kaksitoista merkittävää Suomen Tiedeseuran jäsentä*. Suomen Tiedeseura, Sphinx, sarja B: Lisäjulkaisu. Vammala.
- Leino-Kaukiainen, Pirkko (1988), "Kasvava sanomalehdistö sensuurin kahleissa 1890–1905." Teoksessa Tommila, Päiviö (toim.), *Suomen lehdistön historia 1: Sanomalehdistön vaiheet vuoteen 1905*. Kustannuskiila. Kuopio.
- Leino-Kaukiainen, Pirkko (1989), "Suomi 19:llä vuosisadalla – kansallisteos." Teoksessa Leino-Kaukiainen (toim.), *Leo Mechelin 1839–1914. Helsingin herra, valtiollinen vaikuttaja ja Suomi -kuvan luoja*. Helsingin kaupunginmuseo. Helsinki.
- Liikanen, Ilkka (1995), *Fennomania ja kansa: Joukkojärjestäytymisen läpimurto ja Suomalaisen puolueen synty*. Historiallisia tutkimuksia 191, Suomen Historiallinen Seura. Jyväskylä.
- Liikanen, Ilkka (2003), "Kansa." Teoksessa Hyvärinen, Kurunmäki,

- Palonen, Pulkkinen ja Stenius (toim.), *Käsitteet liikkeessä: Suomen poliittisen kulttuurin käsitehistoria*. Vastapaino. Jyväskylä.
- Lindberg, Carolus (1934), "Saarinen, Gottlieb Eliel." Teoksessa *Kansallinen elämäkerrasto: V osa, Saari-Ö*. WSOY. Porvoo.
- Lindström, Aune (1930), "Järnefelt, Eero Nikolai." Teoksessa *Kansallinen elämäkerrasto: III osa, J-Malmivaara*. WSOY. Porvoo.
- Luttinen, Jaana (1997), *Fragmentoituva kulttuuripolitiikka: Paikallisen kulttuuripolitiikan tulkintakehykset Ylä-Savossa*. Jyväskylän Yliopisto. Jyväskylä.
- Luukanen, Niilo (1994), "Kulttuuria ja politiikkaa: nuorsuomalaisuuden ensimmäiset vuosikymmenet." Teoksessa Mällinen, Teuvo (toim.), *Nuoren Suomen ytimessä. Näkökulmia nuorsuomalaisuuteen ja Nuori Suomi albumiin*. HS & Kaleva. Jyväskylä.
- Marvia, Einari & Vainio, Matti (1993), *Helsingin kaupunginorkesteri 1882–1982*. WSOY. Juva.
- Maunula, Leena (1989), "Taideteollisuuden järjestäytymisen aika." Teoksessa Sarajas-Korte (toim.), *Ars. Suomen taide 4*. Otava. Keuruu.
- Murtti, Liisa (1997), "Pirteitä J. J. Tikkasen taidenäkemyksistä." Teoksessa *Kirjoituksia taiteesta. Suomalaista kuvataidekriittikää*. Kuvataiteen keskusarkisto 4. Valtion taidemuseo. Helsinki.
- Nenonen, Markku (1999), *Elokuvataarkastuksen synty Suomessa (1907–1922)*. SHS. Helsinki.
- Niemi, Irmeli (1983), "Teatteri." Teoksessa Tommila, Reitala, Kallio (toim.), *Suomen kulttuurihistoria 2: Autonomian aika*. WSOY. Porvoo.
- Niemi, Juhani (1995), "Miten kirjallisuusinstituutio Suomessa on syntynyt?" Teoksessa
- Ihonen & Varpio (toim.), *Helmi, simpukka, joki: Kirjallisuushistoria tänään*. Tietolipas 137, SKS. Hämeenlinna.
- Nyberg, Patrik (1992), "Suomen arkkitehtiliitto 1892–1992." Teoksessa Korvenmaa, Pekka (toim.), *Arkkitehdin työ, Suomen arkkitehtiliitto 1892–1992 Finlands arkitektförbund, arkitektens arbete*. Rakennustieto. Hämeenlinna.

- Palonen, Kari (2003), "Politiikka." Teoksessa Hyvärinen, Kurunmäki, Palonen, Pulkkinen ja Stenius (toim.), *Käsitteet liikkeessä: Suomen poliittisen kulttuurin käsitehistoria*. Vastapaino. Jyväskylä.
- Priha, Päikki (1999), Teoksessa *Suomen Käsitteiden Ystävät*. Ajatus. Hämeenlinna.
- Pulkkinen, Tuija (1989), "Kansalaisyhteiskunta ja valtio: Kaksi perinnettä poliittisen julkisuuden muotoutuessa." Teoksessa Alapuro, Liikanen, Smeds ja Stenius (toim.), *Kansa liikkeessä*. Kirjayhtymä. Vaasa.
- Pulkkinen, Tuija (2003), "Valtio." Teoksessa Hyvärinen, Kurunmäki, Palonen, Pulkkinen ja Stenius (toim.), *Käsitteet liikkeessä. Suomen poliittisen kulttuurin käsitehistoria*. Vastapaino. Jyväskylä.
- Rauhala, K. W. (1934), "von Trapp, Robert." Teoksessa *Kansallinen elämäkerrasto: V osa, Saari-Ö*. WSOY: Porvoo.
- Reitala, Aimo (1974), "Kuvataiteilija suomalaisessa yhteiskunnassa ennen itsenäisyyden aikaa." *Taidehalli 74*, s. 4–14.
- Reitala, Aimo (1983), "Kuvataide ja taideteollisuus." Teoksessa Tommila, Reitala, Kallio (toim.), *Suomen kulttuurihistoria 2: Autonomian aika*. WSOY. Porvoo.
- Reitala, Aimo (1989), "Maalaustaide 1860–1880." Teoksessa Sarajas-Korte (toim.), *Ars. Suomen taide 3*. Otava. Keuruu.
- Rommi, Pirkko & Pohls, Maritta (1989), "Poliittisen fennomanian synty ja nousu." Teoksessa Tommila, Päiviö (toim.), *Herää Suomi: Suomalaisuusliikkeen historia*. Kustannuskiila. Jyväskylä.
- Rossi, Asko (1997), "Kotoperäisen teatteri-intituution jäljillä." Teoksessa Mäkinen (toim.), *Lihasta sanaksi: Tutkimuksia suomalaisesta teatterista*. Helsingin yliopiston yleisen kirjallisuustieteen, teatteritieteen ja estetiikan laitoksen julkaisusarja N:o 2. Helsinki.
- Ruutu, Martti (1983), "Kulttuurikehityksen yleislinjat." Teoksessa Tommila, Reitala, Kallio (toim.), *Suomen kulttuurihistoria 2: Autonomian aika*. WSOY. Porvoo.
- Salmenhaara, Erkki (1996), *Suomen musiikin historia 2: kansallisromantiikan valtavirta 1885–1918*. WSOY. Porvoo.

- Salokannel, Mervi (1993), "Arkkitehdin ammatin professionalisaatio Suomessa." Teoksessa Konttinen, Esa (toim.), *Ammattikunnat, yhteiskunta ja valtio. Suomalaisten professioiden kehityskuvia*. Jyväskylän yliopiston sosiologian laitoksen julkaisuja 55.
- Salomaa, J. E. (1926), *Helsingin suomalainen klubi 1876–1926*. Otava: Helsinki.
- Sarajas-Korte, Salme (1989), Maalaustaide 1880-luvulla – ulkoilmarealismia." Teoksessa Sarajas-Korte (toim.), *Ars. Suomen taide 4*. Otava. Keuruu.
- Saukkonen, Pasi (1998), "Kansallisvaltion identiteettipolitiikka." *Politiikka*, 40:3, s. 212–225.
- Seppälä, Mikko-Olavi (2002), "Thalian palvelijat." Teoksessa Knapas ja Forsgård (toim.), *Suomen kulttuurihistoria 2: Tunne ja tieto*. Tammi. Keuruu.
- Seppälä, Mikko-Olavi (2005), tekeillä oleva artikkeli, teoksessa Pirkko Koski (toim.), julkaistaan vuonna 2005.
- Sevänen, Erkki (1998), *Taide instituutiona ja järjestelmänä: Modernin taide-elämän historiallis-sosiologiset mallit*. SKS. Vaasa.
- Sihvo, Hannes (1989), "Suomalaisuuden pyhä tuli." Teoksessa Tommila, Päiviö (toim.), *Herää Suomi: Suomalaisuusliikkeen historia*. Kustannuskiila. Jyväskylä.
- Sirelius, U. T. (1916), "Suomen Kansallismuseo, sen synty, kehitys ja nykyiset laitokset. Historiallinen katsaus." *HAik* 14:1, s. 1-34.
- Smeds, Karin (1989), "Johdanto." Teoksessa Sarajas-Korte (toim.), *Ars. Suomen taide 4*. Otava. Keuruu.
- Solhjell, Dag (2004), "The Civilising Mission in Norwegian Cultural Policy or Culture as an Instrument for Nation Building?" [konferenssipaperi] International Conference on Cultural Policy Research 25.8.-28.8.2004. HEC Montréal. Montreal. <http://www.hec.ca/iccpr/PDF_Texts/Solhjell_Dag.pdf> (16.9.2004)]
- Steinby, Torsten (1985), *Forskning och vitterhet: Svenska litteratursällskapet i Finland. Del I. Det första halvsekle*. Svenska litteratursällskapet. Helsingfors.

- Stenius, Henrik (1983), "Massorganisation och nationell sammanhållning." *Sociologia* 1983:2, s. 112–125.
- Stenius, Henrik (1988), "The Adoption of the Principle of Association in Finland." *Scandinavian Journal of History*, 1988, vol. 13:4, pp. 345–354.
- Stenius, Henrik (2003), "Kansalainen." Teoksessa Hyvärinen, Kurunmäki, Palonen, Pulkkinen ja Stenius (toim.), *Käsitteet liikkeessä: Suomen poliittisen kulttuurin käsitehistoria*. Vastapaino. Jyväskylä.
- Stenvall, Jari (1995), *Herrasmietaidosta asiantuntijatiatoon: VirkamiehISTÖN asiantuntemuksen kehitys valtion keskushallinnossa*. Hallintohistoriakomitea. Helsinki.
- Suhonen, Pekka (2000), *Ei vain muodon vuoksi: Suomen Taideteollisuusyhdistys 125*. Otava. Keuruu.
- Sulkunen, Irma (2003), "Järjestäytyminen ja kansalaisuuden synty." Teoksessa Kervanto Nevanlinna ja Kolbe (toim.), *Suomen kulttuurihistoria 3: Oma maa ja maailma*. Tammi. Keuruu.
- Sulkunen, Irma (2004), *Suomalaisen kirjallisuuden Seura 1831–1892*. SKS. Hämeenlinna.
- Svinhufvud, Leena (1999), Teoksessa Priha Päikki (toim.), *Suomen Käsitteiden Ystävät*. Ajatus. Hämeenlinna.
- Takolander, A. (1930), "Lindelöf, Lorenz Leonard." Teoksessa *Kansallinen elämäkerrasto: III osa, J-Malmivaara*. WSOY. Porvoo.
- Tiihonen, Seppo (1994a), *Herruus. Osa 1: Eurooppalainen malli*. Hallintohistoriakomitea. Helsinki.
- Tiihonen, Seppo (1994b), *Herruus. Osa 2: Ruotsi ja Venäjä*. Hallintohistoriakomitea. Helsinki.
- Tiihonen, Seppo & Tiihonen, Paula (1984), *Suomen hallintohistoria*. Valtion painatuskeskus. Helsinki.
- Tikkanen, J. J. (1896), *Finska Konstföreningen 1846–1896*. Helsingfors Central-tryckerie. Helsingfors.

- Timmermann, Heiner (1998), "Nationalbewegung und Nationalismus in Europa: Wurzeln und Entwicklungen." Teoksessa Timmermann (herausgegeben), *Entwicklung der Nationalbewegungen in Europa 1850–1914*. Duncker & Humblot. Berlin.
- Tirranen, Hertta (1983), "Musiikki." Teoksessa Tommila, Reitala, Kallio (toim.), *Suomen kulttuurihistoria 2: Autonomian aika*. WSOY. Porvoo.
- Tiusanen, Timo (1969), *Teatterimme hahmottuu. Näyttämötaiteemme kehitystie kansanrunoudesta itsenäisyyden ajan alkuun*. Kirjayhtymä. Rauma.
- Tommila, Päiviö (1989), "Mitä oli olla suomalainen 1800-luvun alkupuolella." Teoksessa Tommila, Päiviö (toim.), *Herää Suomi: Suomalaisuusliikkeen historia*. Kustannuskiila. Jyväskylä.
- Tuomikoski-Leskelä, Paula (1977), *Taide ja politiikka: Kansanedustuslaitoksen suhtautuminen taiteen edistämiseen Suomessa*. Historiallisia tutkimuksia N:o 103. Suomen historiallinen seura.
- Vainio, Matti (1992), *Orkesteri etsii tietään: Tutkielmia Suomen orkesterihistorian vaiheilta*. Jyväskylä Studies in the Arts 40. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.
- Vainio, Matti (2002), *"Nouskaa aatteet!" Robert Kajanus: Elämä ja taide*. WSOY. Juva.
- Valkama, Leevi (1983), "Kaunokirjallisuus." Teoksessa Tommila, Reitala, Kallio (toim.), *Suomen kulttuurihistoria 2: Autonomian aika*. WSOY: Porvoo.
- Vanhan kirjasuomen sanakirja* (1994). Toinen osa: J-K. Kotimaisten kielten tutkimuskeskus. Helsinki.
- Vares, Vesa (2000), *Varpuset ja pääskysel: Nuorsuomalaisuus ja Nuorsuomalainen puolue 1870-luvulta vuoteen 1918*. SKS, historiallisia tutkimuksia 202. Helsinki.
- Vares, Vesa & Häkkinen, Kaisa (2001), *Sanan valta. E. N. Setälän poliittinen, yhteiskunnallinen ja tieteellinen toiminta*. WSOY. Juva.
- Viljo, Eeva-Maija (1992), "Arkitektyrkens utveckling i Finland under senare delen av 1800-talet." Teoksessa Korvenmaa, Pekka (toim.),

Arkkitehdin työ, Suomen arkkitehtiliitto 1892–1992 Finlands arkitektförbund, arkitektens arbete. Rakennustieto. Hämeenlinna.

Vuorela, Tapani (1976), *Opetusministeriön historia I: Keisarillisen Suomen senaatin kirkkopoliitikka 1809–1824.* Opetusministeriö. Pieksämäki.

Vuorela, Tapani (1980), *Opetusministeriön historia II: Taantumuksesta uudistuksiin 1825–1868.* Opetusministeriö. Pieksämäki.

Wallgren, Henrik & Schybergson, Per (1998), "Totuuden nimessä – johdanto." Teoksessa Schybergson (toim.), *Totuuden nimessä. Kaksitoista merkittävää Suomen Tiedeseuran jäsentä.* Suomen Tiedeseura, Sphinx, sarja B: Lisäjulkaisu. Vammala.

Wennervirta, Ludvig (1934), "Tikkanen, Johan Jakob." Teoksessa *Kansallinen elämäkerrasto: V osa, S-Ö.* WSOY. Porvoo.

Wijkström, Filip & Lundström, Tommy (2002), *Den ideella sektorn. Organisationerna i det civila samhället.* Söder: Stockholm.

Zetterberg, Seppo (2001), *Eero Erkkö.* Otava. Keuruu.

Österbladh, Kaarlo (1934), "Yrjö-Koskinen, Yrjö Sakari." Teoksessa *Kansallinen elämäkerrasto: V osa, Saari-Ö.* WSOY. Porvoo.

II

AT THE ROOTS OF FINNISH CULTURAL POLICY: INTELLECTUALS, NATIONALISM, AND THE ARTS

Sokka, Sakarias & Kangas, Anita (2007)

International Journal of Cultural Policy, vol. 13, no. 2, s. 185-202.

At the Roots of Finnish Cultural Policy: Intellectuals, Nationalism, and the Arts

Sakarias Sokka (masokka@yfi.jyu.fi)

Anita Kangas (akangas@yfi.jyu.fi)

Department of Social Sciences and Philosophy
Unit of Cultural Policy
University of Jyväskylä
P.O. BOX 35, FIN-40014 Jyväskylä, Finland
Tel.: +358 (0)14 260 3367 (Sokka)
Tel.: +358 (0)14 260 3113 (Kangas)
Fax.: +358 (0)14 260 3101

In this article we argue that the role of intellectuals was essential (1) in the formation of Finnish cultural policy and (2) for the development of national cultural administration and public arts subsidy system in the country in the period leading up to World War II. The actions of the intellectuals can be considered as political choices in a contingent socio-political realm, and arts as an essential part of the signifying system. In Finland, intellectuals remained active in the intertwining areas between the state and civil society. We highlight the impact of their actions especially through a study of archival materials obtained from the State Arts Boards. At these Boards, the intellectuals served as representatives of their own fields of arts in general, and of certain professional and civic associations and societies in particular. These intellectuals acted in various roles depending on the subject matter at hand, and as a result the decisions made by the boards reflected predominantly the interests of some groups over those of others.

Keywords: cultural policy and politics, hegemony, public intellectuals, expertise

Introduction

In examining the history of governmental intervention in culture, it is difficult to generalise about the evolution of cultural policies, e.g., in Western Europe, owing to the scarcity of comparative research and standardised data, the differing definitions of ‘culture’ adopted by policy makers, and other variables reflecting particular national contexts, such as state ideologies and political, social, and strategic priorities. Nonetheless, in spite of the significant divergences both between and within individual countries, it is possible to outline a general

trajectory in the evolution of the different arguments used by politicians and policy makers to justify cultural policy outlays.

Development of Public Cultural Policy in Finland: Three Shifts

Looking at the Finnish case, Kangas (1999, pp. 159—167; 2004, pp. 21—41) has analysed the country's changing cultural policy in the context of three major historical shifts affecting the overall society, spanning from (1) nation building (1860—1960) to (2) the welfare state (1960—90) and to (3) competitiveness society (1990—).

(1) Ending a long drought following the annexation of the country to Russia in the aftermath of the Finnish War of 1808—09, the Finnish Estates convened again in 1863 after a break of more than 50 years, and legislative work could commence in the country.¹ During the ensuing period, construction of national identity and creation of national unity based on common history and cultural heritage became of paramount importance. In the aftermath of the civil war of 1918 and faced with the external threat posed by the newly established Soviet Union, national unity and national identity attained ever greater significance as objectives of public policy in general and arts initiatives in particular. Given the country's status as a small nation whose independent statehood could never be viewed as a thing taken for granted, in Finland the role of the state was to remain central both before and after the 1917 declaration of independence. Accordingly, the state evolved into a core of social activities and functions on which political action was focused. To effect reforms, agents in cultural life had to ally themselves with the state. Various civil society organizations began to apply for funding from

¹ Following the conquest by Czar Alexander I, the country's new status was established as a semi-autonomous Grand Duchy and formally recognized at the Diet of Porvoo in March 1809. In this arrangement, the country was able to retain its own legislative organ as well as its existing model of social organization (including free peasantry, Lutheran religion, and inherited institutions of law and government).

the state, increasingly identifying themselves as political agents and thereby adjoining the sphere of government.

During the first decades of the 20th century, Finland was thus caught in processes of state formation, with the young national authority busy defining its tasks in the realm of cultural policy as well. The older ideas of creating nationally representative art were now officially sanctioned and public funds were funnelled into the maintenance of art institutions. One of the key instruments of financial support for the arts, the state lottery, was set up in 1926, with part of its profits earmarked for subsidies to art and science. Arts became one of the instruments at the state's disposal helping to mould the citizenry into a national community bound by a sense of political unity and cultural identity. Grants, pensions, and professorial appointments created national artists; state support for the function of various art institutions and associations enabled a cultural policy that recognized linguistic and political minorities; monuments, festivities, the press, radio, and later on also broadcast television helped unify the people; and the expanding national system of education ensured uniform levels and content of schooling.

(2) It was not until the 1960s that this basic orientation changed in Finland, with the transformation of cultural policy from its role as an instrument of nation building into an articulated sector of the welfare state. As part of the welfare state ideology, cultural policy acquired new elements. The new cultural policy was based on the idea of the arts and the artists as a resource for national economic and social development. Cultural democracy and democratization of culture now came to form the main objectives of a cultural policy that during the 1970s became integrated with other economic and social goals. New public organizations were created in the cultural sphere that were given, and still carry on, the task

of supporting professional art forms and art education, and of encouraging people to take part in cultural activities. The point was to lower the barriers between high and low, elitist and popular, cultures.

(3) The third time Finnish cultural policy was refocused was in the 1990s during a period of deep economic recession. Far-reaching governmental interventions associated with the welfare state, with its extensive and all-pervasive administrative steering mechanisms, were now subjected to criticism. The concepts of neoliberalism, new public management, innovativeness, globalisation, and creative industries were included in the cultural policy discourses. In a neoliberal market society, instead of seeing the individuals as something needing to be fostered to collective responsibility, new cultural policy views them as independent subjects: public administration is managed like a business, companies change from being institutions of production into targets of investment, and “competition” is stressed both as a cognitive model and in common speech.

The Finnish experience thus clearly points to the fact cultural policy discourses do not exist in isolation from the major debates (ideologies) of the day. At the same time, there is also continuity across the periods: In the transition from one historical period to the next, a new policy rationale does not just neatly replace the previous one; instead, the process of cultural policy evolution resembles more of an accumulation, with the coexistence of old and new foci over time. Thus, practises of the earlier periods often continue exerting influence on the subsequent forms that governmental instruments may take. Interestingly, the development of cultural policy in Finland has followed largely the same path that we see in other Nordic and European countries, even if it is possible to characterise the country’s overall structural

development as having unfolded in a fashion more backward—more unbalanced and more sudden—than, e.g., in the other Nordic countries (Alestalo 1986, p. 17).

The Aims of the Article

In the Finnish case, many contemporary practises and instruments of cultural administration have their origin in the 19th century society. Substantially, they reflect the actively engaged relationship between the state and civil society. In the earlier part of the century, the executive positions in the societies with an interest in the arts were held by Swedish-speaking intellectuals (such as academic specialists and civil servants), with Finnish-speaking intellectuals and professional artists from both language groups starting to make their presence felt from the latter part of century on (Sokka 2005, pp. 116—118; Sokka & Kangas 2006, pp. 130—131; Reitala 1974, p. 9).

In what follows, we examine the roots of Finnish cultural policy (the so-called Patron State period).² Our aim is twofold: (1) to trace the origins of the forms of cultural administration that specifically led to the establishment of State Arts Boards, and (2) to analyse the different roles played by intellectuals within these boards. We investigate how and why these intellectuals channelled the official art subsidies in certain directions, looking at the conception of the world they represented in doing so.

To these ends, we develop our discussion in an Arendtian fashion, considering the actions of these intellectuals as political choices in a contingent socio-political realm. As Arendt herself put it (cf. Palonen 1989), the politics behind the actions cannot be separated from the persons

² In our earlier article published in *Nordisk Kulturpolitisk Tidskrift* (2006), we examined the Finnish cultural policy against recurring ideas that underlie the creation of the Finnish nation state—nationalism, liberalism, the civilizing mission, and the political role of the public authorities.

responsible for these actions. And, just as importantly, political actions are possible only within a public space that is shared with other individuals. In this view, controlling the possibilities to act in public equals power; and it is for this very reason that Arendt compared politics to theatre (Palonen 1989, pp. 22—30.) Arendt helps us to see a certain ever-present recurrence in the construction of society (see Pulkkinen 2003, pp. 219, 224)—in short, to see the politics behind the dominant forms of action.

Another view that helps to clarify the interrelationship between the actions of intellectuals and domination derives from Antonio Gramsci, who draws the distinction between "traditional" and "organic" intellectuals. In the first place, there are the traditional professional intellectuals—literary, scientific, and so forth—whose position at the interstices of society has a certain inter-class aura about it but ultimately refers back to past and present class relations, concealing this attachment to various historical class formations. Secondly, there are the organic intellectuals, the thinking and organising element of a particular fundamental-social class. The organic intellectuals are distinguished less by their professional affiliation than their function in directing the ideas and aspirations of the class to which they organically belong (Gramsci 1978, pp. 121—25.) As Jerome Karabel (1976, p. 147) expresses it, "Those intellectuals who emerge along with the rise of a new social class are organic intellectuals."

We can understand intellectuals as persons (or groups) capable of constructing and propagating ideas and ideologies; it should not be surprising, therefore, that they play a central role as national symbols. In Finland, the intellectuals who were active in the national movement were of upper-class origin and projected their own conception of the 'people' onto the public. This was connected to the need to present a common ideology that could provide

support for the project of the nation-state (e.g., Alapuro 1995; 1997, pp. 21—22; Liikanen 1995, p. 40; cf. Ma 1999).

We will therefore probe the role of intellectuals mainly from two perspectives. We look at them (1) as important subjects in the development of the ideological context at a given historical juncture, and (2) as figures acting politically and striving for certain interests pertaining to their own socio-political context.

Finnish Nationalism: Emergence and Evolution

For most of the 19th century, Finland was an autonomous part of the Russian empire. Both ideologically and in terms of its economic structure during that period, the country could be described as a centralized, state-controlled society (e.g., Haapala 1995, p.12). During the early decades of the century, it was still underdeveloped in many areas, including economic activities. From the 1840s on, the government began to develop the infrastructure in an effort to diminish the obstacles standing in the way of economic growth. These actions, aided by other initiatives, resulted in progressive growth and the arrival of industrialization beginning in the 1870s (Haapala 1995, p. 11; Kuisma 1995, pp. 54—55; Peltonen 1995, pp. 119—20.) Annexed by Russia in 1809 during the Napoleonic wars (from Sweden), the country nonetheless retained intact its old legal and administrative system inherited from the preceding period. This particularity afforded Finland a special status in comparison with the other parts of the Russian empire. *Vis-à-vis* Russia, the cultural border remained pronounced, even self-explanatory; but in order to more sharply differentiate the country from Sweden, *Finnish* culture (literature in Finnish language, cultivation of Finnish artists, education of Finnish-speaking masses) had to be fostered.

It can be said that the tradition of Finnish-language high culture was weak (e.g., Alapuro 1988, p. 98). Hroch (1985, p. 66) describes how high culture, or art, can be influential for the development of nationalism, as part of the linguistic and cultural establishment.³ In this light he considers Finns as an example of a politically oppressed nation, which, for want of political possibilities, had to turn to cultural and linguistic activities to boost national sentiments. Literature in the people's own language, in particular, proved essential from this point of view. Later in the development of Finnish nationalism, other aesthetical areas also became involved, such as "national" music, fine arts, and architecture (Hroch 1998, pp. 18—19, 21—22).

Smith (see 1998a, 1998b) includes Finland in the group of countries in which nationalism preceded industrialization. For Smith, nationalism bridges ethnical past and modernisation, bringing them together in the environment of the nation-state. In this view, Finnish nationalism has its roots in the agrarian past of the people living in a particular area, which forms the culture of the nation. Another writer on the subject, John Hutchinson (1999), cautions us not to regard cultural nationalism solely as a linguistic movement, lest we fall prey to erroneous conclusions: language is but one national symbol among many. Hutchinson explicitly refers to the Finnish epic of *Kalevala*, not merely as an example of linguistic nationalism, but also as a carrier of patriotic meanings. For Hutchinson, "historians, philologists, artists of all kinds—these, not legislators, are the primary leaders of cultural nationalism" (Hutchinson 1999, pp. 392—94, 399.) This point resembles the notion that

³ Hroch identifies three phases in his description of the development of nationalism: phase A (the period of scholarly interest), phase B (the period of patriotic agitation), and phase C (the rise of a mass national movement). Hroch considers the period of patriotic agitation as the "most important" phase in this development (see Hroch 1985, p. 23). In the Finnish case this phase can be located in the second half of the 19th century.

intellectuals and artists are the “real keepers of national flame,” as Harvie (1999) formulates it considering the case of Scottish nationalism.

In Finland, inherited ideologies and attitudes became manifest through a division into two political currents: Fennomania, centred around the question of the Finnish language,⁵ and liberalism, which remained Swedish speaking throughout the century. The stance on the status of the Finnish language, the question of the relationship between individuals and the state, and the issue of the role of culture all to varying degrees remained tied up with politics (the positions taken depending on attachment to either liberalism or Fennomania). From the 1880s on, the first generation of intellectuals who spoke Finnish as their mother tongue grew increasingly more engaged on the political arena. As a consequence, diverse groups aspired to a position in the public sphere from which to shape a dominant “national” ideal. Towards the end of the 19th century, also new, by origin rather lower-class actors were emerging in the arena of public political discussion. Often this happened via membership in civic associations and organisations (see Alapuro, Liikanen &, Smeds 1989; Sokka 2005).⁶

In spite of its peripheral position in Europe, associational life in the Grand Duchy of Finland was comparable to the contemporary levels elsewhere in the continent. Also publishing activities increased, especially from the 1860s on (see, e.g., Stenius 1995, pp. 176—81). As the opportunities to express one’s opinions multiplied, the different ideological currents began to gain publicity. Debate on the new ideas and lines of thought was essential for the development of the nation-state, but it also bore a seed of conflict. Klinge (e.g., 1967, 1982),

⁵ In the early 19th century, Hegelianism became prominent in educational debates through the personal influence of Professor J. J. Tengström. Tengström’s successor J. V. Snellman developed his predecessor’s work further, advancing the cause of civilising the *Finnish* “nation” and nationalising the educated classes. This became the ideological basis on which Fennomania flourished.

⁶ In the 1860s and 1870s the associations remained elitist and mainly liberalist. In the 1880s and 1890s, new Fennoman organisations emerged, broadening their membership. Finally, towards the end of the 1890s, also members of the working classes began to organise *on their own terms* (see Alapuro & Stenius 1989, pp. 30—39).

for one, has pointed out the many roots leading to the growth of Finnish nationalism. Ideological and political currents went hand in hand with a mounting awareness of nationalism and the idea(s) of a state called Finland (see Jussila 2004, pp. 270—290). During the second half of the 19th century, these ideas began to spread beyond the cloistered academic world as well. This was largely the result of the work of associations⁷ in which intellectuals were active.

Cultural Politics and the State

Many of the administrative instruments subsequently considered an integral part of public cultural policy were already formed in the course of the 19th century, at a time when the concept of cultural policy (*kulttuuripolitiikka*) did not even exist yet. During the period, intellectuals were active within civil society and took part in the development of cultural administration. They were influential both from within the government itself and through the work of the associations independent or semi-independent from it. As a result, Finnish cultural policy substantially reflects the active relationship between the state and civil society. In fact, the origins of most of the cultural policy instruments can be traced back to this relationship. There are several examples of this development: a mention might be made of copyright legislation,⁹ cultural heritage policy, pre-release examination of commercially distributed films, development of art institutions and art education, and popular education.

⁷ In the early 19th century, associations were rare, but not prohibited, in Finland. After 1849 they had to obtain the approval of the emperor before they could become active. After 1883, this imperial power was given to the Finnish Senate, which exercised it briefly until 1889 when it was transferred back to the emperor during "The First Russification Period" (Smeds & Stenius 1989, p. 69). Here, associations (or "societies") are taken to include *organised* groups with rules and regulations and an elected leadership.

⁹ In the 1870s the Finnish Association of Artists (*Konstnärsgillet i Finland*) actively pushed for an agenda involving copyright protection (see Sokka 2005).

Let us briefly look at the formation of heritage policy. The National Archives are the central archival institution in Finland, with its roots going back to 1817 when the first archivist was appointed for the Senate. In 1869, the Archives of the Senate were renamed the State Archives of Finland. Together with the Finnish Antiquarian Society it provided the main impetus for the development of Finnish antiquities legislation and administration. The Decree on the Protection of Ancient Monuments was issued in 1883, and the following year the Archaeological Bureau (later renamed the State Archaeological Commission) was founded, charged with a task defined as “the general care of country’s ancient monuments.” The 1920s saw the establishment of the Finnish Museums Association and the first Provincial Archives. In due time, cultural heritage policy came to form one of the expert areas of cultural policy.

Similarly, the call for pre-release examination of commercially distributed films intensified in 1908 thanks to the active pressure from civil society. Especially religious and pedagogical circles showed great concern for the impact of cinema on, above all, children and youth. Upon the initiative of the *Kolmisointu* society, the Senate Act of 1911 stipulated that local police authorities henceforth preview all films to be released. The oppressive political and cultural climate during the so-called Second Russification Period under way in the country only helped to make these temporary Senate provisions remain in force until the spring of 1919. Consequently, the Finnish development followed the model of neither Sweden nor Norway. In these two countries, the pre-release examination of films was instituted by law by 1913, whereas in Finland the corresponding procedure was not implemented until 1946 (Nenonen 1999, pp. 25—35). However, the first board of film censors was set up by the Finnish Senate in 1919.

Art education and both national and local arts institutions were closely connected to the work of associations and followed their ideological pedigree. On the national level, Finnish National Gallery, National Museum of Finland, and both Swedish- and Finnish-language national theatres have their roots in the work of associations (Sokka 2005, Helminen 2006). In the local context, too, the system of subsidising fine arts evolved from within a civilizing ethos and out of the initiatives of arts associations and other societies (such as *Soitannollinen Seura* [an association for the advancement of music], labour movement and local workers' associations, temperance movement, local fire brigades, and the rural youth association movement). In urban areas, local cultural initiatives were funded through profits from the sales of alcohol. This practice derived from the "Gothenburg model" in Sweden and meant that the funds raised from liquor sales were (partially) returned to the broader population and consumers. Towards the end of the century, popular enlightenment *par excellence* started receiving stronger support in the local context. For instance, influenced by the Norwegian example and also the North American public library movement, the number of public libraries was substantially increased (see Helminen 2006). School libraries had been established juridically through a paragraph in the Statutes on Primary Schools already in 1866. It was not, however, schools or school authorities that became the central actor in the library development, but instead the Society for Popular Education, established in 1874 within nationalist Fennoman circles to produce and distribute cheap popular literature and stimulate desire for knowledge and culture among the common people (Vatanen 2002, p. 210.) In the national context, obligatory popular education was incorporated into the law of 1898.

State Arts Boards as Reflective Exercises

The arts were one instrument the state had at its disposal when moulding citizenry into a national community bound by a sense of unity. Conversely, state support for artists (through grants, pensions, and professorships) proved crucial in validating the arts in the country.

Different mechanisms were available for awarding state grants and prizes: the Senate could request these to be awarded by various arts associations, or it could nominate expert boards to either award the grants themselves or issue an opinion on whom they should be awarded. The first such art board was set up in 1865, for the purpose of awarding the first State Prize in Literature (Sokka 2005, p. 41; Tuomikoski 1977, p. 56.)

In this way, during the period of the autonomous Grand Duchy of Finland, State Arts Boards took shape as a public policy instrument in the field of culture. The model for the board system initially emerged from within the activities of the associations, with the perspective here being rather highbrow—‘the people’ and ‘the nation’ were both defined from an elitist cultural viewpoint. After the country gained its independence in 1917, the State Arts Boards retained their image as clubs for sophisticated, educated intellectuals advocating the cause of ‘culture’. As such, the boards represented the legitimised idea of culture and hegemony in society, and could be said to have been enlisted to articulate the great narrative of their time. Culture and art were used actively by diverse groups to promote their own view of defining what was to be understood as genuinely Finnish. In this respect the first State Arts Boards were influential in the construction of the idea of the Finnish nation and in the definition of the exact content of this notion. (Sokka 2005, pp. 116—124; Sokka & Kangas 2006, pp. 130—131.)

State Arts Boards for visual arts, music, architecture, drama, and literature were regularised in 1918. Their core tasks and functions were established in 1918 as follows: (1) to monitor developments within the art form represented by the particular board; (2) to issue official statements (most importantly in connection with the allocation of subsidies, but also on, e.g., copyright and other legislative measures); and (3) to make initiatives benefiting the art form they represented (e.g., regarding taxation or involving art institutions) (see Tuomikoski 1977, 56).

In 1918, the influence of the first chairmen of the boards showed itself to be considerable, as in this capacity they could themselves personally decide on who would be invited to join the boards as their members. Soon afterwards, however, it fell upon the boards themselves to collectively propose new member appointments on their own. Eventually, there were six members in each board (from 1925 onwards), appointed for four years at a time.¹⁰ In the five boards there were a total of 78 members (chairs included) during the period 1918—1939, which means that members were frequently re-appointed after finishing their four-year terms. In addition, during this 21-year interval there were only a total of three chairs in each board, with 30% of all new chair appointments made solely because of the death of the sitting chair. Thus, the socio-cultural background of the board members remained fundamentally homogenous and basically unchanged throughout the period of the First Republic (1918-1939).

Each of the initial chair appointees was a professor (see TABLE I) and the boards were formed on terms of the (more or less) bourgeoisie intelligentsia (Sokka 2005, pp. 109—113;

¹⁰ The analysis here is based on research using primary sources: minutes of meetings and reports by the State Art Boards from 1918—1939.

Autio 1986, p. 219).¹¹ All of the first chairs were also specialists in aesthetic theory—most immediately Hirn, who was a professor of aesthetics and literature, and Tikkanen, an art history professor (see Kuisma & Riikonen 2005). These intellectuals applied their expertise in various arenas, exerting influence on how to define and recognize "good" art: In their publications (e.g., Hirn 1900, 1902, 1914 [reprinted in 1924 and 1949]; Tikkanen 1925a, 1925b, 1926a, 1926b) they theorised on the nature of aesthetically valid art; in their professional capacity and public roles they trained new generations of intellectuals and allocated tangible resources among applicants for public funds.

The members of the State Arts Boards represented (political) positions that could likewise be classified as bourgeois. Recruitment to the boards was done from both language groups (Finnish and Swedish). In the arts boards, however, the dividing line seemed to have been drawn between the bourgeois and non-bourgeois worldviews rather than based primarily on language politics, even though the language mattered, too: there was clear tendency towards dividing the positions evenly between the two linguistic groups (Sokka 2005, pp. 109—113; Autio 1986, p. 219). During the interwar period, the fiercest struggles over language within the administration were already abating. In its stead, the question of (party) political representation was becoming more and more paramount (Tiihonen & Ylikangas 1992, pp. 245—246.)

¹¹ Following its independence, Finland drifted into a civil war between the bourgeois "Whites" and the left-wing "Reds." The Whites came off victorious, both camps having suffered heavily and the war leaving many scars in the societal fabric. After the war, the ideal of a cohesive nation was still cherished, while many members of the elites had grown disappointed with the actions of the "people," expressing desire to now keep a firmer hand in steering the nation into future (Alapuro 1995, pp. 212, 227). Nationalism was often paralleled with politicising tendencies within the art world as well. Most of the visual artists, for example, fought on the White side, and nationalism could later on mediate the content of the art. Later on, in the 1920s, such prevalent national orientation often found itself at cross-purposes with international influences making headway in the country, with Left critics and the younger (avant-garde) generation of artists calling its premises into question (Reitala 1973, pp. 2—3).

As regards the membership of the arts boards, the most notable shift occurred in 1925, when one new member for each board was to be chosen from among the representatives of the artistic activities of the working classes. The initiative for this change came from the Ministry of Education.¹² During this time, socialist parties were in majority in the parliament.

Designation of the so-called working class representatives to the boards was an attempt to formally bind them to the existing system and, predictably enough, the impact of this augmentation was far from revolutionary: the reasoning and justifications behind the board resolutions remained practically unchanged even in the years after 1925, as it was the boards themselves that made the proposals identifying the suitable candidates for the membership.

In the 1920s, governments were short-lived and weak, and the Parliament—with Social Democrats as the largest party in it—maintained a pivotal role in the politics (Nousiainen 2006, pp. 203—212). The Socialists could exert greater influence on the allocation of art subsidies through their activities in the parliament than through arts boards (e.g., the Workers' Theatre Association and the Workers' Music Association received their first state subsidies by decisions made in parliamentary committees, not by the State Arts Boards).¹³

Also, in their political outlook the new board members could not be characterised as

¹² The Senate's Department of Ecclesiastical Affairs was the predecessor of this ministry. Following the Independence (1917), the Department was gradually transformed into the Ministry of Education (1922). The Department prepared ecclesiastical and educational matters for discussion at the Senate. In addition, the Department dealt with an increasing number of questions relating to culture. The Ministry appropriated most of the department's functions unchanged. (Autio 1986, pp. 466—467; Heikkilä 1985, p. 461.)

¹³ In 1922, The Workers' Theatre Association (*Työväen Näyttämöiden Liitto*) secured state subsidies through a parliamentary resolution that was not submitted to the Government (see State Board of Drama, annual report 1922). In 1923, the Workers' Theatre Association and the Workers' Music Association (*Työväen Musiikkiliitto*) both applied for financial support from the state. The Parliamentary Committee for Education and Culture pre-approved 75 000 FIM for each organisation. The applications were then submitted to the Finance Committee, which approved 50 000 FIM for the Workers' Theatre Association. Also, most of the revenue of the Workers' Music Association in 1923 (its total budget was at 85 300 FIM) came from state subsidies (see *Työväen Näyttämötaide [Workers' Theatre Journal]* 1922:11, p. 228, and 1923:4, p. 92; *Työn Sävel [Workers' Music Journal]* 1923:5, p. 5). Without support in the Parliament, this funding structure would not have been possible. For instance, in 1922 the State Board of Music refused to handle the application of the Workers' Music Association, as—“despite the Association's importance in the field of popular enlightenment”—the application was considered to be lacking in content as regards “compositional art *par excellence*.” The Workers' Theatre Association finally received its first subsidies in 1925, with the backing of the Board of Drama. In the case of the Workers' Music Association, the first subsidies granted to it by the Board of Music were paid out in 1929 to assist in the organisation of a composing competition.

representing radical left—to be sure, anything else would have been impossible, too, at a time when the Communist party remained outlawed. In some cases, new influences were brought to bear upon the boards by fiat: from time to time, the Ministry of Education could resort to the use of its power to amend or reverse board resolutions (in response to pressure from the parliament). This, however, did not occur frequently. Yet in 1919 and at the beginning of the 1920s, for instance, the Parliament and the Ministry did venture to modify the resolutions made by the Board of Drama, adding certain workers' theatres to the list of recipients for state subsidies.

In the board meeting records, politics appear seldom manifest. Nevertheless, reviewing the minutes of the board meetings, one can detect a certain consistency in the award criteria behind the decisions that set apart some applicants as worthy of public support and some as not. The Board decisions were sharply criticized by the organizations of the Left, which claimed that, behind the reasoning, “[O]ne can still detect views that underestimate the workers’ desire for art...Such a conservative outlook again made itself manifest in the decisions on how the state subsidies for theatres would be distributed” (*Workers’ Theatre Journal* 1925:5).

Implicitly and indirectly, the board decisions reveal intriguing contents. When the actions of the State Arts Boards are fitted into a larger context, the significance of the boards’ work grows, reaching beyond the confines of the art world: through the considerations going into them, these decisions tell us much about the social and political realities, conflicts, and contradictions during the time period in question. From 1918 onwards, each board recorded its mission and functions in the meeting minutes. Many of the tasks were inherited from the

pre-independence period and adapted to the needs of the art form represented in each particular case (and to the already formulated instruments which the boards were to control).

The Role and Functions of the Arts Boards

Examining their work more closely, we see that, in practice, the actual functions of the different state boards evolved in interaction with the art world and in response to shifts in the broader political alignments, apparent, for instance, from the gradually more favourable attitude the boards developed towards applications by workers art organizations. In spite of such changes, however, the form and functions of the boards remained more or less the same for decades, with the boards even able to resort to specific means to protect their position of power within art governance. At any event, the core of their activities consisted in allocating resources to select applicants, and in discharging their duties the arts boards could in this manner gain and maintain control over the criteria of official art, at the same time representing and often also reforming the contents of culture.

TABLE II reconstructs and depicts characteristic actions by the boards based on information gleaned from minutes of the meetings and reports of the State Arts Boards dating from the interwar period. Based on this data, we can distinguish four different roles that the boards de facto performed, reflecting the complex nature of the actions of the boards. Each of these roles encompasses a number of separate judgments that need to be carefully culled from the diverse arguments sometimes only implicitly there in the meeting minutes. In practice, the different roles overlap or are intertwined, but identifying them separately makes it possible to point out certain fundamental, constitutive presuppositions behind the seemingly individual and contingent decisions taken by the boards.

As **intermediaries** (see TABLE II), the boards were working in an in-between position, catering to both the professional associations in the fields they represented and the relevant governmental authorities. “The bipolar situation faced by the board poses a dilemma in which the board must equally take into account the needs of the field and remain loyal to the government...” reported the Board of Drama in 1920. In this capacity, the boards served as a buffer between the state and the different fields they represented; in other words, they reduced the risk of direct collisions in the course of the interaction between the two sides.

On the one hand, it was imperative for the boards to remain loyal to the government if they were to attain and maintain their power position; on the other hand, they had to safeguard their own autonomy to preserve their credibility and legitimacy vis-à-vis the different fields they were to represent. There were several occasions when one or more of the boards protested against the edicts and decisions of the Ministry of Education. Ultimately, such protests failed to substantially change anything and the boards continued to operate as before. At the level of board membership, the exigencies of this role as an intermediary manifested themselves with the force of a quasi-criterion influencing the selection of individual members. Not everyone was suitable for membership; one had to be acceptable for both the art field, the state (ministry), and the sitting members of the board. The ability to respond to multiple interests was obviously circumscribed by the power relations and social networks of the individuals in question. This was seen explicitly in 1922, when the Board of Architecture resigned en masse after the Finnish Association of Architects had failed to back the Board’s decision to re-elect one of its current members, proposing instead a nominee of its own. Eventually, all the original members (except the contested one) were reappointed to their positions when a compromise candidate suitable for all parties was found.

The boards, however, did not merely serve as a buffer facilitating the interaction between the state and the different arts fields; they also controlled this interaction. In practice, they were able to demarcate and stand guard over the boundary line between the two parties. By deciding whom to let in and whom not (strategies of inclusion/exclusion), the boards had the power to keep certain views (groups) out of the sphere of the "official cultural policy." In this way, their work reflected the role of intellectuals as important subjects in the development of ideologies, and as actors affected in turn by their own socio-political context, thus inviting the question of exactly who or what it was that became endorsed through their actions.

The boards effectively used their power to select the worthy ones from among all the applicants striving to attain a legitimate standing in the field through the "official endorsement" by the boards. In this way, the boards acted as **gatekeepers** (TABLE II). This legitimating function the boards' actions was linked to hegemonic projects affecting the broader society. The level of artistic achievement attained could be played down in the interest of promoting a particular worldview. As observed at one of the boards, "these works of art might not meet all the standards of high quality, but...their patriotism and pedagogical significance more than compensate for their deficiencies" (Board of Literature, 1920).

The arguments expressing concern for popular taste provide a good example of the two-sidedness of this situation. The boards were engaged in a mission to civilize the masses, with art education offering one way of doing this; but at the same time, the view of culture they represented in public was but a particular one (their own). Gatekeeping in this fashion was carried out on at least three different levels: the boards could effectively demarcate the boundaries of the art world (assert the validity of their own art form); but they could also

engage in political demarcation (often by arguing for "pure art") and in the demarcation of the concept and the contents of the nation ("Finnishness"). Here the background of the board members is of foremost importance, bearing in mind that the politics behind the actions cannot be separated from the persons responsible for these actions (cf. Palonen 1989; Palonen & Walker 2003).

In addition, the State Arts Boards were also **representatives** and **supporters** of their designated fields (TABLE II). The boards each strove to sponsor their own art forms, as opposed to others competing for the same resources. On one side of this role we can thus see a vested interest, evident in statements like "The board has shown that, as regards state pensions, actors are in a much worse position than, e.g., musicians and authors" (Board of Drama, 1921). As representatives, the boards worked together with the associations. For example, the associations (later on also institutions) in the field had to be consulted before the nomination of (some of the)¹⁴ board members could be confirmed. The relationship could be sometimes more intimate, sometimes more distant, depending on the standing of the association. In this way, the role the boards had as representatives and supporters partly overlapped with their function as gatekeepers: for example, in 1922 the Board of Music stated that it could not favour subsidies for the Workers' Music Association because the association did "not meet the artistic standards [expected of it]."

Due to the complexities inherent in their role, the boards were able to increase the autonomy of their actions on behalf of the art forms they represented. Usually the board decisions fell more in line with the aims of those associations that were represented among the board members than those that were not. There was thus also pure professional self-interest

¹⁴ Two of the members in each Board had to be artists, and the "leading association(s) of the art form in question" would have to be consulted in connection with their appointment.

involved. Each of the boards drew upon its prestige to promote its own reference groups in the statements it issued, and it is possible to see a clear connection between the particular conception of art the board stood for and a rather particularistic kind of collective self-interest exhibited by an occupational group. For instance, in 1918 all of the members of the Board of Music were representatives of classical music (or, as they themselves put it, “higher art music”), which was to be performed by symphony orchestras only.

The boards, furthermore, made decisions that had rather more directly political consequences, thereby acting as **politicians** (TABLE II). They made initiatives and issued statements taking positions in ongoing discussions involving their own fields. In their role as politicians, the boards could openly propose actions concerning policy practises and instruments as well as art institutions. Take, for instance, the matter-of-fact observation that “a request was submitted to the Council of State urging it to take measures to build an art museum in Helsinki” (Board of Visual Arts, March 23, 1927). The boards could also move from practical questions on to a more openly ideological level, for instance to buttress the prevailing conception of the nation: “First and foremost we must recognize the work done by the applicant in promoting the culture of our kindred nations” (Board of Literature, 1933). Acting in this fashion, to be sure, tells much of the context of the time: the board resolutions show us that, in the 1920s and the 1930s, it was possible to adopt an openly patronizing attitude towards the “lower classes” and see a “unique patriotic responsibility” in the call to foster close relationships between “kindred nations.” Such statements give away something of the worldview represented by the board members.

Conclusion

We can locate the beginnings of the state's art administration and the origins of the State Arts Boards in Finland in the relationship between the state and civil society in the 19th century. Many instruments created at the time are still today elements of public cultural policy. Through the State Arts Boards, intellectuals exerted their power of expertise to demarcate the art world. One can see them acting as agenda setters for the art forms represented by the boards. At the same time, these intellectuals acted in their capacity to strengthen the respectable standing of these same art forms with respect to other ones. The actions of these intellectuals can be interpreted as form of exercising judgment: the relatively small group of individuals in question wielded considerable influence on (1) what was considered to be art and (2) what was "good" art deserving of public support. Many of the members of the expert boards were in a position to define artistic quality also in larger contexts and in public discussion, in their role as academics, critics, and representatives of art associations. Moreover, many of the expert board members were also board members in private foundations providing financial support to the cultural sector.

The intellectuals were acting at a certain historical conjunction, each of them with personal affiliations bearing on his or her actions. It is possible to find a political dimension in any given practise (cf. Palonen & Walker 2003). It is also possible to interpret certain actions as choices in a pluralistic reality. If action is understood in this Arendtian fashion, it is also bound to be political by nature.

The role of civic associations and organizations has been important in the practice of democracy, and politics has played a major role in how 'culture' has been defined. Here it

was a matter of “inventing the tradition” for the Finnish nation, of hegemony and of legitimating the interests of some of the actors (Sokka & Kangas 2006). The early phases of Finnish cultural policy could be defined as a period of nation building, with the civilizing mission and national prestige growing increasingly important to the interests of a ‘nation’ groping after independence (Kangas 1999, 2004). In this article, we have more specifically wanted to show how the actions of a group of intellectuals contributed to the maintenance of hegemony and power over the contents of certain specific areas of social life. To this end, we looked at some of the arguments employed in the service of this goal.

It has been said that in spite of this power of the State Arts Boards, the measures adopted to attain specific artistic goals still had to make their way through the screen of the party politics, given the position the boards were in as governmental organs (Autio 1986, p. 225). For example, it has been claimed that in the 1920s, the Expert Board of Drama made a conscious effort to weaken the conditions for working class theatre groups (Niemi 1982, p. 363). The board resolutions show that at least a certain spirit of opposition existed towards working class theatres, but that the arguments used to express this opposition were not often explicitly political; the politics operated behind the argument for “pure art,” defined to fit the tastes of the bourgeoisie.

Controlling the contents of the art forms they represented, the boards were in a position to determine who was assigned an officially legitimate status as an artist. The total number of members in all the boards combined was rather small; thus, these intellectuals formed what was basically a small circle in which practically everyone knew everyone else. The board appointments were usually for a long period, and the selection of new members was made based on the consent of the sitting members. This way, there were no drastic changes in the

board decisions over time, and the power remained entrenched in the hands of a small group of likeminded arbiters.

The boards did follow the developments in their respective fields closely, keeping an eye on the new trends and the avant-garde, however ultimately opting to side with caution when it came to legitimating new contents. They remained suspicious about the social and political standing of the applicants. Thus, they could be characteristically rigid when it came to the socio-political context, at the same time as they showed a capacity for flexibility and innovativeness in artistic issues that conformed to the worldview of the board members.

The function of the expert boards has remained practically unchanged to this day. Above, we referred to four different roles that we detected in the way the boards and the intellectuals working within them functioned: that of (1) an intermediary, (2) a gatekeeper, (3) a representative and a supporter, and (4) a politician. Through our analysis of these roles of the expert boards, we showed that the boards did not function outside of their own socio-political context, or purely based on the maxim “art for art’s sake.” We further examined the way in which certain social categories were able to influence the shape and form obtained by, or assigned to, ‘culture’. The actions of the boards can be analyzed as political choices or political judgments. The question of hegemony and power, at least on a symbolic level, was never absent from the work of State Arts Boards. The decisions the boards took always benefited some interests more than others; and at any rate, to the extent that one, as an intellectual, acts in the public sphere, the presence of ideologies and politics is always implicitly there.

Interesting questions for further research would ensue from an in-depth investigation into (1) the nature of the judgments made in these boards (cf. Benhabib 1988, Steinberger 1990, Parvikko 2003); (2) the backgrounds of the members compared to the ideological standings they represented and the positions they held in the field; and (3) thereby the subtle mechanisms through which societal structures are culturally constructed, maintained, and re-constructed.

Sources

Finnish National Archives (*Kansallisarkisto*):

Archive of the Ministry of Education (*Opetusministeriön arkisto*)

State Board of Drama, annual reports (1918—1935, 1937—1938)

State Board of Architecture, annual reports (1919—1923, 1925—1926, 1929—1930)

State Board of Music, annual reports (1918—1928, 1930—1939)

State Arts Boards (*Valtion taidelautakunnat*)

State Board of Visual Arts, minutes of meetings (1918—1938)

State Board of Literature, minutes of meetings (1918—1939)

State Board of Architecture, minutes of meetings (1930—1939)

Workers' Music Journal, 1923—1939.

Workers' Theatre Journal, 1921—1939.

References

Alapuro, Risto (1988) *State and Revolution in Finland* (University of California Press, Berkeley & Los Angeles).

Alapuro, Risto (1995) [1994] *Suomen synty paikallisena ilmiönä 1890—1933* (Hanki ja jää, Helsinki).

Alapuro, Risto (1997) *Suomen älymyöstö Venäjän varjossa* (Hanki ja jää, Hämeenlinna).

Alapuro, Liikanen, Smeds (1989), eds, *Kansa Liikkeessä* (Kirjayhtymä, Vaasa).

Alapuro, Risto & Stenius, Henrik (1989) "Kansanliikkeet loivat kansakunnan." In: Alapuro, Liikanen, Smeds, eds, *Kansa Liikkeessä* (Kirjayhtymä, Vaasa), pp. 7-53.

Alestalo, Matti (1986) *Structural Change, Classes and the State: Finland in an Historical and Comparative Perspective* (Research Group for Comparative Sociology, University of Helsinki, Research Reports No 33).

Autio, Veli-Matti (1986) *Opetusministeriön historia IV: Ensimmäisen tasavallan kulttuuripolitiikka 1917—1944* (Opetusministeriö, Pieksämäki).

Benhabib, Seyla (1988) "Judgment and the Moral Foundations of Politics in Arendt's Thought", *Political Theory* 16, 29-51.

- Kuisma, Oiva & Riikonen, H. K. (2005), eds, *Estetiikan syntysanat: Suomalaisen estetiikan avainkirjoituksia valistusajalta 1970-luvun alkuun*, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1015 (SKS, Jyväskylä).
- Flynn, Bernard (1991) "The Places of Art in Arendt's philosophy", *Philosophy & Social Criticism* 13, 217-228.
- Gramsci, Antonio (1978) *The Modern Prince & Other Writings* (International Publishers, New York).
- Haapala, Pertti (1995) "Talous, valta vai valtio – johdatus näkökulmaan", In: Haapala, P, ed, *Talous, valta vai valtio: tutkimuksia 1800-luvun Suomesta* (Vastapaino, Tampere), pp. 9-17.
- Harvie, Christopher (1999) "Ballads of a Nation" *History Today*, September 1999.
- Heikkilä, Markku (1985) *Opetusministeriön historia III: Kielitaistelusta sortovuosiin 1869—1917* (Opetusministeriö, Pieksämäki).
- Helminen, Minna (2006) *Säätyläisten huvista koko kansan taiteeksi*, Cuporen julkaisuja 13 (Cupore, Helsinki).
- Hirn, Yrjö (1900) *The Origins of Art: a psychological & sociological inquiry* (MacMillan, London).
- Hirn, Yrjö (1902) *Konstens ursprung: en studie öfver den estetiska värksamhetens psykologiska och sociologiska orsaker* (Söderström, Helsingfors).
- Hirn, Yrjö (1914) *Esteettinen elämä* (Helsinki).
- Hroch, Miroslav (1985) *Social Preconditions of National Revival in Europe. A Comparative Analysis of the Social Composition of Patriotic Groups among the Smaller European Nations* (CUP, Cambridge).
- Hroch, Miroslav (1998) "Programme und Forderungen nationaler Bewegungen. Ein europäischer Vergleich", In: Timmermann, H., ed, *Entwicklung der Nationalbewegungen in Europa 1850—1914* (Duncker & Humblot, Berlin), pp. 16-29.
- Hutchinson, John (1999) "Re-interpreting Cultural Nationalism", *Australian Journal of Politics and History* 45, 392-407.
- Jussila, Osmo (2004) *Suomen suuriruhtinaskunta 1809—1917* (WSOY, Juva).
- Jyränki & Nousiainen, *Suomen eduskunta 100 vuotta 2: Eduskunnan muuttuva asema* (Edita, Helsinki).
- Kangas, Anita (1999) "Kulttuuripolitiikan uudet vaatteet", In: Kangas, A. & Virkki, J., eds, *Kulttuuripolitiikan uudet vaatteet*, SoPhi 23 (Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä), pp. 156-179.
- Kangas, Anita (2004) "New Clothes for Cultural Policy", In: Ahponen, P-L. & Kangas, A., eds, *Construction of Cultural Policy*, SoPhi 94 (Minerva, Jyväskylä), pp. 21-41.
- Karabel, Jerome (1976) "Revolutionary Contradictions: Antonio Gramsci and the Problem of Intellectuals", *Politics and Society* 6, 123-172.
- Klinge, Matti (1967) *Kansalaismielen synty: Suomen ylioppilaiden aatteet ja järjestäytyminen ilmentämässä yleisen mielipiteen ja kansalaistietoisuuden kehittymistä v. 1853–1872* (Helsinki).
- Klinge, Matti (1982) *Kaksi Suomea* (Otava, Keuruu).
- Kuisma, Markku (1995) "Yrittäjät 1700-luvun luokkakuvassa", In: Haapala, P., ed, *Talous, valta vai valtio: tutkimuksia 1800-luvun Suomesta* (Vastapaino, Tampere), pp. 29-59.
- Liikanen, Ilkka (1995) *Fennomania ja kansa: joukkojärjestäytymisen läpimurto ja Suomalaisen puolueen synty*, Historiallisia tutkimuksia 191, Suomen Historiallinen Seura (SHS: Jyväskylä).
- Ma, Shu-Yun (1999) "Reciprocal Relation Between Political Development and Ethnic Nationalism", *The Social Science Journal* 36, 369-379.
- Nenonen, Markku (1999) *Elokuvataarkastuksen synty Suomessa (1907-1922)* (Suomen Historiallinen Seura, Helsinki).

- Nousiainen, Jaakko (2006) ”Suomalainen parlamentarismi”, In: Jyränki & Nousiainen, *Suomen eduskunta 100 vuotta 2: Eduskunnan muuttuva asema* (Edita, Helsinki), pp. 180-331.
- Palonen, Kari (1989) ”Hannah Arendt”, In: Kanerva, J., ed, *Politiikan teorian moderneja klassikkoja* (Gaudeamus, Helsinki).
- Palonen, Kari & Walker R. B. J. (2003) ”Politics Revisited”, *Alternatives* 28, 167-170.
- Parvikko, Tuija (2003) ”Hannah Arendt and the Arrogance of Judgment”, *Alternatives* 28, 199-213.
- Peltonen, Matti (1995) ”Aatelisto ja eliitin muodonmuutos”, In: Haapala, P., ed, *Talous, valta vai valtio: tutkimuksia 1800-luvun Suomesta* (Vastapaino, Tampere).
- Pulkkinen, Tuija (2003) ”Hannah Arendt and the Politics of Philosophy”, *Alternatives* 28, 215-232.
- Reitala, Aimo (1973) ”Kansallisen ideologian vuodet”, *Taidehalli* 73, 2-7.
- Reitala, Aimo (1974), ”Kuvataiteilija suomalaisessa yhteiskunnassa ennen itsenäisyyden aikaa”, *Taidehalli* 74, 4-14.
- Smeds, Kerstin & Stenius, Henrik (1989) ”Yhdistymisvapauden rajat”, In: Alapuro, Liikanen, Smeds, eds, *Kansa Liikkeessä* (Kirjayhtymä, Vaasa), p. 69.
- Smith, Anthony D (1998a) [1986] *The Ethnic Origins of Nations* (Blackwell, Oxford).
- Smith, Anthony D (1998b) *Nationalism and Modernism. A critical survey of recent theories of nations and nationalism* (Routledge, London & New York).
- Sokka, Sakarias (2005) *Sisältöä kansallisvaltiolle. Taide-elämän järjestäytyminen ja asiantuntijavaltaistuva taiteen tukeminen* Cuporen julkaisuja 8 (Cupore, Helsinki).
- Sokka, Sakarias & Kangas, Anita (2006) ”From Private Initiatives towards the State Patronage”, *Nordisk kulturpolitisk tidskrift* 9, 116-137.
- Steinberger, P. J. (1990) ”Hannah Arendt on Judgment”, *American Journal of Political Science* 34, 803-821.
- Stenius, Henrik (1995) ”Julkisen keskustelun rajat suuriruhtinaskunnassa”, In: Haapala, P., ed, *Talous, valta vai valtio: tutkimuksia 1800-luvun Suomesta* (Vastapaino, Tampere), pp. 173-187.
- Tiihonen, Seppo & Ylikangas, Heikki (1992) *Virka, valta, kulttuuri* (VAPK-kustannus, Helsinki).
- Tikkanen, Johan Jacob (1925a) *Konsthistoria: måleri och skulptur från fornkrisna tider till våra dagar* (Söderström, Helsingfors).
- Tikkanen, Johan Jacob (1925b) *Die moderne bildende Kunst in Finnland* (Druckerei des Staates: Helsinki).
- Tikkanen, Johan Jacob (1926a) *Modern Art in Finland* (Government Printing Office, Helsinki).
- Tikkanen, Johan Jacob (1926b) *L'art moderne en Finlande* (Statsrådet, Helsingfors).
- Tocqueville, Alexis de (1969) [1835 / 1840] *Democracy in America*. (Anchor, New York).
- Tuomikoski-Leskelä, Paula (1977) *Taide ja politiikka: Kansanedustuslaitoksen suhtautuminen taiteen edistämiseen Suomessa*. Historiallisia tutkimuksia N:o 103. (Suomen Historiallinen Seura).
- Vatanen, Pirjo (2002) *Sääty-yhteiskunnan kirjastosta kansalaisyhteiskunnan kirjastoksi: Yleisten kirjastojemme murroskausi 1890-luvulta 1920-luvulle* (Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki).

Tables

TABLE I: The First Chairmen of the State Arts Boards in 1918				
MUSIC Professor Robert Kajanus	ARCHITECTURE Professor Eliel Saarinen	LITERATURE Professor W. J. Söderholm	VISUAL ARTS Professor J. J. Tikkanen	DRAMA Professor Yrjö Hirn

TABLE II: The Roles of the State Arts Boards

ROLE	ARGUMENT(S)
<ul style="list-style-type: none"> INTERMEDIARY 	<p>* “The bipolar situation faced by the board poses a dilemma in which the Board must equally take into account the needs of the field and remain loyal to the government...” (Board of Drama, 1920)</p> <p>* The boards wanted to keep the appointment of new members in their own hands to a maximum extent possible.</p> <p>* In May 1921, the Board of Visual Arts turned down a parliamentary proposal to “simplify” the structure of the boards.</p> <p>* The members of the Board of Architecture resigned en masse in 1922 owing to the failure of a government ministry to heed the board’s opinion in a matter involving appointment of new members.</p> <p>* “Neither do the artist’s [Reino Partanen]...works...meet the criteria of high artistic standards nor can the Board place its trust solely on references involving foreign authorities.” (Board of Visual Arts, April 14, 1924) → The Ministry’s subsequent decision to nonetheless award the grant to Partanen caused the resignation of three board members.</p> <p>* “The Board wishes to express its concern on account of the actions the Ministry has taken to amend the previous resolution of the board ...” (Board of Drama, 1930)</p>
<ul style="list-style-type: none"> GATEKEEPER 	<p>* “... many churches are still being built that provide a model with a ruinous effect on people’s taste...” (Board of Architecture, 1919)</p> <p>* “These works of art might not meet all the standards of high quality, but...their patriotism and pedagogical significance more than compensate for their deficiencies...” (Board of Literature, April 9, 1920)</p> <p>* “... subsidies only ought to be given to visual artists proper.” [concerning subsidies for unestablished art forms] (Board of Visual Arts, May 21, 1921)</p> <p>* The Board of Music did not support subsidies for the Workers Music Association because it did “not meet the artistic standards” expected of it by the Board. (Board of Music, 1922)</p> <p>* “This [a grant for the artist Väinö Aaltonen] would</p>

	<p>constitute a recognition for...an artist to whom his fatherland remains indebted..." (Board of Visual Arts, April 9, 1924)</p> <p>* "This Board does not consider photography as belonging to the visual arts represented by it..." (Board of Visual Arts, March 23, 1934)</p>
<ul style="list-style-type: none"> • REPRESENTATIVE and SUPPORTER 	<p>* "The Board reminded that...the needs of art music are more pressing than those of other art forms, which should be taken into consideration..." (Board for Music, 1919)</p> <p>* "In the statement [concerning subsidies to theatre], the Board noted that it could not count workers' theatres among the professional theatres." (Board of Drama, 1921)</p> <p>* "The Board has shown that, as regards state pensions, actors are in a much worse position than, e.g., musicians and authors." (Board of Drama, 1921)</p> <p>* "The Board cannot...deviate from the principle of <i>not</i> withholding subsidies from those [theatres] which have already been receiving them in previous years." (Board of Drama, 1922)</p> <p>* "Actions were discussed that should be taken in response to newspaper articles jeopardising the position of architects working in construction business." (Board of Architecture, January 11, 1932)</p>
<ul style="list-style-type: none"> • POLITICIAN 	<p>* "...Finland ought to join the international Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works..." (Board of Literature, October 15, 1918)</p> <p>* "The Board of Architecture should draw attention to the whole field, not just specific artistic questions..." (Board of Architecture, 1919)</p> <p>* "...the Viipuri Art School...teaches its students, especially those coming from lower classes, to recognize good taste..." (Board of Visual Arts, April 7, 1922)</p> <p>* "...A request was submitted to the Council of State urging it to take measures to build an art museum in Helsinki." (Board of Visual Arts, March 23, 1927)</p> <p>* "Finland has a unique...patriotic responsibility to cherish its close cultural ties with its sister nation Estonia." (Board of Visual Arts, October 26, 1928)</p> <p>* "There was a discussion concerning the lack of public competitions for designers of new buildings." (Board of Architecture, January 15, 1931)</p> <p>* "... first and foremost we must recognize the work done by the applicant in promoting the culture of our kindred nations." (Board of Literature, May 9, 1933)</p> <p>* In 1938 the Board of Architecture took the initiative of introducing a[n originally Swedish] model according to which 1 % of the total cost of each new building would be expended in art acquisitions.</p>

III

VERTAISARVIOINTI JA VALLANKÄYTTÖ VALTION TAIDELAUTAKUNNISSA 1918–1939

Sokka, Sakarias (2012)

Historiallinen Aikakauskirja, vol. 110, no. 1, s. 21–34.

Sakarias Sokka

Vertaisarviointi ja vallankäyttö valtion taidelautakunnissa 1918–1939

Kirkollis- ja opetustoimituskunnan, vuodesta 1922 Opetusministeriön, alaisuuteen perustettiin vuonna 1918 viisi valtion taidelautakuntaa. Sakarias Sokka tarkastelee taidelautakuntien taustoja ja toimintaa sotien välisessä Suomessa. Kohteena ovat suomalaisen taidepolitiikan ominaispiirteeksi tunnistettu, edustuksellisuuteen tukeutuva ja asiantuntijoiden toteuttama vertaisarviointi sekä lautakuntien alkuvaiheeseen liittynyt vallankäyttö.

Tässä artikkelissa tulkitaan valtion taidelautakuntien arkistoaineistoa vuosilta 1918–1939. Nykyisessä, 1960-luvulla luodussa taidetoimikuntajärjestelmässä taidetukien jako valmistellaan asiantuntijoiden tekemin vertaisarvioinnein. Niiden käyttöä perustellaan parhaan alakohdaisen asiantuntemuksen hyödyntämisellä ja järjestelmän autonomialla suhteessa politiikkaan, mutta arviointimalli ilmentää myös suomalaiselle järjestelmälle leimallista valtion ja eturyhmien vahvaa asemaa.¹ Toimikuntien jäsenet nimittää ministeriö² eri taide- ja kulttuurialojen järjestäytyneiden tahojen esitysten perusteella. Lautakuntien aineisto osoittaa, että toimintamalli oli vastaava jo sotien välisenä aikana.

Ensimmäisen tasavallan kulttuuripolitiikkaa koskevia tutkimuksia on julkaistu suhteellisen niukasti, taidelautakuntiin keskittyen ei lainkaan.³ Tämän artikkelin tutkimusongelma koskee intressiedustuksen ja vertaisarviointien suhdetta sekä siihen sisältyvää vallankäyttöä: millaiselta pohjalta asiantuntijat toimivat ja keitä he olivat, millaisia arviointikriteerejä he sovelsivat ja kuinka he niitä käyttäessään määrättivät

omien alojensa sekä julkisen taidepolitiikan toimintapiiriä?

Taidelautakuntien toiminta selittää osaltaan asiantuntijavallan rakentumista osaksi valtionhallintoa, jonka yhtenä ominaispiirteenä sotien välisessä Suomessa oli parlamentarismista kestävyys.⁴ Analyysin tulokset osoittavat, että vaikka lautakuntien toimintaa perusteltiin taiteen autonomialla ja epäpoliittisuudella, toimintamalliin rakennettiin heti perustettaessa sisään myös poliittinen aspekti, joka perustui poliittiseen järjestelmään palautuvaan toiminnan sääntelyyn sekä asiantuntijoiden harjoittamaan arviointi- ja nimeämisen vallan käyttöön ja intressiedustukseen. Lautakuntajäsenten suhteellisen yhdenmukainen koulutustausta, ammattiryhmien si-

1. Ilkka Heiskanen, Anita Kangas & Peter Lindberg (1995) 'Cultural Policy Decision-Making and Administration', teoksessa *Cultural Policy in Finland. National Report*, The Arts Council of Finland / Council of Europe: Helsinki, 91–95; Per Mangset (2009) 'The Arm's Length Principle and the Art Funding System. A Comparative Approach', teoksessa Pyykkönen, Simanainen & Sokka (toim.) *What about cultural policy?* Jyväskylä: Minerva, 288–297.
2. Taiteen keskustoimikunnan osalta. Aluetasolla toimikuntien nimittämisvastuu siirrettiin vuonna 2011 maakuntien liitoille, jotka ennen nimityksiä kuulevat asiantuntijatahoja.
3. Vrt. Veli-Matti Autio (1986) *Opetusministeriön historia IV. Ensimmäisen tasavallan kulttuuripolitiikka 1917–1944*, Pieksämäki: Opetusministeriö; Minna Helminen (2007) *Säätyläistön huvista kaikkien kaupunkilaisten ulottuville*, Helsinki: Cupore; Paula Tuomikoski-Leskelä (1977a) *Taide ja politiikka. Kansanedustuslaitoksen suhtautuminen taiteen edistämiseen Suomessa*, Historiallisia tutkimuksia 103, Helsinki: SHS; Paula Tuomikoski-Leskelä (1977b) 'Poliittista, taiteellista ja siveellistä hurmiota. 1920- ja 1930-luvun kulttuuri-ilmaston hahmottelua', *HAIK* 4/1977.
4. Ks. Timo Soikkanen (1991) 'Suomen 30-luku ei ollut Euroopan 30-luku', teoksessa Timo Vihavainen (toim.) *Talvisota, Venäjä ja Suomi*, Historiallinen Arkisto 95, SHS: Helsinki, 157–164; Vesa Vares (1991) *Itsenäisyys ja poliittisen mentaliteetin muutos. Konservatiivisesta elitismistä massa- ja luokkapohjaiseen demokratiaan (1919–1933)*, Turun yliopisto, *Poliittinen historia* C:35, Turku; Risto Alapuro (1995) *Suomen synty paikallisena ilmiönä 1890–1933*, Porvoo: Hanki ja Jää, 236–257; Risto Alapuro (2004) 'What is Western and What is Eastern in Finland?', *Thesis Eleven* 77, 91–94.

säinen kanssakäyminen ja alakohtainen järjestäytyminen olivat olennaisessa asemassa käytännön toimien suuntaamisen ja lautakuntien jatkuvuuden turvaamisen kannalta.⁵

Taidelautakuntien tausta ja tehtävät

Jo autonomisessa Suomessa luotiin useita instrumentteja kulttuurin ja taiteen hallinnointiin: perustettiin ensimmäiset julkista tukea saaneet laitokset ja kirjastot, kehitettiin muinaismuistojen suojelua ja arkistolaitosta sekä kerättiin kansatieteellisiä kokoelmia. Myös yleinen oppivelvollisuus kirjattiin tuolloin lakiin. Vielä 1800-luvun alkupuolella valtio maksoi melko harvoja taiteilijaeläkkeitä ja ylläpiti vain yksittäisiä virkoja taiteen tukemiseksi, mutta jaksolla 1880–1900 valtio nelinkertaisti taidetukensa kohdentuen varoja useille taidelaitoksille ja jakaen aiempaa enemmän taiteilija-apurahoja. Tähän vaikuttivat niin valtionaloudelliset syyt kuin kansallinen herääminen. Myös paikallistasolla suunnattiin julkisia varoja kulttuuriin, kun orkestereita ja teattereita tuettiin kansansivistystarkoituksessa ja kaupunkiporvariston tarpeita tyydyttämään.⁶

Vuonna 1919 eduskunta hyväksyi lainsäädäntö-, toimeenpano- ja tuomiovallan erotteluun perustuvan parlamentarismien periaatteen mukaisen hallitusmuodon. Uudesta vallanjaosta

huolimatta vanhat senaatin toimituskunnat ja monet 1800-luvulla perustetut keskusvirastot jatkoivat toimintaansa, mutta myös uusia elimiä perustettiin vastaamaan yhä eriytyneempiin hallintotarpeisiin.⁷ Uusien hallintoelinten perustaminen ilmensi porvarillis-edustuksellisen järjestelmän kehitykseen liittyvää avoimesti poliittisten kysymysten sekä epäpoliittisemmiksi tulkittujen, usein alakohtaista asiantuntemusta vaatineiden, asioiden erottelua.⁸

Taiteita koskevien asioiden käsittely lukeutui vanhastaan Kirkollisasiaintoimituskunnan vastuualueisiin. Toimituskunta muutti nimensä Kirkollis- ja opetustoimituskunnaksi vuonna 1917 ja vuonna 1922 Opetusministeriöksi, jonka toimialaan taiteen ja kulttuurin tukeminen edelleen kuuluu.⁹ Sen hallinnonalalla varsinaisia virastotyyppisiä keskushallintoyksikköjä oli itenäistymisen alussa vain muutama, mutta niiden lisäksi toimituskunnan kanavoimalla rahoituksella ja sen valvonnassa toimi erilaisia lautakuntia.¹⁰

Vuonna 1918 perustettiin valtion taiteelliset asiantuntijalautakunnat viidelle alalle: kuvataiteet, kirjallisuus, rakennustaide (ml. koristetaide ja puutarha-arkkitehtuuri), säveltaide ja draama. Kirkollis- ja opetustoimituskunta asetti lautakunnille ohjesäännön, joka osoitti niiden aseman sen kontrollissa toimivina mutta suhteelli-

5. Vrt. Geoffrey M. Hodgson (2006) 'What are Institutions?' *Journal of Economic Issues* XI, 1–25; Paul J. DiMaggio & Walter W. Powell (1983) 'The Iron Gage Revisited. Institutional Isomorphism and Collective Rationality in Organizational Fields', *American Sociological Review* 48, 147–160.

6. Markku Heikkilä (1985) *Opetusministeriön historia III. Kielitaistelusta sortovuosiin 1869–1917*, Helsinki: Opetusministeriö, 281; Tuomikoski-Leskelä (1977) 26; Helminen (2007); Sakariassokka (2005) *Sisältöä kansallisvaltiolle*, Helsinki: Cupore.

7. Seppo ja Paula Tiihonen (1984) *Suomen hallintohistoria*, Helsinki: Valtion painatuskeskus, 161–172; Raimo Savolainen (1996) *Keskusvirastolinnakkeista virastoarmeijaksi. Senaatin ja valtioneuvoston alainen keskushallinto Suomessa 1809–1995*, Helsinki: Hallintohistoriakomitea ja Edita, 159–204; Raimo Savolainen (2009) 'Keskusviras-

tolinnakkeista virastoarmeijaksi', teoksessa Raimo Savolainen (toim.) *Oma hallinto. Kansakuntaa rakentamassa 1809–2009*, Porvoo: Valtioneuvoston kanslia, 178–185.

8. Ks. Kyösti Pekonen (2003) 'Hallitseminen' teoksessa Hyvärinen, Kurunmäki, Palonen, Pulkkinen ja Stenius (toim.) *Käsitteet liikkeessä. Suomen poliittisen kulttuurin käsitehistoria*, Tampere: Vastapaino, 117–165; Tiihonen & Tiihonen (1984) 167, 172–180; Jari Stenvall (1995) *Herrasmiestaidosta asiamiestietoon. Virkamiehistön asiantunteumuksen kehitys valtion keskushallinnossa*, Helsinki: Hallintohistoriakomitea, 126–129.

9. Vuonna 2010 ministeriön nimi muutettiin muotoon Opetus- ja kulttuuriministeriö.

10. Savolainen (1996) 171; Kaarlo Tuori (1983) *Valtionhallinnon sivuelinorganisaatiosta 1*. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisu A-sarja N:o 159, Helsinki: Suomalaisen lakimiesyhdistys.

sen itsenäisinä hallintoeliminä. Ohjesääntöön kirjattuja lautakuntien tehtäviä olivat oman taidelan seuraaminen ja taiteen etujen valvonta, hallituksen vaatimien taidetta koskevien lausuntojen ja selvitysten antaminen sekä oma-aloitteinen ehdotusten tekeminen. Käytännössä tärkeimmiksi käsitellyiksi kysymyksiksi muodostuivat esitykset palkinnoista, eläkkeistä, avustuksista ja apurahoista.¹¹ Suurimmat rahasummat liikkuivat alusta asti taidelaitosten tuissa.¹² Taitelijakohtaisiin apurahoihin ja palkintoihin kullakin lautakunnalla oli käytettävissä muutamia kymmeniä tuhansia markkoja vuosittain. Lisäksi lautakunnat käsitelivät eläke-esityksiä, joko omasta aloitteestaan tai saamiinsa ehdotuksiin lausuntoja antaen. Niissä alakohtaiset erot olivat suuria. Eniten eläkkeitä käsiteltiin kirjallisuuden ja säveltaiteen lautakunnissa, joissa uusien eläke-esitysten summat saattoivat vuositasolla ylittää apurahojen ja palkintojen summan. Vähiten eläke-esityksiä käsiteltiin rakennustaiteen lautakunnassa.

Lautakuntia perustettaessa sovellettu malli oli tuttu jo 1800-luvun asiantuntija-arvioinneista ja taidepalkintojen jaoista.¹³ Myös vuonna 1906 asetetun taideapurahoja käsitelleen komitean ehdotuksissa oli samoja piirteitä kuin itsenäisyy-

den alussa toteutuneessa mallissa.¹⁴ Lautakunnat perustamalla toimintamalli virallistettiin¹⁵ ja vakinaistettiin, ja lautakunnat toimivat pitkälti sen mukaan aina 1960-luvun lopun hallinnon ja lainsäädännön uudistuksiin saakka. Mallia sovellettiin myös tiedehallintoon, kun nykyisen Suomen Akatemian edeltäjäksi luettavan Valtion Tieteellisen Keskuslautakunnan johtosääntö vahvistettiin vuonna 1919 taidelautakuntia mukaillen.¹⁶

Lautakuntien toimintaan taidehallinnossa kytketyt arviointikäytännöt eivät olleet poikkeuksellisia, sillä erityisosaamista valjastettiin monilla muillakin aloilla varhain hallinnon tarpeisiin. Esimerkiksi vuoden 1917 erityisoloissa ja itsenäisyyden alussa käytettiin elintarvikehuollossa asiantuntijaelimiä, joihin nimesivät jäseniä erilaiset järjestöt, liikkeet ja yhdistykset. Olenaista tällöin oli oman alan *asiantuntemuksen* painottaminen, johon sekoittui *intressiedustuksen* periaate. Edustuksellisuus toi toimintaan joustavuutta, mutta takasi myös puhdasta virkamiestyötä laajapohjaisemman perustan valittujen toimintalinjojen jatkuvuudelle.¹⁷

Jo autonomisessa Suomessa erilaiset ryhmitelmät ajoivat kulttuurin saralla etujaan suhteessa keskushallintoon samalla, kun alakohtainen

11. KA OPM Valtion taidelautakunnat, kirjallisuuslautakunnan ptk. 5.10.1918; kuvataideltk:n ptk. 18.10.1918; Tuori (1983) 271; Sakarias Sokka & Anita Kangas (2007) 'At the Roots of Finnish Cultural Policy. Intellectuals, nationalism, and the arts', *International Journal of Cultural Policy* 13:2, 185–202; Savolainen (1996) 171–172; Autio (1986), 22–24; Tuomikoski-Leskelä (1977a); Sokka (2005).

12. Jo 1920-luvulla sekä teattereiden yhteenlaskettu tuki että tiettyjen valtion menosäännöstä tuettujen musiikin alan laitosten tukisummat ylittivät miljoona markkaa vuodessa.

13. Asiantuntijalautakuntamallia käytettiin taiteen alalla varhain Suomalaisen Kirjallisuuden Seurassa (perustettu 1831) ja Suomen Taideyhdistyksessä (perustettu 1846). Taideyhdistyksen omiin tarpeisiinsa luomaa mallia sovellettiin ensimmäisen kuvataiteen valtionpalkinnon jaossa vuonna 1873. Ks. Sokka (2005) ja Irma Sulkunen (2004) *Suomalaisen kirjallisuuden seura 1831–1892*, Helsinki: SKS.

14. Komiteamietintö 1906:10.

15. Esim. KA OPM KD 31/565 1920 draamallisen lautakunnan toimintakertomukset 1918–19; KA OPM KD 12/492 1924 rakennustaideltk:n toimintakertomus 1922.

16. Tomi Mertanen (2010) *Taiteen tukijat ja tekijät. Valtion taidelautakunnat sekä valtiollinen kulttuuri- ja taidepolitiikka 1940–1950-luvun Suomessa*, Helsinki: Cupore, 211–225; Jyrki Paaskoski (2008) *Oppineiden yhteisö. Suomalainen tiedeakatemia 1908–2008*, Keuruu: Otava, 99–107, 205.

17. Tuori (1983); Autio (1986) 210–242; ks. myös Johanna Rainio-Niemi (2010) 'State Committees in Finland in Historical Comparative Perspective', teoksessa Alapuro & Stenius (toim.) *Nordic Associations in a European Perspective*, Baden-Baden: Nomos, 241–267; vrt. Lars Trägårdh (2007a) 'Democratic Governance and the Creation of Social Capital in Sweden. The Discreet Charm of Governmental Commissions' sekä Lars Trägårdh & Bo Rothstein (2007) 'The State and Civil Society in a Historical Perspective. The Swedish Case', teoksessa Trägårdh (toim.) *State and Civil Society in Sweden. The Welfare State Model Reconsidered*, New York & Oxford: Berghahn.

valta keskittyi sekä järjestöjen sisällä että niiden välillä.¹⁸ Klassisten korporatismiteorioiden¹⁹ mukaan yksilöiden ja valtion toimintaa välittämään kehitettiin erilaisia intressien kanavoinnin käytänteitä modernin valtion kehityksen myötä. Niin Ruotsissa kuin Suomessakin järjestäytyminen eteni useimmiten tiiviin valtiosuhteen siivittämänä. Tähän vaikutti aateperinne, jossa kansallisvaltion ja järjestäytymisen suhdetta rakennettiin yleistä hyvää palvelevien tavoitteiden kautta. Yhteisön kehitystä tukevia tavoitteita on kaikissa Pohjoismaissa ajettu edustuksellisen parlamentarismen rinnalla myös järjestäytyneen edustuksellisuuden keinoin.²⁰

Jäsenet ja sidosryhmät

Eduskunnan ja ministeriön kontrollin ohella lautakuntien tuli toimissaan ottaa huomioon taidealojen sisäiset keskustelut, sillä toiminnalta olisi pudonnut pohja ilman suhteellisen laajasti jaettua lautakuntien asiantuntemuksen hyväksyntää. Suhteet taidealoihin hoidettiin käytännössä henkilösidososten ja järjestäytyneiden eturyhmittymien kautta.

Lautakuntien aloittaessa työnsä jokaiseen niistä nimettiin puheenjohtaja sekä neljä jäsentä, joista ainakin kahden tuli edustaa taiteilijoita. Jäsenkaudet olivat nelivuotisia siten, että joka toinen vuosi kaksi jäsentä oli erovuorossa. Tai-

teilijäsenten nimeämisistä tuli pyytää alan keskeisen taiteilijajärjestön lausunto.²¹ Istuvien jäsenten mielipiteet olivat tärkeitä jäsentäydennyksissä, sillä jäsenkausien päättyessä lautakunnat ehdottivat itse ministeriölle uusille kausille nimettävät jäsenet. Saman jäsenen uudelleen nimeämistä ei kielletty. Kun ministeriö pääsääntöisesti vain vahvisti lautakuntien esitykset, vaihtuvuus oli hyvin vähäistä, sillä lautakunnat päätyivät usein ehdottamaan jatkokausia vanhoille jäsenilleen.²² Ensimmäisten puheenjohtajien valinnat olivat siten kauaskantoisia lautakuntien jäsenkoostumusta ajatellen.

Lautakuntien puheenjohtajiksi nimettiin miehiä, jotka joko jo olivat professoreita tai heidät nimitettiin sellaisiksi (yliopistossa työskentelevinä tai arvonimen saaneina) suhteellisen pian lautakuntien perustamisen jälkeen. Heidät rekrytoitiin toimissaan kansainvälisyyttä korostaneista taidealojen ja estetiikan asiantuntijoista. Jo vuoden 1906 komitea, joka osittain koostui nyt puheenjohtajiksi valituista miehistä, oli työskennellyt lähinnä perustuslaillisessa, kieliryhmien väliselle yhteistyölle ja kansainvälisille vaihtueille myönteisessä hengessä.²³

Puheenjohtajien valinta ja heidän valitsemansa lautakuntajäsenet heijastelivat tahtoa sitoa molemmat kieliryhmät saman järjestelmän piiriin. Lautakuntien koostumuksissa toistuivat

18. Sakarias Sokka & Anita Kangas (2006) 'From Private Initiatives towards the State Patronage', *Nordisk kulturpolitisk tidskrift* 9:1, 116–136; Sokka & Kangas (2007); Erkki Sevänen (1997) 'Ensimmäisen tasavallan poliittinen tilanne ja kirjallisen älymystön toimintastrategiat', teoksessa Pertti Karkama & Hanne Koivisto (toim.) *Älymystön jäljillä*, Tietolipas 151, SKS: Helsinki, 59; Henrik Stenius (1983), 'Massorganisation och nationell sammanhållning', *Sociologia* 1983:2, 112–125; Martti Siisiäinen (2011), 'Osallistumisen ongelma', *Kansalaisyhteiskunta* 1:1, 8–40; ks. myös Sulkunen (2004).

19. Esim. de Tocqueville; Durkheim.

20. Antti Karisto & Pentti Takala (1990) *Suomi muuttuu*, Porvoo: WSOY, 169; Lars Trägårdh (2007b) 'The "Civil Society" Debate in Sweden: The Welfare State Challenged', teoksessa Trägårdh 13–14; Sokka & Kangas (2006); Mangset (2009); Risto Alapuro (2010), 'Intro-

duction: Comparative Approaches to Associations and Civil Society in Nordic Countries', teoksessa Alapuro & Stenius, 17–18; Henrik Stenius (2010) 'Nordic Associational Life in a European and an Inter-Nordic Perspective', teoksessa Alapuro & Stenius, 43, 51, 76; ks. myös Matti Klinge (1967) *Kansalaismielen synty. Suomen ylioppilaiden aatteet ja järjestäytyminen ilmentämässä yleisen mielipiteen ja kansalaistietoisuuden kehittymistä v. 1853–1872*, Helsinki; Vesa Vares (2000) *Varpuset ja pääskysset. Nuor-suomalaisuus ja Nuorsuomalainen puolue 1870-luvulta vuoteen 1918*, Historiallisia tutkimuksia 202, Helsinki: SKS, 103–149.

21. Esim. kuvataideltk. 14.9.1918, Bil 1.

22. Ks. Sokka & Kangas (2007) 191–193.

23. Komitean muodostivat J. J. Tikkanen, Robert Kajanus, Ilmari Krohn, Eero Järnefelt, Axel Gallén ja Emil Wikström (komiteamietintö 1906:10, 6); ks. Sokka (2005).

Taulukko 1.

Lautakuntien jäsenet niiden aloittaessa toimintansa:²⁶

	<i>Kirjallisuus</i>	<i>Draama</i>	<i>Säveltaide</i>	<i>Kuvataide</i>	<i>Rakennustaide</i>
Pj.:	W. Söderhjelm (Yrjö Hirn)	Yrjö Hirn	Robert Kajanus	J. J. Tikkanen	Eliel Saarinen
Jäsenet:	Juhani Aho G. E. Zilliacus Gunnar Castrén A-M Tallgren	Erkki Kivijärvi C. O. Homén Nicken Rönngren Katri Rautio	Jean Sibelius Erkki Melartin Erik Furuhjelm Evert Katila	Onni Okkonen Gunnar Finne Sigurd Frosterus Eero Järnefelt	Armas Lindgren Bertel Jung Gustaf Strengel M. B. Schalin

yliopiston vahvan ruotsinkielisen eliitin merkitys, kieliryhmät ylittäneiden porvarillisten arvojen kannatus ja pääkaupunkilaisuus. Työväenluokkaa ei nähty aktiivisena taiteen tuottajana, vaan vaikutteille alttiina osapuolena.²⁴ Lautakunnissa ei ennen vuotta 1925 ollut yhtään edustajaa työväestöstä. Lyhyesti sanoen toiminta oli elitististä. Sivistysteistö,²⁵ jota lautakunnissa istui, projisoi käsityksensä kansasta massoihin yläviitosta.

Kaikilla aloilla taiteen ammattilaisuus oli alusta asti lautakuntien toiminnan ytimessä ja järjestösuhteet olivat tärkeitä; järjestöjen toiminta ja ammattitaidon tunnistamiseen tarvittavan asiantuntemuksen rakentuminen kehittyivät tiiviin vastavuoroisesti.²⁷

Lautakuntien jäsenenä oli koko sotien välisellä jaksolla kaikkiaan runsaat 70 henkilöä. Useat heistä olivat opiskelleet yliopistossa, ja monet olivat toisilleen ennestään tuttuja joko opiskeluaikojen tai oman alansa järjestötoiminnan kautta, usein molemmista. Voidaan summata, että elintarvikekomiteoiden tapaan asiantuntemus ja intressiedustus olivat olennaisimmat kriteerit taidelautakuntien jäseniä valittaessa. Jäsenten suhteellisen yhdenmukainen tausta edesauttoi konsensuslukuista toimintaa: jos yhteistä perustaa on riittävästi, asioita voidaan käsitteellistää niin samansuuntaisesti, että toistuvasti samankaltaisin perustein tehdyt valinnat vakiintuvat käytännöiksi.²⁸

Etenkin musiikin alalla tietty yksittäinen sidosryhmä korostui, sillä Robert Kajanus oli vuonna 1917 perustetun Säveltaiteilijain Liiton

puheenjohtaja ja kaikki hänen lautakuntaan kutsumansa jäsenet kuuluivat saman liiton ydinryhmään. Liitto oli myös lautakunnan taiteilijajäsenten valinnassa käytetty lausunnonantaja. Vaikka sen asemaa haastettiin, liitto säilytti vahvan edustuksen lautakunnassa. Edes suomenmielinen, poliittisesti oikealle kallistunut ja Kuoroliiton kautta tavoitteitaan ajanut Heikki Klemetti ei kyennyt horjuttamaan sitä kuin väliaikaisesti. Hän syrjäytti ministeriön päätöksellä puheenjohtaja Robert Kajanuksen yllättäen vuonna 1928, mutta ei omalla puheenjohtajakaudellaankaan voinut sivuuttaa säveltäjien vaikutusvaltaa lautakunnassa. Vuonna 1936 Kleme-

24. Autio (1986) 219; Sokka (2005) 100–119.

25. Esim. Pertti Alasuutari (1999) 'Taidepolitiikka ja kansankuva', teoksessa Koistinen, Kruuspere, Sevänen & Turunen (toim.) *Kaksi tietä nykyisyyteen*, Helsinki: SKS, 237–240.

26. Lautakuntiin nimetyistä ensimmäisistä jäsenistä ks. KA OPM KD 31/1920; KD 29/565 1920; KD 47/579 1921; KA OPM Valtion taidelautakunnat, kuvataideltk. 14.9.1918; kirjallisuusltk. 5.10.1918. Jatkossa esitettävät jäsenistöä yleisesti koskevat tiedot perustuvat Kansallisarkiston kokoelmissa säilytettävään lautakuntien arkistomateriaaliin (toimintakertomukset ja pöytäkirjat) vuosilta 1918–1939 sekä jäsenten biografiatietoihin (*Kansallinen Elämäkerrasto*, *Kansallisbibliografia* ja taidealoittaiset matriikkelit sekä järjestöhistoriikit).

27. Suomen Taiteilijaseuran – ennen kaikkea sen johtokunnan – merkitys ammattilaisuuden rajaamisessa kuvataiteen alalla on tästä hyvä esimerkki (ks. Auli Jämsänen (2006) *Matriikkelitaiteilijaksi valikoituminen. Suomen kuvataiteilijat -hakuteoksen (1943) kriteerit*, Jyväskylä Studies in Humanities 61, Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto).

28. Ks. Hodgson (2006); DiMaggio & Powell (1983).

tin tilalle nimettiin Säveltaiteilijain Liitossa aktiivisesti toiminut Leevi Madetoja.²⁹

Kuvataiteen alalla pitkään käytännössä ruotsinkielisinä toimineet Suomen Taideyhdistys ja 1860-luvulla perustettu Suomen Taiteilijaseura olivat olennaisimmat yhteistyötahot, joista vähintään toiseen useimmilla lautakunnan jäsenillä oli suora side kautta koko sotienvälisen ajan. Taiteilijajärjestöjäsenistä lausuntoja antoivat Taiteilijaseura ja vuonna 1910 perustettu Kuvataiteilijajärjestö. Sotien välisenä aikana kuvataiteen eriytyminen eteni, ja myös uudet taiteilijajärjestöt hakivat vaikutusvaltaa kuvataidelautakunnassa, mutta vanhat tahot säilyttivät keskeisen asemansa.

Kirjallisuuden lautakunnan toimintaan oli eniten mielenkiintoa molemmilla alan keskeisillä taiteilijajärjestöillä, suomen- ja ruotsinkielisillä kirjailijaliitoilla, joilta pyydettiin myös lausuntoja – kulloinkin erovuorossa olleen jäsenen edustaman kieliryhmän mukaan – kirjailijajäseniä nimettäessä. Kielikysymyksen kärjistyminen olisi kirjallisuudessa taidealan luonteen vuoksi ollut potentiaalia, mutta lautakunta-aineisto ei kerro suuremmista kamppailuista. Kaiken kaikkiaan toimintaa kuvaa, että ainoa koko sotien välisen ajan lautakunnassa istunut jäsen oli ruotsinkielinen mutta kieliryhmien välistä yhteistyötä korostanut Gunnar Castrén.

Rakennustaiteen lautakunnassa korostui kaksikielisen Suomen Arkkitehtiliiton merkitys. Myös Suomen Taideteollisuusyhdistys ja vuodesta 1931 alkaen jäsenten nimittämisestä Arkkitehtiliiton lisäksi lausuntoja antanut Ornamo³⁰ olivat rakennustaidelautakunnalle olennaisia yhteistyötahoja, mutta keskeisin oli Arkkitehtiliitto. Sen ja lautakunnan kannanotot olivat usein samansuuntaisia, ja paikka paikoin lautakunta toimi kuin arkkitehtien etujärjestö,³¹ vaikka sen toimialaan lukeutuivat myös ”koristetaidet” ja puutarhataide.³²

Draamallisessa lautakunnassa suorat järjestösiteet vaikuttivat muita aloja vähemmän toimintaan, vaikka sekä suomen- että ruotsinkieli-

siä näyttelijäliittoja kyllä konsultoitin jäsennimityksissä. Teattereiden keskusliittoina toimineisiin näyttämöiden liittoihin lautakunta piti etäisyyttä riippumatta siitä, oliko kyseessä porvarillinen Näyttämöiden Liitto vai Työväen Näyttämöiden Liitto. Valtion tulo- ja menoarvioon Työväen Näyttämöiden Liiton tuki listattiin ensi kertaa jo vuonna 1921 ja Suomen Näyttämöiden Liiton tuki vuonna 1923, mutta lautakunnissa ensimmäinen puolto kummankaan liiton avustushakemukselle annettiin vasta vuonna 1927.³³

Tärkein jäsenten nimeämisiä koskenut muutos tapahtui vuonna 1925, kun opetusministeriö muutti lautakuntien ohjesääntöä siltä osin, että jokaiseen lautakuntaan oli nimettävä viidennes jäseneksi ”työväen taideharrastuksia” edustanut henkilö. Kuvataidelautakunnan pöytäkirjojen mukaan aloite tähän tuli eduskunnalta. Ministeriö ilmoitti eduskunnan tahdon edelleen

29. *Työn Sävel* 4/1928; *Suomen Muusikerilehti* 6/1928; KA OPM KD 11/507 1929; 15/508 1937 Säveltaiteen lautakunnan toimintakertomukset 1928 ja 1936; Pentti Virrankoski (2004) *Heikki Klemetti. Elämäntyö ja henkilökuva*. Helsinki: SKS.

30. Ornamo oli jo aiemmin jäsentensä kautta yksi kuvataiteen ja rakennustaiteen lautakuntien sidosryhmistä. Vuonna 1927 se anoi oikeutta nimittää edustajansa rakennustaiteen lautakuntaan. Hallitus hyväksyi pyynnön vuonna 1931. (Ornamon vuosikirja 1936, 10–11.) Tämän jälkeen Ornamon sidokset kuvataiteen lautakuntaan heikkenivät.

31. Vrt. esim. rakennustaidelk:n vuosien 1919 ja 1920 toimintakertomuksien linjauksia maaseutukirkkojen rakentamisesta (KA OPM KD 27/565 1920; 47/579 1921) Suomen Arkkitehtiliiton virallisessa äänenkannattajassa ilmaistuihin liiton näkemyksiin (ks. *Arkkitekten* 6–9/1918, 74–79).

32. Esimerkiksi vuotuinen palkintosumma varattiin jo vuonna 1919 suunnattavaksi arkkitehdeille, puutarhataiteilijoille ja taideteollisuuden edustajille (KA, OPM KD 27/565 1920).

33. Jenni Varho (2009) *Suomen valtion taiderahoitus vuosina 1919–1939*, julkaisematon käsikirjoitus, Jyväskylän yliopisto: Kulttuuripolitiikan maisteriohjelma, Yhteiskuntatieteen ja filosofian laitos; *Työväen Näyttämötaide* 11/1922, 228; KA OPM KD 18/494 1924; 4/500 1925; 16a/503 1925; 50/544 1926; 26/536 1928; 7/512 1930 Draamallisen taiteen toimintakertomukset 1922–1925, 1927, 1929.

lautakunnille, jotka sitten saivat tehdä itse ehdotuksensa uusista jäsenistä.³⁴ Ministeriöllä oli valta hyväksyä tai hylätä lautakuntien ehdotukset, mutta käytännössä ne valmisteltiin heti sellaisiksi, ettei tarvetta muutoksiin nähty. Uudet jäsenet³⁵ eivät muuttaneet merkittävästi lautakuntien toimintaa.

Suuri osa työväestöstä lautakunnissa edustaneista jäsenistä ei ollut näkyviä puoluepoliitikoita tai vasemmistoaktiiveja, mutta kuvataidelautakunta oli tässä suhteessa poikkeus. Sen työväestöstä edustaneisiin jäseniin lukeutui sosiaalidemokraatteja (Hannes Ryömä, Julius Ailio, Jaakko Keto), joiden meriitit olivat luonteeltaan selvästi enemmän poliittisia kuin taiteellisia.³⁶ Lautakuntatoimintaan osallistuminen avasi heille – maltillisen (oikeisto)vasemmiston edustajille – jalansijaa vasemmistolta aiemmin pitkälti suljetun ja leimallisesti porvarillisen kulttuurisen vallan piiriin.

1920-luvun jälkipuoliskolta alkaen käytiin muutamaan otteeseen keskustelua siitä, kenellä oli oikeus lausua mielipiteensä jäsennimityksistä. Vuosien mittaan perustettiin monia sellaisia järjestöjä,³⁷ joita lautakuntien työ väistämättä kosketti. Joillekin niistä reitti vaikutusvallan ytimeen aukesi kivutta (vrt. Säveltaiteilijain Liito, Suomen Arkkitehtiliitto, Suomen Ruotsinkielinen Kirjailijaliitto), mutta toiset pääsivät vaikuttamaan päätösten tekoon (Ornamo) tai edes toimivaan keskusteluyhteyteen (esim. Suomen Näytelmäkirjailijaliitto) vasta sinnikkään yrittämisen jälkeen, jos sittenkään.

Vuonna 1918 lautakuntiin nimetyistä 25 henkilöstä 8 istui niissä edelleen 1930-luvun alussa. Koko 1930-luvun mittaan lautakuntiin nimettiin vain 20 uutta jäsentä, ja koko sotienvälisellä jaksolla uudet jäsenet rekrytoitiin toistuvasti samoista piireistä. Lautakunnissa aloittaneiden jäsenten myötä vahvistetut, jo silloin vanhaan käytäntöön sekä henkilösuhteisiin perustuneet sidosryhmäsuhteet säilyivät eheinä, eikä uusien ryhmittymien edustajia laskettu helposti sisäpiiriin. Lautakuntien keskeisimpinä vertaisryhmit-

tyminä siis pysyivät koko jakson ne tahot, jotka toimintaa perustettaessa olivat vahvimpia ja saivat tuolloin vahvuutensa mukaisen asemansa liitettyä osaksi koko toimintamallia. Ei olekaan yllättävää, että poliittisen tilanteen muututtua toisen maailmansodan jälkeen vasemmisto halusi uudistaa lautakuntajärjestelmää.³⁸

Taiteellisia ja kansallisia laatuksiteerejä

Jäsenten vähäinen vaihtuvuus oli olennaista lautakuntien omaksumien toimintalinjojen jatkuvuuden kannalta. Käytännössä lautakunnat nostivat esiin valikoituja sisältöjä ja tekijöitä, ottivat kantaa lainsäädäntöön, asettuivat välittäjiksi

34. KA OPM Valtion taidelautakunnat, kuvataideltk. 5.4. 1925.; ks. myös Tuomikoski 1977, 58

35. Vuonna 1925 nimettiin uusina jäseninä kirjallisuuslautakuntaan Jaakko Kemilä (alias Osmo Orjanheimo), säveltaiteen lautakuntaan Väinö Pesola, draamallisen taiteen lautakuntaan Hannes Ryömä, kuvaamataiteen lautakuntaan Julius Ailio ja rakennustaiteen lautakuntaan Paa-vo Tynell (KA OPM KD 25/536 1926; KD 50/544 1926; KD 31/568 1926; Valtion taidelautakunnat, kirjallisuusltk:n ptk. 3.3.1925/Liite A 1; kuvataideltk:n ptk. 5.4.1925; Opm kuvataideltk:lle 14.4.1924).

36. Mikko Uola (2000) 'Ryömä, Hannes', *Kansallisbiografia - Biografiakeskus*, SKS, <http://artikkelihaku.kansallisbiografia.fi/artikkeli/693/> (viitattu 15.2.2010); Veli-Matti Autio (1999) 'Ailio, Julius', *Kansallisbiografia - Biografiakeskus*, SKS, <http://artikkelihaku.kansallisbiografia.fi/artikkeli/693/> (viitattu 23.2.2010). Ailio oli poissa lautakunnan kokouksista vuonna 1927, jolloin hän istui opetusministerinä Tannerin hallituksessa. Hänelle ei nimetty sijaista poissaolon ajaksi, vaikka muuten näin oli yleensä tapana toimia lyhyempienkin poissaolojen kohdalla. Myös Ailiota lautakuntajäsenenä seurannut Jaakko Keto ylti ministeriksi vuonna 1937. Hänkin oli ministerikautensa aikana sivussa lautakunnan toiminnasta.

37. Suomen Kirjailijaliitto perustettiin vuonna 1897, Suomen Kuvanveistäjäliitto 1910, Ornamo 1911, Suomen Näyttelijäliitto 1913, Suomen Säveltaiteilijain Liitto 1917, Suomen Ruotsinkielinen Näyttelijäliitto 1917, Suomen Muusikeriliitto 1917, Suomen Arkkitehtiliitto 1918, Suomen Ruotsinkielinen Kirjailijaliitto 1919, Suomen Näytelmäkirjailijaliitto 1921, Suomen Taidemaalariiliitto 1929, Suomen Graafillisten Taiteilijain Liitto 1931 ja Suomen Tanssitaiteilijain Liitto 1935.

38. Tuomikoski (1977a) 59; Hanna Korsberg (2004) *Valtakunnasta lunastamassa. Valtion teatterikomitea 1945-1946*, Helsinki: Like.

edustamiensa alojen ja valtion suhteissa ja valvoivat laatukysymyksiä. Taiteellista laatua koskeneilla päätöksillään ne vaikuttivat taidealojen ja ammattitaiteilijuuden tunnusmerkkeihin sekä kansallisen kulttuurin määreisiin. Arviointikriteerit konkretisoituivat yksittäisten jäsenten näkemyksissä, joissa heijastuivat heidän vertaisryhmiensä intressit.³⁹

Esimerkiksi säveltaiteen lautakunnan jäsenten tiivis suhde Säveltaiteilijain liittoon näkyi siten, että esiintyvät taiteilijat sivuutettiin niin lautakuntajäseniä nimettäessä kuin järjestötason tukia jaettaessa – ammattimuusikkojen vuonna 1917 perustamalla Suomen Muusikeriliitolla ei ollut lautakunnan tekemisiin sanansijaa. Pääasiassa klassisen musiikin säveltäjistä koostunut lautakunta profiloiti toiminta-alaansa ”korkeimman säveltaiteen”, sinfoniamusiikin, kautta. Taiteilijakohtaisia apurahoja myönnettiin sekä klassista musiikkia esittäville muusikoille että säveltäjille, ja suurimmat eläkkeet ohjattiin säveltäjille. Lähes ensi töikseen lautakunta esitti – omasta aloitteestaan – oman jäsenensä Sibeliuksen eläkkeen korottamista, ja heti 1920-luvun alussa korotuksista huolehdittiin myös Kajanuksen ja Melartinin kohdalla. Jäsenelleen Erik Furuhjelmille lautakunta esitti täysin uutta eläkettä. Kriitikko Katila oli siten ainoa vuonna 1918 aloittaneen lautakunnan omista jäsenistä, jolle se ei esittänyt eläkettä tai eläkkeen korotusta.⁴⁰ Jääviyksistä ei näissä yhteyksissä keskusteltu.

Vastaavaa henkeä ilmensi lautakuntien suhde uusiin taidealoihin, joita edustaneiden hakijoiden sijoittaminen perinteisten taidealojen mukaan koostettujen lautakuntien toimintaan ei ollut lainkaan itsestään selvää. Hyvän esimerkin tarjoaa kuvaamataiteen lautakunnassa vuonna 1921 käyty keskustelu suhtautumisesta koristetaiteilijoihin: ”Kahden – – koristetaiteilijan⁴¹ palkitsemista vastaan pani – – [Sigurd] Frosterus periaatteellisesti vastalauseensa, sillä hänen mukaansa jaettavat varat oli tarkoitettu yksinomaan varsinaisia kuvataiteilijoita varten.” Lopputuloksena lautakunta päätti toistaa jo

vuonna 1918 ensi kertaa tehdyn pyynnön saada valtiolta lisämäärärahaa, joka ”vuosittain jaettaisiin koristetaiteilijoille, jotka eivät kuulu kuvaamataide- ja rakennustaidelautakunnan piiriin”. Ministeriö hylkäsi esityksen.⁴² Samaan tapaan suhtauduttiin myöhemmin valokuvaukseen, kun kuvataidelautakunta joutui ottamaan kantaa Suomen Kameraseurojen Liiton hakemukseen vuonna 1934:

”Lautakunta ei katso valokuvauksen, niin taiteellisesti vaikuttavaksi kuin valokuvaus voidaankin kehittää, kuuluvan siihen vapaiden taiteiden alaan, jota lautakunta edustaa. Tämän vuoksi lautakunnan mielestä – – lausunto voitaneen saada ehkä mieluummin Rakennustaidelautakunnalta, jonka käsittelypiiriin koristetaidekin kuuluu.”⁴³

Eri alojen paikkaa koskevat neuvottelut osoittavat taidealojen välisten rajanvetojen sopimukseenvaraisuuden. Rajojen uudelleenvetäminen ei kuitenkaan ollut helppoa, sillä neuvottelutilanteissa uusia aloja edustaneiden ryhmittymien oli vakiintuneita tahoja vaikeampaa saada intressejään esiin.

Kansallisen taiteen ja kulttuurin tukeminen on yksi suomalaisen kulttuuripolitiikan ydinkysymyksiä ja se on pysynyt sellaisena 1800-luvulta alkaen.⁴⁴ Myös taidelautakunnissa kansallista si-

39. Sokka & Kangas (2007) 193–197. Lautakuntajäsenten taustojen vaikutusta niiden tekemisiin valintoihin voi verrata Siisiäisen (2001, 17) määritelmään symbolisesta vallankäytöstä: ”toimijat havaitsevat ja hahmottavat maailmaa sisäistämällään, hallitsevien rakenteiden implikoimilla kategorioilla ja luokituksilla ja sitä kautta saattavat mahdollistaa niiden jatkuvuuden”.

40. KA OPM KD 29/565; 25/575 1921; 29/547 1922. Säveltaidelautakunnan toimintakertomukset 17.9.1918–1.1.1920, 1921 ja 1922.

41. Kyseessä olivat Bruno Tuukkanen ja Arttu Brummer-Korvenkontio.

42. Kuvataideltk. 12.10.1918/Liite 2; 21.5.1921; 21.9.1921.

43. Kuvataideltk. 23.3.1934/Liite 2, kuvataideltk. opm:lle.

44. Ilkka Heiskanen (1994) ”Kulttuuripolitiikan pitkät linjat: kansallisen kulttuurin prototyyppistä hyvinvointival-

sältöä rajattiin aktiivisesti. Kansallisuusaatetta tukeva sisältö saattoi riittää tuen puoltamiseen jopa ohi muutoin painotetun taiteellisen laadun. Hyvän esimerkin tarjoaa Juhani Ahon perustelu Santeri Ivalon eläkkeelle vuonna 1920:

”Vaikkeivät nämä teokset täytäkään korkeimpia taiteellisia vaatimuksia, – –, vaikka luonteenkuvaus ei mene syvälle ja vaikkei niissä näy tositaideita elävöittävää persoonallista näkemystä, korvaa nämä puutteet kuitenkin Ivalon teosten isänmaallinen henki, niiden romanttisuudesta vapaa sisältö, ja niiden varsinkin nuorisoa opettava ja kasvattava merkitys.”⁴⁵

Myös muissa lautakunnissa pidettiin isänmaallista työtä arvossa.⁴⁶ Perusporvarillinen isänmaallisuus ei sanellut kaikkea taiteellisen laadun arviointia, mutta sillä oli vaikutusta – joskus ohi taiteellisen laadun, mutta useimmiten yhdistettynä laatuarvioihin. Samalla linjattiin suomalais-kansallisen kulttuurin määreitä ja nostettiin soveltuvia taiteilijoita kansallisen kuvaston tuottajiksi. Kokonaisuuden kannalta on silti tärkeää, että samanaikaisesti kyettiin tiukan ammattitaiteseen rajautumisen puitteissa osoittamaan tukea myös modernisteille ja uusien taidevirtausten edustajille, jopa 1930-luvun alun poliittisen oikeistosuuntauksen aikaan.⁴⁷

Kuvataidelautakunnan ja rakennustaiteen lautakunnan puheenjohtajien J. J. Tikkasen ja Armas Lindegrenin vuonna 1924 allekirjoittama anomus ylimääräisen 100 000 markan myöntämiseksi kuvanveistäjä Väinö Aaltoselle on hyvä esimerkki tunnistetun taiteellisen laadun ja kansallisen sisällön yhdistämisestä:

”Se olisi käsittääksemme katsottava myöskin kunniaakkaaksi kehotuspalkinnoksi tälle työ kautensa parhaimmassa iässä olevalle ja siksi juuri nyt laajaa työskentelymahdollisuutta tarvitsevalle taiteilijallemme, jolle hänen isänmaalliansakin on vääjäämätön velvollisuus tarjota hoivaansa ja tukeaan kehottavasti ja kannustavasti.”⁴⁸

Suhtautumista Aaltoseen tässä vaiheessa kuvaa se, että kuvataidelautakunta asetti hänen avustamisensa etusijalle ennen Gallénin *Tuonelan joella* -teoksen lunastamista valtion kokoelmiin. Kun tukea ei silti ministeriöstä järjestynyt, käytti lautakunta sitä perusteena ajaessaan myöhemmin samana vuonna Aaltosta Paavo Nurmen patsaan tekijäksi ilman kilpailun järjestämistä.⁴⁹

Suhde vasemmistoon

Lautakuntien edustamille aloille niiden valta näyttäytyi ennen kaikkea laatukriteerien soveltamisena. Tiiviit järjestösiteet lujittivat taidealojen uskoa laatukriteerien pätevytyteen. Vähiten luottamusta lautakuntia kohtaan tunnettiin vasemmistossa, jonka eturyhmittymiä ei työväestöä edustaneista lautakuntajäsenistä huolimatta päästetty vaikuttamaan jäsenten nimeämisiin eikä niillä ollut laajempia siteitä lautakuntiin muutakaan kautta.

Muutamissa työväenjärjestöjen lehdissä (*Työn Sävel*, *Työväen Musiikkilehti*, *Työväen Näyttämölehti*) julkaistuissa kirjoituksissa lautakuntien toimissaan korostaman ”taidetta taiteen

tiollisen kulttuuripoliitikan kautta kohti uutta – kenties monikansallista kulttuuria”, *Hyvinvointikatsaus* 1994: 2, 6–9; Anita Kangas (1999) ’Kulttuuripoliitikan uudet vaatteet’, teoksessa Anita Kangas & Juha Virkki (toim.) *Kulttuuripoliitikan uudet vaatteet*, Jyväskylä: SoPhi.

45. Kirjallisuusltk. 9.4.1920/Liite A.

46. Esim. kuvataideltk. 26.10.1928/Liite 5, ltk. ministeriöle: ”– – Suomessa on aivan erityiset sekä isänmaalliskansalliset että valtiolliset velvollisuudet koettaa sivistyksellisessä suhteessa ylläpitää mitä läheisintä vuorovaikutusta veljeskansa virolaisten kanssa.”

47. Esimerkiksi modernistirunoilija Barbro Mörne sai valtionpalkinnon vuonna 1928 ja ekspressionisti Mikko Carlstedt useita kuvataideapurahoja. 1930-luvulla Toivo Pekkanen sai valtionpalkinnon peräti viisi kertaa, vuosina 1930, –33, –35, –36, ja –38. (kirjallisuusltk. 12.5.1928; 6.5.1930; 29.5.1933; 10.5.1935; 8.5.1936; 12.5.1938; kuvataideltk. 19.1.1920; 11.5.1921; 27.4.1922.)

48. Kuvataideltk. 9.4.1924/Liite 5, kirje opetusministeriölle 16.4.1924.

49. Kuvataideltk. 12.5.1924; 25.9.1924/Liite 1, ltk. opetusministeriölle 25.9.1924.

vuoksi” -ajattelun⁵⁰ katsottiin peittävän alleen sosiaaliset ja poliittiset valtatekijät.⁵¹ Lehdistä onkin helppo löytää harjoitetun taidepolitiikan kritiikkiä. Esimerkin tarjoaa ote *Työn Sävelessä* vuonna 1925 julkaistusta kirjoituksesta:

”Kuinka taidetta työväestölle saadaan, on hiukan pulmallisempi kysymys, mutta ei kuitenkaan sellainen, ettei siihen voitaisi myönteistä vastausta löytää. Valtio, jonka velvollisuus ensisijassa olisi näitä pyyteitä tukea raha-avustuksillaan, suhtautuu nykyisin työväen laitoksiin kuin vieraaseen koiraan, mille heitetään pieni luupala siinä mielessä, että päästäisiin siitä eroon. Samoin on kunnallisten avustusten laita.”⁵²

Itse lehteä julkaissut järjestö, Työväen Musiikki-liitto, sai kirjoituksen aikaan suurimman osan (45 000 markkaa vuodessa) kaikista tuloistaan valtiolta. Lautakuntia ajatellen on olennaista, että tuo tuki järjestyi eduskunnan sivistysvaliokunnassa toimineiden sosiaalidemokraattien aloitteesta, ei säveltaiteen lautakunnan kautta. Liitto yritti saada 1920-luvulla tukea myös muualta hakien mm. moneen kertaan avustusta Korvelinin säätiöltä mutta jäi aina ilman. Eduskunnan lisäksi tukea sille osoitti vain Osuustukku-kauppa (OTK), joka tuki säännöllisesti myös Työväen Näyttämöiden Liittoa.⁵³

Eduskunnan päätöksistä riippuneet resurssit ja lainsäädäntö sekä ministeriön valvonta rajasivat taidelautakuntien toimintamahdollisuuksia. Eduskunnassa kansanvalistustehtävän omaksunut sivistysneuvosto lukeutui pääasiassa oikeistoon. Sen edustajat olivat kuitenkin suhteellisen passiivisia taideoitteiden tekijöinä; lautakuntien aineiston perusteella on perusteltua kysyä, eikö tarvetta muutoksiin nähty. Sosiaalidemokraatit olivat vuoden 1929 vaaleja lukuun ottamatta koko sotien välisen jakson eduskunnan suurin yksittäinen ryhmä, joka teki myös eniten taidetta koskeneita aloitteita (40 prosenttia kaikista). Kaikissa puolueyhmissä taidetta koskeneiden aloitteiden tekoa selittivät paljon järjestösidok-

set. Etenkin sosiaalidemokraatit ajoivat parannusta vallitsevaan tilanteeseen käyttäen omia kulttuuri- ja taidejärjestöjään, joiden kautta tavoiteltiin kansansivistystä työväestön omista lähtökohdista käsin. Koulutus- ja sivistyspolitiikasta oli kiinnostunut myös Maalaisliitto, mutta taidekysymyksissä sen edustajat olivat konservatiivisen pidättyväisiä tai jopa taidevastaisia.⁵⁴

Lautakunnat saattoivat ottaa omaehtoisesti poliittiset voimasuhteet huomioon tai vaihtoehtoisesti eduskunta käytti valtaansa puuttuen suoraan lautakuntien päätöksiin. Etupainotteisesta puoluepoliittisiin suhdanteisiin varautumisesta parhaan esimerkin tarjoaa kiitettävän tarkasti valmistelevia muistinpajoja tehnyt kirjallisuuden lautakunnan puheenjohtajana Juhani Aho. Hän puolusti vuonna 1920 eläkettä Ilmari Kiannelle vedoten ”eduskuntapiireihin” ja esitti samalla keskustalaiseksi lukemansa Kiannon vastapainoksi – ”jotta eduskunnassa ei tulisi ongelmia” – eläkettä myös sosialistille, joista soveltuvimmaksi hän luki Konrad Lehtimäen.⁵⁵ Vaikka tälle ei sillä erää eläkettä suotukaan, osoittavat perustelut Ahon tienneen tarkkaan, että määrärahat riippuivat eduskunnan päätöksistä. Lisäksi ne kertovat 1920-luvun taitteen olleen aikaa, jolloin puoluepoliittisia suhteita seurattiin hyvin herkästi:

”Olen kauan ollut epäilevällä kannalla Kiannon suhteen, mutta tullut yhä enemmän taipuvaiseksi nyt ehdottamaan hänelle eläkettä, jota Suomen Kirjailijaliitto on hänelle puoltanut, jota laajalle levinnyt mielipide m. m. vaikutusvaltaisissa eduskuntapiireissä toivoo hänelle annettavaksi. – Oikeastaanhan meidän ei kirjallisena asian-tuntijaelimenä tulisi ottaa huomioon muita kuin puhtaasti kirjallisia lähtökohtia, mutta kun on vaikea missään asiassa kokonaan päästä tulemasta sekoitetuksi politiikkaan, – –, täytynee meidän resignoida – –, valiten kahdesta pahasta vähemmän paha. En tiedä muuten – ja asetan sen lautakunnan harkittavaksi, emmekö, – –, voisi perustella sitä juuri näillä syillä, s. o. sillä, että hän on ainoa sosialistiseen

luokkaan kuuluva kirjailija, joka voi tulla kysymykseen.⁵⁶

Eduskunnan jälkikäteiskontrolli oli suorinta draamallisen lautakunnan kohdalla, jonka alalla toimi kautta maan aktiivisia työväenteattereita. Lautakunnan käsittelyyn tuli jo 20-luvun mittaan kymmenien teatterien hakemuksia ja tehtäväksi esitys yli kahden miljoonan markan jakamisesta vuodessa. Kun vuonna 1927 alettiin vielä jakaa raha-arpajaisvaroja taiteen tueksi,⁵⁷ kiinnostus teattereiden tukemiseen ei ainakaan vähentynyt eduskunnassa – etenkin kun lautakunnan sisäistämässä laatukriteereissä oli ristivetoa vasemmiston toiveisiin nähden. Tämä on hyvä esimerkki siitä, kuinka päätöksenteon siirto erityisasiantuntijoille ehkä häivyttää valintatilanteiden poliittisuutta näkyvistä, mutta ei suinkaan poista sitä.

Draamallinen lautakunta itse korosti tekevänsä päätöksensä puhtaasti taiteellisin kriteerein eikä hyväksynyt esitystensä sormeilua ministeriössä ja eduskunnassa, mutta eduskunta pakotti sen 1920-luvun alussa muuttamaan esityksiään työväenteattereita suosivampaan suuntaan. Vielä vuoden 1919 jakoesitystä tehdessään lautakunta päätyi hakijoiden joukossa olleiden työväenteattereihin suhteen kantaan, jonka mukaan ”on epätodennäköistä tokko niitä voidaan vakinaiisiin teattereihin lukea” eikä esittänyt niille tukea.⁵⁸ Seuraavana vuonna lautakunta saattoi todeta, että sen tekemää esitystä ei ollut hyväksytty sellaisenaan, vaan lopulliseen tukilistaan oli tehty muutoksia ja ”[e]duskunta oli siis huolehtinut maaseudun työväenteattereista”.⁵⁹ Edelleen seuraavana vuonna (1921) lautakunta katsoi silti, ettei voinut pitää työväenteattereita varsinaisina ammattiteattereina ja teki esityksensä jälleen tämän näkemyksen mukaan. Esitystä muutettiin taas ja maaseudun työväenteattereita nostettiin lopulliselle tukilistalle.⁶⁰

Lopulta lautakunta osoitti oppivaisuutensa ja sisäisti 1920-luvun mittaan linjan, jonka mukaisesti listasi oma-aloitteisesti työväenteattereita

tukiesityksiinsä. Vuonna 1928 se jo kirjelmöi ministeriölle todeten haluavansa ”parhaansa mukaan tyydyttää työväenteattereiden vaatimuksia, erikoisesti semmoisten kuin Turun, Viipurin ja Jyväskylän, joiden tietää olevan suhteellisen korkealla tasolla”.⁶¹ Vuonna 1930 lautakunta oli jo peräti huolissaan muutoksista, jotka leikkasivat työväenteattereille tehtyjä esityksiä:

”Draamallisen taiteen asiantuntijalautakunta pyytää kunnioittaen esittää huolestumisensa niiden muutosten johdosta, jotka Opetusministeriö teki viimeiseen raha-arpajaisten voittovaroja koskevaan jakoehdotukseen. Summat, joita muutokset koskevat, eivät ole suuria, mutta lautakunta, joskin se jakoehdotuksia laatiessaan on pitänyt silmällä yksinomaan taiteellisia ja sivistyksellisiä näkökohtia, pelkää draamalliselle taiteelle koituvan haittaa siitä, että työväen-

50. Ajatus tukeutui käsitykseen esteettisten (ja sellaisina epäpoliittisiksi luokiteltujen) arvojen määrittämisen taiteen autonomisesta asemasta yhteiskunnan muihin sektoreihin nähden.

51. Esim. *Työn Sävel* 10/1928, 168; *Työväen Näyttämötaide* 7–8/1922, 141.

52. *Työn Sävel* 6/1925, 91.

53. *Työn Sävel* 2/1925, 32; 2/1926, 36; *Työväen Musiikki-lehti* 11/1929, 207; *Työväen Näyttämötaide* 10/1926, 171; 11/1925, 233.

54. Ks. Tuomikoski (1977) 150–151, 165, 272–277.

55. Lehtimäki oli ollut SDP:n kansanedustaja vuosina 1911–14 sekä 1917 ja SDP:n puolueuuston jäsen, mutta ei ollut enää itsenäistymisen jälkeen puoluepoliittisesti aktiivinen.

56. Kirjallisuustk. 9.4.1920 / Liite A (alleiviivaus alkupe räinen).

57. KA OPM KD 26/536 1928 draamallisen taiteen ltk:n toimintakertomus 1927.

58. KA OPM KD 31/565 1920 draamallisen taiteen ltk:n toimintakertomus 1918–1919.

59. KA OPM KD 46/579 1921 draamallisen taiteen ltk:n toimintakertomus 1920.

60. KA OPM KD 11/527 1923 draamallisen taiteen ltk:n toimintakertomus 1921.

61. KA OPM KD 26/536 1928, draamallinen lautakunta opetusministeriölle.

teattereille ehdotettuja määrärahoja pienennetään koska nuo teatterit edelleenkin edustavat erittäin suurta ja voimakasta harrastuspiiriä.⁶²

1930-luvulla lautakunta alkoi tavoitella ns. kaksoisteatterijärjestelmän⁶³ purkua, mutta vaikka yksittäisiä yhdistymisiä nähtiin, työväenteattereiden ja porvarillisten teattereiden rinnakkainen tuki jatkui vielä 1930-luvulla. Yhdistymisiä ajoi etenkin Ilmari Räsänen kuoltua lautakunnan puheenjohtajaksi nimetty K. S. Laurila. Työväenteattereita sinänsä tuettiin kyllä läpi vuosikymmenen, vaikka aika ajoin niitä epäiltiin poliittisesta agitoinnista. 1930-luvun alkupuoliskolla paikallisen Työväenyhdistyksen osallisuus Jyväskylän teatterin toimintaan johti Vaasan läänin maaherran päätökseen kumota Jyväskylän kaupungin-valtuuston teatterille myöntämä avustus; maaherra piti teatteria työväenyhdistyksen alaostona ja siten riippuvaisena poliittisesta järjestöstä. Draamallisen lautakunnan vuoden 1935 toimintakertomuksessa todettiin kuitenkin, että suhdetta selvitettyä paljastui näyttämön toimineen ”aina itsenäisesti oman johtokuntansa alaisena, [työväen]yhdistyksen ’sekautuessa’ toimintaan vain sikäli, että se on maksanut näyttämön tuottamat tappiot”. Näin avustukselle ei ollut estettä ja teatteri kelpasi tukilistoille.⁶⁴

Työväenjärjestöihin lautakunnissa suhtaututtiin nuivasti. Esimerkiksi säveltaiteen lautakunta linjasi useaan otteeseen, että Työväen Musiikkiliiton toiminta oli harrastelijamaista ”kansansivistystyötä”, joka ei kuulunut *taidelautakuntien* toimintapiiriin. Vastaavissa tilanteissa saatettiin kuitenkin tukea porvarillista toimintaa, joka ei taiteellisen laadun kriteerein olisi mahtunut sen enempiä ammattitaiteen piiriin. Niillä aloilla, joilla työväestöä edustaneita hakijoita ylipäänsä oli, heille alettiin 1930-luvun loppua kohden antaa useammin puoltavia lausuntoja.⁶⁵ Samaan aikaan keskusta-vasemmistoyhteistyö vahvistui puoluepolitiikassa.

Ammattilaisuus, intressiedustus ja perinteiset alat taidepolitiikan määreinä

Lautakuntien asiantuntija-asema rakennettiin nuoren tasavallan tarpeisiin. Taidelautakuntien kaltaisilla uusilla elimillä oli selvä rooli valtiokehityksessä. Kärjistäen voidaan todeta niiden valvoneen valtion etuja yhä eriytyneemmäksi kehityneessä toimintaympäristössä. Samalla lautakunnat loivat osaltaan pohjaa valtiohallinnon laajentamiselle ja hallintokäytänteiden ulottamiselle yhä yksilöidymmille aloille. Itse asiantuntijat valikoitiin nuorta valtiota ja sen hallintoa tukevassa eetoksessa: he lukeutuivat porvarillisen maailmankatsomuksen jakaneeseen ja kielikiistoihin useimmiten maltillisesti suhtautuneeseen pääkaupunkilaissivistyneistöön, josta suuri osa seurasi kansainvälisiä virtauksia – mutta suhtautui samalla myönteisesti kansallivaltion lujittamiseen ja suomalaiskansallisen kulttuurin kehittämiseen. Tausta vaikutti siihen, ketkä lautakunnat näkivät vertaisinaan ja kelpuuttivat mukaan sisältöjä arvottaviin keskinäisiin keskusteluihin.

Lautakuntien koostumus takasi jatkuvuutta yli itsenäisyyden ajan alun pyörteiden. Jäsenistössä nuorsuomalaiselle puolueelle ominainen sivistysusko kohtasi ruotsinkielisen liberalismien perinteen ja konservatiivisen suomalaisliikkeen piirissä vakiintuneen konsensushakuisuuden. Hahmotelma oli elitistisen sivistyssuuntautunut ja sosiaalisesti yläluokkainen, mutta kattoi silti siinä määrin monia näkemyksiä edustaneita tahoja, että vältyttiin yksisilmäisimmiltä ylilyönneiltä ja toiminnan rajaamiselta niin poissulkevaksi (äärioikeistolaiseksi), että lautakuntien le-

62. KA OPM KD 35/519 1930, Yrjö Hirnin ja Ilmari Räsänen veikkausvoittovarojen jakoa koskeva kirjelmä opm:lle 22.12.1930.

63. Porvarillisten ja työväennäyttämöjen ylläpito rinnakkain samalla paikkakunnalla.

64. KA OPM KD 3/520 1936.

65. Esim. KA OPM KD 25/531 1923; 8/504 1925; 15/533 1928; 11/507 1929; 22/531 1938; 17/509 1939, Säveltaidelautakunnan toimintakertomukset 1922, 1924, 1927, 1928, 1937 ja 1938.

KUSTI SALA viettä-
nyt Tampereen Työväen
Teatterissa 30-vuoti-
sen näyttelijäjuhlan.
Lindorm: „Punainen
päivä”

POLitiikasta Puhu-
MINEN ehdotto-
MASTI kielletty!!

6e

TYÖVÄEN NÄYTTÄMÖTAIDE

N:o 2 - 1931

Hinta 4 mk.

Helmikuu

Työväen Näyttämötaide -lehdessä seurattiin tarkasti teatterien tukipäättöksiä. Lehden kansikuvana vuonna 1931 julkaistu otos Kusti Salan taiteilijajuhlanäytöksestä kertoo osuvasti ajan ilmapiiristä. Työväen Näyttämötaide 2 / 1931.

gitimiteetti olisi laajemmassa mittakaavassa murentunut; myöskään vasemmiston kulttuuriaktiivien omassa piirissään ylläpitämä julkinen arvostelu ei riittänyt sen merkittävään heikentämiseen.

Vaikka poliittinen järjestelmä ja asiantuntijoiden hallinnoima ammatillinen alue kehittyivät selväpiirteisemmin toisistaan erilleen, yhteys niiden välillä säilyi ja se kyettiin tarvittaessa aktivoimaan. On perusteltua todeta yhtäältä parlamentarismien ja toisaalta edustuksellisen asiantuntemuksen käytön luoneen melko vakaata rakenteellista perustaa valtionhallinnon kehittämiseksi. Lautakuntien kiinteät sidosryhmäsuhteet ja laajasti käytetty mahdollisuus itsetäydennykseen jäseniä nimitettäessä tukivat pysyvyyttä, mutta eduskunnan valta ylsi myös asiantuntijaelimiin ja pakotti niitä avautumaan omia vertaisryhmäintressejään laajemmille kysymyksille. Näin muun muassa työväen organisoimaa kulttuuritoimintaa saatiin valtion tuen piiriin ja lautakuntien tunnistamaksi, vaikka lautakunnat suhtautuivat toimintaan varauksella. Tässä suhteessa työväenjärjestöt, etenkin Työväen Näyttämöiden Liitto ja Työväen Musiikkiliitto kykenivät tekemään ”myyräntyötä” kahdella rintamalla: ne tekivät toistuvasti hakemuksia eduskunnan päätöksistä riippuvaisille alojensa lautakunnille ja pyrkivät samaan aikaan vaikuttamaan suoraan eduskuntaan saadakseen tukea toiminnalleen.

Lautakuntien soveltamat laatukriteerit palautuivat jäsenten asiantuntemusperustaan, jossa korostui heidän ammatti- ja koulutustaustansa. Tällä oli vaikutusta julkisten resurssien jakoon ja julkisesti tuettuun kansallisen kulttuurin kuvastoon, sillä laatuarvioita koplattiin yhteen kansallisen sisällön kanssa. Toiminnan perusta oli länsimaisten taidealojen traditiossa ja sen mukaan nimettyjen lautakuntien edustamien alojen ammattilaisuudessa. Käsitystään ammattilaisuudesta lautakunnat vahvistivat yhteistyössä jatkuvasti tiukemmin organisoiduiksi ja hierarkkisemmiksi kehittyneiden taiteilijajärjestöjen

kanssa. Jaetut valtionpalkinnot, apurahat ja eläke-esitykset sekä laitosten ja yhdistysten tukilautakunnat loivat ammatillisen laadun määreitä ja muovasivat käsitystä lautakuntien edustamien taidealojen parhaista piirteistä sekä niiden muita kulttuurisisältöjä korkeammasta statuksesta. Tarpeen vaatiessa asiantuntijat venyttivät omaksumiaan kriteereitä osoittaen poliittista tilannetajua – ja varmistivat omalle vertaisryhmälleen valta-aseman jatkuvuuden. Tässä kehityksessä toiminta oli ajan oloihin nähden suhteellisen konsensushakuista, mihin vaikutti osaltaan heti vuonna 1918 lautakuntiin valittu vahva ruotsinkielisten edustus.

Lautakuntien toiminta on osa suurempaa kuvaa Suomen valtiokeskeisestä hallinnosta ja valtion tiiviistä suhteista järjestökenttään. Taidelautakuntien asema edustamiensa alojen ja valtion välissä tarjoaa oivan esimerkin siitä, miten erityisasiantuntijuutta kiinnitettiin osaksi hallintorakenteita. Lautakuntien aineiston perusteella alakohtaisen järjestäytymisen kautta kanavoitu intressiedustus liitettiin Suomessa osaksi hallintoa suhteellisen varhain. Nämä piirteet muistuttavat ruotsalaista kehitystä, jossa hallituksen nimittämät komiteatyypiset elimet ovat muovanneet koko institutionaalista toimintakehystä.⁶⁶

Taidelautakunnissa varattiin perinteisille, länsimaisille taidealoille edelleen vaikuttava erityisasema julkisen kulttuuripolitiikan ytimessä. Toimintamalliin kiinnitetyt järjestöt ja vakiintuneisiin, porvariston määrittämiin kriteereihin sopivat yksilöt määriteltiin samalla vertaisemiksi kuin ne henkilöt, jotka edustivat muita aloja tai sidosryhmiä, ja joille ei suotu edes mahdollisuutta äänivaltaan. Tämä loi rakenteeseen heti alussa painetta edustuksellisuuden laajentamiseen sekä pohjaa syytöksille toiminnan elitistisestä luonteesta.

66. Vrt. myös Suomessa ja Ruotsissa käytetyn komitealaitoksen harvinaisuuden muualla Euroopassa (Rainio-Niemi 2010, 241). – *Sakarias Sokan nyt julkaistu artikkeli on läpikäynyt tieteellisen vertaisarvioinnin.*

IV

FROM PRIVATE INITIATIVES TOWARDS THE STATE PATRONAGE

Sokka, Sakarias & Kangas, Anita (2006)

Nordisk kultrupolitisk tidskrift, vol. 9, no. 1, s. 116-136.

FROM PRIVATE INITIATIVES TOWARDS THE STATE PATRONAGE¹

SAKARIAS SOKKA AND ANITA KANGAS
UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ, FINLAND

Abstract

The aim of this article is to analyze the political and ideological roots of Finnish cultural policy. We illuminate how, and on what basis, public authorities developed (or were required to develop) instruments for the purpose of subsidising culture and art primarily in the 19th century. Regular state subsidies for the arts started to be disseminated already around 1860. Here, we are focusing on how certain instruments were produced and how they were integrated into the state administration. While the instruments were often generated via the activities of art societies, we have chosen to examine the role of civil society and intellectuals. The intellectuals played an active role in art societies and cultural associations, representing the interaction between the developing nation-state and civil society. Inspired by Tocquevillean theory of association and Gramscian theory of hegemony, we try to interpret how the expertise system of subsidising the art was created, and whose purposes it once served.

Keywords: Art, Association, Civil Society, Hegemony, Nation-state, Nationalism

Introduction

The press and the freedom of association, both tools for airing political opinions, were strictly controlled in the 1840s; Alexis de Tocqueville discussed this connection in his book, which had been translated into Swedish, and by the early 1840s was already being read by students – for students de Tocqueville was, apart from Snellman, the foremost apostle of civil society. --- [T]he press and associations represented opposition and had a certain goal, always aiming at change. (Klinge 1967, p. xvii)²

The above quotation from Matti Klinge's³ dissertation deals with the spread of the idea of a nationhood in the second half of the 19th century. One of the recurrent features of Klinge's writings is the distinction between the two ideological lines characterising Finnish context: one relating to the

NORDISK KULTURPOLITISK TIDSKRIFT, Vol. 9, No. 1, 2006, pp. 116–136.
Centrum för kulturpolitisk forskning, Institutionen Biblioteks- och informationsvetenskap/Bibliotekshögskolan, Högskolan i Borås/Göteborgs universitet.

Hegelian, idealistic tradition, and the other to the Anglo-Saxon tradition of liberalism. In Finland this division became particularly evident following the politicization of the society in the 1860s and 1870s. (e.g. Klinge 1982, pp.168–169, pp.174–175.) During the 19th century, the concepts of state⁴ (*valtio*) and civil society (*kansalaisyhteiskunta*) were being formed in the Finnish language. Both of the above-mentioned ideological traditions had influence on this process⁵ (Stenius 1987, pp. 50–55).

The aim of our paper is to analyse the political and ideological roots of cultural policy, focusing on the period of the Patron State in the second half of the 19th century and the first decades of the 20th century. We ask how, and on what basis, the public authorities developed (or were required to develop) instruments for the purpose of subsidising culture in general, and for the promotion of art in particular. In Finland, expert knowledge has always had a dominant role in the development of instruments for subsidising the fine arts. Thus, we analyse what circumstances and justifications led to this domination, paying special attention to the role of intellectuals.

We examine certain recurring ideas that underlie the creation of the Finnish nation-state: nationalism, liberalism, the civilizing mission and the role of the public authorities. Furthermore, we pay particular attention to Alexis de Tocqueville's contribution to contemporary democratic theory, and to the theoretical foundation of a democratic approach involving political-administrative decentralization. Political theorists like de Tocqueville have recognized the importance of civic organizations for the practice of democracy. In de Tocqueville's view, democratization constituted an obvious linkage between politics and art:

I do not think that it is a necessary result of the social conditions and institutions of democracy to diminish the number of those engaged with the fine arts, but they do exert a powerful influence on the manner in which these arts are cultivated. (Tocqueville 1969, pp. 467–468)

In the 19th century, Finland was an autonomous part of the Russian empire. Both ideologically and in terms of its economic structure, the country has been described as a centralized, State-controlled society – and a civil society with unwavering faith in the State (e.g. Haapala 1995, p. 12). In 1809, after Napoleons' wars, Finland was annexed to Russia, but the old Swedish legal and administration system remained intact. This particularity gave Finland special status in comparison to the other parts of the Russian empire.

In the early 19th century, Finland was underdeveloped in many areas, including economic activities. From the 1840s and onwards, the government began to develop the infrastructure and made an effort to diminish the obstacles that were standing in the way of economic growth. These actions, along with other influences, resulted in a progressive growth and industrialization in the 1870s (Haapala 1995, p. 11; Kuisma 1995, pp. 54–55; Peltonen 1995, pp. 119–120).

In addition to the economic factors influencing the development in the background, ideological and political development went hand in hand with a mounting awareness of the reality of a one Finnish nation and the idea of a state called Finland. In the second half of the 19th century, these ideas began to spread beyond the cloistered academic world as well. This was largely the result of the work done in associations⁶ where academics were active.

The Finnish nation-state was constructed in the 19th century. The Finnish philosopher and statesman Johan Vilhelm Snellman was a central character in this development, in his role as an ideologue of Fennomania. In the 1840s, he was able to model the Hegelian roots to suit the Finnish context.⁷ To him, civil society was there *for* the state. In addition to Hegel, de Tocqueville, too, became well-known in Finland at an early point in time (cf. Klinge 1967, p. 86). Snellman himself emphasized public morality of the citizens, in relation to de Tocqueville's view of civil-society. Snellman also agreed with de Tocqueville that public morality was formed through the activities in civil society, but stressed that this morality has to be on par with the "national spirit". The liberals, on the other hand, understood civil society as rather a place for individual activities, and the state as a more formal construct than did Snellman. Thus, recalling the second half of the 19th century in Finland, one has to be careful in interpreting the concepts of state (*valtio*) and civil society (*kansalaisyhteiskunta*): the Snellmanian concepts were used by the Fennomans but the liberal understanding of them gained approval in the general, public discussion (Snellman 1982 [1842], pp. 363–364, 382–383; Stenius 1987, pp. 51–53).

Even though the grand-duchy of Finland was peripheral to Europe, the activities of its associations were comparable to the European level. Also, publishing increased, especially from the 1860s and onwards (e.g. Stenius 1995, pp. 176–181). As new opportunities to express one's opinions arose, the different ideological traditions began to gather publicity. Discussion concerning these ideologies was essential for the development of the nation-state, but it also bore the seed of conflict. Klinge, for example, has pointed out that the growth of Finnish nationalism had many roots. Yet,

the varying sources have often been disregarded, as a single dominant picture has been highlighted at the expense of other views.

Cultural nationalism

Nationalism has been seen as a result of progress in some areas of society, such as industrialization, modernization, or the development of newspapers, which allowed nationalist ideas to spread over larger areas and reach a wider audience than ever before. The understanding of a “nation” was built on ideological traditions. For example, the period of romanticism, and ideas dating back to thinkers such as Herder were influential for the development of national thought in Finland. In the second half of the 19th century both Fennomania (based on Hegelian idealism) and Anglo-Saxon liberalism had proponents, who wanted to define what was “Finnish”.

In the 19th century Finland, the necessary conditions for what constituted a “nation” were discussed in public and diverse views were expressed, which brings politics to the scene. From this point of view, the canalizing of power relations and the content(s) of nationalism go hand in hand: someone had to make the decision on whose view was supported in public and eventually, who “deserved” the public support (see Gellner 1983; Anderson 1994; Hobsbawm 1994; Smith 1998a).

As the idea of a nation consisting of “Finnish” people spread among the intellectuals, the question of the nature of Finnishness arose. Every special case of nationalism has unique features. Miroslav Hroch has pointed out some characterisations of Finnish nationalism. According to him, the most important phase in the development⁸ in Finland took place between the 1840s and the 1880s. During this period, intellectuals were the bearers of national thought (Hroch 1985, pp. 62–64, 72–73). For example, Johan Ludwig Runeberg published heroic poems of the 1809 war; Elias Lönnrot compiled the national epic *Kalevala* in the 1830s and also begun to write his own version of Finnish history in the 1840s; Yrjö Koskinen, an eager Fennoman, published his own text book on Finnish history in 1869; and the researchers of folklore and philology were actively partaking in the production of content serving as a basis for the discussion of the Finnish past (e.g. Tommila 1989, pp. 55–56).

Hroch (1985, p. 75) states that language and culture were not dominant features in the beginning stages of Finnish nationalism, but that the role of language rose during the mid-century. However, taking into consideration the two poets Lönnrot and Runeberg⁹, both active as early as in the 1840s, it is clear that the role of culture cannot be disregarded even in the early

phase of Finnish nationalism. In addition, Risto Alapuro (1988, pp. 90–92) has commented on Hroch's point of view, and pointed out certain qualities that made Finland special in comparison to other small European nations. Firstly, Finland was a unit with its own distinctive economy, which made it more independent than most of the rivalling parts of the Russian empire. Secondly, the ruling elite consisted of a Swedish-speaking – rather than a Russian-speaking – upper class, and their position was dependent on their central role within Finnish administration instead of that in landownership. Because of these features, Finnish nationalism resembled both a protest of underdeveloped peoples (in a wider European perspective) and a civic religion typical of West-European nations.

The emphasis Alapuro (1988, pp. 94–97) makes on the cultural strata of Finnish nationalism is especially noteworthy. University intellectuals, clergy and independent peasantry formed the backbone of the Fennomanist movement, and were as such a counterweight to the new industrial and commercial groups, who, along with part of the bureaucracy, formed the spine of liberalism in Finland. The landowning peasantry came together in the form of an archetype of the “people” for the Fennoman movement. This resulted in the shaping of a framework for the “culture” that the Fennomans wanted to foster.

The status of the Finnish language, the relationship between individuals and the state, and the understanding of the role of art were all associated with politics (liberalism and Fennomania) to varying degrees. In the 1880s the first generation of intellectuals who spoke Finnish as their mother tongue started to foster Finnish culture, but also to be politically active, espousing liberal political attitudes. This caused controversy and broke the cohesion of the old political “parties” in the late 19th century (Sokka 2005). During this time, diverse groups aspired to foster a dominating “national” ideal.

It can be said that the tradition of high culture in Finnish language was weak (e.g. Alapuro 1988, p. 98). Hroch (1985, p. 66) provides an example of this in his description of the role of an *a-nationalistic*, Swedish-speaking cultural organisation: the *Finnish Art Society*.¹⁰ Yet, on another occasion Hroch describes how high culture, that is, art, can be influential for the development of nationalism – as a part of the linguistic and cultural establishment. In this light he considers Finns an example of a nation under political depression, which for want of political possibilities had to turn to cultural and linguistic activities to boost nationalism. The literature in the country's own language, in particular, should be found essential from this

point of view. Later, at least in the next phase of nationalism, other aesthetic areas also became involved: “national” music, fine arts and architecture (Hroch 1998, pp. 18–19, 21–22). In Finland, state support – albeit in varying manners – was allocated to all of these art forms in the second half of the 19th century.

The emphasis on cultural issues is mostly alien to the modernist tradition of the research of nationalism, something that e.g. Ernest Gellner (see 1983) considers. It is clear that the industrialization of the society does not entirely explain the rise of Finnish nationalism. We may here turn to Anthony D. Smith (see 1998a; 1998b), who includes Finland in the group of countries, within which nationalism preceded industrialization. For Smith, nationalism bridges together the ethnical past and modernisation in the environment of a nation-state. In his view, nationalism has roots in the agrarian past of the people living in a particular area, which forms the culture of a “nation”. As time goes by, culture has to be reinterpreted time and time again, in order to maintain a sense of community. If nationalism is understood in this way, it weaves in the politics, the public sphere and the image of past into the concept of culture.

John Hutchinson writes explicitly of cultural nationalism and bases his claims partly on Smith’s writings. For Hutchinson, cultural nationalism is a project, that “does have a politics, but it is communitarian and diversitarian. In evoking historical models, cultural nationalists act primarily as moral and social innovators not as reactionaries, in seeking to formulate an indigenous basis of collective progress”. Hutchinson warns that regarding cultural nationalism solely as a linguistic movement may result in erroneous conclusions. Language is thus one nationalist symbol among others. Hutchinson refers explicitly to the Finnish epic of *Kalevala*, not merely as an example of linguistic nationalism, but also as a carrier of patriotic meanings. For Hutchinson, “historians, philologists, artists of all kinds – these, not legislators, are the primary leaders of cultural nationalism” (Hutchinson 1999, pp. 392–394, 399.) This notion resembles the point of view that intellectuals and artists are the “real keepers of national flame”, as Harvie (1999) formulates it when he considers the case of Scottish nationalism.

If intellectuals are understood as persons (or groups) who are capable of constructing and propagating ideas and ideologies, it should not be surprising that they have a central role as national symbols. In Finland, the intellectuals who were active in the national movement were of upper class origin and projected their own conception of the “people” onto the public. This was connected to a need to present a common ideology that

would strengthen the nation-state (e.g. Alapuro 1997, pp. 21–22; Liikanen 1995, p. 40; cf. Ma 1999). In the 19th century Finland, the leaders of societies that had an interest in the arts were formed by 1) Swedish speaking intellectuals (e.g. university experts, civil servants) and 2) in the end of the 19th century, also Finnish speaking intellectuals and artists of both language-groups (Sokka 2005).

Intellectuals

At the same time as the ideology of nationalism was gaining ground among the Finnish intelligentsia, the larger share of European politics provided for possibilities to foster Finnish language and encourage intellectuals to consolidate their “Finnishness”. Yet, this did not happen without conflicts.

It was in the interests of the Russians to cut the ties of Finnish society to its Swedish associations in the early 19th century. The new capital, Helsinki, with its monumental buildings was one expression of these ambitions. Another factor was the language. To Russians it seemed like a good idea to allow the Finnish language to develop at the expense of the Swedish. During the first decades of the 19th century, the attitude among many Finnish civil servants – even though they were Swedish speaking – was in favour of this development. They clearly understood the new situation and to adapt its demands. For the elite, it was wise to turn to “Finnishness” rather than to look back to Sweden. Yet, civil servants also found it difficult, as well as suspicious, to allow the Finnish language to cultivate. This is understandable since they spoke Swedish as their mother tongue and often spoke the Finnish language either poorly or not at all (Klinge 1982, pp. 17–19, 187–191).

In addition, the Finnish government was under development during this time. In the beginning of the 19th century there were approximately 500 posts conferred for civil servants in Finland, which expanded to over 1,500 in the 1860s. In the autonomous Finland, the old elite had to face a new situation. The leading families and other members of the elite had to develop new strategies to survive. According to Peltonen (1995, pp. 121–122), this was done through the alteration of life-styles towards the ever more bourgeois, and raise of the status of the civil servant to the level of an officer. Risto Alapuro (1995, p. 255) stresses that as a group, the civil servants formed the foremost power force in Finland, and that they were closely connected to the elite of the country. Indeed, of the civil servants working for the central government, most were from the upper classes (Ylikangas 1999, pp. 190–191).

Compared to the situation in Russia, the cultural border was clear, even self-explanatory. But in order to draw up a distinction between the nations Finland and Sweden, new procedures were required. At this point, the intellectuals, men of letters, enter the scene. In the 1840s e.g. Runeberg and Lönnrot submitted their contributions to the matter. Their notion of a nation differed from the one of the bureaucratic civil servants. Runeberg and Lönnrot were instead influenced by the romanticizing, neo-humanist ideologies of the late 18th century that were well known in the universities. Also at this time, Snellman began to politicize the idea of a Finnish nation and to translate the sense of “Finnishness” into a political program with the same cultural basis as the one formed by Runeberg and Lönnrot (Klinge 1982, pp. 51, 131, 193–200).

Traditional and Organic intellectuals

After Snellman, the younger generation started to politicize his program of *Fennomania* and to relate it to the language to an even higher degree than before. This development took place from the 1860s and onwards. The picture of university intellectuals forming a “Finnish” culture before the politicizing of the society, in many ways relates to the Gramscian concept of the traditional intellectuals, who identify themselves as independent and free, but are nonetheless rather conservative in their social standing. For Gramsci, it was clear that intellectuals can not separate themselves from their social background. After the politicizing decade of the 1860s, some of the initiatives that in earlier times had been associated with “traditional intellectuals” at the universities, instead came to belong to the sphere of the state. If nothing else, at least this made them an explicit part of the hegemonic rule.

According to Gramsci (1978, pp. 121–125), each class has its own “organic intellectuals” who within social movements transcend from their class in order to build alliances. The central argument of Gramsci’s essay on the formation of “the intellectuals” as a distinct social category is simple: men are potential intellectuals in the sense that they have an intellect and are using it. Yet not every man is an intellectual by social function. Intellectuals in the functional sense fall into two separate groups. In the first group, we find the “traditional” professional intellectuals, literary, scientific and so on, whose position in the interstices of society has a certain inter-class aura, but ultimately derives from past and present class relations all the while it also conceals an attachment to various historical class formations. In the second group, we find the “organic” intellectuals, the thinking and

organising elements of a particular fundamental-social class. These organic intellectuals are to a lesser degree distinguished by their profession, which may be any job characteristic of their class, than by their function as directors of ideas and aspirations of the class to which they organically belong.

One might say that the intellectuals of the first generation of politicised (after 1860) Fennomania were “organic” in a Gramscian sense, as they represented the Finnish speaking members of the society. As Jerome Karabel puts it: “Those intellectuals who emerge along with the rise of a new social class are organic intellectuals” (Karabel 1976, p. 147). Of course, as Finnish nationalism grew “top down” and was by nature comparatively upper class, the above intellectual types must be considered mere ideal types. Still, towards the end of the 19th century, it became evident that new actors were entering the arena of political discussion, who by origin were rather lower than upper class. This change often took place via societies and civic organisations (see *Kansa liikkeessä* 1989).

In Finland, the first associations to actively participate in the art scene were established in the 1830s and 1840s. It was those associations that paved the way for state-controlled subsidising of the arts. The *Finnish Literary Society* (*Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, SKS*) has promoted the Finnish oral tradition, the Finnish language and literature, since 1831. In the beginning it was clearly an organization for the intelligentsia, which besides scholarly and educational texts also deemed that the role of art (promoting an increase of literature and plays *in Finnish*) was essential for the development of a Finnish nation. The first purely artistic association was the *Finnish Art Society* (*Finska Konstföreningen*), which was founded in 1846 by a group of civil servants, university teachers, bourgeoisie and officers of that time – of which all belonged to the Swedish speaking elite. Already in their first decade, both associations administered prizes and stipends to be granted to artists (Sokka 2005).

The *Finnish Art Society* was influential, and took initiatives for the dissemination of e.g. prizes, subsidies and various expertise positions. The association had ties to the absolute top of the society. The first regular state subsidies for individual artists were granted in 1863, and was the result of an initiative by the *Finnish Art Society*. The *Finnish Literary Society* (SKS) was also active, but was not nearly as successful in taking initiatives. Interestingly enough, the first regular state subsidies were granted already in 1856 to the Swedish Theatre. The Finnish Theatre, which SKS promoted during the whole decade of the 1870s, had to wait until 1878 for their first

regular state subsidy. Even then, the amount was much smaller than the grant allocated for the Swedish Theatre. This is but one example of the politicization of cultural issues alongside the ever intensifying language dispute. As a result of the politicization, many members of the mostly Swedish speaking civil services started to foster a Swedish speaking culture at the expense of the Finnish (Sokka 2005). This picture can be regarded as parallel to Gramsci's notion of the role of intellectuals:

One of the most important characteristics of every class which develops towards power is its struggle to assimilate and conquer 'ideologically' the traditional intellectuals. Assimilations and conquests are the more rapid and effective the more the given social class puts forward simultaneously its own organic intellectuals. (Gramsci 1978, 122)

Increasing politicization around the language groups resulted in that Finnish language artistic activities could be approved by the state only after the status of the Finnish language improved sufficiently as a result of the growth of Fennomania. The associations that were active in these areas began to increase in number from the 1870s and onwards and many intellectuals actively participated in the development (see Sokka 2005).

Between the state and the civil

Associations act as an intermediating level between state and civil society. The "social system" and the "signifying system" are mutually constitutive and are not to be separated in practise. Producers of culture have always had specific attachments within the organized social system and dominant groups can be dominant only *within* the existing signifying system (Williams 1982, pp. 217–218).

Many associations had a common goal for the production of culture, but there was no consent on what should be considered to be "Finnish" culture. Intellectuals who were active in different associations which represented opposite viewpoints strove for goals befitting for their own social background and political aspirations: trying to foster Finnish language, or defend the Swedish language and at the same time the Swedish speaking elite. That is to say, societies which represented diverse definitions of Finnishness tried to gain official support based on their own definitions.

Intellectuals who were active in art-associations could bring forward cultural works that were found suitable for their favoured ideologies. By fostering a certain view of culture in the public, the intellectuals tried to familiarize the people with it. In the Gramscian view of the formation of

social and political consciousness, activities inside civil society are essential and intellectuals have a specific role in the generation of them. Intellectuals can act for, or against, the state. To succeed with this task, it is of fundamental importance to win the consent of the masses, as “civil society’ is ruled much more through consent than coercion” (cf. Bates 1975, pp. 352–353, 357; Urbinati 1998, p. 376; Karabel 1976, p. 142.)

Civil society is actively creating signifying marks, which serve to deepen the cohesion of a “nation”. It can mean e.g. that societies are supporting artists, who make works that characterise Finnish nature or people. Civil society was then the right place to introduce new models in an era when the “nation” was actively being formed. The demands for creating new approaches could be fulfilled by an active civil society, rather than by the much more inflexible state. Many diverse groups and their associations made new advancements and tried to gain public acceptance for them, but the resources were scant. From this outlook, it seems inevitable that there would be conflicts between the associations, and that this was something desirable rather than harmful. This type of conflict-acceptance is also formulated in the writings of de Tocqueville (Tocqueville 1969 [1835/1840], pp. 242–243; Mouritsen 2003, p. 662; Whittington 1998, p. 28).

The civil society in Finland shares many common features with other Nordic countries. Historically, it has been described as an intermediate level, fulfilling both public and private interests. At first, Finnish cultural associations had an essential role in formulating a capability to produce art and artistic implications that signified Finnishness. When the responsibilities were handed over to the civil society, the flexibility and ability of the government to react to sudden changes improved. For certain societies, the interrelationship made it possible to lobby successfully toward the government. This resulted in a closer relation to the state administration and the attainment of new expert functions (see Kangas 2004, pp. 69–72).

The nature of the state

An active civil society can bring diverse opinions into the public as well as socialize the participants. Finnish disputes concerning the subsidising of the arts resemble the Tocquevillean discussion of association. Yet, Finland also resembles the “Scandinavian model of symbiotic complementarity between state and civil society”, where initiatives come from above (Mouritsen 2003, p. 657). This sits well with the definition of democracy, according to which it depends on certain interaction between society *and* political institutions. Because intellectuals were active in civil society, it also goes

well with the view that intellectuals are essential for the development of democracy (cf. Whittington 1998, pp. 23, 30; Kurzman & Leahey 2004).

The tradition of German idealism was influential in shaping the thinking of Snellman. Even though there seems to be an interconnectedness of Hegel and de Tocqueville in his text (see in the introduction of this article), Tocqueville's impact on Snellman has not been consequentially studied. There is nevertheless some interplay in at least one important area, namely the one which is ethical by nature: the moral (*Sittlichkeit*) of a society, which comes about in the activities of civil society.

De Tocqueville may be partly misunderstood if he is connected too closely to liberal individualism. Instead, according to Sabl (2002, pp. 4–6), for him “self interest ‘properly understood’ was very different from a self-satisfied ‘individualism’”. De Tocquevillean associations provide a possibility to appropriate the individual level into the larger, common level (see de Tocqueville 1969 [1835/1840], pp. 509–528.) For de Tocqueville, who wanted to show European readers how to make decentralization of power possible, the associational level worked as a potential counterforce, both to hinder a too strong state administration *and* the hegemony of markets (cf. Saastamoinen 1998, pp. 98–105, 112–113).

For Hegel, the common level is inevitably the state, but what about his account on liberalism? Steven B. Smith interprets Hegel as an intercessor between liberalism and its opponents in his own time. According to Smith, Hegel brought into the discussion the social ethics, which “despite the claim to speak universally and a-historically ... are dependent upon a social context for their validity.” Thus, institutions and cultural contexts have to be taken into account. The role of civil society is an important one: “Civil society provides the context within which one can not only find fulfilment in one's work, but can help to forge satisfying corporate¹¹ and communal ties with each other” (Smith 1986, pp. 133–137). In addition, de Tocqueville accentuated the ethical issues, the moral of the citizens. In his view, the best way to promote morality was to act together with other people for common goals (e.g. de Tocqueville 1969 [1835/1840], p. 195; cf. Saastamoinen 1998, p. 103.)

The associations seem to belong to a sphere where civil citizens are educated. But how does the state fit in? Here, de Tocqueville can help us to see the role of central government. Despite opposing views, it is possible to find that de Tocqueville is endorsing the centralization of the public sector. He could not see that a nation could prosper without powerful centralization of government. That means, for de Tocqueville too, that a

centralized state and privatized civil society, are strengthening one another. Furthermore, he finds that certain areas indeed require state control (de Tocqueville 1969 [1835/1840], p. 524; Goldberg 2001, pp. 300–301).

For Snellman, the state was an end in itself, but more on an abstract level than as an acting subject. Civil society created a community and consolidated morality also for Snellman, provided that the purpose of the action was properly understood and genuine (e.g. Snellman (1982) [1842], pp. 369–374; Pulkkinen 2003, pp. 224–227).

Administrative instruments

By the end of the 19th century, the state had developed diverse instruments for the subsidising of the arts, and for maintaining its control over the associations. During the first half of the century, the support of the arts was mainly administered by way of allocating state-pensions or posts to a few, suitable persons. Later on, roughly from the 1860s and onward, the state could direct the subsidies to a certain course by giving some associations control over the resources and by determining which type of art was considered “fine” and to be supported by public institutions.

Towards the end of the century, the number of specialized experts increased in the central cultural organisations, and were actively utilised by the Finnish government. The models initiated inside of the associations and by active intellectuals started to become adopted by the state-government, via the allocation of special status to some associations. This was done by nominating expert committees for the purpose of granting stipends and prizes, by standards suitable for the purposes of the state. The *Finnish Art Association* was the first one in line for this practice. Openly pro-Fennomanist organizations (after the 1860s) were outside the power centre, before they became strong enough to challenge the Swedish speaking civil servants and their allies.

During the two last decades of the 19th century, state-subsidies for art quadrupled. The growth in the state-income was probably one reason for this. Another reason was that artists and their works were now appreciated as important for the national identity. Nevertheless, by the end of the century, the visual arts along with music were still subsidised to a higher degree than literature, which due to the language had great importance to the Fennomans (Heikkilä 1985, p. 281; Tuomikoski 1977, p. 26).

The strengthening of Fennomania meant that the identity of many intellectuals started to become closer to an “organic” one – explicitly tied to one or another language group, and to the social origins of its members.

The increase in expertise positions was a strategic move by the state, while it made it possible to annex diverse sides of civil society to the state in a cohesive way.

A lot of content which has been closely associated with the Finnish cultural policy originate in the relationship between the state and the civil society in the 19th century. For example, the *Finnish Association of Artists* (*Konstnärsgillet i Finland*) was active in the discussion on copyright in the 1870s.¹² Also the origins of national artistic institutions and art education in Finland were closely connected to associations and to their ideological pedigree. Circumstances resulted in conflicts, when rivalling ranks tried to attract public support (Sokka 2005). One might compare the Finnish situation with a wider European perspective (e.g. Solhjell 2004), which seems to be dominated more by the state than by the tradition of royal courts supporting the arts.

In some areas the development was dominated by the state also in Finland. Such were for example taxation and censorship, which – understandably – were closely attached to the state administration. Nevertheless, considering the censorship in particular, associations have been an important factor. Moral issues and the civilizing of the masses arouse public interest when e.g. movies arrived in Finland. The starting point of movie-censorship in 1910 was an initiative by one of the morally concerned associations (Nenonen 1999, pp. 25–35).

In local context too, the subsidising of the fine arts developed in a civilizing ethos. A new law concerning local administration was introduced in 1873, but it did not contain direct writs for cultural affairs. In urban regions, local cultural aspirations obtained finances out of the profits secured by alcohol companies. This model was translated into a Finnish context from the Swedish “model of Gothenburg”, which meant that the funds raised by liquor sales were (partially) restored to the people and consumers. In the end, this too was a way of cultivating the citizens. Towards the end of the century, popular enlightenment *par excellence* in a local context got higher support. One part of this was that the number of libraries increased, as an influence from Norway and also from the American “public library movement”. In the national context, popular education was incorporated into the law in 1898 (Helminen 2006).

The local intellectuals were active and innovative when building the local art institutions. The first national institutions were established in the 1860s and 1870s (e.g. *Nya Teatern* in 1866, later *Svenska Teatern*; *Suomalainen Teatteri* (1872), later *Suomen Kansallisteatteri*), but the first permanent

local institutions were founded in the last two decades of the 19th century. It can be noted that language disputes, and later, especially at the local level, open political (leftist vs. right wing) conflicts had a strong influence on the development. Cultural associations were active in both instances (e.g. local music and theatre societies for both working class and bourgeoisie attendants in one and the same place). Later on, a frequent tendency was towards institutionalization and public funding (Helminen 2006).

Traditional ideologies of thought were represented in both Swedish speaking liberalism and Fennomania. The elite-led association was polarized into supporters and opponents of these ideological lines, and this division reflected on the notion of the nation which different societies fostered in the public. In this view, the roots of the state subsidies to the arts, and the definitions of what is “good” art, have been generated top down in Finland. The groups which got public support from the state could often find their situation to be more secure than other groups. Many parts of the society got fennomanicized towards the end, but the interrelationship between professional artists, and political liberalism remained for a fairly long time. According to Sokka (2005), this seems to still be the case at least in the field of visual arts and especially in the applied arts, being pragmatic by nature.

Conclusion.

As Finland became independent in 1917, the main frame of cultural administration has been based on grounds formed during the autonomy. The same associations that were active in the 19th century and which had developed good relations with the state government had an essential role in forming a cultural policy also after independence.

In the cultural administration in the beginning of the 20th century, the first national art institutions are formed, alongside higher art education, state subsidises for art institutions and organisations, as well as state stipends and prizes for individual artists that were all part of an active interaction between associations and government. Administrative models and instruments were often developed within the associations and based on expert knowledge, which was needed e.g. in managing the issues of quality control. In the last decades of the 19th century, some associations were affiliated as semi-official partners to the state-administration, which lent prestige to these associations.

Associations were important actors for the formation of cultural policy. Agents active in cultural societies had at least two reasons for their actions:

(1) the lack of resources and the poor conditions in their own art fields, which they tried to relieve via organizing, and; (2) the ideology of civilizing the “nation”. Associations were also important for the cohesion of society, as we have pointed out in a de Tocquevillean way. We have analyzed this within the framework of the nation-state and regarded the role of some associations and intellectuals as a part of the struggle for hegemony in a society. Finnish society started to be politicized in the 1860s. At this point, language was the uppermost topic of political debates. The attitude towards the Finnish and the Swedish languages determined the standing of subjects. Via associations, it was possible to bring forth new notions for the construction of the “nation”. This lends the cultural associations and art societies special importance. In the Fennomanian associations, civil society was understood as a way to consolidate the nation-state. In the Swedish speaking associations the “nation” was often understood in a different, and mainly liberalist, way.

As a conclusion of our analysis, we can see some key motives hidden behind the first steps of cultural policy: (1) national goals, which meant that by supporting a certain form of art, it was possible to encourage the production of work of a sort that bore the marks of national identity signifiers and cohesion in society and; (2) hegemony. The active members of the 19th century cultural associations were without a doubt also members of the elite of Finnish society. Even though there were conflicts, which were in fact necessary for the development, the subsidising of culture served the interests of the elite and represented an image of a “nation”, which was maintained and developed by intelligentsia. Expert positions were a way to consolidate hegemonic purposes. In expertise bodies, national and hegemonic purposes could be woven together, as the arrangement of these purposes usually suited the aspirations of ruling power. The relative strength of political groups encouraged modifications of expertise bodies as a consequence.

Sakkarias Sokka, M.A., M.S.Sc., Acting assistant of Cultural Policy, University of Jyväskylä. Sokka has been working as a researcher in the research project History of Finnish Cultural Policy, which was started in 2004.

E-mail: masokka@yfi.jyu.fi

Anita Kangas, Ph.D., Professor of Cultural Policy, University of Jyväskylä. Director of the research project History of Finnish Cultural Policy.

E-mail: akangas@yfi.jyu.fi

NOTES

1. This paper is based on a research project “History of Finnish Cultural Policy”, ongoing in the University of Jyväskylä, Department of Social Sciences and Philosophy. The research project is led by Professor Kangas and financed by the Foundation for Cultural Policy Research. Active researchers are Minna Helminen and Sakarias Sokka.
2. Citation translated by S.S.
3. Klinge is an emeritus professor of Finnish History at the University of Helsinki. His dissertation *Kansalaismielen synty. Suomen ylioppilaiden aatteet ja järjestäytyminen ilmentämässä yleisen mielipiteen ja kansalaistietoisuuden kehittymistä v. 1853–1872* (1967) tells a story of active students who had taken interest in the idea of nationhood.
4. During the second half of the 19th century, the year 1809 was found to be important for the development of the Finnish “nation-state”. Of course, the Finnish “state” in the early 19th century was not yet a state according to the contemporary ideas of state-formation. It was only in the 1860s when the idea of a Finnish state was really spread in the public debates. *De jure* there was not a state of Finland before the independence in 1917 (Jussila 2004, pp. 270–283).
5. After the war in 1809, Finland was annexed to the Russian empire. During the 19th century, a counterforce to the Russian administration was formed on the principle of association. Snellman’s view of association differed from the liberalist viewpoint. For Snellman, the association should always act in the best interest of the state (e.g. Stenius 1987, pp. 43, 50–52).
6. In the early 19th century the associations were rare, but not forbidden in Finland. After the year 1849 associations had to have the acceptance of the emperor before they could be active. After 1883, this right was shifted to the Finnish senate, and after 1889 (in the so called first period of Russification) again back to the emperor (Smeds & Stenius 1989, p. 69). Here, associations (or societies) include *organized* groups, which had rules and regulations and officially-elected leadership.
7. Hegelianism was the dominant philosophical thought in the University of Helsinki in the early 19th century. Professor J.J. Tengström placed educational stress on it and Snellman developed his own thinking further in the direction of civilizing the “nation” and nationalizing the educated classes. This was the Fennoman ideology in a nutshell.

8. Hroch has three phases in his description of the development of nationalism: phase A (The period of scholarly interest), phase B (the period of patriotic agitation) and phase C (the rise of a mass national movement). By the “most important” phase Hroch means the period of patriotic agitation (see Hroch 1985, p. 23).
9. The first version of Lönnrot’s *Kalevala* (later to be announced as the national epic of Finland) was published already in 1835 (see Sulkunen 2004, p. 57) and Runeberg wrote his heroic poems (in Swedish, they were later translated into Finnish) of Finnish past in the same time.
10. Hroch uses the name *Finnish Art Association*. He is referring to the same society as is mentioned here.
11. Smith states, that “Hegel looked to the ‘corporations’ or *intermediary associations* to skirt the extremes of the market place and civic virtue” (Smith 1986, p. 121, italics by the authors of this article)
12. The international discussion on copyright was known in the 19th century Finland and copyright was first introduced in the 1829 edict on freedom of the press. The first law concerning the copyright was enacted in 1880 (see Heikkilä 1985, p. 119).

REFERENCES

- ALAPURO, RISTO (1988). *State and Revolution in Finland*. Berkeley & Los Angeles: University of California Press.
- ALAPURO, RISTO (1995). “Valta ja valtio – miksi vallasta tuli ongelma 1900-luvun taitteessa.” In Haapala (ed.), *Talous, valta vai valtio: tutkimuksia 1800-luvun Suomesta*. Tampere: Vastapaino.
- ALAPURO, RISTO (1997). *Suomen älymystö Venäjän varjossa*. Hämeenlinna: Hanki ja jää.
- ANDERSON, BENEDICT (1994). *Imagined Communities*. London – N.Y.: Verso.
- BATES, THOMAS R. (1975). “Gramsci and the Theory of Hegemony.” *Journal of History of Ideas*, Vol. 36, No. 2, pp. 351–366.
- GELLNER, ERNEST (1983). *Nations and Nationalism*. Oxford: Blackwell.
- GOLDBERG, CHAD ALAN (2001). “Social Citizenship and a Reconstructed Tocqueville.” *American Sociological Review*, Vol. 66, No. 2, pp. 289–315.

- GRAMSCI, ANTONIO (1978). *The Modern Prince & Other Writings*. New York: International Publishers.
- HAAPALA, PERTTI (1995). "Talous, valta vai valtio – johdatus näkökulmaan." In Haapala (ed.), *Talous, valta vai valtio: tutkimuksia 1800-luvun Suomesta*. Tampere: Vastapaino.
- HARVIE, CHRISTOPHER (1999). "Ballads of a Nation." *History Today*, September 1999.
- HEIKKILÄ, MARKKU (1985). *Opetusministeriön historia III: Kielitaistelusta sortovuosiin 1869–1917*. Pieksämäki: Opetusministeriö.
- HEISKANEN, ILKKA (2000). "Sivilisaatioiden sodat, kulttuurikamppailut ja antiglobalismi. Osa II: kulttuuriset kamppailut ja MES:in mahti." *Kosmopolis*, Vol. 30, No. 4, ss. 7–37.
- HELMINEN, MINNA (2006). Forthcoming publication. Cupore. Helsinki.
- HOBBSAWM, ERIC (1994). *Nationalismi*. Tampere: Vastapaino.
- HROCH, MIROSLAV (1985). *Social Preconditions of National Revival in Europe. A Comparative Analysis of the Social Composition of Patriotic Groups among the Smaller European Nations*. CUP.
- HROCH, MIROSLAV (1998). "Programme und Forderungen nationaler Bewegungen. Ein europäischer Vergleich." In Timmermann (ed.), *Entwicklung der Nationalbewegungen in Europa 1850–1914*. Berlin: Duncker & Humblot. Hutchinson, John (1999). "Re-interpreting Cultural Nationalism." *Australian Journal of Politics and History*. Vol. 45, No. 3, pp. 392–407.
- JACKSON LEARS, T.J. (1985). "The Concept of Cultural Hegemony: Problems and Possibilities." *The American Historical Review*, Vol. 90, No. 3, pp. 567–593.
- JUSSILA, OSMO (2004). *Suomen suuriruhtinaskunta 1809–1917*. Juva: WSOY. Kangas, Anita (2004). "The Third Sector and Cultural Policy." In Ahponen & Kangas (eds.), *Construction of Cultural Policy*. SoPhi 94. Jyväskylä: Minerva Kustannus.
- Kansa Liikkeessä* (1989). Alapuro, Liikanen, Smeds (eds.). Vaasa: Kirjayhtymä.
- KARABEL, JEROME (1976). "Revolutionary Contradictions: Antonio Gramsci and the Problem of Intellectuals." *Politics and Society*, Vol. 6.
- KLINGE, MATTI (1967). *Kansalaismielen synty: Suomen ylioppilaiden aatteet ja järjestäytyminen ilmentämässä yleisen mielipiteen ja kansalaistietoisuuden kehittymistä v. 1853–1872*. Helsinki.
- KLINGE, MATTI (1982). *Kaksi Suomea*. Keuruu: Otava. Kuisma, Markku (1995). "Yrittäjät 1700-luvun luokkakuvassa." In Haapala (ed.), *Talous, valta vai valtio: tutkimuksia 1800-luvun Suomesta*. Tampere: Vastapaino.
- KURZMAN, CHARLES & LEAHEY, ERIN (2004). "Intellectuals and Democratization, 1905–1912 and 1989–1996." *American Journal of Sociology*, Vol. 109, nr 4, pp. 937–986. Liikanen, Ilkka (1995). *Fennomania ja kansa: joukkojärjestäytymisen läpimurto ja Suomalaisen puolueen synty*. Jyväskylä: Historiallisia tutkimuksia 191, Suomen Historiallinen Seura.

- MA, SHU-YUN (1999). "Reciprocal Relation Between Political Development and Ethnic Nationalism." *The Social Science Journal*, Vol. 36, No. 2, pp. 369–379.
- MOURITSEN, PER (2003). "What's the Civil in Civil Society? Robert Putnam, Italy and the Republican Tradition." *Political Studies*, Vol. 51, pp. 650–668.
- NENONEN, MARKKU (1999). *Elokuvatarkastuksen synty Suomessa (1907–1922)*. Helsinki: SHS.
- PELTONEN, MATTI (1995). "Aatelisto ja eliitin muodonmuutos." In Haapala (ed.), *Talous, valta vai valtio: tutkimuksia 1800-luvun Suomesta*. Tampere: Vastapaino.
- PULKKINEN, TUIJA (2003). "Valtio." Teoksessa Hyvärinen, Kurunmäki, Palonen, Pulkkinen ja Stenius (toim.), *Käsitteet liikkeessä. Suomen poliittisen kulttuurin käsitehistoria*. Jyväskylä: Vastapaino.
- SAASTAMOINEN, KARI (1998). *Eurooppalainen liberalismi. Etiikka, talous, politiikka*. Jyväskylä: Atena.
- SABL, ANDREW (2002). "Community Organizing as Tocquevillian Politics: The Art, Practises and Ethos of Association." *American Journal of Political Science*, Vol. 46, No. 1, pp. 1–19.
- SMEDS, KERSTIN & STENIUS, HENRIK (1989). "Yhdistymisvapauden rajat." In Alapuro, Liikanen, Smeds (eds.), *Kansa Liikkeessä*. Vaasa: Kirjayhtymä.
- SMITH, ANTHONY D. (1998a) [1986]. *The Ethnic Origins of Nations*. Blackwell. Oxford.
- SMITH, ANTHONY D. (1998b). *Nationalism and Modernism. A Critical Survey of Recent Theories of Nations and Nationalism*. London & New York: Routledge.
- SMITH, STEVEN B. (1986). "Hegel's Critique of Liberalism." *The American Political Review*, Vol. 80, nr 1, pp. 121–139.
- Sokka, Sakarias (2005). *Sisältöä kansallisvaltiolle. Taide-elämän järjestäytyminen ja asiantuntijavaltaistuva taiteen tukeminen*. Cuporen julkaisuja 8. Helsinki: Cupore.
- SNELLMAN, J.V. (1982) [1842]. *Teokset I. Aika Ruotsissa*. Gummerus. Jyväskylä.
- Solhjell, Dag (2004). "The Civilising Mission in Norwegian Cultural Policy or Culture as an Instrument for Nation Building?" [conference paper] *International Conference on Cultural Policy Research 25.8.–28.8.2004*. Montréal: HECMontreal.
URL: <http://www.hec.ca/iccpr/PDF_Texts/Solhjell_Dag.pdf> [16.9.2004].
- STENIUS, HENRIK (1987). *Frivilligt, jämlikt, samfällt. Föreningsväsendets utveckling i Finland fram till 1900-talets början med speciell hänsyn till massorganisationsprincipens genombrott*. Skrifter utgivna av Svenska Litteratursällskapet i Finland, nr. 545. Helsingfors: SLS.
- STENIUS, HENRIK (1995). "Julkisen keskustelun rajat suuriruhtinaskunnassa." In Haapala (ed.), *Talous, valta vai valtio: tutkimuksia 1800-luvun Suomesta*. Tampere: Vastapaino.
- SULKUNEN, IRMA (2004). *Suomalaisen kirjallisuuden Seura 1831–1892*. Hämeenlinna: SKS.

TOCQUEVILLE, ALEXIS DE (1969) [1835/1840]. *Democracy in America*. New York: Anchor.

TOMMILA, PÄIVIÖ (1989). "Mitä oli olla suomalainen 1800-luvun alkupuolella." Teoksessa Tommila, Päiviö (toim.), *Herää Suomi: Suomalaisuusliikkeen historia*. Jyväskylä: Kustannuskiila.

TUOMIKOSKI-LESKELÄ, PAULA (1977). *Taide ja politiikka: Kansanedustuslaitoksen suhtautuminen taiteen edistämiseen Suomessa*. Historiallisia tutkimuksia N:o 103. Suomen Historiallinen Seura.

URBINATI, NADIA (1998). "From the Periphery of Modernity: Antonio Gramsci's theory of Subordination and Hegemony." *Political Theory*, Vol. 26, No. 3, pp. 370–391.

WHITTINGTON, KEITH E. (1998). "Revisiting Tocqueville's America. Society, Politics, and Association in the Nineteenth Century." *American Behavioral Scientist*, Vol. 42, No. 1, pp. 21–32.

WILLIAMS, RAYMOND (1981). *Culture*. Glasgow: Fontana.

YLIKANGAS, HEIKKI (1999). "De centrala dragen vid rekryteringen av tjänstemannaeliten." In Selovuori (ed.). *Makt och byråkrati i Finland 1809–1998*. Helsingfors: Edita.

JYVÄSKYLÄ STUDIES IN EDUCATION, PSYCHOLOGY AND SOCIAL RESEARCH

- 1 KYÖSTIÖ, O. K., Oppilaiden terveydentilan riippuvuus koulutyypistä. - Health status of pupils according to type of school. 78 p. Summary 6 p. 1962.
- 2 HEINONEN, VEIKKO, Differentiation of primary mental abilities. 136 p. 1963.
- 3 ELONEN, ANNA S., TAKALA, MARTTI & RUOPPILA ISTO, A study of intellectual functions in children by means of the KTK performance scales. 181 p. 1963.
- 4 JUURMAA, JYRKI, On the ability structure of the deaf. 114 p. 1963.
- 5 HEINONEN, VEIKKO, Lyhennetty faktori-analyysi. - A short method for factor analysis. 76 p. Summary 5 p. 1963.
- 6 PITKÄNEN, PENTTI, Fyysisen kunnon rakenne ja kehittyminen. - The structure and development of physical fitness. 163 p. Summary 10 p. 1964.
- 7 NURMI, VELI, Maamme seminaarien varsinaisen opettajakoulutuksen synty ja kehittyminen viime vuosisadalla I. - Die Entehung und Entwicklung der praktischen Lehrer-bildung unserer Lehrerseminare im vorigen Jahrhundert I. 270 p. Zusammenfassung 15 p. 1964.
- 8 NURMI, VELI, Maamme seminaarien varsinaisen opettajakoulutuksen synty ja kehittyminen viime vuosisadalla II. - Die Entstehung und Entwicklung der praktischen Lehrer-bildung unserer Lehrerseminare im vorigen Jahrhundert II. 123 p. Zusammenfassung 10 p. 1964.
- 9 NUMMENMAA, TAPIO, The language of the face. 66 p. 1964.
- 10 ISOSAARI, JUSSI, Bruno Boxström ja Sortavalan seminaarin kasvatusaineiden opetus 1882-1917. - Bruno Boxström und der Unterricht in den pädagogischen Fächern am Seminar von Sortavala 1882-1917. 167 p. Zusammenfassung II p. 1964.
- 11 NUMMENMAA, TAPIO & TAKALA, MARTTI, Parental behavior and sources of information in different social groups. 53 p. 1965.
- 12 WECKROTH, JOHAN, Studies in brain pathology and human performance I. - On the relationship between severity of brain injury and the level and structure of intellectual performance. 105 p. 1965.
- 13 PITKÄNEN, PENTTI, Ärsyke- ja reaktioanalyttisten faktorointitulosten vastaavuudesta. - On the congruence and coincidence between stimulus analytical and response analytical factor results. 223 p. Summary 14 p. 1967.
- 14 TENKKU, JUSSI, Are single moral rules absolute in Kant's ethics? 31 p. 1967.
- 15 RUOPPILA, ISTO, Nuorten ja varttuneiden opiskelijoiden väliset asenne-erot eräissä ylioppilaspohjaisissa oppilaitoksissa. - Attitude differences between young and advanced university and college students. 182 p. Summary 14 p. 1967.
- 16 KARVONEN, JUHANI, The structure, arousal and change of the attitudes of teacher education students. 118 p. 1967.
- 17 ELONEN, ANNA S., Performance scale patterns in various diagnostic groups. 53 p. 1968.
- 18 TUOMOLA, UUNO, Kansakouluntarkastajaan kohdistuvista rooliodotuksista. - On role-expectations applied to school inspectors. 173 p. Summary 8 p. 1968.
- 19 PITKÄNEN, LEA, A descriptive model of aggression and nonaggression with applications to childrens behaviour. 208 p. 1969.
- 20 KOSKIAHO, BRIITTA, Level of living and industrialisation. 102 p. 1970.
- 21 KUUSINEN, JORMA, The meaning of another person's personality. 28 p. 1970.
- 22 VIJANEN, ERKKI, Pohjakoulutustaso ja kansakoulunopettajan kehitysympäristöjen muodostuminen. - The level of basic education in relation to the formation of the development milieus of primary school teachers. 280 s. Summary 13 p. 1970.
- 23 HAGFORS, CARL, The galvanic skin response and its application to the group registration of psychophysiological processes. 128 p. 1970.
- 24 KARVONEN, JUHANI, The enrichment of vocabulary and the basic skills of verbal communication. 47 p. 1971.
- 25 SEPPO, SIMO, Abiturienttien asenteet uskonnon-opetukseen. - The attitudes of students toward religious education in secondary school. 137 p. Summary 5 p. 1971.
- 26 RENKO MANU, Opettajan tehokkuus oppilaiden koulusaavutusten ja persoonallisuuden kehittämisesä. - Teacher's effectiveness in improving pupils' school achievements and developing their personality. 144 p. Summary 4 p. 1971.
- 27 VAHERVA, TAPIO, Koulutustulokset peruskoulun ala-asteella yhteisömuuttajien selittäminä. - Educational outcomes at the lower level of the comprehensive school in the light of ecological variables. 158 p. Summary 3 p. 1974.
- 28 OLKINUORA, ERKKI, Norm socialization. The formation of personal norms. 186 p. Tiivistelmä 4 p. 1974.
- 29 LIIKANEN, PIIRKKO, Increasing creativity through art education among pre-school children. 44 p. Tiivistelmä 4 p. 1975.
- 30 ELONEN, ANNA S., & GUYER, MELVIN, Comparison of qualitative characteristics of human figure drawings of Finnish children in various diagnostic categories. 46 p. Tiivistelmä 3 p. 1975.
- 31 KÄÄRIÄINEN, RISTO, Physical, intellectual, and personal characteristics of Down's syndrome. 114 p. Tiivistelmä 4 p. 1975.
- 32 MÄÄTTÄ, PAULA, Images of a young drug user. 112 p. Tiivistelmä 11 p. 1976.
- 33 ALANEN, PENTTI, Tieto ja demokratia. - Epistemology and democracy. 140 p. Summary 4 p. 1976.
- 34 NUPPONEN, RIITTA, Vahvistajaroolit aikuisten ja lapsen vuorovaikutuksessa. - The experimental roles of reinforcing agent in adult-child interaction. 209 p. Summary 11 p. 1977.

- 35 TEIKARI, VEIKKO, Vigilanssi-ilmiön mittaamisesta ja selitysmahdollisuuksista. – On measuring and explanation of vigilance. 163 p. Summary 2 p. 1977.
- 36 VOLANEN, RISTO, On conditions of decision making. A study of the conceptual foundations of administration. – Päätöksenteon edellytyksistä. Tutkimus hallinnon käsitteellisistä perusteista. 171 p. Tiivistelmä 7 p. 1977.
- 37 LYYTINEN, PAULA, The acquisition of Finnish morphology in early childhood. – Suomen kielen morfologien säännönmukaisuuksien omaksuminen varhaislapsuudessa. 143 p. Tiivistelmä 6 p. 1978.
- 38 HAKAMÄKI, SIMO, Maaseudulle muutto muutto liikkeen osana. – Migration on rural areas as one element of migration as a whole. 175 p. Summary 5 p. 1978.
- 39 MOBERG, SAKARI, Leimautuminen erityispedagogiikassa. Nimikkeisiin apukoululainen ja tarkkailuluokkainen liittyvät käsitykset ja niiden vaikutus hypoteettista oppilasta koskeviin havaintoihin. – Labelling in special education. 177 p. Summary 10 p. 1979.
- 40 AHVENAINEN, OSSI, Lukemis- ja kirjoittamis-häiriöinen erityisopetuksessa. – The child with reading and writing disabilities in special education. 246 p. Summary 14 p. 1980.
- 41 HURME, HELENA, Life changes during childhood. – Lasten elämänmuutokset. 229 p. Tiivistelmä 3 p. 1981.
- 42 TUTKIMUS YHTEISKUNTAPOLITIIKAN VIITOITAJANA. Professori Leo Paukkuselle omistettu juhla kirja. 175 p. 1981.
- 43 HIRSJÄRVI, SIRKKA, Aspects of consciousness in child rearing. – Tietoisuuden ongelma kotikasvatuksessa. 259 p. 1981.
- 44 LASONEN, KARI, Siirtolaisoppilas Ruotsin kouluyhteisössä. Sosiometrinen tutkimus. – A socio-metric study of immigrant pupils in the Swedish comprehensive school. 269 p. Summary 7 p. 1981.
- 45 AJATUKSEN JA TOIMINNAN TIET. Matti Juntusen muistokirja. 274 p. 1982.
- 46 MÄKINEN, RAIMO, Teachers' work, wellbeing, and health. – Opettajan työ, hyvinvointi ja terveys. 232 p. Tiivistelmä 2 p. 1982.
- 47 KANKAINEN, MIKKO, Suomalaisen peruskoulun eriyttämisratkaisun yhteiskunnallisen taustan ja siirtymävaiheen toteutuksen arviointi. 257 p. Summary 11 p. 1982.
- 48 WALLS, GEORG, Health care and social welfare in, cooperation. 99 p. Tiivistelmä 9 p. 1982.
- 49 KOIVUKARI, MIRJAMI, Rote learning comprehension and participation by the learners in Zairian classrooms. – Mekaaninen oppiminen, ymmärtäminen ja oppilaiden osallistumisen opetukseen zairelaisissa koululuokissa. 286 p. Tiivistelmä 11 p. 1982.
- 50 KOPONEN, RITVA, An item analysis of tests in mathematics applying logistic test models. – Matematiikan kokeiden osioanalyysi logistisia testimalleja käyttäen. 187 p. Tiivistelmä 2 p. 1983.
- 51 PEKONEN, KYÖSTI, Byrokrania politiikan näkökulmasta. Poliitiikan ja byrokranian keskinäinen yhteys valtio- ja yhteiskuntaprosessin kehityksen valossa. – Bureaucracy from the viewpoint of politics. 253 p. 1983.
- 52 LYYTINEN, HEIKKI, Psychophysiology of anticipation and arousal. – Antisipaation ja viriämisen psykofysiologia. 190 p. Tiivistelmä 4 p. 1984.
- 53 KORAKIANGAS, MIKKO, Lastenneuvolan terveydenhoitajan arvioinnit viisivuotiaiden lasten psyykkisestä kehityksestä. – The psychological assessment of five-year-old children by public health centres. 227 p. Summary 14 p. 1984.
- 54 HUMAN ACTION AND PERSONALITY. Essays in honour of Martti Takala. 272 p. 1984.
- 55 MATILAINEN, JOUKO, Maanpuolustus ja eduskunta. Eduskuntaryhmien kannanotot ja koheesio maanpuolustuskysymyksissä Paasikiven-Kekkonen kaudella 1945-1978. – Defence and Parliament. 264 p. Summary 7 p. 1984.
- 56 PUOLUE, VALTIO JA EDUSTUKSELLINEN DEMOKRATIA. Pekka Nyholmille omistettu juhla kirja. – Party, state and representational democracy. 145 p. Summary 2 p. 1986.
- 57 SIISIÄINEN, MARTTI, Intressit, yhdistyslaitos ja poliittisen järjestelmän vakaisuus. – Interests, voluntary associations and the stability of the political system. 367 p. Summary 6 p. 1986.
- 58 MATTLAR, CARL-ERIK, Finnish Rorschach responses in cross-cultural context: A normative study. 166 p. Tiivistelmä 2 p. 1986.
- 59 ÄYSTÖ, SEIJA, Neuropsychological aspects of simultaneous and successive cognitive processes. – Rinnakkaisen ja peräkkäisen informaation prosessoinnin neuropsykologiasta. 205 p. Tiivistelmä 10 p. 1987.
- 60 LINDH, RAIMO, Suggestiiviset mielikuvamallit käyttäytymisen muokkaajina tarkkailuluokkalaisilla. – Suggestive covert modeling as a method with disturbed pupils. 194 p. Summary 8 p. 1987.
- 61 KORHONEN, TAPANI, Behavioral and neural short-latency and long-latency conditioned responses in the cat. – Välittömät ja viivästetyt hermostolliset ja käyttäytymisvasteet klassisen ehdollistamisen aikana kissalla. 198 p. Tiivistelmä 4 p. 1987.
- 62 PAHKINEN, TUULA, Psykoterapian vaikutus minäkäsitykseen. Psykoterapian käynnistämisen muutosprosessin vaikutus korkeakouluopiskelijoiden minäkäsitykseen. – Change in self-concept as a result of psychotherapy. 172 p. Summary 6 p. 1987.
- 63 KANGAS, ANITA, Keski-Suomen kulttuuri-toimintakokeilu tutkimuksena ja politiikkana. – The action research on cultural-activities in the Province of Central Finland. 301 p. Summary 8 p. 1988.
- 64 HURME, HELENA, Child, mother and grandmother. Intergenerational interaction in

- Finnish families. 187 p. 1988.
- 65 RASKU-PUTTONEN, HELENA, Communication between parents and children in experimental situations. - Vanhempien ja lasten kommunikointi strukturoiduissa tilanteissa. 71 p. Tiivistelmä 5 p. 1988.
- 66 TOSKALA, ANTERO, Kahvikuppineurootikkojen ja paniikkiagorafobikkojen minäkuvat minäsystemin rakenteina ja kognitiivisen oppimis-terapian perustana. - The self-images of coffee cup neurotics and panic agoraphobics as structures of a selfsystem and a basis for learning therapy. 261 p. Summary 6 p. 1988.
- 67 HAKKARAINEN, LIISA, Kuurojen yläasteen oppilaiden kirjoitetun kielen hallinta. - Mastery of written language by deaf pupils at the upper level of Comprehensive school. 281 p. Summary 11 p. 1988.
- 68 NÄTTI, JOUKO, Työmarkkinoiden lohkoutuminen. Segmentaatioteoriat, Suomen työmarkkinat ja yritysten työvoimastrategiat. - Segmentation theories, Finnish labour markets and the use of labour in retail trade. 189 p. Summary 10 p. 1989.
- 69 AALTOLA, JUHANI, Merkitys opettamisen ja oppimisen näkökulmasta Wittgensteinin myöhäisfilosofian ja pragmatismen valossa. - Meaning from the point of view of teaching and learning in the light of Wittgenstein's later philosophy and pragmatism. 249 p. Summary 6 p. 1989.
- 70 KINNUNEN, ULLA, Teacher stress over a school year. - Opettajan työstressi lukuvuoden aikana. 61 p. Tiivistelmä 3 p. 1989.
- 71 BREUER, HELMUT & RUOHO, KARI (Hrsg.), Pädagogisch-psychologische Prophylaxe bei 4-8-jährigen Kindern. - Pedagogis-psykologinen ennaltaehkäisy neljästä kahdeksaan vuoden iässä. 185 S. Tiivistelmä 1 S. 1989.
- 72 LUMMELAHTI, LEENA, Kuusivuotiaiden sopeutuminen päiväkotiin. Yksilöllistetty malliohjelma päiväkotiin heikosti sopeutuvien kuusivuotiaiden ohjauksessa sekä vanhempien kasvatuskäytännön yhteydet lapsen sopeutumiseen ja minäkäsitykseen. - The adjustment of six-year-old children to day-care-centres. 224 p. Summary 9 p. 1990.
- 73 SALOVIITA, TIMO, Adaptive behaviour of institutionalized mentally retarded persons. - Laitoksessa asuvien kehitysvammaisten adaptiivinen käyttäytyminen. 167 p. Tiivistelmä 4 p. 1990.
- 74 PALONEN, KARI et SUBRA, LEENA (Eds.), Jean-Paul Sartre - un philosophe du politique. - Jean-Paul Sartre - poliittisuuden filosofi. 107 p. Tiivistelmä 2 p. 1990.
- 75 SINIVUO, JUHANI, Kuormitus ja voimavarat upseerin uralla. - Work load and resources in the career of officers. 373 p. Summary 4 p. 1990.
- 76 PÖLKKI, PIRJO, Self-concept and social skills of school beginners. Summary and discussion. - Koulutulokkaiden minäkäsitys ja sosiaaliset taidot. 100 p. Tiivistelmä 6 p. 1990.
- 77 HUTTUNEN, JOUKO, Isän merkitys pojan sosiaaliselle sukupuolelle. - Father's impact on son's gender role identity. 246 p. Summary 9 p. 1990.
- 78 AHONEN, TIMO, Lasten motoriset koordinaatiohäiriöt. Kehitysneuropsykologinen seuranta-tutkimus. - Developmental coordination disorders in children. A developmental neuropsychological follow-up study. 188 p. Summary 9 p. 1990.
- 79 MURTO, KARI, Towards the well functioning community. The development of Anton Makarenko and Maxwell Jones' communities. - Kohti toimivaa yhteisöä. Anton Makarenkon ja Maxwell Jonesin yhteisöjen kehitys. 270 p. Tiivistelmä 5 p. Cp2`<, 5 c. 1991.
- 80 SEIKKULA, JAAKKO, Perheen ja sairaalan rajasynteesi potilaan sosiaalisessa verkostossa. - The family-hospital boundary system in the social network. 285 p. Summary 6 p. 1991.
- 81 ALANEN, ILKKA, Miten teoretisoida maa-talouden pientuotantoa. - On the conceptualization of petty production in agriculture. 360 p. Summary 9 p. 1991.
- 82 NIEMELÄ, EINO, Harjaantumisoppilas peruskoulun liikuntakasvatuksessa. - The trainable mentally retarded pupil in comprehensive school physical education. 210 p. Summary 7 p. 1991.
- 83 KARILA, IRMA, Lapsivuodeajan psyykkisten vaikeuksien ennakointi. Kognitiivinen malli. - Prediction of mental distress during puerperium. A cognitive model. 248 p. Summary 8 p. 1991.
- 84 HAAPASALO, JAANA, Psychopathy as a descriptive construct of personality among offenders. - Psykopatia rikoksentekijöiden persoonallisuutta kuvaavana konstruktiona. 73 p. Tiivistelmä 3 p. 1992.
- 85 ARNKIL, ERIK, Sosiaalityön rajasynteemit ja kehitysvyöhyke. - The systems of boundary and the developmental zone of social work. 65 p. Summary 4 p. 1992.
- 86 NIKKI, MAIJA-LIISA, Suomalaisen koulutusjärjestelmän kielikoulutus ja sen relevanssi. Osa II. - Foreign language education in the Finnish educational system and its relevance. Part 2. 204 p. Summary 5 p. 1992.
- 87 NIKKI, MAIJA-LIISA, The implementation of the Finnish national plan for foreign language teaching. - Valtakunnallisen kielenopetuksen yleissuunnitelman toimeenpano. 52 p. Yhteenveto 2 p. 1992.
- 88 VASKILAMPI, TUULA, Vaihtoehtoinen terveydenhuolto hyvinvointivaltion terveystaloudella. - Alternative medicine on the health market of welfare state. 120 p. Summary 8 p. 1992.
- 89 LAAKSO, KIRSTI, Kouluvaikeuksien ennustaminen. Käyttäytymishäiriöt ja kielelliset vaikeudet peruskoulun alku- ja päättövaiheissa. -

- Prediction of difficulties in school. 145 p. Summary 4 p. 1992.
- 90 SUUTARINEN, SAKARI, Herbartilainen pedagoginen uudistus Suomen kansakoulussa vuosisadan alussa (1900-1935). - Die Herbart'sche pädagogische Reform in den finnischen Volksschulen zu Beginn dieses Jahrhunderts (1900-1935). 273 p. Zusammenfassung 5 S. 1992.
- 91 AITTOLA, TAPIO, Uuden opiskelijatyypin synty. Opiskelijoiden elämänvaiheet ja tieteenalaspesifien habitusten muovautuminen 1980-luvun yliopistossa. - Origins of the new student type. 162 p. Summary 4 p. 1992
- 92 KORHONEN, PEKKA, The origin of the idea of the Pacific free trade area. - Tyynenmeren vapaa-kauppa-alueen idean muotoutuminen. - Taiheiyo jiyuu boeeki chi-iki koosoo no seisei. 220 p. Yhteenveto 3 p. Yooyaku 2 p. 1992.
- 93 KERÄNEN, JYRKI, Avohoitoon ja sairaalahoitoon valikoituminen perhekeskeisessä psykiatrisessa hoitojärjestelmässä. - The choice between outpatient and inpatient treatment in a family centred psychiatric treatment system. 194 p. Summary 6 p. 1992.
- 94 WAHLSTRÖM, JARL, Merkitysten muodostuminen ja muuttuminen perheterapeuttisessa keskustelussa. Diskurssianalyttinen tutkimus. - Semantic change in family therapy. 195 p. Summary 5 p. 1992.
- 95 RAHEEM, KOLAWOLE, Problems of social security and development in a developing country. A study of the indigenous systems and the colonial influence on the conventional schemes in Nigeria. - Sosiaaliturvan ja kehityksen ongelmia kehitysmaassa. 272 p. Yhteenveto 3 p. 1993.
- 96 LAINE, TIMO, Aistisuus, kehollisuus ja dialogisuus. Ludwig Feuerbachin filosofian lähtökohtia ja niiden kehitysnäkymiä 1900-luvun antropologisesti suuntautuneessa fenomenologiassa. - Sensuousness, bodilyness and dialogue. Basic principles in Ludwig Feuerbach's philosophy and their development in the anthropologically oriented phenomenology of the 1900's. 151 p. Zusammenfassung 5 S. 1993.
- 97 PENTTONEN, MARKKU, Classically conditioned lateralized head movements and bilaterally recorded cingulate cortex responses in cats. - Klassisesti ehdollistetut sivuttaiset päänliikkeet ja molemminpuoliset aivojen pihtipoimun vasteet kissalla. 74 p. Yhteenveto 3 p. 1993.
- 98 KORO, JUKKA, Aikuinen oman oppimisensa ohjaajana. Itseohjautuvuus, sen kehittyminen ja yhteys opetustuloksiin kasvatustieteen avoimen korkeakouluopetuksen monimuotokokeilussa. - Adults as managers of their own learning. Self-directiveness, its development and connection with the cognitive learning results of an experiment on distance education for the teaching of educational science. 238 p. Summary 7 p. 1993.
- 99 LAIHIALA-KANKAINEN, SIRKKA, Formaalin ja funktionaalinen traditio kieltenopetuksessa. Kieltenopetuksen oppihistoriallinen tausta antiikista valistukseen. - Formal and functional traditions in language teaching. The theory-historical background of language teaching from the classical period to the age of reason. 288 p. Summary 6 p. 1993.
- 100 MÄKINEN, TERTTU, Yksilön varhaiskehitys koulunkäynnin perustana. - Early development as a foundation for school achievement. 273 p. Summary 16 p. 1993.
- 101 KOTKAVIRTA, JUSSI, Practical philosophy and modernity. A study on the formation of Hegel's thought. - Käytännöllinen filosofia ja modernisuus. Tutkielma Hegelin ajattelun muotoutumisesta. 238 p. Zusammenfassung 3 S. Yhteenveto 3 p. 1993.
- 102 EISENHARDT, PETER L., PALONEN, KARI, SUBRA, LEENA, ZIMMERMANN RAINER E. (Eds.), Modern concepts of existentialism. Essays on Sartrean problems in philosophy, political theory and aesthetics. 168 p. Tiivistelmä 2 p. 1993.
- 103 KERÄNEN, MARJA, Modern political science and gender. A debate between the deaf and the mute. - Moderni valtio-oppi ja nainen. Mykkien ja kuuvojen välinen keskustelu. 252 p. Tiivistelmä 4 p. 1993.
- 104 MATIKAINEN, TUULA, Työtaitojen kehittyminen erityisammattikouluvaiheen aikana. - Development of working skills in special vocational school. 205 p. Summary 4 p. 1994.
- 105 PIHLAJARINNE, MARJA-LEENA, Nuoren sairastuminen skitsofreeniseen häiriöön. Perheterapeuttinen tarkastelutapa. - The onset of schizophrenic disorder at young age. Family therapeutic study. 174 p. Summary 5 p. 1994.
- 106 KUUSINEN, KIRSTI-LIISA, Psykkinen itsesäätely itsehoidon perustana. Itsehoito I-tyypin diabetesta sairastavilla aikuisilla. - Self-care based on self-regulation. Self-care in adult type I diabetics. 260 p. Summary 17 p. 1994.
- 107 MENGISTU, LEGESSE GEBRESELLASSIE, Psychological classification of students with and without handicaps. A tests of Holland's theory in Ethiopia. 209 p. 1994.
- 108 LESKINEN, MARKKU (ED.), Family in focus. New perspectives on early childhood special education. 158 p. 1994.
- 109 LESKINEN, MARKKU, Parents' causal attributions and adjustment to their child's disability. - Vanhempien syytulkinnat ja sopeutuminen lapsensa vammaisuuteen. 104 p. Tiivistelmä 1 p. 1994.
- 110 MATTHIES, AILA-LEENA, Epävirallisen sektorin ja hyvinvointivaltion suhteiden modernisoituminen. - The informal sector and the welfare state. Contemporary relationships. 63 p. Summary 12 p. 1994.
- 111 AITTOLA, HELENA, Tutkimustyön ohjaus ja ohjaussuhteet tieteellisessä jatkokoulutuksessa. - Mentoring in postgraduate education. 285 p. Summary 5 p. 1995.
- 112 LINDÉN, MIRJA, Muuttuva syövän kuva ja kokeminen. Potilaiden ja ammattilaisten tulkintoja. - The changing image and experience

- of cancer. Accounts given by patients and professionals. 234 p. Summary 5 p. 1995.
- 113 VÄLIMAA, JUSSI, Higher education cultural approach. - Korkeakoulututkimuksen kulttuurinäkökulma. 94 p. Yhteenveto 5 p. 1995.
- 114 KAIPIO, KALEVI, Yhteisöllisyys kasvatuksessa. yhteisökasvatuksen teoreettinen analyysi ja käytäntöön soveltaminen. - The community as an educator. Theoretical analysis and practice of community education. 250 p. Summary 3 p. 1995.
- 115 HÄNNIKÄINEN, MARITTA, Nukesta vauvaksi ja lapsesta lääkäriksi. Roolileikkiin siirtymisen tarkastelua piagetilaisesta ja kulttuurihistoriallisen toiminnan teorian näkökulmasta. 73 p. Summary 6 p. 1995.
- 116 IKONEN, OIVA. Adaptiivinen opetus. Oppimistutkimus harjaantumiskoulun opetussuunnitelma- ja seurantajärjestelmän kehittämisen tukena. - The adaptive teaching. 90 p. Summary 5 p. 1995.
- 117 SUUTAMA, TIMO. Coping with life events in old age. - Elämän muutos- ja ongelmatilanteiden käsittely iäkkäillä ihmisillä. 110 p. Yhteenveto 3 p. 1995.
- 118 DERSEH, TIBEBU BOGALE, Meanings Attached to Disability, Attitudes towards Disabled People, and Attitudes towards Integration. 150 p. 1995.
- 119 SAHLBERG, PASI, Kuka auttaisi opettajaa. Post-moderni näkökulma opetuksen muu-tokseen yhden kehittämisprojektin valossa. - Who would help a teacher. A post-modern perspective on change in teaching in light of a school improvement project. 255 p. Summary 4 p. 1996.
- 120 UHINKI, AILO, Distress of unemployed job-seekers described by the Zulliger Test using the Comprehensive System. - Työttömien työntekijöiden ahdinko kuvattuna Comprehensive Systemin mukaisesti käytetyillä Zulligerin testillä. 61 p. Yhteenveto 3p. 1996.
- 121 ANTIKAINEN, RISTO, Clinical course, outcome and follow-up of inpatients with borderline level disorders. - Rajatilapotilaiden osastohoidon tuloksellisuus kolmen vuoden seurantatutkimuksessa Kys:n psykiatrian klinikassa. 102 p. Yhteenveto 4 p. 1996.
- 122 RUUSUVIRTA, TIMO, Brain responses to pitch changes in an acoustic environment in cats and rabbits. - Aivovasteet kuuloärsykemuutoksiin kissoilla ja kaneilla. 45 p. Yhteenveto 2 p. 1996.
- 123 VISTI, ANNALISA, Työyhteisön ja työn tuottavuuden kehitys organisaation transformaatiossa. - Development of the work community and changes in the productivity of work during an organizational transformation process. 201 p. Summary 12 p. 1996.
- 124 SALLINEN, MIKAEL, Event-related brain potentials to changes in the acoustic environment during sleep and sleepiness. - Aivojen herätevasteet muutoksiin kuuloärsykesarjassa unen ja uneliaisuuden aikana. 104 p. Yhteenveto 3 p. 1997.
- 125 LAMMINMÄKI, TUUJA, Efficacy of a multi-faceted treatment for children with learning difficulties. - Oppimisvaikeuksien neurokognitiivisen ryhmäkuntoutuksen tuloksellisuus ja siihen vaikuttavia tekijöitä. 56 p. Yhteenveto 2 p. 1997.
- 126 LUTINEN, JAANA, Fragmentoituva kulttuuripolitiikka. Paikallisen kulttuuripolitiikan tulkintakehykset Ylä-Savossa. - Fragmenting-cultural policy. The interpretative frames of local cultural politics in Ylä-Savo. 178 p. Summary 9 p. 1997.
- 127 MARTTUNEN, MIIKA, Studying argumentation in higher education by electronic mail. - Argumentointia yliopisto-opinnoissa sähköpostilla. 60 p. (164 p.) Yhteenveto 3 p. 1997.
- 128 JAAKKOLA, HANNA, Kielitieto kielitaitoon pyrittäessä. Vieraiden kielten opettajien käsityksiä kieliopin oppimisesta ja opettamisesta. - Language knowledge and language ability. Teachers' conceptions of the role of grammar in foreign language learning and teaching. 227 p. Summary 7 p. 1997.
- 129 SUBRA, LEENA, A portrait of the political agent in Jean-Paul Sartre. Views on playing, acting, temporality and subjectivity. - Poliittisen toimijan muotokuva Jean-Paul Sartrella. Näkymiä pelaamiseen, toimintaan, ajallisuuteen ja subjektiivisuuteen. 248 p. Yhteenveto 2 p. 1997.
- 130 HAARAKANGAS, KAUKO, Hoitokokouksen äänet. Dialoginen analyysi perhekeskeisen psykiatrisen hoitoprosessin hoitokokous-keskusteluita työryhmän toiminnan näkökulmasta. - The voices in treatment meeting. A dialogical analysis of the treatment meeting conversations in family-centred psychiatric treatment process in regard to the team activity. 136 p. Summary 8 p. 1997.
- 131 MATINHEIKKI-KOKKO, KAIJA, Challenges of working in a cross-cultural environment. Principles and practice of refugee settlement in Finland. - Kulttuurienvälisen työn haasteet. Periaatteet ja käytäntö maahanmuuttajien hyvinvoinnin turvaamiseksi Suomessa. 130 p. Yhteenveto 3 p. 1997.
- 132 KIVINIEMI, KARI, Opettajuuden oppimisesta harjoittelun harhautuksiin. Aikuisopiskelijoiden kokemuksia opetusharjoittelusta ja sen ohjauksesta luokanopettajakoulutuksessa. - From the learning of teacherhood to the fabrications of practice. Adult students' experiences of teaching practice and its supervision in class teacher education. 267 p. Summary 8 p. 1997.
- 133 KANTOLA, JOUKO, Cygnaeuksen jäljillä käsityönopetuksesta teknologiseen kasvatukseen. - In the footsteps of Cygnaeus. From handicraft teaching to technological education. 211 p. Summary 7 p. 1997.
- 134 KAARTINEN, JUKKA, Nocturnal body movements

- and sleep quality. - Yölliset kehon liikkeet ja unen laatu. 85 p. Yhteenveto 3 p. 1997.
- 135 MUSTONEN, ANU, Media violence and its audience. - Mediaväkivalta ja sen yleisö. 44 p. (131 p.). Yhteenveto 2 p. 1997.
- 136 PERTTULA, JUHA, The experienced life-fabrics of young men. - Nuorten miesten koettu elämänkudelman. 218 p. Yhteenveto 3 p. 1998.
- 137 TIKKANEN, TARJA, Learning and education of older workers. Lifelong learning at the margin. - Ikääntyvän työväestön oppiminen ja koulutus. Elinikäisen oppimisen marginaalissa. 83 p. (154 p.). Yhteenveto 6 p. 1998.
- 138 LEINONEN, MARKKU, Johannes Gezelius vanhempi luonnonmukaisen pedagogiikan soveltajana. Comeniuslainen tulkinta. - Johannes Gezelius the elder as implementer of natural pedagogy. A Comenian interpretation. 237 p. Summary 7 p. 1998.
- 139 KALLIO, EEVA, Training of students' scientific reasoning skills. - Korkeakouluopiskelijoiden tieteellisen ajattelun kehittäminen. 90 p. Yhteenveto 1 p. 1998.
- 140 NIEMI-VÄKEVÄINEN, LEENA, Koulutusjaksot ja elämänpolitiikka. Koulutautuminen yksilöllistymisen ja yhteisöllisyyden risteysasemana. - Sequences of vocational education as life politics. Perspectives of individualization and communality. 210 p. Summary 6 p. 1998.
- 141 PARIKKA, MATTI, Teknologiakompetenssi. Teknologiakasvatuksen uudistamishaasteita peruskoulussa ja lukiossa. - Technological competence. Challenges of reforming technology education in the Finnish comprehensive and upper secondary school. 207 p. Summary 13 p. 1998.
- 142 TA OPETTAJAN APUNA - EDUCATIONAL TA FOR TEACHER. Professori Pirkko Liikaselle omistettu juhla-kirja. 207 p. Tiivistelmä - Abstract 14 p. 1998.
- 143 YLÖNEN, HILKKA, Taikahattu ja hopeakengät - sadun maailmaa. Lapsi päiväkodissa sadun kuulijana, näkijänä ja kokijana. - The world of the colden cap and silver shoes. How kinder garden children listen to, view, and experience fairy tales. 189 p. Summary 8 p. 1998.
- 144 MOILANEN, PENTTI, Opettajan toiminnan perusteiden tulkinta ja tulkinnan totuudellisuuden arviointi. - Interpreting reasons for teachers' action and the verifying the interpretations. 226 p. Summary 3p. 1998.
- 145 VAURIO, LEENA, Lexical inferencing in reading in english on the secondary level. - Sanapäätely englanninkielistä tekstiä luettaessa lukioasteella. 147 p. Yhteenveto 3 p. 1998.
- 146 ETELÄPELTO, ANNELI, The development of expertise in information systems design. - Asiantuntijuuden kehittyminen tietojärjestelmien suunnittelussa. 132 p. (221p.). Yhteenveto 12 p. 1998.
- 147 PIIRHONEN, ANTTI, Redundancy as a criterion for multimodal user-interfaces. - Käsitteistö luo näkökulman käyttöliittymäanalyyysiin. 141 p. Yhteenveto 3 p. 1998.
- 148 RÖNKÄ, ANNA, The accumulation of problems of social functioning: outer, inner, and behavioral strands. - Sosiaalinen selviytyminen lapsuudesta aikuisuuteen: ongelmien kasautumisen kolme väylää. 44 p. (129 p.) Yhteenveto 3 p. 1999.
- 149 NAUKKARINEN, AIMO, Tasapainoilua kurinalaisuuden ja tarkoituksenmukaisuuden välillä. Oppilaiden ei-toivottuun käyttäytymiseen liittyvän ongelmanratkaisun kehittäminen yhden peruskoulun yläasteen tarkastelun pohjalta. - Balancing rigor and relevance. Developing problem-solving associated with students' challenging behavior in the light of a study of an upper comprehensive school. 296 p. Summary 5 p. 1999.
- 150 HOLMA, JUHA, The search for a narrative. Investigating acute psychosis and the need-adapted treatment model from the narrative viewpoint. - Narratiivinen lähestymistapa akuuttiin psykoosiin ja tarpeenmukaisen hoidon malliin. 52 p. (105 p.) Yhteenveto 3 p. 1999.
- 151 LEPPÄNEN, PAAVO H.T., Brain responses to changes in tone and speech stimuli in infants with and without a risk for familial dyslexia. - Aivovasteet ääni- ja puheärsykkeiden muutoksiin vauvoilla, joilla on riski suvussa esiintyvään dysleksiaan ja vauvoilla ilman tätä riskiä. 100 p. (197 p.) Yhteenveto 4 p. 1999.
- 152 SUOMALA, JYRKI, Students' problem solving in the LEGO/Logo learning environment. - Oppilaiden ongelmanratkaisu LEGO/Logo oppimisympäristössä. 146 p. Yhteenveto 3 p. 1999.
- 153 HUTTUNEN, RAUNO, Opettämisen filosofia ja kritiikki. - Philosophy, teaching, and critique. Towards a critical theory of the philosophy of education. 201 p. Summary 3p. 1999.
- 154 KAREKIVI, LEENA, Ehkä en kokeilisikaan, jos Tutkimus ylivieskalaisten nuorten tupakoinnista ja päihteidenkäytöstä ja niihin liittyvästä terveyskasvatuksesta vuosina 1989-1998. - Maybe I wouldn't even experiment if A study on youth smoking and use of intoxicants in Ylivieska and related health education in 1989-1998. 256 p. Summary 4 p. 1999.
- 155 LAAKSO, MARJA-LEENA, Prelinguistic skills and early interactional context as predictors of children's language development. - Esi-kielellinen kommunikaatio ja sen vuorovaikutuksellinen konteksti lapsen kielen kehityksen ennustajana. 127 p. Yhteenveto 2 p. 1999.
- 156 MAUNO, SAIJA, Job insecurity as a psycho-social job stressor in the context of the work-family interface. - Työn epävarmuus työn psykososiaalisena stressitekijänä työn ja perheen vuorovaikutuksen kontekstissa. 59 p. (147 p.) Yhteenveto 3 p. 1999.
- 157 MÄENSIVU KIRSTI, Opettaja määrittelijänä, oppilas määriteltävänä. Sanallisen oppilaan arvioinnin sisällön analyysi. - The teacher as a determiner - the pupil to be determined -

- content analysis of the written school reports. 215 p. Summary 5 p. 1999.
- 158 FELDT, TARU, Sense of coherence. Structure, stability and health promoting role in working life. - Koherenssin rakenne, pysyvyys ja terveyttä edistävä merkitys työelämässä. 60 p. (150 p.) Yhteenveto 5 p. 2000.
- 159 MÄNTY, TARJA, Ammatillisista erityisoppilaitok-
sista elämään. - Life after vocational special
education. 235 p. Summary 3 p. 2000.
- 160 SARJA, ANNELI, Dialogioppiminen pienryhmäs-
sä. Opettajaksi opiskelevien harjoitteluprosesi
terveydenhuollon opettajankoulutuksessa. -
Dialogic learning in a small group. The
process of student teachers' teaching practice
during health care education. 165 p. Summary
7 p. 2000.
- 161 JÄRVINEN, ANITTA, Taitajat iänikuiset. - Kotkan
ammattilukiosta valmiuksia elämään, työelä-
mään ja jatko-opintoihin. - Age-old
craftmasters -Kotka vocational senior
secondary school - giving skills for life, work
and further studies. 224 p. Summary 2 p. 2000.
- 162 KONTIO, MARJA-LIISA, Laitoksessa asuvan
kehitysvammaisen vanhuksen haastava
käyttäytyminen ja hoitajan käyttämiä vaiku-
tuskeinoja. - Challenging behaviour of
institutionalized mentally retarded elderly
people and measures taken by nurses to
control it. 175 p. Summary 3 p. 2000.
- 163 KILPELÄINEN, ARJA, Naiset paikkaansa etsimäs-
sä. Aikuiskoulutus naisen elämänsä
rakentajana. - Adult education as determinant
of woman's life-course. 155 p. Summary 6 p.
2000.
- 164 RIITESUO, ANNIKKI, A preterm child grows.
Focus on speech and language during the
first two years. - Keskonen kasvaa: puheen
ja kielen kehitys kahtena ensimmäisenä elin-
vuotena. 119 p. Tiivistelmä 2 p. 2000.
- 165 TAURIAINEN, LEENA, Kohti yhteistä laatua. -
Henkilökunnan, vanhempien ja lasten laatu-
käsitykset päiväkodin integroidussa erityis-
ryhmässä. - Towards common quality: staff's,
parents' and children's conceptions of quality
in an integration group at a daycare center.
256 p. Summary 6 p. 2000.
- 166 RAUDASKOSKI, LEENA, Ammattikorkeakoulun
toimintaperustaa etsimässä. Toimilupahake-
musten sisällönanalyttinen tarkastelu. - In
search for the founding principles of the
Finnishpolytechnic institutes. A content
analysis of the licence applications. 193 p.
Summary 4 p. 2000.
- 167 TAKKINEN, SANNA, Meaning in life and its
relation to functioning in old age. - Elämän
tarkoituksellisuus ja sen yhteydet toiminta-
kykyyn vanhuudessa. 51 p. (130 p.)
Yhteenveto 2 p. 2000.
- 168 LAUNONEN, LEEVI, Eettinen kasvatusajattelu
suomalaisen koulun pedagogisissa teksteissä
1860-luvulta 1990-luvulle. - Ethical thinking
in Finnish school's pedagogical texts from the
1860s to the 1990s. 366 p. Summary 3 p. 2000.
- 169 KUORELAHTI, MATTI, Sopeutumattomien luokka-
muotoisen erityisopetuksen tuloksellisuus. -
The educational outcomes of special classes
for emotionally/ behaviorally disordered
children and youth. 176 p. Summary 2p.
2000.
- 170 KURUNMÄKI, JUSSI, Representation, nation and
time. The political rhetoric of the 1866
parliamentary reform in Sweden. - Edustus,
kansakunta ja aika. Poliittinen retoriikka
Ruotsin vuoden 1866 valtiopäiväreformissa.
253 p. Tiivistelmä 4 p. 2000.
- 171 RASINEN, AKI, Developing technology
education. In search of curriculum elements
for Finnish general education schools. 158 p.
Yhteenveto 2 p. 2000.
- 172 SUNDHOLM, LARS, Itseohjautuvuus organisaatio-
muutoksessa. - Self-determination in
organisational change. 180 p. Summary 15 p.
2000.
- 173 AHONNISKKA-ASSA, JAANA, Analyzing change in
repeated neuropsychological assessment. 68
p. (124 p.) Yhteenveto 2 p. 2000.
- 174 HOFFRÉN, JARI, Demokraattinen eetos - rajoista
mahdollisuuksiin. - The democratic ethos.
From limits to possibilities? 217 p. Summary
2 p. 2000.
- 175 HEIKKINEN, HANNU L. T., Toimintatutkimus,
tarinat ja opettajaksi tuleminen taito.
Narratiivisen identiteettityön kehittäminen
opettajankoulutuksessa toimintatutkimuksen
avulla. - Action research, narratives and the
art of becoming a teacher. Developing
narrative identity work in teacher education
through action research. 237 p. Summary 4 p.
2001.
- 176 VUORENMAA, MARITTA, Ikkunoita arvioin-
nin tuolle puolen. Uusia avauksia suoma-
laiseen koulutusta koskevaan evaluaatio-
keskusteluun. - Views across assessment:
New openings into the evaluation
discussion on Finnish education. 266 p.
Summary 4 p. 2001.
- 177 LITMANEN, TAPIO, The struggle over risk. The
spatial, temporal, and cultural dimensions of
protest against nuclear technology. - Kamp-
pailu riskistä. Ydinteknologian vastaisen
protestin tilalliset, ajalliset ja kulttuuriset
ulottuvuudet. 72 p. (153 p.) Yhteenveto 9 p.
2001.
- 178 AUNOLA, KAISA, Children's and adolescents'
achievement strategies, school adjustment,
and family environment. - Lasten ja nuorten
suoritusstrategiat koulu- ja perheympäristöis-
sä. 51 p. (153 p.) Yhteenveto 2 p. 2001.
- 179 OKSANEN, ELINA, Arvioinnin kehittäminen
erityisopetuksessa. Diagnosoinnista oppimi-
sen ohjaukseen laadullisena tapaustutkimuk-
sena. - Developing assessment practices in
special education. From a static approach to

- dynamic approach applying qualitative case. 182 p. Summary 5 p. 2001.
- 180 VIITTALA, KAISU, "Kyllä se tommosellaki lapsella on kovempi urakka". Sikiöaikana alkoholille altistuneiden huostaanotettujen lasten elämäntilanne, riskiprosessit ja suojaavat prosessit. - "It's harder for that kind of child to get along". The life situation of the children exposed to alcohol in utero and taken care of by society, their risk and protective processes. 316 p. Summary 4 p. 2001.
- 181 HANSSON, LEENI, Networks matter. The role of informal social networks in the period of socioeconomic reforms of the 1990s in Estonia. - Verkostoilla on merkitystä: infor-maalisten sosiaalisten verkostojen asema Virossa 1990-luvun sosio-ekonomisten muutosten aikana. 194 p. Yhteenveto 3 p. 2001.
- 182 BÖÖK, MARJA LEENA, Vanhemmuus ja vanhemmuuden diskurssit työttömyystilanteessa. - Parenthood and parenting discourses in a situation of unemployment. 157 p. Summary 5 p. 2001.
- 183 KOKKO, KATJA, Antecedents and consequences of long-term unemployment. - Pitkäaikaistyöttömyyden ennakoijia ja seurauksia. 53 p. (115 p.) Tiivistelmä 3 p. 2001.
- 184 KOKKONEN, MARJA, Emotion regulation and physical health in adulthood: A longitudinal, personality-oriented approach. - Aikuisiän tunteiden säätely ja fyysinen terveys: pitkittäistutkimuksellinen ja persoonallisuuskeskeinen lähestymistapa. 52 p. (137 p.) Tiivistelmä 3 p. 2001.
- 185 MÄNNIKKÖ, KAISA, Adult attachment styles: A Person-oriented approach. - Aikuisten kiintymystyyli. 142 p. Yhteenveto 5 p. 2001.
- 186 KATVALA, SATU, Missä äiti on? Äitejä ja äitiyden uskomuksia sukupolvien saatossa. - Where's mother? Mothers and maternal beliefs over generations. 126 p. Summary 3 p. 2001.
- 187 KIISKINEN, ANNA-LIISA, Ympäristöhallinto vastuullisen elämäntavan edistäjänä. - Environmental administration as promoter of responsible living. 229 p. Summary 8 p. 2001.
- 188 SIMOLA, AHTI, Työterveyshuolto-organisaation toiminta, sen henkilöstön henkinen hyvinvointi ja toiminnan tuloksellisuus. - Functioning of an occupational health service organization and its relationship to the mental well-being of its personnel, client satisfaction, and economic profitability. 192 p. Summary 12 p. 2001.
- 189 VESTERINEN, PIRKKO, Projektiopiskelu- ja oppiminen ammattikorkeakoulussa. - Project-based studying and learning in the polytechnic. 257 p. Summary 5 p. 2001.
- 190 KEMPPAINEN, JAANA, Kotikasvatus kolmessa sukupolvessa. - Childrearing in three generations. 183 p. Summary 3 p. 2001.
- 191 HOHENTHAL-ANTIN LEONIE, Luvan ottaminen - Ikäihmiset teatterin tekijöinä. - Taking permission- Elderly people as theatre makers. 183 p. Summary 5 p. 2001.
- 192 KAKKORI, LEENA, Heideggerin aukeama. Tutkimuksia totuudesta ja taiteesta Martin Heideggerin avaamassa horisontissa. - Heidegger's clearing. Studies on truth and art in the horizon opened by Martin Heidegger. 156 p. Summary 2 p. 2001.
- 193 NÄRHI, VESA, The use of clinical neuropsychological data in learning disability research. - Asiakastyön yhteydessä kerätyn neuropsykologisen aineiston käyttö oppimisvaikeustutkimuksessa. 103 p. Yhteenveto 2 p. 2002.
- 194 SUOMI, ASTA, Ammattia etsimässä. Aikuisopiskelijat kertovat sosiaaliohjaajakoulutuksesta ja narratiivisen pätevyyden kehittymisestä. - Searching for professional identity. Adult students' narratives on the education of a social welfare supervisor and the development of narrative competence. 183 p. Summary 2 p. 2002.
- 195 PERKKILÄ, PÄIVI, Opettajien matematiikkauskomukset ja matematiikan oppikirjan merkitys alkuopetuksessa. 212 p. - Teacher's mathematics beliefs and meaning of mathematics textbooks in the first and the second grade in primary school. Summary 2 p. 2002.
- 196 VESTERINEN, MARJA-LIISA, Ammatillinen harjoittelu osana asiantuntijuuden kehittymistä ammattikorkeakoulussa. - Promoting professional expertise by developing practical learning at the polytechnic. 261 p. Summary 5 p. 2002.
- 197 POHJANEN, JORMA, Mitä kello on? Kello modernissa yhteiskunnassa ja sen sosiologisessa teoriassa. - What's the time. Clock on modern society and in it's sociological theory. 226 p. Summary 3 p. 2002.
- 198 RANTALA, ANJA, Perhekeskeisyys - puhetta vai todellisuutta? Työntekijöiden käsitykset yhteistyöstä erityistä tukea tarvitsevan lapsen perheen kanssa. - Family-centeredness rhetoric or reality? Summary 3 p. 2002.
- 199 VALANNE, EIJA, "Meidän lapsi on arvokas" Henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS) kunnallisessa erityiskoulussa. - "Our child is precious" - The individual educational plan in the context of the special school. 219 p. Yhteenveto 2 p. 2002.
- 200 HOLOPAINEN, LEENA, Development in reading and reading related skills; a follow-up study from pre-school to the fourth grade. 57 p. (138 p.) Yhteenveto 3 p. 2002.
- 201 HEIKKINEN, HANNU, Draaman maailmat oppimisalueina. Draamakasvatuksen vakava leikillisuus. - Drama worlds as learning areas - the serious playfulness or drama education. 164 p. Summary 5 p. 2002.
- 202 HYTÖNEN, TUJJA, Exploring the practice of human resource development as a field of professional expertise. - Henkilöstön

- kehittämistyön asiantuntijuuden rakentumisen. 137 p. (300 p.) Yhteenveto 10 p. 2002.
- 203 RIPATTI, MIKKO, Arvid Järnefeldt kasvatusajattelijana. 246 p. Summary 4 p. 2002.
- 204 VIRMASALO, ILKKA, Perhe, työttömyys ja lama. - Families, unemployment and the economic depression. 121 p. Summary 2 p. 2002.
- 205 WIKGREN, JAN, Diffuse and discrete associations in aversive classical conditioning. - Täsmälliset ja laaja-alaiset ehdollistumat klassisessa aversiivisessä ehdollistumisessa. 40 p. (81 p.) Yhteenveto 2 p. 2002.
- 206 JOKIVUORI, PERTTI, Sitoutuminen työorganisaatioon ja ammattijärjestöön. - Kilpailevia vai täydentäviä? - Commitment to organisation and trade union. Competing or complementary? 132 p. Summary 8 p. 2002.
- 207 GONZÁLEZ VEGA, NARCISO, Factors affecting simulator-training effectiveness. 162 p. Yhteenveto 1 p. 2002.
- 208 SALO, KARI, Teacher Stress as a Longitudinal Process - Opettajien stressiprosessi. 67 p. Yhteenveto 2 p. 2002.
- 209 VAUHKONEN, JOUNI, A rhetoric of reduction. Bertrand de Jouvenel's pure theory of politics as persuasion. 156 p. Tiivistelmä 2 p. 2002.
- 210 KONTONIEMI, MARITA, "Milloin sinä otat itseäsi niskasta kiinni?" Opettajien kokemuksia alisuoriutujista. - "When will you pull your socks up?" Teachers' experiences of underachievers. 218 p. Summary 3 p. 2003.
- 211 SAUKKONEN, SAKARI, Koulu ja yksilöllisyys; Jännitteitä, haasteita ja mahdollisuuksia. - School and individuality: Tensions, challenges and possibilities. 125 p. Summary 3 p. 2003.
- 212 VILJAMAA, MARJA-LEENA, Neuvola tänään ja huomenna. Vanhemmuuden tukeminen, perhekeskeisyys ja vertaistuki. - Child and maternity welfare clinics today and tomorrow. Supporting parenthood, family-centered services and peer groups. 141 p. Summary 4 p. 2003.
- 213 REMES, LIISA, Yrittäjyyskasvatuksen kolme diskurssia. - Three discourses in entrepreneurial learning. 204 p. Summary 2 p. 2003.
- 214 KARJALA, KALLE, Neulanreiästä panoraamaksi. Ruotsin kulttuurikuvan ainekset eräissä keskikoulun ja B-ruotsin vuosina 1961-2002 painetuissa oppikirjoissa. - From pinhole to panorama - The culture of Sweden presented in some middle and comprehensive school textbooks printed between 1961 and 2002. 308 p. Summary 2 p. 2003.
- 215 LALLUKKA, KIRSI, Lapsuusikä ja ikä lapsuudessa. Tutkimus 6-12-vuotiaiden sosiokulttuurisesta ikätiedosta. - Childhood age and age in childhood. A study on the sociocultural knowledge of age. 234 p. Summary 2 p. 2003.
- 216 PUUKARI, SAULL, Video Programmes as Learning Tools. Teaching the Gas Laws and Behaviour of Gases in Finnish and Canadian Senior High Schools. 361 p. Yhteenveto 6 p. 2003.
- 217 LOISA, RAIJA-LEENA, The polysemous contemporary concept. The rhetoric of the cultural industry. - Monimerkityksinen nykykäsite. Kulttuuriteollisuuden retoriikka. 244 p. Yhteenveto 2 p. 2003.
- 218 HOLOPAINEN, ESKO, Kuullun ja luetun tekstin ymmärtämisstrategiat ja -vaikeudet peruskoulun kolmannella ja yhdeksännellä luokalla. - Strategies for listening and reading comprehension and problematic listening and reading comprehension of the text during the third and ninth grades of primary school. 135 p. Summary 3 p. 2003.
- 219 PENTTINEN, SEppo, Lähtökohdat liikuntaa opettavaksi luokanopettajaksi. Nuoruuden kasvuympäristöt ja opettajankoulutus opettajuuden kehitystekijöinä. - Starting points for a primary school physical education teacher. The growth environment of adolescence and teacher education as developmental factors of teachership. 201 p. Summary 10 p. 2003.
- 220 IKÄHEIMO, HEIKKI, Tunnustus, subjektiviteetti ja inhimillinen elämänmuoto: Tutkimuksia Hegelistä ja persoonien välisistä tunnustus-suhteista. - Recognition, subjectivity and the human life form: studies on Hegel and interpersonal recognition. 191 p. Summary 3 p. 2003.
- 221 ASUNTA, TUULA, Knowledge of environmental issues. Where pupils acquire information and how it affects their attitudes, opinions, and laboratory behaviour - Ympäristöasioita koskeva tieto. Mistä oppilaat saavat informaatiota ja miten se vaikuttaa heidän asenteisiinsa, mielipiteisiinsä ja laboratoriokäyttäytymiseensä. 159 p. Yhteenveto 4 p. 2003.
- 222 KUJALA, ERKKI, Sodan pojat. Sodanaikaisten pikkupoikien lapsuuskokemuksia isyyden näkökulmasta - The sons of war. 229 p. Summary 2 p. 2003.
- 223 JUSSI KURUNMÄKI & KARI PALOINEN (Hg./eds.) Zeit, Geschichte und Politik. Time, history and politics. *Zum achtzigsten Geburtstag von Reinhart Koselleck*. 310 p. 2003.
- 224 LAITINEN, ARTO, Strong evaluation without sources. On Charles Taylor's philosophical anthropology and cultural moral realism. - Vahvoja arvostuksia ilman lähteitä. Charles Taylorin filosofisesta antropologiasta ja kulturalistisesta moraalirealismista. 358 p. Yhteenveto 4 p. 2003.
- 225 GUTTORM, TOMI K. Newborn brain responses measuring feature and change detection and predicting later language development in children with and without familial risk for dyslexia. - Vastasyntyneiden aivovasteet puheäänteiden ja niiden muutosten havaitsemisessa sekä myöhemmän kielen kehityksen ennustamisessa dysleksia-riskilapsilla. 81 p. (161 p.) Yhteenveto 3 p. 2003.

- 226 NAKARI, MAIJA-LIISA, Työilmapiiri, työntekijöiden hyvinvointi ja muutoksen mahdollisuus - Work climate, employees' well-being and the possibility of change. 255 p. Summary 3 p. 2003.
- 227 METSÄPELTO, RIITTA-LEENA, Individual differences in parenting: The five-factor model of personality as an explanatory framework - Lastenkasvatus ja sen yhteys vanhemman persoonallisuuden piirteisiin. 53 p. (119 p.) Tiivistelmä 3 p. 2003.
- 228 PULKKINEN, OILI, The labyrinth of politics - A conceptual approach to the modes of the political in the scottish enlightenment. 144 p. Yhteenveto 2 p. 2003.
- 229 JUUJARVI, PETRI, A three-level analysis of reactive aggression among children. - Lasten aggressiivisiin puolustusreaktioihin vaikuttavien tekijöiden kolmitasoinen analyysi. 39 p. (115 p.) Yhteenveto 2 p. 2003.
- 230 POIKONEN, PIIRJO-LIISA, "Opetussuunnitelma on sitä elämää". Päiväkoti-koulu yhteisö opetussuunnitelman kehittäjänä. - "The curriculum is part of our life". The day-care - primary school community as a curriculum developer. 154 p. Summary 3 p. 2003.
- 231 SOININEN, SUVI, From a 'Necessary Evil' to an art of contingency: Michael Oakeshott's conception of political activity in British postwar political thought. 174 p. Summary 2p. 2003.
- 232 ALARAUDANJOKI, ESA, Nepalese child labourers' life-contexts, cognitive skills and well-being. - Työssäkäyvien nepalilaislasten elämänkonteksti, kognitiiviset taidot ja hyvinvointi. 62 p. (131 p.) Yhteenveto 4 p. 2003.
- 233 LERKKANEN, MARJA-KRISTINA, Learning to read. Reciprocal processes and individual pathways. - Lukemaan oppiminen: vastavuoroiset prosessit ja yksilölliset oppimispolut. 70 p. (155 p.) Yhteenveto 5 p. 2003.
- 234 FRIMAN, MERVI, Ammatillisen asiantuntijan etiikka ammattikorkeakoulutuksessa. - The ethics of a professional expert in the context of polytechnics. 199 p. 2004.
- 235 MERONEN, AULI, Viittomakielen omaksumisen yksilölliset tekijät. - Individual differences in sign language abilities. 110 p. Summary 5 p. 2004.
- 236 TIILIKKALA, LIISA, Mestarista tuutoriksi. Suomalaisen ammatillisen opettajuuden muutos ja jatkuvuus. - From master to tutor. Change and continuity in Finnish vocational teacherhood. 281 p. Summary 3 p. 2004.
- 237 ARO, MIKKO, Learning to read: The effect of orthography. - Kirjoitusjärjestelmän vaikutus lukemaan oppimiseen. 44 p. (122 p.) Tiivistelmä 2 p. 2004.
- 238 LAAKSO, ERKKI, Draamakokemusten äärellä. Prosessidraaman oppimispotentiaali opettajaksi opiskelevien kokemusten valossa. - Encountering drama experiences. The learning potential of process drama in the light of student teachers' experiences. 230 p. Summary 7 p. 2004.
- 239 PERÄLÄ-LITTUNEN, SATU, Cultural images of a good mother and a good father in three generations. - Kulttuuriset mielikuvat hyvästä äidistä ja hyvästä isästä kolmessa sukupolvessa. 234 p. Yhteenveto 7 p. 2004.
- 240 RINNE-KOISTINEN, EVA-MARITA, Perceptions of health: Water and sanitation problems in rural and urban communities in Nigeria. 129 p. (198 p.) Yhteenveto 3 p. 2004.
- 241 PALMROTH, AINO, Käännösten kautta kollektiiviin. Tuuliosuuskunnat toimijaverkkoina. - From translation to collective. Wind turbine cooperatives as actor networks. 177 p. Summary 7 p. 2004.
- 242 VIERIKKO, ELINA, Genetic and environmental effects on aggression. - Geneettiset ja ympäristötekijät aggressiivisuudessa. 46 p. (108 p.) Tiivistelmä 3 p. 2004.
- 243 NÄRHI, KATI, The eco-social approach in social work and the challenges to the expertise of social work. - Ekososiaalinen viitekehys ja haasteet sosiaalityön asiantuntijuudelle. 106 p. (236 p.) Yhteenveto 7 p. 2004.
- 244 URSIN, JANI, Characteristics of Finnish medical and engineering research group work. - Tutkimusryhmätyöskentelyn piirteet lääke- ja teknisissä tieteissä. 202 p. Yhteenveto 9 p. 2004.
- 245 TREUTHARDT, LEENA, Tulostehokkuuden yhteiskunnallisuus Jyväskylän yliopistossa. Tarkastelunäkökulmina muoti ja seurustelu. - The management by results a fashion and social interaction at the University of Jyväskylä. 228 p. Summary 3 p. 2004.
- 246 MATTHIES, JÜRGEN, Umweltpädagogik in der Postmoderne. Eine philosophische Studie über die Krise des Subjekts im umweltpädagogischen Diskurs. - Ympäristökasvatus postmodernissa. Filosofinen tutkimus subjektin kriisistä ympäristökasvatuksen diskurssissa. 400 p. Yhteenveto 7 p. 2004.
- 247 LAITILA, AARNO, Dimensions of expertise in family therapeutic process. - Asiantuntijuuden ulottuvuuksia perheterapeuttisessa prosessissa. 54 p. (106 p.) Yhteenveto 3 p. 2004.
- 248 LAAMANEN (ASTIKAINEN), PIIA, Pre-attentive detection of changes in serially presented stimuli in rabbits and humans. - Muutoksen esitietoinen havaitseminen sarjallisesti esitetyissä ärsykkeissä kaneilla ja ihmisillä. 35 p. (54 p.) Yhteenveto 3 p. 2004.
- 249 JUUSENAHO, RIITTA, Peruskoulun rehtoreiden johtamisen eroja. Sukupuolinen näkökulma. - Differences in comprehensive school leadership and management. A gender-based approach. 176p. Summary 3 p. 2004.

- 250 VAARAKALLIO, TUULA, "Rotten to the Core". Variations of French nationalist anti-system rhetoric. - "Systeemi on mätä". Ranskalaisen nationalistien järjestelmän vastainen retoriikka. 194 p. Yhteenveto 3 p. 2004.
- 251 KUUSINEN, PATRIK, Pitkäaikainen kipu ja depressio. Yhteyttä säätelevät tekijät. - Chronic pain and depression: psychosocial determinants regulating the relationship. 139 p. Summary 8 p. 2004.
- 252 HÄNNIKÄINEN-UUTELA, ANNA-LIISA, Uudelleen juurtuneet. Yhteisökasvatus vaikeasti päihderiippuvaisten narkomaanien kuntoutuksessa. - Rooted again. Community education in the rehabilitation of substance addicts. 286 p. Summary 3 p. 2004.
- 253 PALONIEMI, SUSANNA, Ikä, kokemus ja osaaminen työelämässä. Työntekijöiden käsityksiä iän ja kokemuksen merkityksestä ammatillisessa osaamisessa ja sen kehittämisessä. - Age, experience and competence in working life. Employees' conceptions of the the meaning and experience in professional competence and its development. 184 p. Summary 5 p. 2004.
- 254 RUIZ CEREZO, MONTSE, Anger and Optimal Performance in Karate. An Application of the IZOF Model. 55 p. (130 p.) Tiivistelmä 2 p. 2004.
- 255 LADONLAHTI, TARJA, Haasteita palvelujärjestelmälle. Kehitysvammaiseksi luokiteltu henkilö psykiatrisessa sairaalassa. - Challenges for the human service system. Living in a psychiatric hospital under the label of mental retardation. 176 p. Summary 3 p. 2004.
- 256 KOVANEN PÄIVI, Oppiminen ja asiantuntijuus varhaiskasvatuksessa. Varhaisen oppimaan ohjaamisen suunnitelma erityistä tukea tarvitsevien lasten ohjauksessa. - Learning and expertise in early childhood education. A pilot work in using VARSU with children with special needs. 175 p. Summary 2 p. 2004.
- 257 VILMI, VEIKKO, Turvallinen koulu. Suomalaisen näkemyksiä koulutuspalvelujen kansallisesta ja kunnallisesta priorisoinnista. - Secure education. Finnish views on the national and municipal priorities of Finland's education services. 134 p. Summary 5 p. 2005.
- 258 ANTTILA, TIMO, Reduced working hours. Reshaping the duration, timing and tempo of work. 168 p. Tiivistelmä 2 p. 2005.
- 259 UGASTE, AINO, The child's play world at home and the mother's role in the play. 207 p. Tiivistelmä 5 p. 2005.
- 260 KURRI, KATJA, The invisible moral order: Agency, accountability and responsibility in therapy talk. 38 p. (103 p.). Tiivistelmä 1 p. 2005.
- 261 COLLIN, KAIJA, Experience and shared practice - Design engineers' learning at work. - Suunnitteluinsinöörien työssä oppiminen - kokemuksellisuutta ja jaettuja käytäntöjä. 124 p. (211 p.). Yhteenveto 6 p. 2005.
- 262 KURKI, EIJA, Näkyvä ja näkymätön. Nainen Suomen helluntailiikkeen kentällä. - Visible and invisible. Women in the Finnish pentecostal movement. 180 p. Summary 2 p. 2005.
- 263 HEIMONEN, SIRKKALIIA, Työikäisenä Alzheimerin tautiin sairastuneiden ja heidän puolisoitensa kokemukset sairauden alkuvaiheessa. - Experiences of persons with early onset Alzheimer's disease and their spouses in the early stage of the disease. 138 p. Summary 3 p. 2005.
- 264 PIIRÖINEN, HANNU, Epävarmuus, muutos ja ammatilliset jännitteet. Suomalainen sosiaalityö 1990-luvulla sosiaalityöntekijöiden tulkinnoissa. - Uncertainty, change and professional tensions. The Finnish social work in the 1990s in the light of social workers' representations. 207 p. Summary 2 p. 2005.
- 265 MÄKINEN, JARMO, Säätio ja maakunta. Maakuntarahastojärjestelmän kentät ja verkostot. - Foundation and region: Fields and networks of the system of the regional funds. 235 p. Summary 3 p. 2005.
- 266 PETRELIUS, PÄIVI, Sukupuoli ja subjektiivinen sosiaalityössä. Tulkintoja naistyöntekijöiden muistoista. - Gender and subjectivity in social work - interpreting women workers' memories. 67 p. (175 p.) 2005.
- 267 HOKKANEN, TIINA, Äitinä ja isänä eron jälkeen. Yhteishuoltajavanhemmuus arjen kokemuksena. - As a mother and a father after divorce. Joint custody parenthood as an everyday life experience. 201 p. Summary 8 p. 2005.
- 268 HANNU SIRKKILÄ, Elättäjyyttä vai erotiikkaa. Miten suomalaiset miehet legitimoivat parisuhteensa thaimaalaisen naisen kanssa? - Breadwinner or eroticism. How Finnish men legitimize their partnerships with Thai women. 252 p. Summary 4 p. 2005.
- 269 PENTTINEN, LEENA, Gradupuhetta tutkielmaseminaarissa. - Thesis discourse in an undergraduate research seminar. 176 p. Summary 8 p. 2005.
- 270 KARVONEN, PIIRKKO, Päiväkotilasten lukuleikit. Lukutaidon ja lukemistietoisuuden kehittyminen interventiotutkimuksessa- Reading Games for Children in Daycare Centers. The Development of Reading Ability and Reading Awareness in an Intervention Study . 179 p. Summary 3 p. 2005.
- 271 KOSONEN, PEKKA A., Sosiaalialan ja hoitotyön asiantuntijuuden kehitysehdot ja opiskelijavalinta. - Conditions of expertise development in nursing and and social care, and criteria for student selection. 276 p. Summary 3 p. 2005.

- 272 NIIRANEN-LINKAMA, PÄIVI, Sosiaalisen transformaatio sosiaalialan asiantuntijuuden diskurssissa. - Transformation of the social in the discourse of social work expertise. 200 p. Summary 3 p. 2005.
- 273 KALLA, OUTI, Characteristics, course and outcome in first-episode psychosis. A cross-cultural comparison of Finnish and Spanish patient groups. - Ensikertalaisten psykoosipotilaiden psyykkis-sosiaaliset ominaisuudet, sairaudenkulku ja ennuste. Suomalaisten ja espanjalaisten potilasryhmien vertailu. 75 p. (147 p.) Tiivistelmä 4 p. 2005.
- 274 LEHTOMÄKI, ELINA, Pois oppimisyhteiskunnan marginaalista? Koulutuksen merkitys vuosina 1960-1990 opiskelleiden lapsuudesta kuurojen ja huonokuuloisten aikuisten elämänculussa. - Out from the margins of the learning society? The meaning of education in the life course of adults who studied during the years 1960-1990 and were deaf or hard-of-hearing from childhood. 151 p. Summary 5 p. 2005.
- 275 KINNUNEN, MARJA-LIISA, Allostatic load in relation to psychosocial stressors and health. - Allostaattinen kuorma ja sen suhde psykososiaalisiin stressitekijöihin ja terveyteen. 59 p. (102 p.) Tiivistelmä 3 p. 2005.
- 276 UOINEN, VIRPI, I'm as old as I feel. Subjective age in Finnish adults. - Olen sen ikäinen kuin tunnen olevani. Suomalaisten aikuisten subjektiivinen ikä. 64 p. (124 p.) Tiivistelmä 3 p. 2005.
- 277 SALOKOSKI, TARJA, Tietokonepelit ja niiden pelaaminen. - Electronic games: content and playing activity. 116 p. Summary 5 p. 2005.
- 278 HIIHNALA, KAUKO, Laskutehtävien suorittamisesta käsitteiden ymmärtämiseen. Peruskoululaisen matemaattisen ajattelun kehittyminen aritmetiikasta algebraan siirryttäessä. - Transition from the performing of arithmetic tasks to the understanding of concepts. The development of pupils' mathematical thinking when shifting from arithmetic to algebra in comprehensive school. 169 p. Summary 3 p. 2005.
- 279 WALLIN, RISTO, Yhdistyneet kansakunnat organisaationa. Tutkimus käsitteellisestä muutoksesta maailmanjärjestön organisoiminnin periaatteissa - From the league to UN. The move to an organizational vocabulary of international relations. 172 p. Summary 2 p. 2005.
- 280 VALLEALA, ULLA MAIJA, Yhteinen ymmärtäminen koulutuksessa ja työssä. Kontekstin merkitys ymmärtämisessä opiskelijaryhmän ja työtiimin keskusteluissa. - Shared understanding in education and work. Context of understanding in student group and work team discussions. 236 p. Summary 7 p. 2006.
- 281 RASINEN, TUIJA, Näkökulmia vieraskieliseen perusopetukseen. Koulun kehittämishankkeesta koulun toimintakulttuuriksi. - Perspectives on content and language integrated learning. The impact of a development project on a school's activities. 204 . Summary 6 p. 2006.
- 282 VIHOLAINEN, HELENA, Suvussa esiintyvän lukemsvaikeusriskin yhteys motoriseen ja kielelliseen kehitykseen. Tallaako lapsi kielensä päälle? - Early motor and language development in children at risk for familial dyslexia. 50 p. (94 p.) Summary 2 p. 2006.
- 283 KIILLI, JOHANNA, Lasten osallistumisen voimavarat. Tutkimus Ipanoiden osallistumisesta. - Resources for children's participation. 226 p. Summary 3 p. 2006.
- 284 LEPPÄMÄKI, LAURA, Tekijänoikeuden oikeuttaminen. - The justification of copyright. 125 p. Summary 2 p. 2006.
- 285 SANAKSENAHO, SANNA, Eriarvoisuus ja luottamus 2000-luvun taitteen Suomessa. Bourdieulainen näkökulma. - Inequality and trust in Finland at the turn of the 21st century: Bourdieuan approach. 150 p. Summary 3 p. 2006.
- 286 VALKONEN, LEENA, Millainen on hyvä äiti tai isä? Viides- ja kuudesluokkalaisten lasten vanhemmuuskäsitykset. - What is a good father or good mother like? Fifth and sixth graders' conceptions of parenthood. 126 p. Summary 5 p. 2006.
- 287 MARTIKAINEN, LIISA, Suomalaisten nuorten aikuisten elämään tyytyväisyyden monet kasvot. - The many faces of life satisfaction among Finnish young adults. 141 p. Summary 3 p. 2006.
- 288 HAMARUS, PÄIVI, Koulukiusaaminen ilmiönä. Yläkoulun oppilaiden kokemuksia kiusaamisesta. - School bullying as a phenomenon. Some experiences of Finnish lower secondary school pupils. 265 p. Summary 6 p. 2006.
- 289 LEPPÄNEN, ULLA, Development of literacy in kindergarten and primary school. Tiivistelmä 2 p. 49 p. (145 p.) 2006.
- 290 KORVELA, PAUL-ERIK, The Machiavellian reformation. An essay in political theory. 171 p. Tiivistelmä 2 p. 2006.
- 291 METSOMÄKI, MARJO, "Suu on syömistä varten". Lasten ja aikuisten kohtaamisia ryhmäperhepäiväkodin ruokailutilanteissa. - Encounters between children and adults in group family day care dining situations. 251 p. Summary 3 p. 2006.
- 292 LATVALA, JUHA-MATTI, Digitaalisen kommunikaatiosovelluksen kehittäminen kodin ja koulun vuorovaikutuksen edistämiseksi. - Development of a digital communication system to facilitate interaction between home and school. 158 p. Summary 7 p. 2006.

- 293 PITKÄNEN, TUULLI, Alcohol drinking behavior and its developmental antecedents. - Alkoholin juomiskäyttäytyminen ja sen ennustaminen. 103 p. (169 p.) Tiivistelmä 6 p. 2006.
- 294 LINNILÄ, MAIJA-LIISA, Kouluvalmiudesta koulun valmiuteen. Poikkeuksellinen koulunaloitus koulumenestyksen, viranomaislausuntojen ja perheiden kokemusten valossa. - From school readiness to readiness of school - Exceptional school starting in the light of school attainment, official report and family experience. 321 p. Summary 3 p. 2006.
- 295 LEINONEN, ANU, Vanhusneuvoston funktioita jäljittämässä. Tutkimus maaseutumaisten kuntien vanhusneuvostoista. - Tracing functions of older people's councils. A study on older people's councils in rural municipalities. 245 p. Summary 3 p. 2006.
- 296 KAUPPINEN, MARKO, Canon vs. charisma. "Maoism" as an ideological construction. - Kaanon vs. karisma. "Maoismi" ideologisenä konstruktiona. 119 p. Yhteenveto 2 p. 2006.
- 297 VEHKAKOSKI, TANJA, Leimattu lapsuus? Vammaisuuden rakentuminen ammatti-ihmistien puheissa ja teksteissä. - Stigmatized childhood? Constructing disability in professional talk and texts. 83 p. (185 p.) Summary 4 p. 2006.
- 298 LEPPÄÄHO, HENRY, Matemaattisen ongelman ratkaisutaidon opettaminen peruskoulussa. Ongelmanratkaisukurssin kehittäminen ja arviointi. - Teaching mathematical problem solving skill in the Finnish comprehensive school. Designing and assessment of a problem solving course. 343 p. Summary 4 p. 2007.
- 299 KUVAJA, KRISTIIINA, Living the Urban Challenge. Sustainable development and social sustainability in two southern megacities. 130 p. (241 p.) Yhteenveto 4 p. 2007.
- 300 POIJOLA, PASI, Technical artefacts. An ontological investigation of technology. 150 p. Yhteenveto 3 p. 2007.
- 301 KAUKUA, JARI, Avicenna on subjectivity. A philosophical study. 161 p. Yhteenveto 3 p. 2007.
- 302 KUPILA, PÄIVI, "Minäkö asiantuntija?". Varhaiskasvatuksen asiantuntijan merkitysperspektiivin ja identiteetin rakentuminen. - "Me, an expert?" Constructing the meaning perspective and identity of an expert in the field of early childhood education. 190 p. Summary 4 p. 2007.
- 303 SILVENNOINEN, PIIA, Ikä, identiteetti ja ohjaava koulutus. Ikääntyvät pitkäaikaistyöttömät oppimisyhteiskunnan haasteena. - Age, identity and career counselling. The ageing, long-term unemployed as a challenge to learning society. 229 p. Summary 4 p. 2007.
- 304 REINIKAINEN, MARJO-RIITTA, Vammaisuuden sukupuolittuneet ja sortavat diskurssit: Yhteiskunnallis-diskursiivinen näkökulma vammaisuuteen. - Gendered and oppressive discourses of disability: Social-discursive perspective on disability. 81 p. (148 p.) Summary 4 p. 2007.
- 305 MÄÄTTÄ, JUKKA, Asepalvelus nuorten naisten ja miesten opinto- ja työuralla. - The impact of military service on the career and study paths of young women and men. 141 p. Summary 4 p. 2007.
- 306 PYYKKÖNEN, MIIKKA, Järjestäytyvät diasporat. Etnisyys, kansalaisuus, integraatio ja hallinta maahanmuuttajien yhdistystoiminnassa. - Organizing diasporas. Ethnicity, citizenship, integration, and government in immigrant associations. 140 p. (279 p.) Summary 2 p. 2007.
- 307 RASKU, MINNA, On the border of east and west. Greek geopolitical narratives. - Idän ja lännen rajalla. Narratiiveja kreikkalaisesta geopolitiikasta. 169 p. Yhteenveto 3 p. 2007.
- 308 LAPIOLAHTI, RAIMO, Koulutuksen arviointi kunnallisen koulutuksen järjestäjän tehtävänä. Paikallisen arvioinnin toteutumisedellytysten arviointia erään kuntaorganisaation näkökulmasta. - The evaluation of schooling as a task of the communal maintainer of schooling - what are the presuppositions of the execution of evaluation in one specific communal organization. 190 p. Summary 7 p. 2007.
- 309 NATALE, KATJA, Parents' Causal Attributions Concerning Their Children's Academic Achievement. - Vanhempien lastensa koulu-menestystä koskevat kausaaliattribuutit. 54 p. (154 p.) Yhteenveto 3 p. 2007.
- 310 VAHTERA, SIRPA, Optimistit opintiellä. Opinnoissaan menestyvien nuorten hyvinvointi lukiosta jatko-opintoihin. - The well-being of optimistic, well-performing high school students from high school to university. 111 p. Summary 2 p. 2007.
- 311 KOIVISTO, PÄIVI, "Yksilöllistä huomiota arkisissa tilanteissa". Päiväkodin toimintakulttuurin kehittäminen lasten itsetuntoa vahvistavaksi. - "Individual attention in everyday situations". Developing the operational culture of a day-care centre to strengthen children's self-esteem. 202 p. Summary 4 p. 2007.
- 312 LAHIKAINEN, JOHANNA, "You look delicious" - Food, eating, and hunger in Margaret Atwood's novels. 277 p. Yhteenveto 2 p. 2007.
- 313 LINNAVUORI, HANNARIKKA, Lasten kokemuksia vuoroasumisesta. - Children's experiences of dual residence. 202 p. Summary 8 p. 2007.
- 314 PARVIAINEN, TIINA, Cortical correlates of language perception. Neuromagnetic studies in adults and children. - Kielen käsittely aivoissa. Neuromagneettisia tutkimuksia aikuisilla ja lapsilla. 128 p. (206 p.) Yhteenveto 5 p. 2007.

- 315 KARA, HANNELE, *Ermutige mich Deutsch zu sprechen. Portfolio als evaluationsform von mündlichen leistung.* - "Rohkaise minua puhumaan saksaa" - kielisalkku suullisen kielitaidon arviointivälineenä. 108 p. Yhteenveto 3 p. 2007.
- 316 MÄKELÄ, AARNE, *Mitä rehtorit todella tekevät. Etnografinen tapaustutkimus johtamisesta ja rehtorin tehtävistä peruskoulussa.* - What principals really do. An ethnographic case study on leadership and on principal's tasks in comprehensive school. 266 p. Summary 5 p. 2007.
- 317 PUOLAKANAHO, ANNE, *Early prediction of reading - Phonological awareness and related language and cognitive skills in children with a familial risk for dyslexia.* - Lukemistaitojen varhainen ennustaminen. Fonologinen tietoisuus, kielelliset ja kognitiiviset taidot lapsilla joiden suvussa esiintyy dysleksiaa. 61 p. (155 p.) Yhteenveto 3 p. 2007.
- 318 HOFFMAN, DAVID M., *The career potential of migrant scholars in Finnish higher education. Emerging perspectives and dynamics.* - Akateemisten siirtolaisten uramahdollisuudet suomalaisessa korkeakoulujärjestelmässä: dynamiikkaa ja uusia näkökulmia. 153 p. (282 p.) Yhteenveto 2 p. 2007.
- 319 FADJUKOFF, PÄIVI, *Identity formation in adulthood.* - Identiteetin muotoutuminen aikuisiässä. 71 p. (168 p.) Yhteenveto 5 p. 2007.
- 320 MÄKIKANGAS, ANNE, *Personality, well-being and job resources: From negative paradigm towards positive psychology.* - Persoonallisuus, hyvinvointi ja työn voimavarat: Kohti positiivista psykologiaa. 66 p. (148 p.) Yhteenveto 3 p. 2007.
- 321 JOKISAARI, MARKKU, *Attainment and reflection: The role of social capital and regrets in developmental regulation.* - Sosiaalisen pääoman ja toteutumattomien tavoitteiden merkitys kehityksen säätelyssä. 61 p. (102 p.) Yhteenveto 2 p. 2007.
- 322 HÄMÄLÄINEN, JARMO, *Processing of sound rise time in children and adults with and without reading problems.* - Äänen nousuaikojen prosessointi lapsilla ja aikuisilla, joilla on dysleksia ja lapsilla ja aikuisilla, joilla ei ole dysleksiaa. 48 p. (95 p.) Tiivistelmä 2 p. 2007.
- 323 KANERVIO, PEKKA, *Crisis and renewal in one Finnish private school.* - Kriisi ja uudistuminen yhdessä suomalaisessa yksityiskoulussa. 217 p. Tiivistelmä 2 p. 2007.
- 324 MÄÄTTÄ, SAMI, *Achievement strategies in adolescence and young adulthood.* - Nuorten ajattelu- ja toimintastrategia. 45 p. (120 p.) Tiivistelmä 3 p. 2007.
- 325 TORPPA MINNA, *Pathways to reading acquisition: Effects of early skills, learning environment and familial risk for dyslexia.* - Yksilöllisiä kehityspolkuja kohti lukemisen taitoa: Varhaisten taitojen, oppimisympäristön ja sukuriskin vaikutukset. 53 p. (135 p.) 2007.
- 326 KANKAINEN, TOMI, *Yhdistykset, instituutiot ja luottamus.* - Voluntary associations, institutions and trust. 158 p. Summary 7 p. 2007.
- 327 PIRNES, ESA, *Merkityksellinen kulttuuri ja kulttuuripolitiikka. Laaja kulttuurin käsite kulttuuripolitiikan perusteluna.* - Meaningful culture and cultural policy. A broad concept of culture as a basis for cultural policy. 294 p. Summary 2 p. 2008.
- 328 NIEMI, PETTERI, *Mieli, maailma ja referenssi. John McDowellin mielenfilosofian ja semantiikan kriittinen tarkastelu ja ontologinen täydennys.* - Mind, world and reference: A critical examination and ontological supplement of John McDowell's philosophy of mind and semantics. 283 p. Summary 4 p. 2008.
- 329 GRANBOM-HERRANEN, LIISA, *Sananlaskut kasvatustieteessä - perinnettä, kasvatusta, indoktrinaatiota? - Proverbs in pedagogical discourse - tradition, upbringing, indoctrination?* 324 p. Summary 8 p. 2008.
- 330 KYKYRI, VIRPI-LIISA, *Helping clients to help themselves. A discursive perspective to process consulting practices in multi-party settings.* - Autetaan asiakasta auttamaan itse itseään. Diskursiivinen näkökulma prosessikonsultoinnin käytäntöihin ryhmätilanteissa. 75 p. (153 p.) Tiivistelmä 2 p. 2008.
- 331 KIURU, NOONA, *The role of adolescents' peergroups in the school context.* - Nuortentoveriryhmien rooli kouluympäristössä. 77 p. (192 p.) Tiivistelmä 3 p. 2008.
- 332 PARTANEN, TERHI, *Interaction and therapeutic interventions in treatment groups for intimately violent men.* 46 p. (104 p.) Yhteenveto 2 p. 2008.
- 333 RAITTILA, RAIJA, *Retkellä. Lasten ja kaupunkiympäristön kohtaaminen.* - Making a visit. Encounters between children and an urban environment. 179 p. Summary 3 p. 2008.
- 334 SUME, HELENA, *Perheen pyörteinen arki. Sisäkorvaistutetta käyttävän lapsen matka kouluun.* - Turbulent life of the family. Way to school of a child with cochlear implant. 208 p. Summary 6 p. 2008.
- 335 KOTIRANTA, TUUJA, *Aktivoinnin paradoksit.* - The paradoxes of activation. 217 p. Summary 3 p. 2008.
- 336 RUOPPILA, ISTO, HUUHTANEN, PEKKA, SEITSAMO, JORMA AND ILMARINEN, JUHANI, *Age-related changes of the work ability construct and its relation to cognitive functioning in the older worker: A 16-year follow-up study.* 97 p. 2008.
- 337 TIKKANEN, PIRJO, *"Helpompaa ja hausempaa kuin luulin". Matematiikka suomalaisten ja unkarilaisten perusopetuksen neljäsluokkalaisten kokemana.* - "Easier and more fun that

- I thought". Mathematics experienced by fourth-graders in Finnish and Hungarian comprehensive schools. 309 p. Summary 3 p. 2008.
- 338 KAUPPINEN, ILKKA, Tiedon omistaminen on valtaa - Globalisoituvan patenttijärjestelmän poliittinen moraalilaitos ja globaali kapitalismi. - *Owning knowledge is power. Political moral economy of the globalizing patent system and global capitalism.* 269 p. Summary 5 p. 2008.
- 339 KUJALA, MARIA, Muukalaisena omassa maassa. Miten kasvaa vuorovaikutuskonflikteissa? - A stranger in one's own land. How to grow in interaction conflicts? 174 p. Summary 7 p. 2008.
- 340 KOPONEN, TUIRE, Calculation and Language: Diagnostic and intervention studies. - Laskutaito ja kieli: Diagnostinen ja kuntoutustutkimus. 49 p. (120 p.) Tiivistelmä 2 p. 2008.
- 341 HAUTALA, PÄIVI-MARIA, Lupa tulla näkyväksi. Kuvataideterapeuttinen toiminta kouluissa. - Permission to be seen. Art therapeutic activities in schools. 202 p. 2008.
- 342 SIPARI, SALLA, Kuntouttava arki lapsen tueksi. Kasvatuksen ja kuntoutuksen yhteistoiminnan rakentuminen asiantuntijoiden keskusteluissa. - Habilitative everyday life to support the child. Construction of the collaboration of education and rehabilitation in experts discussions. 177 p. Summary 4 p. 2008.
- 343 LEHTONEN, PÄIVI HANNELE, Voimauttava video. Asiakslähtöisyyden, myönteisyyden ja videokuvan muodostama työorientaatio perhetyön menetelmänä. - Empowering video. A work orientation formed by client-focus, positivity and video image as a method for family work. 257 p. Summary 3 p. 2008.
- 344 RUOHOMÄKI, JYRKI, "Could Do Better". Academic Interventions in Northern Ireland Unionism. - "Could Do Better" Akateemiset interventiot Pohjois-Irlannin unionismiin. 238 p. Tiivistelmä 2 p. 2008.
- 345 SALMI, PAULA, Nimeäminen ja lukemisvaikeus. Kehityksen ja kuntoutuksen näkökulma. - Naming and dyslexia: Developmental and training perspectives. 169 p. Summary 2 p. 2008.
- 346 RANTANEN, JOHANNA, Work-family interface and psychological well-being: A personality and longitudinal perspective. - Työn ja perheen vuorovaikutuksen yhteys psyykkiseen hyvinvointiin sekä persoonallisuuteen pitkittäistutkimuksen näkökulmasta 86 p. (146 p.) Yhteenveto 6 p. 2008.
- 347 PIIPPO, JUKKA, Trust, Autonomy and Safety at Integrated Network- and Family-oriented mode for co-operation. A Qualitative Study. 70 p. (100 p.) Yhteenveto 2 p. 2008.
- 348 HÄTINEN, MARJA, Treating job burnout in employee rehabilitation: Changes in symptoms, antecedents, and consequences. - Työuupumuksen hoito työikäisten kuntoutuksessa: muutokset työuupumuksen oireissa, ennakoijissa ja seurauksissa. 85 p. (152 p.) Tiivistelmä 4 p. 2008.
- 349 PRICE, GAVIN, Numerical magnitude representation in developmental dyscalculia: Behavioural and brain imaging studies. 139 p. 2008.
- 350 RAUTIAINEN, MATTI, Keiden koulu? Aineenopettajaksi opiskelevien käsityksiä koulu-kulttuuriin yhteisöllisyydestä. - Who does school belong to? Subject teacher students' conceptions of community in school culture. 180 p. Summary 4 p. 2008.
- 351 UOTINEN, SANNA, Vanhempien ja lasten toimijuuteen konduktiivisessa kasvatuksessa. - Into the agency of a parent and a child in conductive education. 192 p. Summary 3 p. 2008.
- 352 AHONEN, HELENA, Rehtoreiden kertoma johtajuus ja johtajaidentiteetti. - Leadership and leader identity as narrated by headmasters. 193 p. 2008.
- 353 MOISIO, OLLI-PEKKA, Essays on radical educational philosophy. 151 p. Tiivistelmä 3 p. 2009.
- 354 LINDQVIST, RAIIJA, Parisuhdeväkivallan kohtaaminen maaseudun sosiaalityössä. - Encountering partner violence with rural social work. 256 p. 2009.
- 355 TAMMELIN, MIA, Working time and family time. Experiences of the work and family interface among dual-earning couples in Finland. - Työaika ja perheen aika: kokemuksia työn ja perheen yhteensovittamisesta Suomessa. 159 p. Tiivistelmä 3 p. 2009.
- 356 RINNE, PÄIVI, Matkalla muutokseen. Sosiaalialan projektitoiminnan perustelut, tavoitteet ja toimintatavat Sosiaaliturva-lehden kirjoituksissa 1990-luvulla. - On the way to the change. 221 p. Summary 2 p. 2009.
- 357 VALTONEN, RIITTA, Kehityksen ja oppimisen ongelmien varhainen tunnistaminen Lene-arvioinnin avulla. Kehityksen ongelmien päällekkäisyys ja jatkuvuus 4-6-vuotiailla sekä ongelmien yhteys koulusuoriutumiseen. - Lene-assessment and early identification of developmental and learning problems. Co-occurrence and continuity of developmental problems from age 4 to age 6 and relation to school performance. 73 p. (107 p.) Summary 2 p. 2009.
- 358 SUHONEN, KATRI, Mitä hiljainen tieto on hengellisessä työssä? Kokemuksellinen näkökulma hiljaisen tiedon ilmenemiseen, siirrettävyyteen ja siirrettävyyden merkitykseen ikääntyneiden diakoniatyöntekijöiden ja pappien työssä. - What is tacit knowledge in spiritual work? An experiential approach to the manifestation, significance and distribution of tacit knowledge in the work of aged church deacons and ministers. 181 p. Summary 6 p. 2009.

- 359 JUMPPANEN, AAPO, United with the United States - George Bush's foreign policy towards Europe 1989-1993. 177 p. Yhteenvedo 3 p. 2009.
- 360 HUEMER, SINI, Training reading skills. Towards fluency. - Lukemistaitojen harjoittaminen. Tavoitteena sujuvuus. 85 p. (188 p.) Yhteenvedo 3 p. 2009.
- 361 ESKELINEN, TEPPO, Putting global poverty in context. A philosophical essay on power, justice and economy. 221 p. Yhteenvedo 1 p. 2009.
- 362 TAIPALE, SAKARI, Transformative technologies, spatial changes: Essays on mobile phones and the internet. 97 p. (184 p.) Yhteenvedo 3 p. 2009.
- 363 KORKALAINEN, PAULA, Riittämättömyyden tunteesta osaamisen oivallukseen. Ammatillisen asiantuntijuuden kehittäminen varhaiserityiskasvatuksen toimintaympäristöissä. - From a feeling of insufficiency to a new sense of expertise. Developing professional knowledge and skills in the operational environments for special needs childhood education and care. 303 p. Summary 4 p. 2009.
- 364 SEPPÄLÄ-PÄNKÄLÄINEN, TARJA, Oppijoiden moninaisuuden kohtaaminen suomalaisessa lähikoulussa. Etnografia kouluyhteisön aikuisten yhdessä oppimisen haasteista ja mahdollisuuksista. - Confronting the Diversity of Learners in a Finnish Neighbourhood School. An Ethnographic Study of the Challenges and Opportunities of Adults Learning Together in a School community. 256 p. Summary 4 p. 2009.
- 365 SEVÓN, EIJA, Maternal Responsibility and Changing Relationality at the Beginning of Motherhood. - Äidin vastuu ja muuttuvat perhesuhteet äitiyden alussa. 117 p. (200 p.) Yhteenvedo 5 p. 2009.
- 366 HUUTTUNEN-SCOTT, TIINA, Auditory duration discrimination in children with reading disorder, attention deficit or both. - Kuulonvarainen keston erottelu lapsilla, joilla on lukemisvaikeus, tarkkaavaisuuden ongelma tai molemmat. 68 p. (112 p.) Tiivistelmä 3 p. 2009.
- 367 NEUVONEN-RAUHALA, MARJA-LIISA, Työelämälähtöisyyden määrittäminen ja käyttäminen ammattikorkeakoulun jatkotutkintokokeilussa. - Defining and applying working-life orientation in the polytechnic postgraduate experiment. 163 p. Summary 7 p. 2009.
- 368 NYMAN, TARJA, Nuoren vieraan kielen opettajan pedagogisen ajattelun ja ammatillisen asiantuntijuuden kehittyminen. - The development of pedagogical thinking and professional expertise of newly qualified language teachers. 121 p. (201 p.) Summary 4 p. 2009.
- 369 PUUTIO, RISTO, Hidden agendas. Situational tasks, discursive strategies and institutional practices in process consultation. 83 p. (147 p.) Tiivistelmä 2 p. 2009.
- 370 TOIVANEN, JUHANA, Animal consciousness. Peter Olivi on cognitive functions of the sensitive soul. 369 p. Yhteenvedo 4 p. 2009.
- 371 NOKIA, MIRIAM, The role of the hippocampal theta activity in classical eyeblink conditioning in rabbits. - Hippokampuksen theta-aktiivisuuden rooli klassisessa silmäniskuehdollistamisessa kaneilla. 41 p. (80 p.) Yhteenvedo 2 p. 2009.
- 372 LÄHTEENMÄKI, VILI, Essays on early modern conceptions of consciousness: Descartes, Cudworth, and Locke. 160 p. 2009.
- 373 BJÖRK, KAJ, What explains development. Development strategy for low human development index countries. 212 p. Yhteenvedo 1 p. 2009.
- 374 PUUPPONEN, ANTTI, Maaseutuyrittäjyys, verkostot ja paikallisuus. Tapaustutkimus pienimuotoisen elintarviketuotannon kestävyyydestä Keski-Suomessa. - Rural entrepreneurship, networks and locality. A case study of the sustainability of small-scale food production in Central Finland. 100 p. (191 p.) Summary 3 p. 2009.
- 375 HALTTUNEN, LEENA, Päivähoitotyö ja johtajuus hajautetussa organisaatiossa. - Day care work and leadership in a distributed organization. 181 p. Summary 4 p. 2009.
- 376 KAIDESOJA, TUUKKA, Studies on ontological and methodological foundations of critical realism in the social sciences. 65 p. (187 p.) Yhteenvedo 9 p. 2009.
- 377 SIPPOLA, MARKKU, A low road to investment and labour management? The labour process at Nordic subsidiaries in the Baltic States. 272 p. Tiivistelmä 2 p. 2009.
- 378 SANTALA, OLLI-PEKKA, Expertise in using the Rorschach comprehensive system in personality assessment. 150 p. Tiivistelmä 1 p. 2009.
- 379 HARJUNEN, HANNELE, Women and fat: Approaches to the social study of fatness. - Naiset ja lihavuus: näkökulmia lihavuuden yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen 87 p. (419 p.) Tiivistelmä 4 p. 2009.
- 380 KETTUNEN, LIISA, Kyllä vai ei. Peruskoulun sukupuolikasvatuksen oppimateriaalin kehittämistyö ja arviointi. - Yes or no? The development and evaluation of teaching material for sex education in the Finnish comprehensive school. 266 p. Summary 3 p. 2010.
- 381 FROM, KRISTINE, "Että sais olla lapsena toisten lasten joukossa". Substantiivinen teoria erityistä tukea tarvitsevan lapsen toiminnallisesta osallistumisesta toimintaympäristöissä. - To be a child just as the others in the peer group. A substantive theory of activity-

- based participation of the child with special educational needs. 174 p. Summary 4 p. 2010.
- 382 MYKKÄNEN, JOHANNA, Isäksi tulon tarinat, tunteet ja toimijuus. - Becoming a father – types of narrative, emotions and agency. 166 p. Summary 5 p. 2010.
- 383 RAASUMAA, VESA, Perusopetuksen rehtori opettajien osaamisen johtajana. - Knowledge management functions of a principal in basic education. 349 p. Summary 5 p. 2010.
- 384 SISÄINEN, LAURI, Foucault's voices: Toward the political genealogy of the auditory-sonorous. - Foucault'n äänet. Kohti auditoris-sonoorista poliittista genealogiaa. 207 p. Tiivistelmä 2 p. 2010.
- 385 PULLI, TUULA, Totta ja unta. Draama puhe- ja kehitysvammaisten ihmisten yhteisöllisenä kuntoutuksena ja kokemuksena. - The Real and the Illusory. Drama as a means of community-based rehabilitation and experience for persons with severe learning and speech disabilities. 281 p. Summary 7 p. 2010.
- 386 SISKONEN, TIINA, Kielelliset erityisvaikeudet ja lukemaan oppiminen. - Specific language impairments and learning to read. 205 p. Summary 3 p. 2010.
- 387 LYYRA, PESSI, Higher-order theories of consciousness: An appraisal and application. - Korkeamman kertaluvun tietoisusteoria: arvio ja käyttöehdotus. 163 p. Yhteenveto 5 p. 2010.
- 388 KARJALAINEN, MERJA, Ammattilaisten käsityksiä mentoroinnista työpaikalla. - Professionals' conceptions of mentoring at work. 175 p. Summary 7 p. 2010.
- 389 GEMECHU, DEREJE TEREFE, The implementation of a multilingual education policy in Ethiopia: The case of Afaan Oromoo in primary schools of Oromia Regional State. 266 p. 2010.
- 390 KOIVULA, MERJA, Lasten yhteisöllisyys ja yhteisöllinen oppiminen päiväkodissa. - Children's sense of community and collaborative learning in a day care centre. 189 p. Summary 3 p. 2010.
- 391 NIEMI, MINNA, Moraalijärjestystä tuottamassa. Tutkimus poliisityöstä lasten parissa. - Producing moral order. A Study on police work with children. 190 p. Summary 3 p. 2010.
- 392 ALEMAYEHU TEKLEMARIAM HAYE, Effects of intervention on psychosocial functioning of hearing and hard of hearing children in selected primary schools of Addis Ababa, Ethiopia. 195 p. Executive summary 4 p. 2010.
- 393 KASKIHARJU, EIJA, Koteja ja kodinomaisuutta. Tutkimus vanhenemisen paikoista valtiopäiväpuheissa 1950 - 2005. - Homes and homelikeness. A study on places for ageing in parliamentary speeches from 1950 to 2005. 244 p. Summary 5 p. 2010.
- 394 MAHLAKAARTO, SALME, Subjektiksi työssä - Identiteettiä rakentamassa voimaantumisen kehitysohjelmassa. - Becoming a subject at work - Constructing identity within a program of empowerment. 95 p. (198 p.) Yhteenveto 1 p. 2010.
- 395 TAPIO, TARJA, "Meilä on kaikilla samanlaiset tarinat". Tarinankerrontatutkimus tornionlaaksolaisuudesta vanhimpien aapulaisten arjessa ja tulevaisuudessa. - "We all have the same stories". A storytelling case study of Torne Valley -ness in the everyday life and future of elderly Aapua residents. 261 p. Summary 6 p. 2010.
- 396 RAUTAINEN, EIJJA-LIISA, Co-construction and collaboration in couple therapy for depression. - Yhteistoiminnallisuus masennuksen pariterapiassa. 56 p. (122 p.) Yhteenveto 3 p. 2010.
- 397 AALTONEN, TERHI, "Taiteilija ei vanhene". Haastattelututkimus kuvataiteilijoiden ikääntymiskokemuksista taidemaailmassa. - "An artist doesn't get old". An interview-based study of painters' experiences of ageing in the world. 216 p. Summary 5 p. 2010.
- 398 SAVOLAINEN, KAISA, Education as a means to world peace: The case of the 1974 UNESCO recommendation. - Kasvatus maailmanrauhan välineenä: Tapaustutkimus UNESCON 1974 hyväksymästä suosituksesta. 262 p. Yhteenveto 12 p. 2010.
- 399 HEMMINKI, ARJA, Kertomuksia avioerosta ja parisuhteen päättämisestä. Suomalainen eropuhe pohjalaisten kirjoituksissa ja naistenlehdissä. - Narratives on divorce and ending of a relationship. 158 p. Summary 2 p. 2010.
- 400 SAINI, NINA, On the rocky road of reading: Effects of computer-assisted intervention for at-risk children. - Lukemaan oppimisen kivisellä tiellä - Verkkopohjaisen Ekapeli - ohjelman kuntouttavat vaikutukset riskilasten lukemaan oppimisessä. 95 p. (208 p.) Yhteenveto 5 p. 2010.
- 401 VILJARANTA, JAANA, The development and role of task motivation and task values during different phases of the school career. - Oppiainekohtaisen koulumotivaation kehitys ja rooli koulutaipaleen eri vaiheissa. 53 p. (115 p.) Yhteenveto 1 p. 2010.
- 402 OINAS, TOMI, Sukupuolten välinen kotityönjako kahden ansaitsijan perheissä. - Domestic division of labour in dual-earner households. 188 p. 2010.
- 403 MAMMON, REET, Kolmen etnisen ryhmän kotoutumisprosessi Suomessa. - The integration process of three ethnic groups in Finland. 142 p. Summary 5 p. 2010.
- 404 KETONEN, RITVA, Dysleksiariski oppimisen haasteena. Fonologisen tietoisuuden interventio ja lukemaan oppiminen. - Risk for dyslexia as a challenge of learning. Phonological intervention and learning to read. 139 p. Summary 3 p. 2010.

- 405 LAHTERO, TAPIO, Yhtenäiskoulun johtamiskulttuuri. Symbolis-tulkinnallinen näkökulma. - Leadership culture in unified comprehensive school, symbolic-interpretative approach. 238 p. Summary 2 p. 2011.
- 406 NÖTKÖ, MARIANNE, Väkiältä, vallankäyttö ja vahingoittuminen naisten perhesuhteissa. - Violence, power using and being hurt in women's family relations. 254 p. Summary 5 p. 2011.
- 407 PULKKINEN, SEPPO, Valmentajataustan merkitys rehtorin työssä. - The significance of coaching background in principal's work. 211 p. Summary 7 p. 2011.
- 408 SÖDÖR, UUVE, Community resilience and wellbeing in northwest Russian forestry settlements. 195 p. Summary 2 p. 2011.
- 409 HYVÖNEN, KATRIINA, Personal work goals put into context: Associations with work environment and occupational well-being. - Henkilökohtaisten työtavoitteiden puitteet: yhteydet työoloihin ja työhyvinvointiin 82 p. (133 p.) Yhteenveto 3 p. 2011.
- 410 RUOHOTIE-LYHTY, MARIA, Opettajuuden alkutaival. Vastavalmistuneen vieraan kielen opettajan toimijuus ja ammatillinen kehittyminen. - First steps on the path of teacherhood. Newly qualified foreign language teachers' agency and professional development. 98 p. (190 p.) Summary 2 p. 2011.
- 411 HALONEN, KATRI, Kulttuurituottajat taiteen ja talouden risteyskohdassa. - Cultural intermediaries at the junction between art and business. 101 p. (175 p.) Summary 6 p. 2011.
- 412 MIKOLA, MARJATTA, Pedagogista rajankäyntiä koulussa. Inklusioreitit ja yhdessä oppimisen edellytykset. - Defining pedagogical boundaries at school - the routes to inclusion and conditions for collaborative learning. 304 p. Summary 8 p. 2011.
- 413 SOANJÄRVI, KATARINA, Mitä on ammatillinen nuorisotyö? Nuorisotyön villiä kenttää kesyttämässä. - What is professional youth work? Taming of wild youth work sector. 152 p. Summary 3 p. 2011.
- 414 LEHTO-SALO, PIRKKO, Koulukotisijoitus - nuoren toinen mahdollisuus? Mielenterveyden häiriöiden, oppimisvaikeuksien ja perheongelmien kirjo kehittämishaasteena. - The placement on a reform school - The second change for an adolescent? Psychiatric disorders, learning disabilities and problems in the family as a challenge of treatment. 74 p. (125 p.) 2011.
- 415 MÄGI, KATRIN, Achievement goals, achievement behaviours, and skill development in the school and home context: Their antecedents and correlates. 54 p. (134 p.) Yhteenveto 3 p. 2011.
- 416 HEINONEN, VEIKKO U.J., Suomalaisen turvallisuuspolitiikan tila. Suomalaisen 2000-luvun alun turvallisuuspoliittisen debatin käsiteanalyttinen tarkastelu. - The state of Finnish security policy. A conceptual analysis of the Finnish debate on security policy in the early 2000s. 266 p. Yhteenveto 1 p. 2011.
- 417 PURO, ERIKA, Peruskoulun erityisopetuksen laatu oppilaiden, huoltajien, koulunkäyntiavustajien, opettajien ja rehtorien arvioimana. - The quality of special education in Finnish comprehensive schools from the viewpoint of pupils, parents, educational assistants, teachers and principals. 165 p. Summary 2 p. 2011.
- 418 PIETIKÄINEN, MAIJA, Laulu ja amor mundi. Tutkimus laulusta eräänä maailmasta huolettimisen perusaktiviteettina. - Singing and amor mundi. 193 p. Summary 2 p. 2011.
- 419 SALO, SIRPA, Parisuhdeongelmat ja lasten psyykinen hyvinvointi: kaksi tutkimuskäsitelmää. - Couples conflicts and children's mental wellbeing: two research approaches. 156 p. Summary 2 p. 2011.
- 420 HANNONEN, RIITTA, Verbal and academic skills in children with type 1 diabetes. - Tyypin 1 diabetesta sairastavien lasten kielelliset ja oppimiseen liittyvät perustaidot. 49 p. (79 p.) Yhteenveto 3 p. 2011.
- 421 SELIN, JANI, Hallinnan näkökulmia huumeriippuvuuden hoitoon Suomessa vuosina 1965-2005. - Governmental perspectives on the treatment of drug addiction in Finland between 1965 and 2005. 55 p. (118 p.) Summary 2 p. 2011.
- 422 NIKKOLA, TIINA, Oppimisen esteet ja mahdollisuudet ryhmässä. Syyllisyyden kehittyminen syntipukki-ilmiöksi opiskeluryhmässä ohjaajan tulkitsemana. - Learning in a group: obstacles and opportunities. A supervisor's interpretation of how guilt becomes scapegoating in a study group. 244 p. Summary 6 p. 2011.
- 423 LASSENIUS, YVONNE, Utvecklingen av vårdlärarnas kulturkompetens. En kvalitativ studie som fokuserar på lärarna i mångkulturella lärandemiljöer i Finland. - The development of nurse teachers' cultural competence. A qualitative study focusing on teachers in multicultural learning environments in Finland. 74 p. (101 p.) Summary 2 p. 2011.
- 424 YLÖNEN, MARJA, Saastumisen kontrollin ideologia. Vesien saastumisen ja vesirikosten kontrolli Suomessa vuosina 1960-2000. - Ideology of pollution control. Social control of water pollution and pollution crimes in Finland from the 1960s until the year 2000. 232 p. Summary 2 p. 2011.
- 425 PYLKKÄ, OUTI, Duuri- ja mollisointuja musiikkialan kentällä. Organisaatiomuutoksen heijastuksia ammattikorkeakoulun musiikinopettajien työhön. - Ideology of pollution control. Major and minor

- chords in the field of music profession reflections of organizational changes in the music teachers' work at the University of Applied Sciences. 190 p. Summary 4 p. 2011.
- 426 MALINEN, KAISA, Parisuhde pikkulapsiperheessä. - Spousal relationship in families with young children. 79 p. (147 p.) Summary 4 p. 2011.
- 427 MURTORINNE-LAHTINEN, MINNA, Äitipuolen identiteetin rakentaminen uusperheessä. - Identity construction of stepmothers in a stepfamily. 222 p. Summary 6 p. 2011.
- 428 RUOKOLAINEN, MERVI, Do organizational and job-related factors relate to organizational commitment? A mixed method study of the associations. - Ovatko organisaation ja työn piirteet yhteydessä organisaatioon sitoutumiseen? Monimenetelmällinen tutkimus ilmiöiden välisistä yhteyksistä. 135 p. Yhteenveto 3 p. 2011.
- 429 JÄRVILEHTO, LAURI, Pragmatic a priori knowledge: A pragmatic approach to the nature and object of what can be known independently of experience. 153 p. 2011.
- 430 RUOPPILA, ISTO & IIVANAINEN, MATTI (EDS.), Life Course of Finnish Persons with Intellectual Disabilities Born 1898-1960. A 35-Year Follow-up Study. 119 p. Yhteenveto 9 p. 2011.
- 431 BJÖRK, ANNA, The politics of citizenship tests: time, integration and the contingent polity. 123 p. Yhteenveto 1 p. 2011.
- 432 SAARINEN, MINNA, Sosiaalisen elämän kehukset. Kampus-ohjelman opiskelijoiden sosiaalinen asema tuetussa aikuisopiskelussa ja vapaa-ajalla. - Framework of social life. The social life of Campus-program students in their supported adult learning and leisure. 276 p. 2012.
- 433 HÖKKÄ, PÄIVI, Teacher educators amid conflicting demands: tensions between individual and organizational development. - Opettajankouluttajat ristiriitaisten vaatien keskellä: yksilön ja organisaation välisiä jännitteitä. 127p. (197 p.) 2012.
- 434 SALMINEN, VELI-MATTI, Verkostot, paikallisuus ja eriarvoisuus. - Networks, locality and inequality. 160 p. Summary 6 p. 2012.
- 435 HAUTALA, JARKKO, Visual word recognition in fluent and dysfluent readers in the transparent Finnish orthography. - Visuaalinen sanantunnistus sujuvilla ja hitailla lukijoilla kirjain-äänne vastaavuudeltaan läpinäkyvässä suomen kielessä. 54 p. (132 p.) Tiivistelmä 3 p. 2012.
- 436 SILINSKAS, GINTAUTAS, Parental involvement and children's academic skills. 70 p. (153 p.) Tiivistelmä 1 p. 2012.
- 437 RONIMUS, MIIA, Digitaalisen oppimispelin motivoivuus. Havaintoja Ekapeliä pelanneista lapsista. - The motivational appeal of a digital learning game. Observations of children using Graphogame. 163 p. Summary 5 p. 2012.
- 438 KAUTTO-KNAPE, ERJA, Oppilasta lamaannuttava kouluvuorovaikutus: aineistoperustainen teoria. - The paralysing school interaction: A grounded theory study of the students' view. 151 p. Summary 2 p. 2012.
- 439 KNIF, PIIRJO, Keski-ikäiset ikääntyvien omaistensa auttajina? Tutkimus sukupolvien välisestä informaalista hoivasta. - The middle-aged as caregivers for the elderly relatives? A study of informal care between generations. 200 p. Summary 3 p. Sammanfattning 2 p. 2012.
- 440 KULOVAARA, KARI, Euroopan ammatillinen yhteisjärjestö EAY ja strategiset valinnat: identiteetit, ideologiat ja diskurssit. - European Trade Union Confederation ETUC and strategic choices. Identities, ideologies and discourses. 249 p. Summary 2 p. 2012.
- 441 KIILLI, CARITA, Online reading as an individual and social practice. 72 p. (163 p.) Summary 4 p. 2012.
- 442 SAMA, THOMAS BABILA, NGOs and the implementation of active labour market policies: the case of Finland and Sweden. 104 p. (206 p.) Yhteenveto 2 p. 2012.
- 443 OKSANEN, ANNAMAIJA, Auditiivisen ja kielellisen harjoittelun vaikutus kolmannella luokalla olevien heikkojen lukijoiden lukutaitoon. - Speech and non-speech training of reading impaired at 3rd grade and the assessment of training effects. 149 p. Summary 3 p. 2012.
- 444 KOTONEN, TOMMI, To write a republic - American political poetry from Whitman to 9/11. 121 p. Tiivistelmä 2 p. 2012.
- 445 VASALAMPI, KATI, Appraisals of education-related goals during educational transitions in late adolescence: Consequences for academic well-being and goal attainment. 65 p. (99 p.) Yhteenveto 3 p. 2012.
- 446 HANNULA, MARJA, Dialogia etsimässä - pienryhmäkeskusteluja luokassa. - Seeking dialogue classroom discussions in small groups. 121 p. Summary 3 p. 2012.
- 447 PAKARINEN, EIJA, Relations between teacher-child interactions and children's learning and motivation in Finnish kindergartens. 96 p. (175 p.) Yhteenveto 3 p. 2012.
- 448 RÄIKKÖNEN, EIJA, Is timing everything? A longitudinal perspective on adult transitions, their antecedents, and psychological implications. - Riippuuko kaikki ajoittumisesta? Aikuisuuden siirtymät, niiden ennakoijat ja yhteys psykologiseen toimintakykyyn pitkäaikaistutkimuksen näkökulmasta. 88 p. (159 p.) Tiivistelmä 5 p. 2012.
- 449 TILLI, JOUNI, The Continuation War as a meta-noic moment. A Burkean reading of lutheran hierocratic rhetoric. 200 p. Tiivistelmä 3 p. 2012.
- 450 LAUTAMO, TIINA, Play Assessment for Group Settings (PAGS): Validating a measurement tool for assessment of children's play performance in the day-care context. 69 p. (114 p.) Yhteenveto 2 p. 2012.

- 451 TURTIAINEN, KATI, Possibilities of trust and recognition between refugees and authorities. Resettlement as a part of durable solutions of forced migration. 116 p. (197 p). Yhteenveto 3 p. 2012.
- 452 SOKKA, SAKARIAS, "Kansamme kykyyn itse arvostella ei voi luottaa!". Taidelautakunnat valtiollisina asiantuntijaeliminä ennen toista maailmansotaa. - "You can't trust our citizens' judgement!". Art boards as expert bodies of the state prior to WWII. 74 p. (269 p). Summary 2 p. 2012.